ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (XL), 2008

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2008
CEP USM

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (XL), 2008. - Chişinău: CEP USM, 2008. – 197 p.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor
şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele apar în redacţia autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică: *http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp*

ISSN 1812-2566

S U M A R

Compartimentul	***650 DE ANI DE LA FONDAREA STATULUI MOLDAV***	***7***
Ciobu E.	***Independenţa Republicii Moldova şi Marile Puteri: influenţe şi probleme ale consolidării şi afirmării internaţionale***	***7***
Compartimentul	***ISTORIA, TEORIA ŞI METODOLOGIA ŞTIINŢEI POLITICE***	***16***
Andrieş V.	***Abordarea teoretică a conceptului de imagine a naţiunii***	***16***
Compartimentul	***GUVERNAREA POLITICĂ ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ***	***34***
Iaţco M., Balan E.	***Strategii europene de prevenire şi combatere a traficului de persoane***	***34***
Светличный Р.	***Практические аспекты общения в публичной организации (на примере претуры сектора Ботаника муниципия Кишинэу)***	***45***
Compartimentul	***SOCIOLOGIA POLITICĂ***	***63***
Marin C., Ţîrdea B.	***Dimensiunea capitalului social în Republica Moldova: între modern şi arhaic***	***63***
Moşneaga V., Pleşca V., Rusnac Gh.	***Unele aspecte privind restructurarea şi modernizarea Armatei Naţionale a Republicii Moldova la etapa actuală***	***78***
Moşneaga V., Rusu R.	***Formarea diasporei moldoveneşti peste hotare: esenţa şi specificul***	***91***
Pleşca V.	***Efecte ale reformei armatei din Republica Moldova: esenţa, conţinutul, gestionarea***	***104***
Tanasă R.	***Sistemul electoral prezidenţial din Republica Moldova***	***114***
Compartimentul	***RELAŢII INTERNAŢIONALE***	***125***
Бурдельный Е.	***Миграция с «Востока» на «Запад» Европы в контексте расширения Европейского Союза: теку-***	***125***

	щее положение и возможные перспективы	
Grosu V.	*Problema democratizării în contextul formării sistemelor contemporane de securitate*	*142*
Neguța A.	*Relațiile economice moldo-franceze*	*153*
Peixoto J., Fonseca A.	*Migrația, dezvoltarea şi remitențele în Europa: consecințele şi rolul instituțiilor*	*169*

Compartimentul BIBLIOGLOBUS & INFO

Rusu R.	*Lista literaturii în domeniul ştiinței politice (culegeri, monografii), apărute în Republica Moldova în anul 2007*	*194*
Moşneaga V.	*Informația privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în ştiințe politice în Consiliile ştiințifice specializate din Republica Moldova în anul 2007*	*196*

SUMMARY

CHAPTER: 650 YEARS SINCE THE MOLDAVIAN STATE ESTABLISHMENT		***7***
Ciobu E.	***The Independence of the Republic of Moldova and the Great Powers: the influence and the problems of the consolidation and international affirmation***	***7***
CHAPTER: THE HISTORY, THEORY AND METHODOLOGY OF THE POLITICAL SCIENCE		***16***
Andrieş V.	***Theoretical approach of the nation image***	***16***
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINIST-RATION		***34***
Iaţco M., Balan E.	***European strategies of human traffic admonishment and disproof***	***34***
Svetlicinîi R.	***Communicational practical aspects in the public orga-nization (the case of the Botanica sector praetoria of the municipality of Chisinau)***	***45***
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		***63***
Marin C., Ţîrdea B.	***The social capital dimension in the Republic of Mol-dova: between modern and archaic***	***63***
Moşneaga V., Pleşca V., Rusnac Gh.	***Some aspects concerning the National Army of the Republic of Moldova reorganization and moderniza-tion nowaday***	***78***
Moşneaga V., Rusu R.	***The formation of the Moldavian Diaspora abroad: the quintessence and the peculiarity***	***91***
Pleşca V.	***The outcome of the Army Reform in the Republic of Moldova: the essence, the substance, the administra-tion***	***104***
Tanasă R.	***The presidential elective system of the Republic of Moldova***	***114***
CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		***125***
Burdelnîi E.	***Migration from East to West Of Europe in the con-***	***125***

	text of Enlargement of European Union: current situation and possible perspectives	
Grosu V.	*The democratization Problem in the context of contemporary security systems organization*	*142*
Neguță A.	*The Moldavian-French economical relationship*	*153*
Peixoto J., Fonseca A.	*Migration, Development and Remittences in Europe: the aftermaths and the institutions'role*	*169*

CHAPTER: BIBLIOGLOBUS & INFO

Rusu R.	*Political Science Bibliography (publications, monographs), published in 2007*	*194*
Moşneaga V.	*Information on the submission of dissertation for PhD. and DSc. in Political Science at the Specialised Scientific Councils in the Republic of Moldova in 2007*	*196*

COMPARTIMENTUL
650 DE ANI DE LA FONDAREA STATULUI MOLDAV

INDEPENDENȚA REPUBLICII MOLDOVA ŞI MARILE PUTERI: INFLUENȚE ŞI PROBLEME ALE CONSOLIDĂRII ŞI AFIRMĂRII INTERNAȚIONALE[1]

Emil CIOBU
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Administrare Public pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova, Facultatea Relații Internaționale,
Decan, doctor în ştiințe filosofice, conferențiar, ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar

The article presents the political analysis of the external conditions for the appearance of the Moldovan state on the background of the international state system. The author compares the international situation at the end of World War I, when the Democratic Moldavian Republic was declared, and the external conditions of the proclamation of the Republic of Moldova in 1991. He attempts to explain the relation between the accomplishment of interests of great powers, in the case of the falling apart of the Russian Empire in 1917 and of the Soviet Union in 1991 both events served as a premise for the appearance of the Moldovan State and as a chance for its constitution and development. In the author's opinion, the current international system is favorable for the independent development of the Republic of Moldova, as it is in unison with the world policy for the constitution of a new world order based on the redistribution of the influence of the great powers, as a result of the dissolution of the USSR, compared to the situation of 1917, when the independent Moldovan State did not fit into the strategy for the constitution of the international system after World War I.

Problema apariției, constituirii şi dezvoltării independente a unui stat, la rînd cu condițiile interne, din punct de vedere a analizei politologice, totdeauna a presupus o evidență strictă a corelației de forțe din regiune, lume, care în mare măsură a influențat procesul soluționării ei. În acest context, pentru clarificarea esenței proceselor, ce determină astăzi dinamica şi conținutul constituirii şi consolidării statului Republica Moldova, prezintă un deosebit interes studierea evenimentelor ce sau consumat în Europa acum 90 de ani, iarna, decembrie 1917 – martie 1918. E semnificativ faptul, că şi atunci, la început de secol, ca şi la

[1] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Vladimir BORŞ*

sfîrşitul aceluiaşi secol soarta, dar, şi mai mult, circumstanţele istorice ne-au oferit şansa de a edifica un stat independent. La nivel de sistem internaţional de state, avea loc distribuirea sferelor de influenţă între Marile Puteri învingătoare în primul război mondial. La sfîrşitul secolului, a început redistribuirea sferelor de influenţă între Marile Puteri, provocată de dezmembrarea Uniunii Sovietice şi respectiv a sistemului internaţional de state bipolar.

Situaţia internă, la dimensiunea cea mai generală era similară. Forţe politice modeste, activitatea cărora, ca şi atunci, în mare măsură este stimulată din afară, cauza din care, masa absolută a populaţiei, în rezultatul manipulării grosolane, menite să camufleze adevăratele interese politice străine, rămîne sau inertă, sau devine armă al acestor interese, dar în ambele cazuri, – victimă, dezamăgită, umilită şi fără mijloace de existenţă. Partide multe, idei din cele mai moderne, dar ele puţin afectează conştiinţa socială, pentru că ele puţin reflectă interesele profunde ale năzuinţelor populaţiei autohtone.

În Centrul şi Sud-Estul Europei soarta ţărilor mai mici totdeauna a fost determinată de interesele celor mai mari. În preambulul Tratatului dintre Austria, Prusia şi Rusia, semnat la Sankt-Petersburg în august 1772, care a însemnat în practică prima împărţire a Poloniei se menţiona: „pentru a restabili ordinea în interiorul acestei ţări şi a-i da o existenţă politică mai conformă cu interesele vecinilor săi”[2]. Conformarea cu interesele vecinilor a însemnat deposedarea Poloniei de o treime a teritoriului său în favoarea vecinilor. Henry Kissindger, în lucrarea sa fundamentală, „Diplomaţia”, subliniază, că pe parcursul secolului XIX „Marea Britanie şi Austria sau opus destrămării Imperiului Otoman, fiindcă erau convinse că naţiunile mai mici, care vor apărea după acea vor submina ordinea internaţională. Din punctul lor de vedere, lipsa de experienţă a naţiunilor mici ar fi amplificat rivalităţile etnice de tip endemic, în vreme ce relativa lor fragilitate ar fi tentat Marile Puteri să încerce să le înglobeze. Marea Britanie şi Austria erau de părere că statele mai mărunte trebuiau să-şi subordoneze ambiţiile naţionale intereselor mai cuprinzătoare ale păcii”[3].

Această poziţie nu era altceva decît manifestarea tradiţiei principiilor Concertului european, cînd Marile Puteri se considerau obligate, şi responsabile de asigurarea păcii şi echilibrului european. Dat fiind faptul că Germania şi Rusia, din cunoscute cauze, nu participau la negocierile Păcii de la Versailles, Franţa şi Marea Britanie şi-au asumat acest rol. Scopul consta în consolidarea pe contul Germaniei şi Rusiei a ţărilor mici şi mijlocii pentru a compensa lipsa lor în ecuaţia echilibrului european de forţe.

Cu alte cuvinte, referitor la interesele externe asupra recunoaşterii şi consolidării independenţei Republicii Democratice Moldoveneşti de la 2 decembrie

---

[2] Troyat H. Ecaterina cea Mare. - Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, p.246.
[3] Kissindger H. Diplomaţia. - Bucureşti, Editura ALL, 1998, p.200.

1917, trebuie de menționat, că puterile garante erau interesate, în primul rînd, în slăbirea Germaniei şi Rusiei, care împreună prezentau mai mult de jumătate din populația Europei şi dispuneau de cel mai mare potențial militar, şi întărirea „statelor prietene Franței (Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Grecia”[4], pentru asigurarea balanței de putere pe continent, şi în primul rînd, asigurarea securității noii configurații europene după împărțirea acaparărilor teritoriale.

Astfel noul stat independent, Republica Democratică Moldovenească Autonomă nu se înscria în noua arhitectură de securitate europeană patronată de Franța şi Marea Britanie. Aroganța şi tendințele Marilor Puteri de a subordona „ambițiile naționale intereselor mai cuprinzătoare” sau păstrat şi în prezent, căpătând proporții globale şi fundamentare teoretică. Iată opinia cunoscuților analişti şi futurologi americani, Alvin şi Heidi Toffler: „Societățile agrare stăruie să finalizeze industrializarea sa, nimerind sub tenta construcțiilor naționale. Fostele republici sovietice, ca Ucraina, Estonia sau Georgia, pînă la disperare insistă la autodeterminare şi cer astăzi atributele istorice de ieri – drapel, armată, monedă, care sunt caracteristice pentru era industrială precedentă. Pentru mulți din lumea tehnologiilor avansate e greu de înțeles motivația ultranaționaliştilor. Pentru naționalişti, este de neconceput, ca alte țări să permită persoanelor străine să se amestece în sfera presupusei sfinte independențe. Dar aceasta este o cerință a globalizării afacerilor şi finanțelor. … În timpul cînd poeții şi intelectualii zonelor înapoiate scriu imnuri naționale, poeții şi intelectualii lumii contemporane proslăvesc valorile umanității fără frontiere. Coliziunea, ce reflectă o deosebire categorică în necesitățile vitale a două civilizații radical contradictorii, poate provoca cea mai straşnică vărsare de sînge în viitor”[5].

Dar să vedem cum se explică motivația reviziei notarelor naționale în Europa, la Conferința de Pace de la Wersailles în manualele contemporane din Marea Britanie: „Pentru Europa de Est, unde în calitate de factor de importanță determinantă a naționalismului se evidenția o intercalare strînsă a limbii, istoriei şi religiei, principiul lui W.Wilson (despre autodeterminarea națională – E.C.) era cel puțin îndoielnic. Spre deosebire de imigranții din SUA, care au decis să devină americani, omul din Europa de Est nu putea „alege”, să fie polonez sau lituanian, sîrb sau bulgar – el, sau era unul, sau era altul. ... În revizuirea radicală a frontierelor naționale, desigur erau „biruitori” şi „învinşi”. Pierdeau teritoriile sale Germania şi Rusia. Anume teritoriile, care înainte aparțineau Rusiei, au ajutat creării Finlandei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, şi Poloniei. Teritorii germane

---

[4] *Ciachir N. Marile Puteri şi România (1856-1947). - Bucureşti, Editura Albatros, 1996, p.206.*
[5] *Уткин А.Н. Новый мировой порядок. – Москва, Алгоритм, Эксмо, 2006, с.124.*

au fost alipite Poloniei, austro-ungare predate aceleaşi Polonie, României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei”[6].

Sau iată opinia lui Winston Churchill: „România, ca şi Serbia a reuşit să primească teritorii semnificative cu o populaţie numeroasă. Datorită alipirii la România a Transilvaniei, configuraţia pe hartă a smilunei s-a transformat într-o lună plină. Soluţionarea problemei transilvaniene în baza principiului autodeterminării nu era posibilă. Semnificativă din punct de vedere numeric, populaţia maghiară era izolată de o încercuire românească. Populaţia zonei româneşti dorea unirea cu România; maghiarii, care alcătuiau nucleul ţării doreau unirea cu Ungaria, dar şi una şi alta, din aceste dorinţe, erau în contradicţie cu principiul autodeterminării. Obligată să ţină cont de acest principiu, şi în acelaşi rând conştientă de faptul, că unitatea Transilvaniei este de mare importanţă, conferinţa de pace a transmis întreaga ţară, României privînd Ungaria de cel puţin un milion de maghiari”[7].

În acest context, prezintă interes şi opinia aceloraşi autori de manuale englezi, care insistă că, „Tratatul de pace milita pentru realizarea unei idei îndoielnice, că toţi ne-maghiarii trebuie să fie eliberaţi de jugul maghiar. (Ideea, că, de exemplu slovacii pot să nu dorească „eliberarea” de Ungaria, niciodată n-a fost luată în serios.) ... După Trianon ungurii au tăinuit un profund sentiment de ofensă, provocată de astfel de nedreptate, şi guvernele ungare au fost nevoite să efectueze o politică revizionistă. ... Bulgaria, ... chiar dacă pierderile ei în teritorii şi populaţie, erau neînsemnate, ele se percepeau destul de acut din cauza expansiunii teritoriale ale statelor vecine, România şi Iugoslavia”[8]. De la sine înţeles, că statele care au avut de cîştigat în rezultatul acestei redistribuiri au devenit şi susţinătorii activi ai acestor politici, care nu sunt altceva decît o manifestare a strategiilor imperialiste, care au ca sprijin diverse deghizări ideologice. „Marea Britanie, Franţa, Iugoslavia, Cehoslovacia şi România, - menţionează Hans J. Morgenthau, - care în perioada interbelică au aplicat o strategie externă similară, nu-şi puteau permite să declare simplu că-şi propuneau apărarea posesiunilor. Deoarece însăşi legitimitatea statu-guooului din 1919 a fost contestată în interiorul acestor state şi în afara lor, ele erau obligate să invoce principii morale capabile să facă faţă sfidării”[9].

Astfel toată povestea unirii românilor de pretutindeni din 1918 nu este altceva decît o manifestare a politicii externe imperialiste, care îşi are scopul îndrep-

---

[6] *Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. – Москва, Из-во «Весь Мир», 2006, с.278.*

[7] *Черчилль У. Мировой кризис: 1918-1925. – Москва, Издательство ЛКИ, 2007, с.151.*

[8] *Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. - Москва, Из-во «Весь Мир», 2006, с.278-279.*

[9] *Morgenthau H.J. Politica între naţiuni: Lupta pentru putere şi lupta pentru pace. - Iaşi, Polirom, 2007. p.132.*

tățirii, sau încercării de legiferare a acaparărilor teritoriale. Dar această infecție imperială a pătruns adînc politica externă a României, păstrîndu-se practic ne modificată în conştiința socială a populației timp de aproape un secol. Schimbarea regimurilor politice nu-au afectat esența ei. Mai mult ca atît, au transformat-o în mecanism efectiv de manipulate politică a maselor şi bază ideologică a consolidării societății româneşti pe parcursul unui secol întreg, indiferent de culoarea şi doctrina politică a guvernanților. În acest context, devine fundamentată concluzia analiştilor occidentali: „În mod paradoxal, - subliniază Peter Calvocoressi, - Ceauşescu, liderul comunist cel mai puțin convins de apartenența la sistemul statelor satelit, a plătit cel mai cumplit preț în procesul de prăbuşire a imperiului stalinist. Din nou în mod paradoxal, înlăturarea lui de la putere a permis altor comunişti, care au organizat o revoluție de palat, să preia puterea. Aceştia au format Frontul Salvării Naționale, care s-a autointitulat guvern de tranziție, a ieşit victorios la alegerile monitorizate de organismele internaționale şi a încredințat preşedintelui său, Ion Iliescu, funcția de preşedinte. El a fost reales în 1992. Românii care căutau a alternativă pentru ceea ce mai rămăsese din fostul regim păreau mai înclinați să revină la ceea ce cunoşteau din trecut – dictatura naționalistă a lui Antonescu, de exemplu – decît să accepte ideile atît de puțin familiare lor ale grupurilor democratice care nu au reuşit să înființeze partide eficace. Dezintegrarea URSS a însemnat pentru România declarațiile de independență ale RSS Moldovenească, cu populația ei în parte românească”[10]. Declararea după 1989 a Zilei naționale a României, data de 1 decembrie 1918 - Ziua Marii Uniri, este semnificativă în acest sens, prezentînd tot odată, o ofensă în adresa statului independent Republica Moldova[11].

La nivelul sistemului internațional de state, care se construia în rezultatul primului război mondial, Republica Democratică Moldovenească, se înscria mai mult în varianta care s-a şi realizat practic în perioada interbelică ca parte componentă a României. Formal însă, şi pentru aprobarea hotărîrii de unire cu România, era nevoie de recunoaştere internațională a ieşirii din componența Rusiei şi obținere a statutului de țară suverană. Conducerea noului stat s-a adresat guvernelor Marii Britanii, Germaniei, Austro-Ungariei, Italiei, SUA, Belgiei, Greciei, Spaniei, Suediei, Norvegiei, Olandei, Danemarcei, Elveției, Portugaliei, Turciei, Bulgariei, însă nimeni n-a trimis nici un răspuns.

---

[10] *Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. - Bucureşti, ALLFA, 2000, p.301.*

[11] *De menționat faptul, că discuții despre alegerea Zilei Naționale după 1989, în Bucureşti au fost aprinse. Crea incomodități faptul că mişcările anticeauşiste au început la 16 decembrie în Timişoara. Mitingul de la Bucureşti adunat din inițiativa lui N.Ceauşescu a avut loc pe data de 22 decembrie. Participanții la aceste discuții, în mare majoritate discipoli ai fostului dictator, nu puteau recunoaşte aceste acțiuni populare, ca un act revoluționar în scopul obținerii independenței politice, după ce jumătate de secol au trîmbițat că trăiesc în cea mai liberă țară din lume. Iar 1 decembrie a mulțumit majoritatea.*

Statele străine, din diferite motive, lesne de înțeles, nu se grăbeau să recunoască Republica Democratică Moldovenească[12]. Pozițiile României şi Ucrainei sunt cunoscute, mai ales dacă analizăm atitudinea față de intenția delegației moldoveneşti de a participa la tratativele de pace de la Brest-Litovsk şi Buftea. La 3 ianuarie 1918 guvernul Brăteanu de la Iaşi aprobă intervenția armatelor române în Basarabia, fără informarea Sfatului Țării, iar prim-ministrul ucrainean Golubovici, la 22 februarie 1918 cere miniştrilor de externe german şi austro-ungar ca membrii delegației moldoveneşti la tratativele cu Puterile Centrale să fie încorporați în delegația ucraineană, deoarece „Basarabia este o provincie inseparabilă a Ucrainei"[13].

Cu alte cuvinte se instaura un nou sistem internațional de state, pe care Henry Kissindger la caracterizat astfel: „Tratatul de la Versailles nu a funcționat niciodată ca un sistem la care să fi aderat puterile majore şi a reprezentat ceva mai mult decît un armistițiu între două războaie mondiale."[14] Iar Comandantul Suprem al armatei franceze biruitoare, mareşalul Ferdinand Foş a manifestat o previziune ieşită din comun, cînd a declarat despre Tratatul de la Versailles, că „Acesta nu-i pace, acesta-i armistițiu pe douăzeci de ani".[15]

Mai succint, existența Republici Democratice Moldoveneşti independente nu se înscria în interesele politice ale Marilor Puteri, din care cauză intențiile noului stat independent de încadrare în viața internațională, de plebiscit, nu puteau fi auzite şi luate în calcul de factorul extern. Factorul intern, cu alte cuvinte, a unui stat mic se i-a în considerație doar atunci cînd se înscrie în contextul politicii mondiale de moment. Cea ce s-a întîmplat în anii '90 al secolului trecut.

Dezmembrarea Rusiei a fost fondalul declarării independenței în ambele cazuri. La sfîrşitul secolului însă, contextul internațional era cu totul altul. A dispărut de pe arena internațională una din cele două supraputeri, care timp de aproape jumătate de secol au determinat politica mondială, prezentînd sistemul internațional de state bipolar. Acest sistem a dispărut, însă instaurarea unui nou prezintă un proces de durată.

Pentru prima dată, după anul 1648 ordinea mondială n-are la bază un document juridic care ar determina la modul cel mai general condițiile de funcționare, cum au fost înțelegerile Păcii de la Vestfalia, Congresului de la Viena, Tratatului de la Versailles şi Conferințelor de la Yalta şi Potsdam.

După anul 1991 comunitatea mondială a întrat în faza constituirii unei noi ordini mondiale, în condițiile lipsei unui document de bază elaborat de Marile

[12] *Levit I. Republica Moldovenească (noiembrie 1917-1918). - Chişinău, 2003, p.219.*
[13] *Vezi: Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. - Chişinău, Editura Cartea Moldovei, 2007, p.179-180.*
[14] *Kissindger H. Diplomația. - Bucureşti, Editura ALL, 1998, p.729.*
[15] *Idem, p.223.*

Puteri şi în cele mai generale forme acceptat de Comunitatea mondială. Dreptul la decizie a Marilor Puteri a rămas acel determinat de rezultatele celui de al doilea război mondial, se are în vedere cei cinci membri permanenți ai Consiliului de securitate a ONU, iar în privința corelației forțelor reale, ne aflăm în procesul discuțiilor a diferitor modele posibile: lume unipolară, multipolară, s-a încheiat, sau nu războiul rece, sau s-a încheiat şi apoi s-a reluat, dispun de forță reală cele cinci puteri amintite, ori această listă trebuie revăzută, cum de revăzut şi cine poate dispune de atribuții general recunoscute pentru realizarea a astfel de proiecte şi încă multe alte probleme de acest ordin stau în fața liderilor politici ale Marilor Puteri actuale.

În aceste condiții de incertitudine a evoluției politicii mondiale a apărut pe harta lumii şi Republica Moldova, ca rezultat al descompunerii sistemului internațional de state bipolar. Factorul intern a fost luat prin surprindere, dovedinduse absolut nepregătit pentru rezolvarea problemelor ce au apărut. Nici o formațiune politică din țara noastră, pînă la declararea suveranității Rusiei n-a înaintat cerințe politice pînă la crearea unui stat independent. Acest fapt a influențat procesul consolidării de mai departe a societății moldoveneşti, care şi pînă astăzi aşa şi n-a găsit nucleul unificator, ce ar forma baza socială a unei voințe consolidate a majorității populației ca sprijin social al interesului național statal. În această operă îşi are rolul său şi factorul extern, totdeauna cointeresat în slăbirea vecinului.

Cu alte cuvinte, independența Republicii Moldova în ambele cazuri a fost stimulată de factorul extern, dezmembrarea Imperiului Rus şi a Uniunii Sovietice. În anul 1917 Marile puteri erau interesate în formarea cordoanelor de securitate împotriva Germaniei şi Rusiei Sovietice, văzute prin întărirea unor țări europene medii din punct de vedere economic şi militar. Republica Democratică Moldovenească era văzută ca parte componentă a unei din aceste țări. Sistemul internațional de state format pe acest principiu, n-a fost viabil, dar şansa statului moldovenesc de afirmare independentă a fost ratată.

În anul 1991 factorul internațional a fost cu totul altul. Independența Republicii Moldova a fost masiv susținută de către țările dezvoltate occidentale. Acum nimeni din Marile Puteri, n-a apelat la revigorarea variantei compromise, care a provocat al doilea război mondial - întărirea țărilor medii pentru a le contrabalansa forța cuiva dintre fostele Mari Puteri. Dimpotrivă, practica vieții internaționale de după prăbuşirea sistemului internațional bipolar, demonstrează strategia Marilor Puteri îndreptată spre descompunerea statelor multinaționale şi încurajarea mişcării de eliberare, soldată prin sporirea considerabilă a numărului statelor independente. Totodată este evidentă lipsa cazurilor de susținere a tendințelor de comasare a statelor independente existente.

În acest context politica de etichetare a țarii noastre independente, ca lipsită de perspectivă, şi cea mai săracă din Europa, în speranța că cineva va fi apreciat

pentru mărinimia de a o salva prin absorbție, poate veni în capul doar acelora, care suferă de nostalgia schemelor de securitate europene, compromise de după primul război mondial. Afară de pierdere a timpului rezervat pentru dezvoltarea ei multilaterală şi daună de imagine internațională nu ne putem aştepta la nimic. Pentru confirmare, iată opinia analistului englez – Charles Grant de la Centrul European pentru Reformă: „Cum numai România va deveni membru al Uniunii Europene, va agita pe alții pentru încadrarea în componența Uniunii a vecinului său – Moldova, însă este greu de spus, dacă cineva, în acesta, o va susține"[16]. E iluzorie miza de a te agăța, fără bilet, de vre-un vagon, care pleacă spre Europa. E mai sigură calea realizării angajamentelor asumate în cadrul Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Cu atît mai mult, că anume o astfel de politică corespunde mai mult intereselor țărilor cu pondere în politica mondială şi europeană de moment. „Noi susținem sarcinile însumate în planul de acțiuni Moldova – Uniunea Europeană, - menționa Ambasadorul SUA în Republica Moldova Michael Kirby, - pentru că considerăm, că o Moldovă mai puternică, mai democratică, mai liberă şi mai prosperă, corespunde în acelaşi rînd şi intereselor noastre"[17]. De asemenea un deosebit interes în acest sens, prezintă şi poziția fostului Ambasador al Germaniei, țara care la moment deținea Preşedinția Uniunii Europene. La întrebarea cu „vagonul românesc la ultimul tren spre Uniunea Europeană" şeful misiunii germane Wolfgang Lerke sublinia: "Republica Moldova este un stat suveran. Republica Moldova trebuie să continue drumul său european ca un stat suveran nu cu alte gînduri"[18].

Cu alte cuvinte contextul internațional la etapa actuală, la nivel de sistem constituie un factor favorabil pentru dezvoltarea şi consolidarea statului independent Republica Moldova. Seamănă discordie şi pesimism în acest sens, doar forțele nostalgice pentru sistemul internațional de state interbelic, care n-are nimic comun cu starea de spirit a populației, care şi-a declarat independența, dar şi cu interesele politice actuale ale Marilor Puteri. Discuțiile referitor la legitimitatea istorică a statului moldovenesc sunt inutile, lipsite de perspectivă, dar negativ influențează procesul de consolidare statală, integrare europeană şi afirmare internațională.

Bibliografie

[16] *Grant Ch. The Pros and Cons of Further Enlargement. // Europe's Blurred Boundares: Rethinking enlargment and Neighborhood Policy. – London, Centre for European Reform, October 2006, p.15.*

[17] *Кирби М. Мы полностью поддерживаем реформы, проводимые в Молдове. // «Молдавские ведомости», 2007, 22 июня.*

[18] *Lerke W. Interviu pentru „Europa", http://www.europa.md/rom/info/839, accesat la 23 februarie 2007.*

Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. – Москва, «Весь Мир», 2006.
Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. - Bucureşti, ALLFA, 2000.
Ciachir N. Marile Puteri şi România (1856-1947). - Bucureşti, Editura Albatros, 1996.
Черчилль У. Мировой кризис: 1918-1925. – Москва, Издательство ЛКИ, 2007.
Grant Ch. The Pros and Cons of Further Enlargement. // Europe's Blurred Boundares: Rethinking enlargment and Neighborhood Policy. – London: Centre for European Reform, October 2006.
Кирби М. Мы полностью поддерживаем реформы, проводимые в Молдове. // «Молдавские ведомости», 2007, 22 июня.
Kissindger H. Diplomaţia. - Bucureşti, Editura ALL, 1998.
Lerke W. Interviu pentru „Europa”, http://www.europa.md/rom/info/839, accesat la 23 februarie 2007.
Levit I. Republica Moldovenească (noiembrie 1917-1918). - Chişinău, 2003.
Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. - Chişinău, Editura Cartea Moldovei, 2007.
Morgenthau H.J. Politica între naţiuni: Lupta pentru putere şi lupta pentru pace. - Iaşi, Polirom, 2007.
Troyat H. Ecaterina cea Mare. - Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.
Уткин А.Н. Новый мировой порядок. – Москва, Алгоритм, Эксмо, 2006.

Prezentat la redacţie
la 10 decembrie 2007

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA ŞI METODOLOGIA ŞTIINŢEI POLITICE

ABORDAREA TEORETICĂ A CONCEPTULUI DE IMAGINE A NAŢIUNII[19]

Vasile ANDRIEŞ
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică,
Lector

Le présent article offre une approche théorique du concept d'image de la nation, qui peut prendre deux formes: l'image interne de la nation, associée à l'identité nationale et l'image externe. Dans la littérature moldave de spécialité, ces deux problèmes n'ont pas été recherchés théoriquement. Du ceu point de vue, le materiel présenté peut être utilisé par les étudiants à l'elaboration des projets de recherche et de licence, à la préparation pour les cours. Dans cette étude on a exposé les principaux composants de l'identité nationale, les formes de manifestation, ainsi que les interprétations des differentes écoles et courants scientifiques. Une situation spécifique connaissent les sociétés qui soit ont obtenu, soit ont regagné leur indépendance et ou on atteste un grand déficit identitaire.

En ce qui concerne le deuxième aspect du problème, et notamment l'image externe, on a essayé d'exposer la totalité des types de manifestations: géographique, politique, économique. Aussi, on a essayé d'analyser séparément et de comparer le concept d'image de l'Etat et celui da la Nation. Un role spéciale a été résrvé au terme de marque. Dans ce sens on a analysé les composants de la marque et les modalités de modelage d'une marque reussie. On a étudié l'expérience des certains états européens dans la formation de la marque de la nation, qui fonctionne avec succès, en présentant les principaux facteurs et acteurs.

On a exposé aussi, les principales étapes et actions necessaires pour la construction de la marque, en se basant sur l'expérience des certaines compagnies internationales spécialisées dans ce domaine. En même temps, on mentionne que le support technique publicitaire, qui est à la base de la construction réussie de l'image externe favorable de la nation, est seulement une modalité de présentation ou extériorisation. Le cas ou la forme ne corrseponde pas au contenu, c'est-à-dire l'image est en grande mesure fausse, les conséquences peuvent être négatives.

[19] *Recenzent – doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor Victor SACA*

Dat fiind faptul că problematica respectivă include diverse aspecte, vom încerca să le poziţionăm într-o ordine logică, care ne-ar permite elucidarea lor coerentă:

- ***Imaginea internă***.
- ***Imaginea externă***.

Imaginea internă, sau mai bine zis ***despre propria naţiune*** este deosebit de importantă, devenind un sistem de referinţă pentru membrii ei, cu rol motivaţional-afectiv în activitatea cetăţenilor. În linii generale, ea poate fi asociată cu conceptul de ***identitate naţională***. Prin ***identitate*** înţelegem autodeterminarea individului în raport cu alţii, fiind formată dintr-o serie de constante: numele; apartenenţa sexuală; apartenenţa rasială, etnică, lingvistică şi religioasă; locul de naştere, etc. În calitate de subiect social, asupra individului acţionează şi alţi factori, precum cetăţenia, profesia, locul de trai, statutul social, etc. Prin urmare, autoidentificarea este un proces complex şi dinamic, ce include multiple componente, care se suprapun şi se completează.

Deoarece individul este o fiinţă socială, identitatea sa nu poate fi numai individuală, dar şi colectivă. Identitatea colectivă presupune conştientizarea apartenenţei individului la o colectivitate religioasă, lingvistică, etnică, regională, etc. Cea mai complicată şi controversată formă a identităţii colective este ***identitatea naţională***. Ea poate fi definită ca totalitatea aspectelor social-culturale caracteristice unui grup, care îl marchează ca naţiune.

Cercetătoarea Anne-Marie Thiesse evidenţiază următoarele elemente componente ale identităţii naţionale:

- istorie ce statuiază continuitatea în raport cu marii înaintaşi;
- o serie de eroi exemplari pentru virtuţile naţionale;
- limbă literară comună;
- monumente culturale;
- un folclor;
- însemne oficiale – imn, stemă, drapel[20];
- locuri memorabile şi un peisaj tipic;
- mentalitate specifică comună;
- identificări de ordin pitoresc – costum naţional, specialităţi culinare;
- un animal emblematic.[21]

---

[20] *În privinţa drapelului există o întreagă etichetă, protocol şi legi. În unele state se cere ca în timpul abordării drapelului, cetăţenii trebuie să-şi descopere capul, mâna dreaptă apropiind-o de inimă. La fel, sunt prevăzute pedepse pentru profanarea drapelului. În special este vorba de SUA, unde salutarea drapelului a devenit deja o tradiţie şi un atribut indispensabil al identităţii americane.*

[21] *Thiesse A.-M. Crearea identităţilor naţionale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iaşi, Polirom, 2000, p.9*

În ştiinţele sociale, problema identităţii naţionale, s-a impus în anii '50 ai sec.XX, fiind abordată prin prisma multiplelor curente şi şcoli ştiinţifice: primordialism, modernism, perenialism, situaţionism, constructivism, postmodernism, etc. Deoarece naţiunea, naţionalismul şi statul naţional nu este tema centrală a studiului, renunţăm la expunerea tuturor curentelor, limitându-ne doar la cele două mai influente (primordialism şi constructivism), ceea ce ne-ar permite să avansăm în domeniul interesat.

În esenţă, reprezentanţii primordialismului afirmă că identitatea naţională este un „dat obiectiv", un ataşament primordial care nu depinde de conştiinţa individului. Aceste „daturi" provin din calitatea de a fi născut într-o anumită comunitate religioasă, de a vorbi o anumită limbă sau dialect şi de a urma anumite practici sociale. Sentimentul legăturilor primordiale s-ar axa pe legături de sânge, rasă, limbă, regiune, religie şi obiceiuri. Cu alte cuvinte, după cum individul de la natură se identifică ca bărbat sau femeie, la fel şi în plan etnic se identifică ca român, rus, francez, etc.[22]

Constructivismul se impune mult mai târziu în etnosociologie, în calitate de fondator fiind Ernest Gellner. Ideea de bază se axează pe următoarele raţionamente: în afara existenţei unor legături primare, este necesar un efort intelectual de construire a etniei. Această misiune îi revine elitei politice şi intelectuale. În perioada modernizării are loc contopirea culturii populare cu cea elitară şi prin urmare se produce omogenizarea culturală a naţiunii. Cu alte cuvinte, cultura omogenă, axată pe comunitatea de valori, principii, simboluri, constituie principalul fundament al identităţii naţionale.[23] Din cele expuse, deducem două determinante importante ale identităţii naţionale: *cultura* şi *statul.*

Cercetătorul român G.Georgiu accentuează rolul culturii în crearea identităţii naţionale şi distinge câteva sisteme din această sferă:

- *sistem teoretic* ce constă din ştiinţă, având prioritar funcţii cognitive;
- *sistem simbolic* este format din totalitatea formelor de semnificare şi comunicare, începând cu limba, arta, religia, mitologia, plus formele artificiale de codificare şi comunicare;
- *sistem normativ* constă din drept, morală, norme etico-religioase;
- *sistem cu funcţii practice şi de organizare* se referă la politică, economie, societate;
- *sistem instituţional,* care organizează creaţia şi difuzarea valorilor, incluzând şcoala, mass-media, instituţiile de cercetare ştiinţifică, teatrele, muzeele, etc.[24]

[22] *Smith A.D. Naţionalism şi Modernism. – Chişinău, Epigraf, 2002, p.160.*
[23] *Gellner E. Naţiuni şi naţionalism. - Bucureşti, 1997.*
[24] *Georgiu G. Identitate şi integrare. - Bucureşti. 2001, p.136.*

Un alt cercetător român, I.Chicudean se referă la următoarele imagini definitorii ale naţiunii:

Imaginea despre originea naţiunii defineşte naţiunea ca pe o comunitate realizată istoric, recunoscută de fiecare din membrii săi. Ea constituie un criteriu care determină acceptarea sau neacceptarea istoriei şi evoluţiei unei comunităţi etnice de către celelalte naţiuni. Contestarea originii unei naţiuni înseamnă contestarea naţiunii însăşi ca realitate istorică, socială şi politică.

Imaginea despre teritoriul comun al naţiunii este sinonimă cu imaginea despre pământul strămoşilor. Toate naţiunile îşi crează o imagine pozitivă despre teritoriul naţional şi sunt foarte sensibile la imaginile care se crează la alte naţiuni despre acest teritoriu.

Imaginea despre comunitatea de viaţă economică este determinată de modul în care sunt percepute posibilităţile de existenţă şi dezvoltare a naţiunii în condiţiile economice date.

Imaginea despre comunitatea politică se referă la atitudinea membrilor naţiunii faţă de instituţia statală şi sistemul politic existent.[25]

În perioada contemporană, tema identităţii statale şi a relaţiilor cetăţean-stat, stat-cetăţean, cetăţean-naţiune-stat, au devenit extrem de actuale. Procesul de edificare a statului naţional, care a demarat în secolul XVIII, a dominat istoria politică pe tot parcursul secolelor XIX şi XX. Statele au modelat, omogenizat, organizat şi mobilizat comunităţile umane, axându-se pe ideologia naţionalistă. Cu alte cuvinte, naţiunea a devenit idealul şi valoarea politică supremă, iar statul garantul libertăţii şi independenţei ei. Totodată, se atestă cazuri de alterare a imaginii sociale despre naţiune şi stat, care se datorează îndeosebi erodării proceselor care au loc în interiorul naţiunii şi a credibilităţii organizaţiilor publice.

Consecinţă directă a alterării imaginii sociale a naţiunii şi statului naţional este inducerea în mentalitatea colectivă a unor elemente generatoare de atitudini negative, cu implicaţii grave în funcţionarea de ansamblu a naţiunii: apariţia neîncrederii în conducerea naţională şi instituţiile statului; demoralizarea naţională; exacerbarea concepţiilor nihiliste sau a ideologiilor extremiste; slăbirea coeziunii naţionale şi apariţia tendinţelor centrifuge; creşterea delicvenţei şi a nesupunerii publice; diminuarea responsabilităţii şi discernământului social; indiferenţă faţă de valorile şi patrimoniul naţional; atitudinea pasivă a populaţiei faţă de securitatea şi apărarea naţională, etc.[26]

Această situaţie este mult mai expresivă în:

- societăţile multinaţionale;
- cele care au realizat unitatea naţională mai târziu ca alte popoare;

---

[25] Chichudean I. Gestionarea imaginii naţiunilor. // Situaţia naţiunilor: surse de insecuritate. – Bucureşti. 1998, p.82-86.

[26] Ibidem, p.88.

• cele care obținut independența în ultimele decenii.

În primul caz am putea face referință la Belgia, care după cel de-al doilea război mondial s-a constituit ca stat unitar, a urmat apoi evoluția spre regional, iar Constituția din 1993 a transformat-o în federație. Neîncrederea dintre cele două comunități etno-lingvistice (waloni şi flamanzi) a provocat discuții referitoarea la perspectiva destrămării statului.

Cel de-al doilea exemplu îl reprezintă Italia, unde ideea unificării a avut o bază socială redusă, fiind respinsă de republicani, federalişti, anarhişti, socialişti şi adepții Papei. Din acest considerent, exclamația lui Massimo d'Azeglio „Italia a fost creată, rămâne de a-i crea pe italieni", are un sens profund. Deficitul identitar italian reiese, pe de o parte, din caracterul regional al statului şi favorizarea federalismului, pe de altă parte, din decadența spiritului civic. Ceea ce este public, se identifică cu statul. Aceasta explică lipsa respectului pentru mediul natural, eschivarea de la plata impozitelor, acțiunile de vandalism față de proprietatea publică.[27] Ultima situație este caracteristică în special statelor care şi-au obținut independența în urma destrămării URSS. Naționalismele mişcărilor de eliberare națională de la finele anilor '80 s-au epuizat, ne fiind înlocuite cu alte ideologii. Deşi mişcarea de eliberare națională, condusă de elita intelectuală a cunoscut susținerea masivă a populației, mai târziu a fost însoțită de un sentiment de decepționare. Pe prim plan s-au impus problemele social-economice, fiind condiționate de penurie, inflație, şomaj şi nu în ultimul rând, confuzie ideologică.

Elitele politice ale fostelor republici unionale au lansat procesul de creare a statalității, care după formula lui Ellinek se axează pe triada: teritoriu, populație şi putere suverană. Am adăuga de la noi şi al patrulea element – conştiința politică a națiunii, care ar reflecta ideea statalității, acceptând puterea instituționalizată şi rigorile impuse de ea. Totodată, este necesar să delimităm două concepte, care în aparență, ar coincide: *statul* şi *puterea*. În primul caz este vorba de devotamentul populației față de stat ca instituție, care se exprimă prin sentimentul patriotismului. În cel de-al doilea – față de elita politică, care guvernează şi impune anumite condiții obligatorii, exprimându-se prin loialitate. Aici s-ar impune o serie de comentarii sau explicații, deoarece există atât coincidențe, cât şi divergențe dintre ele.

Spre exemplu, statul în calitate de simbol, este puternic infiltrat în conştiința poporului american. Indiferent de clasa guvernatoare, cetățeanul este sigur de faptul că interesele sale vor fi exprimate în orice colț al lumii. Prin urmare, imaginea unui stat puternic îi inspiră americanului curaj şi siguranță. Dimpotrivă, în cazurile când instituția statală este şubredă, apare predispunerea spre o putere forte, indiferent de forma de manifestare: colectivă sau individuală. Ace-

[27] *Parisot F. Citoyennetés nationales et citoyenneté européenne. - Paris. Hachette. 1998, p.73.*

asta explică loialitatea cetăţenilor faţă de regimul lui Pinocet în Chili, a lui de Gaulle în Franţa, sau a lui Putin în Rusia (nu facem nici o paralelă dintre ele deoarece ar fi eronat, exemplificându-le doar în calitate de putere forte). Toate aceste puteri urmăreau întărirea statului în plan intern şi extern.

De fapt, orice stat urmăreşte două obiective majore: asigurarea bunăstării, a ordinii şi securităţii, cerând de la populaţie susţinere. Orice stat democratic se află într-un dialog permanent cu cetăţenii săi, demonstrându-şi utilitatea şi cerând loialitate. În acest context, prezentăm un fragment din lucrarea lui D.Schnapper „Ce este cetăţenia": „Autoritatea nu se primeşte, ea trebuie întotdeauna cucerită. Fiecare individ consideră legitim să apeleze la drepturile sale naturale şi la convingerile sale personale şi nu acceptă, fără a o supune propriei judecăţi, autoritatea instituţiilor religioase, politice, sau morale. Din acest motiv, alături de o „criză" generală a reprezentării, este evocată „criza" Bisericilor, „criza" justiţiei sau a alteia, legată de relaţiile dintre oameni. Indivizii îşi acordă singuri dreptul de a nu accepta instituţiile ca atare, de a le aprecia legitimitatea, de a judeca în fiecare caz dacă normele pe care le stabilesc trebuie respectate."[28]

Cu atât mai dificilă a fost situaţia noiolor entităţi politice, care, după destrămarea URSS au fost nevoite să tergiverseze procesul de constituire, pe de o parte a statalităţii, pe altă parte a naţiunii. Exista un enorm deficit identitar în aspect ideologic, naţional, cultural. Elita politică era extrem de dispersată, nu exista un concept clar al interesului naţional, iar prezenţa unor puternice minorităţi naţionale şubrezea fundamentele statalităţii. Este vorba în special de minoritatea rusă, care în perioada sovietică ocupa o poziţie privilegiată în societăţile republicilor unionale, constituind nucleul elitei politico-administrative. După declararea independenţei, ruşii au refuzat să se asimileze, păstrându-şi propria identitate[29].

Chiar şi statele mai omogene în aspect etnolingvistic, au lansat procesul de inventare şi implementare a tradiţiilor, conştientizându-şi fragilitatea. Construirea statalităţii în perioada de tranziţie, era asociată de formarea propriei simbolici, mitologii şi istorii. De fapt, istoriei îi revine unul din rolurile cheie, demonstrând existenţa seculară a statalităţii unei sau altei ţări şi continuitatea sa[30].

Este vorba în special de continuitatea generaţiilor, evitându-se amintirea despre trecutul sovietic sau comunist, sau reliefând doar aspectele pozitive. Nu

---

[28] Shnapper D., Bachelier Ch. Ce este cetăţenia? - Iaşi. Polirom. 2001, p.136

[29] Procesul de asimilare a depins, de fapt, de politicile promovate de state. Spre exemplu, în statele baltice, ruşii au acceptat să înveţe limba de stat, în timp ce în Ucraina, Belorusia, Moldova, Kazahstan, acest proces a decurs şi decurge mult mai anevoios. A se vedea: Лэйтин Д. Становление идентичности: русскоязычное население в ближнем зарубежье. // Конституционное Право: Восточноевропейское Обозрение, №3, 1999, p. 246-248.

[30] Spre exemplu, la bordul avioanelor Air Croatia, pe ambalajul biscuiţii oferiţi, era desenată harta Europei, care includea Croaţia şi descrisă o scurtă istorie a acestei ţări, în care Croaţia era prezentată ca stat-naţiune, existând încă din anul o mie, fiind parte integrantă a Europei. A se vedea: Mungiu-Pippidi A. Confiner l'Europe, un jeu infini. // Pouvoirs, 2003, №106, p.131.

mai puțin importantă este prezentarea realizărilor noului stat, în domeniu politic, economic, cultural sau ştiinţific[31]. Toate aceste politici şi acţiuni au un singur obiectiv – crearea imaginii pozitive a statului şi cultivarea ei în conştiinţa propriilor cetățeni, adică formarea ***imaginii interne favorabile***. În unele țări, procesul s-a axat pe discursul naționalist (mai pronunțat, sau mai atenuat), în altele pe dimensiunea *stricto senso* teritorial-statală, apelând la ideea patriotismului constituțional.

În cele ce urmează, ne vom referi la problema ***imaginii externe a statului***, care dealtfel, este reflectată insuficient în literatură, în special în ceea ce priveşte aspectul teoretic. Dificultatea teoretică este generată şi de confuziile care apar în rezultatul abordărilor, atunci când se vorbeşte de *imagine* şi *imagine favorabilă* a statului, imaginea *statului* şi cea a *țării*, imaginea *statului* şi cea a *națiunii*, imagine *politică* şi *economică*, care se suprapun în multe privințe şi se completează.

Imaginea, conform Noului dicționar al limbii române, reprezintă chipul, conturerile obiectului sau portretul lui.[32] Ea poate fi interpretată ca esența, ordinea, configurația sau organizarea lucrurilor. Imaginea poate fi înțeleasă şi ca reproducerea obiectului în conştiința individului având forma unui tablou mintal.

Evident că acest tablou se constituie din totalitatea calităților obiectului, care pot fi pozitive şi negative, redate în mod obiectiv sau subiectiv. Din acest considerent, pentru creatorii lui este foarte important de accentuat în exclusivitate aspectele pozitive, camuflând sau diminuând cele negative. Astfel, în domeniul economico-comercial au fost dezvoltate o serie de tehnici şi strategii, orientate spre prezentarea cât mai atractivă a produsului. Treptat, ele au fost redimensionate şi asupra sferei politicului. Inițial, aceste tehnici vizau crearea imaginii pozitive a liderului politic, iar mai apoi s-au extins şi asupra altor domenii, inclusiv a statului.

Deoarece am menționat deja multitudinea asocierilor şi îmbinărilor atribuite sintagmei *imaginea statului*, vom încerca să le expunem şi analizăm conform unei ordine logice, subliniind că este un lucru de pionerat.

Conceptul de ***imagine a țării*** este unul polisemantic, care poate fi definit ca o totalitate de reprezentări despre o comunitate națională, organizată politico-

---

[31] *Chiar şi Rusia, care a colonizat sute de popoare în perioada imperiului țarist, iar apoi a celui sovietic, a resimțit deficitul identitar. De aceea, în 1995 a fost lansat Proiectul rus care prevedea o dimensiune tehnologică în elaborarea unei noi ideologii naționale. Proiectul includea o serie de spoturi publicitare, difuzate de principalul canal de televiziune, conținând următoarele mesaje: continuitatea generațiilor; amnezia socială şi memoria populară; mitul Rusiei noi. A se vedea: Дерябин А.А. "Русский проект": конструирование национальной истории и идентичности. (http://www.nsu.ru/ysite/icons//y-rt.gif" align=absMiddle border)*

[32] *Noul dicționar al limbii române. – Bucureşti, Litera Internațional, 2006, p.588.*

geografic[33]. În perioada contemporană, a devenit practic imposibilă delimitarea termenilor de ţară, stat şi naţiune, care sunt puternic integrate în conceptul de stat naţional. Totuşi, în opinia noastră, ***imaginea externă a ţării*** s-ar axa în special pe dimensiunea geoumană şi poate fi divizată în câteva tipuri.

Imaginea geografică se referă la relieful, clima, natura ţării. Spre exemplu, Finlanda este asociată cu lacurile şi pădurile. Estonia şi Irlanda, la fel încearcă să se prezinte ca nişte spaţii verzi. Imaginea geografică favorabilă, caracterizată prin diversitatea florei şi faunei, a monumentelor naturale, oferă posibilitatea promovării turismului. Astfel, companiile turistice din România, în spoturile publicitare, prezintă peisaje pitoreşti din Delta Dunării şi Carpaţi.

Imaginea politico-geografică ar putea fi redusă, în opinia noastră, la două aspecte:

a) Cartografia, sau reflectarea frontierelor ţării în hărţile politice şi care nu întotdeauna exprimă starea reală, fiind o creaţie a cartografului. Destul de controversată este situaţia teritoriilor disputate, ele fiind incluse în componenţa unui sau altui stat, provoacă multiple polemici.[34]

b) Apartenenţa ţării la un spaţiu politico-geografic concret, cum ar fi America de Nord sau Sud, Europa de Vest, Centrală sau de Sud-Est, etc. Evident că şi acest de-al doilea aspect este în mare parte conceptual, deoarece nu există nişte criterii concrete şi definitive. Spre exemplu, majoritatea ţărilor est-europene pretind a fi conceptualizate ca central-europene. Explicaţia e logică şi firească: Europa Centrală este considerată o regiune stabilă şi prosperă. Într-un studiu consacrat acestei probleme, T.G.Ash menţiona că a fi în Europa Centrală în terminologia politică înseamnă a fi civilizat, democrat şi cooperant.[35]

Prin urmare, imaginea *politico-geografică* este foarte corelativă cu cea *geoculturală*. Astfel, Balcanii, caracterizaţi ca o regiune instabilă datorită multiplelor conflicte militare, au generat şi noţiunea de balcanism, asociată cu cruzime, instabilitate şi imprevizibilitate. Această stigmatizare a şi generat multiple stereotipuri, atribuite popoarelor balcanice.[36]

De fapt, stereotipurile sunt caracteristice majorităţii popoarelor. Spre exemplu, polonezii sunt asociaţi cu catolici retrograzi, germanii cu consumatori de bere şi cârnăciori, finlandezii şi ruşii cu amatori de vodcă, belgienii de cartofi.

---

[33] *În literatura rusă de specialitate întâlnim de fapt doi termeni: obraz şi imidj. Primul s-ar referi la ţară, având mai mult un sens geografic şi cultural. Cel de-al doilea este o adaptare din engleză, semnificând totalitatea acţiunilor întreprinse, prin intermediul utilizării resurselor şi tehnologilor disponibile, în vederea creării unei reprezentări pozitive pe arena internaţională a statului sau naţiunii. De aceea întâlnim îmbinările obraz stranî şi imidj gosudarstva.*

[34] *A se vedea mai detaliat: Rekacewitz Ph. La cartographie, entre science, arte et manipulation. // Le Monde diplomatique, fevrier 2006, p.14-15.*

[35] *Ash T.G. Spune-mi care e Europa ta Centrală şi-ţi spun cine eşti. // Lettre internationale, vara 1999, p.3.*

[36] *Todorova M. Balcanii şi balcanismul. Humanitas. Bucureşti, 2000, p.189-190.*

În URSS moldovenilor le mergea faima de „mămăligari” iar ucrainenilor de „slăninari”. Însă factorul popular, ca componentă a imaginii geoculturale nu constă doar din stereotipuri. Dimpotrivă, el are menirea de a exterioriza calităţile pozitive. Astfel, imaginea externă a englezilor se asociază cu tradiţia şi amabilitatea, a germanilor cu punctualitatea şi calitatea, a francezilor cu bucătăria aleasă şi moda, a italienilor cu stilul şi cultura muzicală.

Prin urmare, în prim plan sunt prezentate folclorul, tradiţiile, bucătăria, artizanatul, miturile şi legendele populare[37]. Desigur că aceste particularităţi populare au fost dezvoltate sub influenţa turismului, care a devenit un mare consumator de tradiţii. În domeniul bucătăriei, paella valenciană devine simbolul gastronomic al Spaniei, pizza napolitană – a Italiei şi apoi cucereşte întreaga lume, fondu a Elveţiei, iar foie gras a Franţei. În domeniul vestimentaţiei, kilturile scoţiene au devenit indispensabile de imaginea Scoţiei[38].

Încă la începutul secolului XX, încep a fi redescoperite sau uneori chiar inventate sărbătorile populare, având forma unor spectacole publice. Sunt semnificative festivalurile florilor din oraşele franceze, belgiene şi olandeze, carnavalul Samba din Rio de Janeiro, carnavalul măştilor din Veneţia, cursa taurilor din Pamplona (Spania), etc. Chiar şi Moldova a avansat în această privinţă, inventând sărbătoarea vinului.

Imaginea geoculturală a ţării se corelează cu cea *geoistorică*, deoarece monumentele arhitecturale devin nişte arhetipuri culturale şi identitare. Astfel, Turnul Eifel şi catedrala Notre Dame de Paris au devenit simbolul Parisului şi a întregii Franţe. Imaginea geoistorică a Italiei este prezentată de Colliseu şi Turnul Pisa, iar a Chinei este puternic ataşată la Marele Zid. La rândul său, România încearcă să atragă turiştii prin oraşele medievale din Transilvania, castelul lui Dracula şi mănăstirile din Moldova.

---

[37] Deja la finele secolului XIX, în statele europene ştiinţa etnologică începe a se orieneta spre descoperirea particularităţilor naţionale din aspect popular. Încep a fi colectate legente, poveşti şi cântece populare, se accentuează rolul costumelor populare. În literatură se impun romanele populare, iar în pictură peisajele rurale şi natura autohnonă. În cadrul Expoziţiei Universale, organizate la Paris în 1878, pavilionul suedez a prezentat zeci de manechine costumate, plasate în interioare rustice reconstituite, cu pereţii împodobiţi de tablouri reprezentând peisaje specific naţionale. Astfel, s-au pus bazele muzeografiei etnografice europene, în care satul naţional este tema centrală. A se vedea: Thiesse A.-M. Crearea identităţilor naţionale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iaşi, Polirom, 2000, p.87.

[38] Totuşi, aici s-ar impune un comentariu, care depăşeşte de fapt obiectivul subiectului. Ideea redescoperiri originii, folclorului şi tradiţiilor a fost promovată de elita intelectuală naţională, fiind determinată de fondarea bazelor culturale ale statului naţional. Până la mijlocul sec. XIX se atesta o ruptură între nobilime şi popor. Prima categorie era cosmopolită, educată în spiritul epocii şi crea limba literară. Cea de-a doua era agramată, dar conserva tradiţiile şi obiceiurile. Dezvoltrea imaginilor identitare naţionale a fost posibilă doar după contopirea celor două categorii. Astfel, scoţienii şi-au redescoperit portul naţional ca simbol identitar numai datorită romanelor lui Walter Scott.

Toate aceste imagini geografice, istorice şi culturale sunt puternic integrate în conceptul de ***brand cultural*** sau ***brandul ţării***. Termenul *brand* este de provenienţă engleză, desemnând marca comercială a mărfii, fiind utilizat în marketing. Însă dacă marca comercială este o noţiune juridică, cea de brand este mult mai vastă. Ea include totalitatea calităţilor mărfii, asocierilor şi perceperilor consumatorului. Cel mai important pentru creatorii brandului ar fi identificarea consumatorului şi convingerea lui în calităţile, utilitatea şi siguranţa produsului, reieşind din totalitatea gamei de oferte. Spre exemplu, în topul celor o sută de branduri comerciale, pe primele trei poziţii se plasează Coca-Cola, Microsoft şi IBM. O derivată a acestui termen este şi cel de *branding*, definit ca ansamblul acţiunilor, orientate spre crearea şi gestionarea mărfurilor comerciale.[39]

Treptat, conceptul de brand s-a extins de la sfera economico-comercială la cea a politicului, fiind atribuit ţărilor. Astfel, brandul ţării începe a fi asociat cu denumirea ei, exprimând valorile fundamentale şi calităţile unicale. Prin urmare, dacă brandul mărfii poate fi interpretat ca totalitatea reprezentărilor consumatorului despre ea, *brandul ţării* este perceperea externă date unei ţări. Totodată, se impune necesitatea explicării şi comentării altor două concepte, legate de imaginea ţării, cum ar fi cea a statului şi naţiunii.

Imaginea statului are mai mult o conotaţie politico-economică. Totuşi, criteriul de bază este cel politic şi anume, ataşamentul la principiile democraţiei şi stabilitatea sistemului. Astfel, China, deşi se prezintă atractivă din punct de vedere economic şi turistic, este deseori criticată pentru nerespectarea drepturilor omului. Din această cauză, SUA chiar ameninţau cu boicotarea jocurilor olimpice[40]. Acelaşi lucru se referă şi la Rusia, criticată pentru nerespectarea drepturilor omului în Cecenia şi guvernarea autocrată a lui Putin. Belorusia, din cauza regimului autoritar a lui Lukaşenco a fost izolată politic.

Un alt factor politic ar fi cel al securităţii internaţionale. În primul rând este vorba de terorismul internaţional şi securitatea nucleară. Spre exemplu, Cuba, calificată ca regim autoritar, are o imagine mult mai pozitivă decât Coreea de Nord, Iran sau Irac. În al doilea rând, de ambiţiile geopolitice ale unor puteri, care fie în trecut, fie în prezent au generat instabilitate şi conflicte. Astfel, Germania resimte consecinţele trecutului său nazist. Rusia mai este încă asociată cu Uniunea Sovietică, iar politica externă, în special cea energetică, promovată de Putin, îngrijorează Uniunea Europeană. SUA, deşi se prezintă ca un apărător al democraţiei şi drepturilor omului, au o imagine negativă în lumea musulmană şi chiar în unele ţări europene.

---

[39] *http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4*

[40] *Mai mulţi analişti consideră că această poziţie faţă de China nu este determinată atât de aspiraţiile democratice ale americanilor, cât de rivalitatea economică. În SUA a fost lansată deja o întreagă campanie (deşi neoficială) de boicotare a mărfurilor chineze. Este cunoscut faptul că jocurile olimpice reprezintă o sursă substanţială de venit pentru ţara gazdă.*

De aceea, liderii şi elita politică sunt mereu îngrijoraţi de aprecierea calităţii guvernării nu numai în interiorul, dar şi în exteriorul ţării. Astfel, în 2002, primul ministru al Belgiei a angajat o companie de experţi, menită să reanimeze imaginea politică internă şi externă a statului, deteriorată de scandalurile legate de corupţia în guvern, pedofilie şi puii infectaţi cu dioxină.[41] Un alt exemplu îl serveşte campania electorală a laburiştilor din Marea Britanie, din 1997, desfăşurată sub lozinca „New Labour – New Life in Britain”. Ea prevedea schimbarea imaginii Regatului Unit, asociată cu guvernare conservatoare şi stagnare. Au fost revăzute relaţiile cu Uniunea Europeană şi fostele colonii, politica externă devenind mult mai abilă (deşi în acest sens există rezerve).[42] La fel, Guvernul Blair a lansat sloganul *Cool Britannia*, care urma să contribuie la crearea imaginii unui stat modern şi deschis, transformându-l într-un centru al mediaindustriei.

Totodată, în perioada globalizării, legăturile politicului cu economicul au devenit indispensabile. De aceea, statele naţionale încep a fi comparate cu concernele mari, care încearcă să se promoveze şi să se impună pe piaţa internaţională. Tot mai des, ele sunt asociate cu propriile branduri economice, care devin logotipul statului. Astfel, Finlanda se asociază cu Nokia; Suedia cu Volvo; Japonia cu Panasonic, Toyota şi Mitsubishi; Coreea de Sud cu Samsung şi LG; Germania cu Mercedes şi BMW; Franţa cu Renault şi Pegeau; SUA cu Ford, Microsoft, Coca Cola, etc.

Însă dacă brandurile economice puternice, determinate de calitatea mărfii, devin nişte avantaje pentru state, cele slabe se transformă într-o povară. Bunăoară, dacă pe marfă întâlnim inscripţia „made in China”, ne creăm imediat o impresie negativă despre calitatea ei. În anii ’60 o astfel de impresie exista faţă de mărfurile japoneze, care la fel invadară lumea. A fost nevoie de mult timp şi eforturi pentru a schimba imaginea producţiei japoneze. Dar evident că primul pas trebuie să fie orientat spre creşterea calităţii şi numai apoi, monitorizare[43]. În acest sens este interesantă experienţa Scoţiei, fiind permanent considerată mai subdezvoltată decât Anglia. În 1997, a fost elaborat noul logotip, care s-a transformat în „Scotland the Brand”, devenind un semn de calitate a mărfurilor scoţiene. Însă nu toate companiile au obţinut dreptul de utilizare a logotipului

---

[41] *Дорошенко Л. Брэндинг стран. // «Деловые ведомости», №101 (2615), 2002, 16 Мая.*

[42] *Кононенко В.А. Создать образ России? // Россия в глобальной политике. №2, Март - Апрель 2006, http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html*

[43] *Încă în secolul XVIII, Colbert, ministrul lui Luis al XV-lea, a întreprins o serie de acţiuni în vederea revigorării economiei franceze. Unul din paşi a fost introducerea controlului de stat asupra calităţii mărfurilor franceze pentru ca acestea să poată rezista concurenţei pe piaţa externă.*

pentru desemnarea producției, fiind selectate doar cele mai competitive în baza unor criterii riguroase.[44]

Imaginea statului mai este determinată şi de potențialul său economic, care se caracterizează prin Produsul Intern Brut şi Produsul Național Brut pe cap de locuitor. Spre exemplu, Rusia, care lansează nave cosmice, dispune de un imens teritoriu cu colosale bogății naturale, are un enorm potențial militar şi uman, din punct de vedere economic cedează Portugaliei, care până-n 2007 era cel mai sărac stat al UE. Prin urmare, un alt criteriu important este cel al bunăstării populației, identificat şi cu bunăstarea națiunii[45].

Din cele expuse, putem conchide că termenul ***imagine a națiunii*** este cel mai complex, care ar include celelalte *imagini*. Totodată, trebuie să menționăm că în perioada actuală a globalizării, *imaginea națiunii*, care cândva era determinată de măreția națiunii, axându-se pe trecutul glorios istoric, patrimoniul cultural național, dimensiunile teritoriale, forța politico-militară a statului şi alte realizări notorii, în prezent sunt depăşite.

La etapa actuală, acest termen este asociat cu cel de ***brand al națiunii***, având mai mult o dimensiune economică şi publicitară, care exclude naționalismul. *Brandul națiunii* este mai curând aprecierea externă dată unei națiunii[46]. El are misiunea de a spori gradul de credibilitate față de națiune, a lichida vechile stereotipuri, înlocuindu-le cu subiecte pozitive.

Specialistul britanic în promovarea imaginii țării, S.Anholt identifică şase piloni ai *brandului național*: 1) turismul; 2) exportul; 3) populația; 4) guvernul; 5) cultura, istoria şi tradițiile; 6) investițiile şi emigrația. În conformitate cu aceste criterii, el a analizat raiting-ul a unsprezece țări cunoscute, chestionând 10 mii de indivizi. Pe prima poziție s-a plasat Suedia, urmată de Marea Britanie, Italia, Germania şi SUA, Japonia, China, India, Coreea de Sud, Rusia, Turcia.[47]

În cadrul unui alt clasament mondial al țărilor, în baza Country Brand Index, realizat de firmele Future Brand şi Weber Shandwick, axate pe opinia turiş-

---

[44] *Касенов А. Брэнд "Казахстан". http://www.c-asia.org/analit/index.php?cont=long&id=5387&year=2005&today=11&month=1*

[45] *Până în secolul XVIII, bogăția statului era redusă la avuția curții regale, apreciată prin cantitatea de aur şi argint depozitată în vistierie. State puternice erau considerate acelea, regii cărora puteau să întrețină o armată regulată, impunându-şi voința asupra vasalilor şi supunând teritorii mai extinse. Politica economică era dominată de mercantilism, care prevedea îmbogățirea curții regale. O dată cu formarea statului național, acest principiu a fost revăzut, astfel bogăția statului este asociată cu cea a națiunii.*

[46] *Este vorba în special de opinia publică națională sau internațională, care nu întotdeauna poate coincide cu opinia oficială a statelor sau structurilor internaționale.*

[47] *СССР мешает. Британский специалист по страновым имиджам утверждает, что России срочно нужна стратегия продвижения национального брэнда. http://www.mn.ru/issue.php?2005-22-1*

tilor, au fost definite următoarele opt criterii: 1) afacerile; 2) arta şi cultura; 3) congresele; 4) ecologia; 5) familia; 6) istoria; 7) plajele; 8) viaţa nocturnă.[48]

Rolul central în formarea şi promovarea brandului favorabil al naţiunii îi revine statului. Unul din instrumentele tradiţionale era *hard power* – exercitarea presiunii prin mijloace militare, politice şi economice. În prezent s-a demonstrat ineficacitatea acestei politici, fiind înlocuită cu cea de *soft power*[49]. Conceptul de soft power a fost elaborat de către cercetătorul american Josef Nye în cele două lucrări fundamentale: Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books, 1990 şi Soft Power: The Means to Success in World Politics. Public Affairs, 2004.

Nye identifică trei componente, prin intermediul cărora statul ar putea exercita influenţă: cultura, valorile şi politica externă. Referindu-se la ultimul factor, el accentuează rolul diplomaţiei publice sau populare, care ar include activitatea jurnaliştilor, celebrităţilor culturale, organizaţiilor non-guvernamentale, schimburile academice, etc.[50] Trebuie să menţionăm că SUA dispun de un enorm potenţial în această privinţă prin cultura americană de mase, branduri populare, ideile democraţiei şi drepturilor omului, economie liberală. Nu poate fi negat şi factorul de *american dream* (visul american), prezent în conştiinţa milioanelor de indivizi.

Un studiu consacrat imaginii României peste hotare s-a axat pe următoarele criterii:

1) Cum este apreciată România din interior, fiind calificată ca o ţară coruptă şi săracă, unde nu există posibilităţi de afirmare.

2) Cum este văzută ea în străinătate. Principalele asocieri au fost: trecut comunist, copii orfani, cerşetori, ţigani, prostituate. De fapt, această imagine a fost creată de românii plecaţi peste hotare, întipărindu-se în conştiinţa păturilor largi. Este şi firesc că nu au auzit de Eliade, Cioran, Ionescu sau Brâncuşi, cei mai cunoscuţi români fiind Ceauşescu, Hagi, Popescu, Nadia şi Dracula.

3) Care sunt avantajele României. În acest sens a fost prezentat turismul, muzica şi arta, sportul.[51]

La sfârşitul anilor '90, nu numai România, dar şi alte state ex-socialiste au început a se preocupa serios de imaginea naţiunii, pentru a se debarasa de trecutul comunist, această intenţie fiind determinată şi de fenomenul integrării europene.

---

[48] *Chevrier F-G. Image de marque: un pays ou une destination touristique? http://veilletourisme.ca/2005/12/15/image-de-marque-un-pays-ou-une-destination-touristique*

[49] *Traducerea directă în română ar fi puterea tare şi puterea moale, însă în literatura românească de specialitatea se utilizează termenii putere hard şi putere soft.*

[50] *Кононенко В.А. Создать образ России? // Россия в глобальной политике. № 2, Март - Апрель 2006, http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html.*

[51] *Brandul de naţiune. http://www.alternativ.ro/forum/viewtopic.php?=&p=1258*

La începutul anilor ’90, Polonia era asociată în Occident cu mişcarea sindicală „Solidarnosti” şi „terapia de şoc” în reformarea economiei. În 2001, agenţia publicitară DDB a realizat un studiu pentru a stabili cum este văzută ţara de către europeni.[52] Principalele asocieri au fost haosul economic, vodca, biserica catolică, furturile de automobile. Mai mult ca atât, mărfurile poloneze nu rezistau concurenţei pe piaţa europeană, atât din cauza calităţii, cât şi din necunoaştere. De aceea, unul din primii paşi a fost lansarea campaniei pentru atragerea investiţiilor, prin crearea imaginii unei economii dinamice. Au fost difuzate spoturi publicitare în business programele celor mai influente telecompanii precum CNN şi World Service, publicate materiale în cele mai apreciate reviste de afaceri.

Al doilea pas, a inclus invitarea jurnaliştilor externi pentru ca aceştia să se convingă de reformele realizate şi schimbările intervenite. Cel de-al treilea pas, a vizat promovarea brandului ţării prin crearea unui nou logotip naţional. Astfel denumirea POLSKA este scrisă cu un caracter liber şi neformal, unde litera „K” are forma unui om ce lansează în aer un zmeu de vânt pe un fon alb. La fel, au fost încurajate publicaţiile despre polonezii celebri, precum scriitorul J.Conrad, savantul M.Skladowski-Quirie, Papa Ioan-Paul II.

Aceeaşi situaţie era caracteristică şi Estoniei, puţin cunoscută în Europa de Vest, fiind conceptualizată ca o ţară baltică şi stat post-sovietic. Pentru a ieşi din anonimat, guvernul eston a creat compania de stat Entreprise Estonia, care încheiat un acord cu agenţia britanică Interbrand, în vederea elaborării noului brand al Estoniei[53]. Primul pas al agenţiei, a fost lansarea unui clip publicitar în perioada translării concursului Eurovision, desfăşurat în Tallinn. Apoi, au fost efectuate cercetări de marketing atât în ţară, cât şi în alte cinci state, pentru a stabili trăsăturile distinctive ale Estoniei şi estonienilor. Cel de-al treilea pas a fost orientat spre crearea unui nou logotip.[54]

Evident că formarea şi promovarea imaginii externe a naţiunii, este rezultatul unei combinaţii conştiente, planificate şi echilibrate a multiplilor **factori** şi **actori**. **Factorii** pot fi divizaţi în ***obiectivi***, adică existenţi în realitate prin caracterul şi conţinutul lor şi, ***subiectivi***, creaţi prin intermediul modelării opiniei publice. Totodată, manipularea opiniei publice, prin prezentarea unei imagini pozitive, falsificând factorii obiectivi, poate avea mai târziu consecinţe negative cu caracter ireversibil, şi anume pierderea încrederii. **Actorii** reprezintă acele instituţii, organizaţii sau subiecţi, implicaţi în procesul de formare şi promovare a imaginii sau brandului naţiunii. Din acest considerent, în cele ce urmează vom încerca să identificăm principalii actori şi factori.

---

[52] *Касенов А. Брэнд “Казахстан”. http://www.c-asia.org/analit/index.php?cont=long&id=5387&year=2005&today=11&month=1*

[53] *Suma contractului se evalua la circa 700 mii USD.*

[54] *Ibidem.*

Statul se prezintă în calitate de actor principal. Prin intermediul structurilor sale, el se impune celorlalte organisme, elaborând, promovând şi exercitând controlul asupra tuturor domeniilor vieţii politice interne şi externe, utilizând resursele politice, economice, sociale sau informaţionale existente. Am menţionat anterior că principiul de bază, ce determină imaginea statului este democraţia, cu alte cuvinte existenţa unui stat de drept, care garantează şi respectă drepturile şi libertăţile fundamentale[55].Aici s-ar impune şi o serie de criterii, apreciate atât de publicul intern, cât şi cel extern:

1. Stabilitatea sistemului. Se manifestă prin stabilitatea instituţiilor politice, a cursului de reforme promovate şi respectarea angajamentelor internaţionale.

2. Calitatea guvernării, care depinde de program, echipă şi transparenţa acţiunilor. Imaginea guvernării poate fi deteriorată de scandalurile legate de corupţie, deturnare de fonduri, protecţionism, etc. În ceea ce priveşte echipa, ea trebuie să fie profesionistă şi să se abstractizeze de la interesele de partid sau grup. Un rol însemnat îi revine diplomaţiei, formată din diplomaţi de carieră cu o bogată experienţă profesională.

3. Liderii şi elita politică. Este vorba de existenţa unor personalităţi notorii, recunoscute şi apreciate nu doar în viaţa politica internă, dar şi cea internaţională. Multe probleme controversate pot fi soluţionate prin înţelegerile dintre şefii de stat sau guvern, aflaţi în bune relaţii.

Partidele politice ar fi un alt actor, care prin intermediul colaborării internaţionale cu codoctrinarii lor, sunt în stare să contribuie la promovarea imaginii naţiunii şi intereselor naţionale. Spre exemplu, partidele politice din statele Europei de Est, fiind incluse în componenţa partidelor politice europene, şi-au adus aportul la procesul de integrare europeană.

Mass-media poate fi calificată ca un factor şi actor. În primul rând, ea dă o apreciere guvernării, exteriorizând principalele dificultăţi şi probleme. În al doilea, prin caracterul publicaţiilor, participă atât la construirea imaginii propriei ţări, cât şi reflectă imaginea altor state[56].

Societatea civilă poate fi divizată în câteva componente:

- Organizaţiile non-guvernamentale, în special cele specializate fie în domeniul politicii externe, fie în domeniul cultural, academic sau de cooperare bilaterală.

- Celebrităţi cu renume mondial sau regional din sfera academică, culturală sau sportivă.

---

[55] *Contează foarte mult şi politica promovată în raport cu minorităţile naţionale sau confesionale.*

[56] *Evident că mass-media face parte din societatea civilă, dar în cadrul studiului a fost desemnată în calitate de actor separat din cauza funcţiior sale specifice.*

• Factorul popular, care s-ar referi la cultura materială şi spirituală a poporului.

Agenţii economici, care la fel pot fi reduşi la:

• Companiile care şi-au creat deja un brand comercial puternic atât la nivel naţional, cât şi internaţional.

• Agenţiile turistice[57].

În ceea ce priveşte ***factorii subiectivi***, ei reprezintă totalitatea acţiunilor şi tehnologiilor utilizate în domeniul creării şi promovării imaginii. S.Anholt de la compania Interbrand a sintetizat câteva etape şi paşi în construirea brandului naţiunii.[58]

Etapa I. Grupul de lucru.

Pasul 1 – Constituirea grupului de lucru. Grupul trebuie să cuprindă, pe lângă reprezentanţii ministerelor şi ai altor instituţii de stat, şi liderii unor companii private, asociaţii profesionale şi industriale şi, nu în ultimul rând, consultanţi de branding din ţară şi din străinătate.

Pasul 2 – Instruirea. Anholt spune că, imediat după constituirea grupului, el instruieşte echipa în legătură cu practica şi principiile brandingului de naţiune, pentru ca toată lumea să folosească acelaşi vocabular şi să înceapă lucrul în mod sincronizat.

Pasul 3 – Discuţii publice şi lobby.

Pasul 4 – Constituirea unei organizaţii independente. Toţi participanţii la efortul de branding trebuie conectaţi şi coordonaţi de o organizaţie independentă, preferabil înfiinţată în acest scop, cu personalitate juridică proprie şi atitudine imparţială. Oferirea unui control prea mare instituţiilor guvernamentale sau companiilor private interesate ar compromite rapid şi ireversibil orice efort de branding de ţară.

Pasul 5 – Planul de acţiune. Grupul de lucru alcătuieşte într-o perioadă scurtă de timp un plan de acţiune şi alocă resursele necesare (competenţă şi bani) pentru activităţile din etapa a II-a.

Etapa II. Auditul de brand.

Pasul 1 – Identitatea naţională. Printr-un şir de cercetări sociologice, etnografice şi antropologice, se defineşte clar ce este ţara şi cine sunt locuitorii.

---

[57] *S-a demonstrat deja că persoanele care au vizitat o ţară străină şi-au creat altă impresie despre ea, decât cea oferită de mass-media. Imaginea a evoluat fie spre pozitiv, fie spre negativ, fiind rezultatul excesului de publicitate care a dezamăgit aşteptările. Totuşi în majoritatea cazurilor, turismul contribuie la construirea imaginii pozitive, fiind exteriorizate cele mai bune aspecte. A se vedea în acest sens: Щелканова Г.В. Влияние туризма на формирование образа территории. (http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/14-6.htm)*

[58] *Todoran A. Brandingul de naţiune, pas cu pas. http://www.brandingromania.com/?p=23, 2005, 16 iunie*

Pasul 2 – Imaginea ţării din afară. Eforturile de cercetare externă se vor concentra asupra segmentelor de public străin relevante pentru ţară şi nu asupra străinătăţii în general. Spre exemplu, segmentele de public relevante pentru România ar fi, în primul rând, Europa de Vest, ţările învecinate (Bulgaria, Serbia şi celelalte ţări balcanice) şi ţările latine (Spania, Italia şi Franţa).

Pasul 3 – Spritul poporului. Populaţia este implicată pentru a se descoperi spiritul poporului („genius of the people"). Acest aspect este fundamental pentru a înţelege brandul şi este cel mai dificil şi mai important aspect al proiectului.

Pasul 4 – Evaluarea rezultatelor. Rezultatele cercetării sunt evaluate şi apoi comparate cu viziunea celor mai importanţi lideri de opinie din ţară şi din străinătate.

Pasul 5 – Esenţa brandului. Este identificată şi formulată esenţa brandului ţării: un concept clar, puternic, diferenţiator, universal acceptat de populaţie şi capabil să acţioneze ca o „umbrelă" pentru domenii şi circumstanţe de aplicare extrem de diverse.

Pasul 6 – Comunicarea rezultatelor. Principiile de brand sunt comunicate organizaţiilor membrilor grupului şi populaţiei în general

Etapa III. Strategia de brand.

Pasul 1 – Stabilirea domeniilor strategice. Sunt alese domeniile forte ale ţării (industrii şi competenţe, personalităţi şi trăsături de caracter, monumente ale naturii, evenimente istorice etc.).

Pasul 2 – Adaptarea esenţei brandului pe domenii. Esenţa brandului trebuie „declinată" pentru principalele circumstanţe şi domenii de utilizare. Brandingul prin turism va împărtăşi aceeaşi esenţă de brand cu brandingul prin export, dar foarte multe alte detalii de comunicare şi strategie vor fi diferite de la un domeniu la altul.

Etapa IV. Implementarea strategiei.

Pasul 1 – Identitatea verbală şi uzuală. Este creată identitatea verbală şi vizuală a brandului ţării, precum şi standardele de utilizare ale acestei identităţi. Se redactează o strategie de comunicare generală a brandului, cu obiective, mesaje si canale clar definite.

Pasul 2 – Implementarea strategiei de brand şi celei de comunicare. Imaginea naţională este gestionată de toţi cei care reprezintă un punct de contact cu exteriorul (prin ei înşişi, prin produsele, serviciile sau activităţile lor). Respectivii trebuie să introducă în strategiile de afaceri şi de brand ale companiilor lor elementele-cheie ale strategiei de branding naţional.

Pasul 3 – Evaluarea rezultatelor şi ajustarea periodică a strategiei. Construirea şi managementul unui brand nu este un proces finit, ci unul perpetuu. Un brand naţional se construieşte în perioade foarte lungi de timp. De aceea, efortul de branding va fi eficient numai dacă rezultatele lui sunt evaluate regulat, iar strategia care îl propulsează se adaptează permanent realităţilor vieţii.

Din cele expuse, deducem că imaginea naţiunii este o noţiune conceptuală, polisemantică, dinamică şi în anumite aspecte tehnică. Totodată, ea nu poate fi divizată, deoarece imaginea internă ar include conţinutul, iar cea externă forma. Prin urmare, conţinutul este perceput greşit dacă nu este inclus într-o formă cuvenită şi, dimpotrivă, forma nu are nici un sens fără conţinut.

Bibliografia

Ash T.G. Spune-mi care e Europa ta Centrală şi-ţi spun cine eşti. // Lettre internationale, vara 1999.

Brandul de naţiune. http://www.alternativ.ro/forum/viewtopic.php?=&p=1258

Georgiu G. Identitate şi integrare. - Bucureşti. 2001.

Chevrier F-G. Image de marque: un pays ou une destination touristique? (http://veilletourisme.ca/2005/12/15/image-de-marque-un-pays-ou-une-destination-touristique)

Chichudean I. Gestionarea imaginii naţiunilor. // Situaţia naţiunilor: surse de insecuritate. - Bucureşti. 1998.

Gellner E. Naţiuni şi naţionalism. - Bucureşti, 1997.

Mungiu-Pippidi A. Confiner l'Europe, un jeu infini. // Pouvoirs, 2003, №106.

Parisot F. Citoyennetés nationales et citoyenneté européenne. – Paris, Hachette, 1998.

Rekacewitz Ph. La cartographie, entre science, arte et manipulation. // Le Monde diplomatique, fevrier 2006.

Shnapper D., Bachelier Ch. Ce este cetăţenia? – Iaşi, Polirom, 2001

Smith A.D. Naţionalism şi Modernism. – Chişinău, Epigraf, 2002.

Thiesse A.-M. Crearea identităţilor naţionale în Europa. Secolele XVIII-XX. – Iaşi, Polirom, 2000.

Todoran A. Brandingul de naţiune, pas cu pas. (http://www.brandingromania.com/?p=23), 2005, 16 iunie

Дорошенко Л. Брэндинг стран. // «Деловые ведомости», №101 (2615), 2002, 16 мая

Кононенко В.А. Создать образ России? // Россия в глобальной политике. № 2, Март - Апрель 2006, (http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5549.html)

Лэйтин Д. Становление идентичности: русскоязычное население в ближнем зарубежье. // Конституционное Право: Восточноевропейское Обозрение, №3, 1999, p.246-248.

Щелканова Г.В. Влияние туризма на формировании образа территории. (http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/14-6.htm)

Prezentat la redacţie
la 14 ianuarie 2008

COMPARTIMENTUL *GUVERNAREA POLITICĂ ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ*

STRATEGII EUROPENE DE PREVENIRE ŞI COMBATERE A TRAFICULUI DE PERSOANE[59]

Mariana IAŢCO
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea relaţii internaţionale, ştiinţe politice şi administrative, Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică,
lector, magistru în ştiinţe politice

Elena BALAN
Republica Moldova, Chişinău, Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, Asociaţia Femeilor de Carieră Juridică,
Coordonator Dezvoltare Programe

Cet article présente une vision sur les politiques européennes visant le traffic des personnes. Ce fléau a engendré toute l'Europe et influence tant la société de l'ouest que celle de l'est de l'Europe. Les auteurs veulent proposer les réglements et les points de référence pour combattre et prévenir le traffic des personnes. Par cette approche, les auteurs ont comme objectif de présenter l'attitude de l'UE et la nécessité d'accorder une attention spéciale à ce problème grave, ainsi que la mise en place des méthodes plus efficaces pour combattre le traffic des personnes. L'accélération des processus de démocratisation et d'intégration éuropéenne demande aux autorités de République de Moldova de prendre des décisions et des mesures sérieuses pour combattre le phénomène du traffic des personnes, ainsi que la mise en place des actions prévues par le Plan d'action République de Moldova – UE, afin d'avoir un cadre normatif qui permette de diminuer les conséquences de ce fléau, mais aussi de diminuer le traffic. Ce phénomène demande une implication de toute la population du pays et l'utilisation de tous les mécanismes de sensibilisation de la population et des autorités envers le processus de prévention du traffic des personnes. Les politiques européennes visant ce problème sont orientées vers les mesures communes de prévention et vers l'aide qui doit etre acordée aux victimes pour leur intégration sociale.

[59] *Recenzent – doctor în ştiinţe politice, conferenţiar Ruslan TĂNASĂ*

Schimbările politice, sociale şi culturale la nivelul statelor din Europa de Est – în general, Republica Moldova – în special, – sunt considerate a fi efecte ale perioadei de tranziție pentru țările din această regiune. Aceşti factori, la rândul lor au cauzat o creştere a sărăciei şi a ratei şomajului, o distribuție inegală de putere pe piața muncii între bărbați şi femei[60]. Neavând prea multe oportunități de angajare în țară, multe persoane caută posibilități de câştig în afara hotarelor țării de origine, o alegere uşoară fiind şi migrația ilegală. Discriminarea pe piața muncii, caracterizată prin ratele ridicate ale şomajului în cazul femeilor, combinată cu sărăcia motivată de remunerarea proastă a muncii şi cu ocaziile de a emigra, au determinat considerarea – ca unică soluție – a emigrării în țările mai dezvoltate.

Unul dintre cele mai grave efecte ale feminizării sărăciei şi a migrației pe piața muncii constituie traficul de ființe umane. Conform datelor Organizației Internațională a Muncii, numărul persoanelor traficate anual se ridică la circa 2,5 milioane, majoritatea fiind femei şi copii. Circa 500.000 dintre ei sunt din Europa. Date furnizate de Organizația Internațională pentru Migrație şi Comisia Europeană estimează un număr total de 12.000 până la 36.000 de persoane sub 18 ani care devin anual victime ale traficului de persoane în Europa. Statisticile mediatizate de Parlamentul European menționează un număr de la 600.000 până la 800.000 de femei, bărbați şi copii traficați anual, dintre care aproximativ 80% sunt fete şi femei, iar până în 50% sunt minori. Aceleaşi surse estimează în total 100.000 de femei care devin victime ale traficului uman în limitele hotarelor Uniunii Europene.[61]

O trecere în revistă a articolelor din presa internațională şi Europeană, scoate în evidență o pondere izbitoare a articolelor pe tema traficului, ca fenomen ce afectează grav Europa, care se desfăşoară şi în limitele hotarelor Uniunii Europene, ca *flagel ce aduce profituri uriaşe*[62].

Anual, aproximativ 10 milioane de euro sunt alocate de către Uniunea Europeană pentru lupta cu traficul de persoane. Traficul de ființe umane a ajuns să fie una dintre cele mai profitabile infracțiuni, situată pe al treilea loc în lume, precedat doar de traficul de arme şi cel de droguri. Potrivit datelor Biroului UNODC, traficanții de carne vie au un profit anual ilicit de aproximativ 8 miliarde de dolari, comparabil cu profitul din traficul de droguri. Conform datelor furnizate de EUROPOL, traficanții de ființe umane au un câştig anual între 6 şi 9 miliarde de dolari. Potrivit aceleiaşi surse, traficul de persoane este considerată

---

[60] Mateuț Gh. et al., Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iaşi, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005, pp.11-13

[61] Portalul Parlamentului European, http//www.europarl.europa.eu/news, accesat la 16 noiembrie 2007

[62] Dosar – Traficul de persoane: UE luptă cu un flagel ce aduce profituri uriaşe, publicat la 10 octombrie 2007, http://www.euractiv.ro/index.html/articles, accesat la 15 noiembrie 2007.

una dintre cele mai profitabile activităţi de crimă organizată din cadrul Uniunii Europene.

În jur de 250.000 de femei şi copii din Europa de Est şi fostele ţări sovietice, sunt transportaţi în fiecare an către alte ţări. În ultimii ani, s-a înregistrat o creştere a ponderii traficului în scopul exploatării în munci forţate. Astfel, 32% din numărul total al persoanelor traficate sunt exploatate în muncă forţată. Ponderea femeilor exploatate în munci forţate este alarmantă, constituind în prezent 56,6% din numărul victimelor traficului uman.

Direcţiile de acţiune ale Comisiei Europene îndreptate înspre combaterea fenomenului traficului de fiinţe umane, sunt axate pe prevenirea traficului uman, protecţia victimelor traficului şi tragerea la răspundere a traficanţilor de carne vie. La 3 septembrie 2007, Comisarul pe Justiţie şi Afaceri Interne Franco Frattini a declarat că strategia europeană intenţionează să treacă traficul de persoane de la un fenomen cu risc scăzut şi câştiguri mari, la un fenomen cu risc ridicat şi câştiguri mici. Comisarul Frattini a subliniat imperativitatea unei strategii integrate împotriva traficului, în special în scopul muncii forţate, prin prevenirea fenomenului, pedepsirea infractorilor, protecţia şi asistenţa victimelor.[63] În acelaşi context, Şeful departamentului anti-trafic din cadrul Organizaţiei Internaţionale pentru Migraţie Richard Danziger a accentuat în cadrul unei declaraţii la una din audierile în Parlamentul European, importanţa cooperării internaţionale în materie de pedepsire a traficanţilor şi protecţie a victimelor traficului de fiinţe umane.[64] În acest sens, Planul de acţiune al UE a identificat în mod corect necesitatea cooperării în special cu ţările de origine pentru victimele traficului, în ceea ce priveşte protecţia victimelor şi materie penală – tragerea la răspundere a recrutorilor şi traficanţilor. Un aspect deosebit de important menţionat de Dl. Danziger, ţine de asistenţa victimelor traficului care sunt cetăţeni ai UE: „Inclusiv cetăţenii UE traficaţi în interiorul Uniunii (n.a. Europene), care, în mod paradoxal, sunt adesea excluşi din programele de asistenţă, din cauza ţării lor de origine.”

Încă în 2001, OSCE, prin intermediul Oficiului Pentru Instituţii Democratice şi Drepturile Omului (ODIHR), a elaborat un Ghid de referinţă pentru revizuirea legislaţiilor naţionale în sensul combaterii fenomenului traficului uman şi consolidării capacităţilor de protecţie a victimelor traficului de persoane.[65] Una

---

[63] Dosar – Traficul de persoane: UE luptă cu un flagel ce aduce profituri uriaşe, publicat la 10 octombrie 2007, http://www.euractiv.ro/index.html/articles, accesat la 15 noiembrie 2007.

[64] Ibidem, din declaraţia Dlui Richard Danziger: „Ţările-sursă pentru traficul de fiinţe umane, mai îndepărtate decât vecinătatea UE nu ar trebui uitate şi toate victimele traficului, indiferent de origine, ar trebui să se bucure de protecţie egală şi standarde de asistenţă.”

[65] Kartusch A. Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe. Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (Vienna), OSCE / Office for Democratic Institutions and Human Rights. – Vienna, 2001, pp.91-95

dintre ideile de bază ale acestui Ghid este orientată înspre sugerarea creării cadrului legislativ în baza unor strategii anti-trafic comprehensive, care, la rândul lor, trebuie să ia în considerare măsurile care sunt relevante pentru prevenirea traficului uman, pedepsirea traficanților şi protecția victimelor – în mod concret, fiind axat pe activități de cercetare, programe de instruire şi mecanisme de coordonare. În acest context, Activitățile referitoare la cercetare se referă la studii şi colectare de date asupra fenomenului traficului de ființe umane, care ar constitui fundamentul elaborării ulterioare a strategiilor de succes, a politicilor şi a activităților orientate înspre prevenirea şi combaterea acestui fenomen.

Ghidul sugerează alegerea unei abordări comprehensive, bazată pe studierea cauzelor traficului uman, dimensiunile problemei, traseele şi mijloacele utilizate de către traficanți, nevoile persoanelor traficate, cât şi eficiența măsurilor guvernamentale anti-trafic. Drept bază legală pentru aceste acțiuni serveşte «Recomandarea R (2000)11 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei»[66] care recomandă statelor membre să încurajeze studiile naționale şi internaționale în ceea ce priveşte influența media, în special a noilor tehnologii informaționale, asupra traficului de persoane, originea fenomenului şi metodele folosite de traficanți. De asemenea, unele recomandări elaborate la nivelul Uniunii Europene se referă la asemenea activități. În speță, "Rezoluția Parlamentului European din 2000", se referă la necesitatea studierii şi considerării cauzelor de bază ale traficului de persoane în țările de origine – în special făcând referință la sărăcie, condițiile socio-economice, statutul inegal al femeilor, profilurile actorilor implicați în trafic uman (victimă versus traficant), în special al victimelor.

Dezbaterile legate de amploarea fenomenului traficului de ființe umane în limitele hotarelor Uniunii Europene s-au intensificat în pragul Campionatului Mondial de Fotbal din Germania. În perioada de dinainte a Campionatului, presa europeană nu întârzia să mediatizeze declarațiile oficialilor din cadrul instituțiilor europene, precum şi comunicatele de avertizare emise de diverse agenții internaționale şi organizații neguvernamentale.

În acest context, la 17 ianuarie 2006, oficiul de presă al Parlamentului European face public un comunicat de presă prin care anunță adoptarea unui raport care propune strategii de combatere a fenomenului traficului de persoane, inclusiv măsuri orientate înspre cererea şi oferta de victime.[67] Raportul chema statele membre, în special Germania, să ia măsuri concrete pe parcursul Campionatului Mondial pentru prevenirea traficului de femei şi a prostituției forțate. Raportul

---

[66] *Recomandarea Comitetului de Miniştri Nr. R (2000) 11 privind traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale, din 19 mai 2000, vezi în Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane. Extrase. - Chişinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006, p.76*

[67] *Portalul Parlamentului European, http//www.europarl.europa.eu/news, accesat la 16 noiembrie 2007*

accentuează importanța implicării fiecărui stat membru în prevenirea şi combaterea traficului, din perspectiva unei abordări integrate multidisciplinare, atât la nivelul Uniunii Europene, cât şi în context internațional.

Unul dintre programele cele mai recente inițiate de către Comisia Europeană este programul Daphne III, inițiat în mai 2007, pentru o durată de cinci ani, având drept scop combaterea tuturor formelor de violență împotriva copiilor, tinerilor şi femeilor, dar şi protecția victimelor infracțiunilor şi a grupurilor de risc. Programul sprijină organizații neguvernamentale, care sunt susținute financiar în susținerea activităților de combatere şi prevenire a traficului de ființe umane. Bugetul total al programului constituie 50 milioane de euro.

Fiind un fenomen transnațional, caracterizat de crima organizată, traficul de ființe uman poate fi combătut doar prin acțiuni concertate, orientate atât înspre țările de origine, cât şi înspre țările de destinație. Uniunea Europeană a elaborat un Plan de Acțiuni în acest sens, care cuprinde acțiuni îndreptate înspre țările de origine şi cele de destinație pentru traficul de ființe umane.

O analiză comprehensivă a acțiunilor propuse pentru statele membre ale UE de către europarlamentari, ne permite să observăm principalele direcții de acțiune sugerate:

– Înăsprirea legislației privind munca ilegală;

– Asigurarea unui control eficient al aplicării legislației în domeniul muncii şi a protecției drepturilor angajaților;

– Armonizarea legislației țărilor membre, pentru asigurarea unei abordări comune în incriminarea tuturor formelor de trafic de persoane;

– Asigurarea monitorizării infracțiunilor de trafic de ființe umane la nivelul Uniunii Europene.

Din punct de vedere politic, se poate spune că traficul de ființe umane apare ca temă distinctă pe agenda europeană în materia justiției şi afacerilor interne din 1986, când Parlamentul European adoptă primele rezoluții privind situația femeilor, în general, şi a traficului de femei, în particular.[68] Traficul de ființe umane devine un punct important pe agenda politică a Uniunii Europene zece ani mai târziu, când Comisia Europeană face publică prima sa comunicare[69] în această materie. Astfel, din acest moment, putem considera ca fiind lansat apelul în cadrul instituțiilor europene împotriva traficului de ființe umane şi pentru protecția victimelor acestui fenomen.

[68] *Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iaşi, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005, pp.187-190*

[69] *Comunicare privind traficul de femei pentru exploatare sexuală, COM (1996 567 din 11 noiembrie 1996, http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/index.htm, accesat la 15 noiembrie 2007 şi Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iaşi, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005, p.187*

La nivelul Uniunii Europene, subiectul combaterii traficului de ființe umane se regăseşte din punct de vedere tematic în domeniul Justiției şi Afacerilor Interne, fiind considerat ca subiect al combaterii crimei organizate. În ceea ce priveşte instituțiile europene responsabile de elaborarea de politici şi strategii de prevenire şi combatere a traficului uman, Consiliul Uniunii Europene joacă un rol principal, iar Parlamentul European şi Comisia Europeană sunt poziționate pe locuri secundare, totuşi de o importanță care nu merită să fie ignorată. Primul progres important în definirea cadrului instituțional în domeniul Justiției şi Afacerilor Interne în cadrul UE şi către o capacitate a UE de a adopta decizii colective şi obligatorii în acest domeniu, este realizat de Tratatul de la Amsterdam din 1999, prin care se transferă înspre acțiunea comunitară în cadrul primului pilon[70] câteva subiecte de acțiune ale Justiției şi Afacerilor Interne, şi anume imigrația, azilul şi controlul extern al frontierelor. Cooperarea în materie penală, care include terorismul, crima organizată, traficul de ființe umane şi infracțiunile împotriva copiilor, traficul de arme, corupția şi frauda – rămân în cel de-al treilea pilon. Tratatul prevede şi o realocare a rolurilor instituționale, potrivit căreia Comisia Europeană obține un drept de inițiativă legislativă pe care îl împarte cu statele membre, Parlamentul European obține dreptul de a fi consultat, iar Curții de Justiție i se recunoaşte o competență limitată de a pronunța hotărâri preliminare cu privire la cazurile importante prezentate în fața instanțelor naționale – subiect al celui de-al treilea pilon, axat pe cooperarea polițienească şi judiciară în materie penală.

Abordarea rolului cadrului instituțional şi legislativ al Uniunii Europene în elaborarea de strategii pentru prevenirea şi combaterea traficului de ființe umane, consideră în mare parte aspectul de cooperare internațională în materie penală. Acest fapt se datorează caracterului de crimă organizată şi infracțiune transnațională care caracterizează fenomenului traficului de ființe umane. În cele din urmă, aspectele legate de dreptul penal fac parte din domeniile care au rămas tributare suveranității naționale, iar cooperarea dintre state la nivelul UE este considerat a fi doar la un nivel incipient, în comparație cu politicile comunitare.[71] Eforturile statelor membre ale UE îndreptate înspre consolidarea cooperării în materie penală au condus la adoptarea mai multor norme, acorduri şi tratate.

Strategiile de prevenire şi combatere a traficului de ființe umane elaborate la nivelul instituțiilor europene au rol deosebit de important, totuşi considerăm necesar şi trecerea în revistă a unor strategii şi mecanisme prevăzute de unele

[70] Prin Tratatul de la Maastricht (1993) este introdus sistemul celor trei piloni ai structurii UE: primul pilon cuprinde cele două comunități (Comunitatea Economică Europeană şi Comunitatea Europeană a Energiei Atomice), în al doilea pilon se regăseşte Politica Externă de Securitate Comună, iar în cel de-al treilea cooperarea polițienească şi judiciară în materie penală.

[71] Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iaşi, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005, p.190

state membre ale UE, întreprinse în această direcţie. În acest context se înscrie Strategia Naţională de Management Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2007-2010 din 28 martie 2007. În calitate de membru al UE, România are obligaţia de a implementa politici comunitare din domeniul managementului integrat al frontierei de stat, în scopul atingerii unui nivel de securitate adecvata frontierelor sale. Cât priveşte cadrul instituţional, a fost creat un Grup Interministerial pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat, care are printre responsabilităţile de bază stabilirea concepţiei de ansamblu a Strategiei mai sus menţionate, precum şi asigurarea coordonării unitare a acţiunilor şi măsurilor pentru realizarea managementului frontierei de stat. Obiectivul general al acestei Strategii constituie îmbunătăţirea capacităţii statului român de realizare eşalonată a unui nivel înalt de control la frontiera externă a Uniunii Europene, prin adoptarea şi implementarea politicilor comune ale acesteia în domeniul managementului integrat al frontierei.[72] În cadrul obiectivului Strategiei, autorul accentuează importanţa combaterii statutului României de ţară de origine, tranzit şi de destinaţie a victimelor traficului de fiinţe umane şi cu lupta împotriva migraţiei ilegale, în contextul preconizatei creşteri a presiunilor migraţioniste la frontiera externă odată cu aderarea la Uniunea Europeană.

Un alt exemplu de abordare a unui stat membru al UE, este declaraţia din septembrie 2002 a Ministrului Afacerilor Interne al Spaniei Teresa Guardia privind Noile strategii de luptă împotriva traficului de fiinţe umane pe durata Preşedinţiei Spaniei în 2002.[73] Ministrul Guardia accentuează necesitatea aprobării Planului Global de combatere a migraţiei ilegale şi a traficului de fiinţe umane în Uniunea Europeană, care a fost aprobat de către Consiliul Miniştrilor de Justiţie şi Afaceri Interne în februarie 2002 şi care a fost elaborat în baza Comunicatului emis de către Comisie la 15 noiembrie 2001 referitor la politica comună privind migraţia ilegală. Ministrul de interne al Spaniei a amintit despre Consiliul European de la Seville, în cadrul căruia au fost examinate şi confirmate rezultatele obţinute de Spania pe parcursul Preşedinţiei. În cadrul Consiliului a fost elaborat un regulament pentru dezvoltarea unei politici de azil şi migraţie în cadrul Uniunii Europene, constituind în acelaşi timp şi un program concret de lucru pentru realizarea acestui scop. Acţiunile de bază menţionate de către Ministrul Guardia în cadrul comunicatului menţionat mai sus, se refereau la:

– Politicile referitoare la vize;

---

[72] *Strategia Naţională de Management Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2007-2010 din 28 martie 2007, aprobată prin Hotărîrea de Guvern nr.471 din 1 aprilie 2007, accesibil la http://www.cdep.ro*

[73] *Comunicatul Ministrului Afacerilor Interne al Spaniei Teresa Guardia în cadrul Conferinţei internaţionale privind combaterea traficului de fiinţe umane (Bruxelles, 2002), Noile strategii de luptă împotriva traficului de fiinţe umane pe durata Preşedinţiei Spaniei în 2002, accesibil la http://www.belgium.iom.int/StopConference/, accesat la 17 noiembrie 2007*

– Schimbul şi analiza informaţiei referitoare la problema migraţiei ilegale;

– Măsurile de bază la trecerea frontierelor care urmează să fie adoptate de ţările de origine;

– Îmbunătăţirea calităţii şi eficienţei controlului de frontieră;

– Politicile de readmisie şi repatriere;

– Rolul Europol în lupta împotriva comerţului cu fiinţe umane şi traficului de persoane;

– Măsurile de pedepsire a traficanţilor.

Unul din instrumentele de bază în materie de combatere a traficului de fiinţe umane îl reprezintă Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht din 1993), care prin articolul 29 creează un spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, obiectivul UE fiind: oferirea cetăţenilor a unui nivel ridicat de protecţie într-un spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, prin elaborarea unei acţiuni comune a statelor membre în domeniul cooperării poliţieneşti şi judiciare în materie penală. În materia prevenirii şi combaterii traficului de fiinţe umane, cele mai importante etape legislative sunt reprezentate de următoarele documente[74]:

– Decizia Cadru a Consiliului din 19 iulie 2002 privind combaterea traficului de fiinţe umane (JO L 203 din 1 august 2002) – reprezintă cel mai important instrument în această materie.

– Directiva Consiliului din 29 aprilie 2004 privind permisul de reşedinţă temporară pentru victimele traficului sau care au fost supuse unei acţiuni de facilitate sa imigraţiei ilegale şi care cooperează cu autorităţile (JO L 261, din 6 august 2004)

– Decizia Cadru a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor şi pornografiei infantile (JO L 13 din 20 ianuarie 2003).

Considerăm important de menţionat şi iniţiativele legislative îndreptate înspre eliminarea unora dintre cauzele de bază ale proliferării factorilor determinanţi ai migraţiei ilegale şi traficului de persoane. Astfel, legea egalităţii sexuale a constituit una din întreprinderile din domeniul legii comunitare care a fost încununată cu succes[75]. Comunitatea a formulat prevederi exacte, iar prin interpretarea judiciară şi prin legislaţia adiţională a fost astfel creat un regim legal detaliat, care a oferit posibilitatea părţilor litigante să ceară respectarea drepturilor

---

[74] Prevederi legislative privind combaterea traficului de fiinţe umane. Extrase. - Chişinău, Asociaţia Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006; Mîndîcanu A., Cojocaru C., Wisemann H.L. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea şi combaterea traficului de persoane. - Chişinău, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova, 2006; Drepturile victimei traficului de fiinţe umane. Prevederi legale. Ediţia III. - Chişinău, Asociaţia Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007

[75] Thatham A., Osmochescu E. Dreptul Uniunii Europene. – Chişinău, Arc, 2003, pp.329-362

lor – fapt care a avut un impact semnificativ asupra sistemelor juridice naționale. Un aspect important îl constituie considerarea termenilor de discriminare indirectă, precum şi ajungerea la un consens între statele membre asupra problemelor de discriminare sexuală.

În această ordine de idei e deosebit de importnt de constat alinierea cadrului normativ al Republicii Moldova la prevederile documentelor şi politicilor internaționale, în mod specific europene, în prevenirea şi combatirea traficului de ființe umane. Moldova este recunoscută drept țară de origine pentru victimele traficului. Ultimele tendințe ale acestui fenomen, arată o creştere considerabilă a traficului intern – exploatarea victemelor oraşele mari venite din zonele rurale sau a tranzitării Moldovei de către victime ale traficului care pleacă spre Occident.

În acest context, putem constata că nu sunt cunoscute cifre exacte ale numărului de persoane traficate originare din Moldova. Diferite surse prezintă şi arată date diferite. Luînd în considerare magnitudinea acestui fenomen în Moldova, Guvernul a înființat un Comitet Național de Combatere a Traficului de Ființe Umane, care cuprinde reprezentanți de la diverse Ministere şi care a fost inițiat în scopul coordonării acțiunilor de prevenire şi combatere a traficului de persoane în Moldova. Comitetul este un organ consultativ, condus de un secretar național şi desfăşoară şedințe de lucru la nivel național şi regional în țară.

În acelaşi timp este binevenit de a menționa că membrii societății civile şi reprezentanții ONG-urilor au un rol de observator în cadrul Comitetului şi de monitorizare a rezultetelor Comitetului în implementarea Planului Național de Acțiuni pentru prevenirea şi combaterea traficului de ființe umane în Republica Moldova. Acest Plan[76] a fost bazat pe experiența altor state europene şi ajustat la realitatea existentă din țară.

Prevederile de bază erau concentrate asupra scopurilor strategice pentru anii 2005-2006 în domeniul prevenirii şi combaterii traficului de persoane, stabilind structurile responsabile pentru implementarea acestora.[77] În 2007 a fost elaborat cel de-al doilea Plan de acțiuni de prevenire şi combatere a traficului de ființe umane, care urmează să fie adoptat şi implementat pe parcursul anilor 2007-2009. Documentul de bază în legislația națională îl constituie Legea privind prevenirea şi combaterea traficului de ființe umane care îşi propune ca obiectiv combaterea şi eliminarea acestui fenomen din perioada de tranziție şi crearea unui mecanism de protejare a victemelor.

---

[76] *Planul Național de Prevenire şi Combatere a Traficului de Ființe Umane, aprobat prin Hotărîrea de Guvern Nr.903 din 15 august 2005. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.119-122/987 de la 9 septembrie 2005 http://www.antitraffic.md*

[77] *The Human Trafficking Assessment Tool Report. Moldova. - Chisinau, American Bar Association. Central European and Eurasian Law Initiative (ABA CEELI), 2005, p.6-8*

În concluzie, putem afirma faptul că fenomenul traficului de fiinţe umane prezintă un pericol şi – din acest motiv – şi un interes deosebit la nivelul continentului european. În scopul prevenirii şi combaterii traficului de persoane şi eliminării cauzelor care proliferează acest fenomen, a fost creat şi este în continuă îmbunătăţire un cadru instituţional şi legislativ european. Cooperarea în sensul combaterii traficului uman este încurajată şi desfăşurată nu doar în limitele UE, dar şi în cadru internaţional. Astfel, la nivelul UE, traficul de fiinţe umane este un subiect important nu numai în relaţiile dintre statele membre, ci şi în relaţiile cu terţii, tocmai datorită caracterului global al traficului de fiinţe umane.

Devenind unul dintre subiectele de importanţă majoră pe agenda politică a UE, traficul de fiinţe umane este în prezent considerat un pericol iminent pentru securitatea spaţiului european. Aliniindu-ne la opiniile exprimate de către autori în publicaţiile de referinţă[78], considerăm că, în vreme ce majoritatea politicilor privesc prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane, instrumentele legislative privesc mai degrabă cooperarea poliţienească şi judiciară, astfel încât referirea la trafic ca atare este una indirectă.

În acelaşi timp, un punct slab al politicilor elaborate constituie caracterul de recomandare al acestora şi nu unul obligator, fapt ce face dificilă implementarea şi aplicare eficientă a politicilor europene la nivel naţional. Totuşi, implicarea tot mai activă a statelor membre în elaborarea de norme legislative în concordanţă cu documentele europene împotriva traficului uman, va duce la sporirea eficienţei acţiunilor în acest domeniu. Este demonstrat faptul că legislaţia naţională a multor state este una extrem de eficientă, conformă cu regulamentele şi recomandările actelor normative europene, doar că aplicarea lor în practică este una mai deficitară. În perspectiva întreprinderii de acţiuni concertate împotriva acestui fenomen, consolidarea eforturilor comune de prevenire a traficului, de pedepsire a infractorilor şi de asistenţă a victimelor traficului constituie o direcţie de bază, atât în limitele cadrului UE, cât şi la nivel extins internaţional.

Bibliografie:

Drepturile victimei traficului de fiinţe umane. Prevederi legale. Ediţia III, Asociaţia Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, United Nations Office on Drugs and Crime. - Chişinău, 2007

Kartusch A. Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe. - Vienna, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights (Vienna), OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2001

---

[78] *Mateuţ Gh. et al. Traficul de fiinţe umane. Infractor. Victimă. Infracţiune. - Iaşi, Asociaţia Magistraţilor, Asociaţia Alternative Sociale, 2005, pp. 203-206*

Mateuț Gh. et al. Traficul de ființe umane. Infractor. Victimă. Infracțiune. - Iaşi, Asociația Magistraților, Asociația Alternative Sociale, 2005
Mîndîcanu A., Cojocaru C., Wisemann H.L. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea şi combaterea traficului de persoane, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova. – Chişinău, 2006
Portalul Parlamentului European, http//www.europarl.europa.eu/
Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane. Extrase. – Chişinău, Asociația Femeilor de Carieră Juridică / Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, 2006
Thatham A., Osmochescu E. Dreptul Uniunii Europene. - Chişinău, Editura Arc, 2003
The Human Trafficking Assessment Tool Report. Moldova, American Bar Association. Central European and Eurasian Law Initiative (ABA CEELI). - Chisinau, 2005

Prezentat la redacție
la 4 noiembrie 2007

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБЩЕНИЯ В ПУБЛИЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕТУРЫ СЕКТОРА БОТАНИКА МУНИЦИПИЯ КИШИНЭУ)[79]

Родика СВЕТЛИЧНЫЙ
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский госуниверситет, Факультет международных отношений, политических и административных наук, Кафедра политологии и гражданского воспитания,
Доктор исторических наук, старший преподаватель

Communication is an inherent element in the public institutions activity, in the context of the role of the communication to conect people each other in the evoluated medium. Also, the communication process follows to realise some goals and the conveyance of the specificaly semnifications through the transmited message, the process which inclines to the one image creation and the strengthening of the citizens adhesion with administrators.

The communication evolution in the area of the public institutions suppose the realization of the some desideratum: the frame of the norms of communication with subordinates or with the members of the collective, the status function wich compel the person to talk in public, the efficiency of the communication process of the decizional factors, and of the whole collective from the administrative body, transforming into an efficient regulation instrument of the decizional operations regarding the whole community, the communication emprovment in the public institutions, and improvment of the public services quality sweared to citizens.

Inobservance of the communications norms and rules has as consequences: in particulary the efficiency diminish of the public institution activity and the citizens dissapointment reffering to their activity, and in generally, the state authorities. For this purpose is necessary to detect the ways and mechanisms of the strengthening and accomplishment of the efficiently communication process in the public institutions area.

Comunicarea constituie un element inerent în activitatea instituțiilor publice, în ceea ce priveşte rolul ei de a-i pune pe oameni în legătură unii cu ceilalți, în mediul în care evoluează. De asemenea, în procesul de comunicare se urmăreşte realizarea anumitor scopuri şi transmiterea anumitor semnificații prin mesajul transmis; proces care tinde spre crearea unei imagini şi consolidarea adeziunii cetățenilor cu administratorii.

---

[79] *Рецензент– доктор политических наук Игорь БУКЭТАРУ*

Evoluția comunicării în cadrul instituțiilor publice presupune realizarea unui şir de deziderate: cadrul normelor în care se desfăşoară comunicarea cu subalternii, sau cu membrii colectivității; statutul funcției ce oblig-ă persoana să vorbească în public; optimizarea procesului de comunicare a factorilor de decizie, cît şi a întregului colectiv din organul administrativ în sine; transformarea lui într-un instrument de reglementare eficientă a operațiunilor decizionale, ce privesc întreaga comunitate; raționalizarea comunicării în instituțiile publice şi îmbunătățirea calității serviciilor publice prestate cetățenilor.

Nerespectarea normelor şi regulilor de comunicare are ca consecințe scăderea eficacității activității instituției publice şi dezamăgirea cetățenilor în ceea ce priveşte activitatea acestora, în particular şi ale activității autorităților de stat, în general. În acest scop este necesar de a detecta care sunt căile şi mecanismele de consoli-dare şi perfecționare a procesului de comunicare eficientă în cadrul instituțiilor publice.

Общение в публичной организации, на первый взгляд, кажется, не актуальной, что нет смысла акцентировать свое внимание на данной проблеме. Но, на самом деле, это не так. Ведь с помощью общения публичные организации осуществляют свою деятельность. Общение в публичной организации представляет собой сложный многосторонний процесс. Это не только изложение своих позиций, действий, мыслей в устной форме, но еще и общение в письменной форме – различные распоряжения, приказы, решения. Правильное организованное деловое общение способствует установлению и развитию отношений сотрудничества и партнерства между коллегами, руководителями и подчиненными, партнерами, гражданами. В идеале оно предполагает способы достижения общих целей организации, которые предполагают также и достижение личностно значимых целей, удовлетворение индивидуальных интересов.

Ведение общения может повлиять и на имидж публичной организации. Публичные служащие постоянно общаются между собой посредством бесед, дискуссий. Это необходимо для решения проблем, вопросов и то, как будет проходить процесс общения, будет зависеть, получит ли сотрудник необходимую и качественную информацию. Но общение публичных работников ограничивается не только общением с коллегами, а также и с гражданами.

Иногда не соблюдение всех норм и правил общения с гражданами может отразиться на деятельности данного публичного работника и организации в целом. Это может привести к разочарованию граждан в деятельности публичной организации. Что, возможно, повлечет за собой повышение уровня недоверия к публичным организациям. Поэтому, при ведении процесса общения необходимо соблюдать установленные нормы и прави-

ла, которые играют важную роль в работе государственных служащих публичной организации.

В данной статье изучались практические моменты общения в публичной организации посредством проведении анкетного опроса. Это позволило проанализировать общение в публичной организации и придти к определенным выводам.

Анкетный опрос проводился среди публичных работников претуры сектора Ботаника, в городе Кишинэу. Данное исследование проводилось в период с 15 января по 24 февраля 2007 года. Проведенный анкетный опрос является репрезентативным для данной организации.

Объектом анкетного опроса являются публичные работники. Субъектом исследования является общение государственных служащих в публичной организации.

Цель исследования: 1 - выяснить, что для работников публичной организации означает понятие «общение»; 2 - какие типы формального общения чаще всего используются в данной публичной организации; 3 - какой способ общения использует руководитель публичной организации в общении с подчиненными; 4 - какой способ общения используется в общении граждан и публичной организации; 5 - какие методы воздействия используются в публичной организации в процессе общения.

Чтобы выяснить поставленные задачи необходимо в первую очередь выяснить смысл понятия «общения» в публичной организации.

«Общение в публичной организации – это обмен информацией между людьми, а также и действиями, мыслями, чувствами и переживаниями с другими людьми и способ получения необходимой информации»[80]

Основной гипотезой является то, что государственный служащий в большей степени стремится к формальному, нежели к неформальному общению. Общение в понимании публичного работника: 1 - это обмен мыслями, действиями с другими людьми; 2 - совещания; 3 - распоряжения для всех организаций такого типа.

В качестве основного метода в изучении общения публичной организации использовалось анкетирование. Тип данного исследования: исследование случая. Объект исследования сотрудники Претуры сектора Ботаника в количестве 15 человек. Всего в Претуре 39 сотрудников. Данная выборка вполне соответствует типу исследования – case stady.

Для проведения анкетирования был составлен опросный лист.

Опросы – незаменимый прием получения информации о субъективном мире людей, их склонностях, мотивах деятельности, мнениях.[81] Данный

---

[80] *Гойхман О.Я., Надеина Г.М. Речевая коммуникация. – Москва, 2001, с.100*

метод позволяет получить информацию о событиях прошлого или настоящего, о продуктах деятельности, то есть о чем угодно.

Цифры и проценты носят иллюстративный характер.

Переходим к анализу проведенного анкетного опроса. Рассмотрим каждый вариант ответа на поставленные вопросы. Анкета состоит из 11 вопросов. В основном были предложены по 5 вариантов ответа на поставленные вопросы.

Таблица 1. Понятие «общения» в публичной организации в представлениях респондентов[82], в %

Что, по Вашему мнению, означает понятие «общение» в публичной организации	*Абсолютное количество ответов*	*%*
обмен информацией между сотрудниками	8	53,3
обмен действиями с другими людьми	6	40,0
обмен мыслями с другими людьми	6	40,0
способ получения необходимой информации	2	13,3
Всего	22	146,6

На первый вопрос большинство публичных работников ответили, что общение в публичной организации – это обмен информацией между сотрудниками. Данным вариантом ответа воспользовались 8 работников, что составляет 53,3%, то есть чуть больше половины. И действительно, этот вариант является для публичных работников наиболее оптимальным. Дело в том, что публичные служащие, в первую очередь, ведут процесс общения с целью обмена информацией внутри организации, узнавая что-то новое для себя. Обмен информацией между сотрудниками позволяет решить многие проблемы, возникающие в публичной организации.

Обмен информацией может происходить как на горизонтальном, так и на вертикальном уровне. Большинство опрошенных ответили данным вариантом ответа, так как он позволяет вести процесс общения не только между сотрудниками, находящимися на одном уровне, но и позволяет общаться начальнику с подчиненными, которые получают информацию друг от друга.

Обмен информацией между сотрудниками является основой работы публичных служащих. Публичные работники постоянно должны быть в

---

[81] *Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы. – Москва, 1977, с.130*

[82] *на вопрос ответили 15 респондентов, а количество ответов составляет 22, так как на вопрос можно было давать более чем один ответ.*

курсе, как экономической, так и социальной, политической жизни государства, для принятия верных решений.

Здесь необходимо разграничение между теми, кто давал такой ответ на данный вопрос.

1. в зависимости от пола: среди мужчин этот вариант ответа дали 5 человек – 62,5%, а женщин 3, что составляет 34,8%. Это говорит о том, что мужчины чаще используют процесс общения с целью обмена информацией с коллегами.

2. в зависимости от должности: начальники отделов (3), 5 главных специалистов и специалисты координаторы дали первый вариант ответа. Это говорит о том, что этот уровень управления использует обмен информацией между сотрудниками реже, так как для них более приемлемым является получение информации от сотрудников, чем ее отдача. Они получают информацию от своих подчиненных в виде отчетов о проделанной работе. Данный вариант более приемлем для рядовых сотрудников, так как они постоянно ведут процесс общения между собой, что-то узнают новое, что-то решают, постоянно контактируют друг с другом.

3. в зависимости от возраста: в этом случае особых отличий нет, вариант данного ответа отметили публичные работники всех возрастов и различного стажа.

Во время прохождения практики, используя метод наблюдения, мы обнаружили, что процесс общения между сотрудниками использовался в качестве обмена информацией между сотрудниками.

Меньшая часть сотрудников публичной организации воспользовались другими вариантами ответов. Что касается вариантов ответа «обмен мыслями и действиями с другими людьми», то в этом случае получено по 40%. Данные варианты ответов были распространены в основном среди публичных служащих, находящихся на одном статусном уровне. Только хорошо знающие и работающие друг с другом публичные служащие могут себе позволить использовать процесс общения не только для обмена информацией, но и для обмена мыслями, действиями. Так как не всегда подчиненный может обратиться к своему начальнику с какими-то мыслями или действиями, конечно же, он обратится к сотруднику, который находится с ним на одном служебном уровне и знают друг друга уже давно.

Ещё меньше ответов было получено в соответствие с четвертым вариантом ответа, то есть способ получения необходимой информации. Всего лишь 13,3% - и это были сотрудники, которые занимают не низкую ступень в структуре публичной организации. Так как это вариант используют начальники отделов, то есть они чаще всего проводят процесс общения с нижестоящими сотрудниками для получения необходимой для них информации.

Ни один из опрошенных респондентов не дал своего варианта ответа. Возможно, что это говорит о том, что они видимо на самом деле не задумывались о том, что такое «общение» в публичной организации. Так как считается, если человек умеет говорить, значит, он может общаться, но это не так. Порой от того, как ведется процесс общения, зависит и дальнейшая деятельность каждого публичного служащего в отдельности и всей публичной организации в целом. Вот, например, в России открыли школу, которая учит уже сформировавшихся публичных работников правильно вести процесс общения.

Итак, мы выяснили, что для большинства опрошенных работников общением в публичной организации является обмен информацией между сотрудниками.

Переходим к анализу второго вопроса: «Какие методы формального общения чаще всего, из нижеуказанных, используются в вашей публичной организации?».

Таблица 2. Основные методы формального общения, используемые в организации[83]

Какие методы формального общения чаще всего, из нижеуказанных, используется в вашей публичной организации	*абсолютное количество ответов*	*%*
Совещания	10	66,7
Заседания	3	20,0
Дискуссии	5	33,3
Беседы	2	13,3
Всего	20	133,3

Из приведенной выше таблицы, следует, что больше половины опрошенных публичной организации отметили первый вариант ответа. Это означает, что чаще всего основным методом формального общения в публичной организации используется совещание – это 66,7%.

Действительно, совещание является наиболее оптимальным способом ведения процесса общения в публичной организации. Совещание позволяет участвовать всем публичным служащим в решении какой-либо проблемы. В публичной организации совещание имеет место, когда необходимо принять коллективное решение по какой-либо проблеме, учесть мнение различных групп работников, обсудить разные варианты решения проблемы.

[83] *В опросе было задействовано 15 респондентов, что составляет 100%, но количество ответов 20, а процентов 133,3, так как на вопрос можно было давать более, чем один ответ.*

Совещание наиболее удобный способ общения между руководителем публичной организации и его подчиненными. Так как во время совещания руководитель или начальник отдела узнает от своих подчиненных необходимую информацию, позволяет руководителям и подчиненным поближе узнать друг друга. В случае, когда руководитель и подчиненные решают какой-то важный вопрос, руководителю интересно, что думают по этому поводу его подчиненные, какие альтернативы они предлагают для решения данного вопроса. Совещание позволяет всем участникам совещания принимать активное участие при решении проблемы.

Совещание может использоваться не только для решения какой-либо проблемы или вопроса, но также созывается с целью доведения до подчиненных распоряжений вышестоящих органов для оперативного исполнения. Также во время совещаний могут обсуждаться вопросы, касающиеся целей публичной организации; стратегии и тактики деятельности публичной организации.

Необходимо учесть и то, что совещание используется руководителями публичной организации не только для решения вопросов, проблем, но и для того, чтобы изучить качество работы каждого сотрудника в отдельности, рассмотреть вопросы удовлетворенности персонала, моральное и материальное стимулирование, вопросы дисциплины.

Теперь рассмотрим совещание в зависимости:

✓от пола – этот вариант ответа предпочли женщины - 60%, а мужчины всего лишь - 40%. Это говорит о том, что женщины более склонны к работе в группе, не боятся высказывать своего мнения, более ответственны, подходят к решению тех или иных проблем. В данной организации с помощью метода наблюдения было замечено, что действительно женщины отдают предпочтение больше данному виду общения и к нему они относятся более серьезно. Нельзя отрицать и что мужчины не склонны к работе в совещании, да их это тоже привлекает, но предпочтение отдают дискуссиям, беседам. Действительно, при наблюдении было замечено, что мужчины более склонны к дискуссиям, беседам с сотрудниками своего же пола.

✓от должности – данный метод общения одинаково распространен, как среди вышестоящих сотрудников, так и среди нижестоящих. Этот способ общения можно проводить не только между руководителем и подчиненным, но и между сотрудниками находящимися на одном уровне.

✓от возраста – данный метод поощряет и взрослое поколение, которое работает в публичной организации не один год и среди молодых сотрудников, так как он позволяет им самореализоваться, открыть свои таланты, что поможет им продвигаться по службе.

Вторым самым распространенным вариантом ответа среди опрошенных является дискуссия и составляет 33,3%. Свое предпочтение за него

мужчины отдали – 60%, а женщины – 40%. Это говорит о том, что мужчины в данной публичной организации более склонны к дискуссиям. Так как дискуссии позволяют вести процесс общения, даже если он осуществляяется между работниками разных уровней «на равных». Данный метод общения позволяет собеседникам свободно обмениваться мнениями, вырабатывать общее решение. Дискуссия позволяет собирать и упорядочивать необходимую информацию. Согласно возрасту данный метод предпочитают сотрудники публичной организации всех возрастов. Если совещание, к примеру, проводится периодически, то в дискуссию можно вступать очень часто, что и делали публичные служащие публичной организации, в которой было проведено анкетирование. Очень часто сотрудники между собой вступали в дискуссию по поводу решения какого-либо незначительного вопроса, обсуждали какой-либо нормативный акт, его минусы и плюсы.

Третье место занимает вариант второго ответа, то есть заседания, что составляет 20%. Такой низкий процент, наверное, потому, что заседания носят более официальный характер, чем совещания или дискуссии. Данный ответ опрошенные отмечали как-то второстепенно – сначала они отмечали совещание, а потом заседания. Во время прохождения практики было замечено, что в публичной организации чаще всего устраивались совещания, чем заседания.

Меньшую оценку получил вариант ответа – беседа, что составляет 13,3%. Такой низкий процент может зависеть от того, что публичные служащие не приняли во внимание беседы, связанные с приемом на работу или, по-другому, собеседование, беседы при увольнении, беседы при смене должности.

Исходя из ответов, на второй вопрос можно сделать вывод, что чаще всего из предоставленных методов формального общения в данной публичной организации используется – совещание.

Далее рассмотрим третий вопрос, предоставленный в анкете: «Укажите, пожалуйста, какой способ общения использует руководитель Вашей публичной организации с подчиненными?»

Таблица 3. Основные способы общения, используемые руководителем организации[84]

Укажите, пожалуйста, какой способ общения использует руководитель Вашей публичной организации с подчиненными?	*Абсолютное количество ответов*	*%*
Распоряжение	15	100
Вопрос	1	6,7

[84] *конечный результат равен 17 ответам, что составляет 113,4%, так как на вопрос можно было давать более чем один ответ.*

Жалоба	0	0
Приказ	1	6,7
Всего	17	113,4

Согласно подсчетам, выведенным из таблицы 3, все опрошенные публичные служащие выбрали первый ответ – распоряжение, что составляет 100%.

Распоряжение в публичной организации используется в отношениях между руководителем и подчиненным. Согласно проведенному анкетированию, в котором участвовали, как рядовые сотрудники, так и начальники отделов, в процентном соотношении это выглядит так: сотрудников – 73,3%, начальников отделов – 26,7%.

Действительно руководитель публичной организации использует распоряжение в качестве основного метода общения, не зависимо от того, на каком уровне находится данный сотрудник. Считается, что распоряжение является наилучшим методом общения руководителя с подчиненным.

Данный момент был замечен и во время прохождения практики. Распоряжения могут быть составлены руководителем и направлены подчиненным по различным причинам, к примеру, распоряжение по личным вопросам – ими могут быть отправка в отпуск сотрудника или принятие на работу кого-либо; распоряжения по общим вопросам – приостановление деятельности какого-либо индивидуального предприятия. Посредством распоряжений, руководитель может своему подчиненному предъявить выговор за то, что он не добросовестный сотрудник, также руководитель может использовать распоряжение, в случае, когда его отношения с подчиненным основано на доверии и доброжелательности. Такое распоряжение позволяет сотруднику высказать свое мнение, на какую либо проблему в том случае, если оно по каким либо причинам не может быть решена.

Второе место занимают варианты ответов: вопрос и приказ. Они набрали одинаковое количество по 6,7%. Это говорит о том, что руководитель редко использует данные способы общения. Или, с другой стороны, он находится со своими сотрудниками в доверительных и доброжелательных отношениях, чтобы использовать такой способ общения, как приказ. А вот не использование такого способа общения как «вопрос» заставляет прийти к таким выводам, что руководитель публичной организации редко обращается к своим сотрудникам с какими либо вопросами с целью получения мнения у своего сотрудника или попросить, или подтолкнуть его к тому, чтобы он взял на себя инициативу по поводу решения какого-либо вопроса, проблемы. Вопрос можно также использовать, когда руководитель желает получить от своего сотрудника необходимую информацию или задать ему вопрос по поводу того, решил ли он поставленную перед ним пробле-

му. Возможно, что редкое использование данного способа общения приводит к ещё одному выводу, что руководителю с подчиненными легче общаться, задавая вопросы в устной форме, чем в письменной.

Из цифр, предоставленных в таблице 3, следует, что руководитель данной публичной организации отдает предпочтение распоряжениям.

Теперь выясним, какой способ общения используется между гражданами и публичной организацией.

Таблица 4. Способы общения, используемые между гражданами и публичной организацией

Какой способ общения используется между гражданами и публичной организацией?	*Абсолютное количество ответов*	*%*
Заявление	10	66,7
Приказ	0	0
Жалоба	4	26,7
Предложение	5	33,3
Всего	19	126,7

Начнем анализ с ответа, набравшего 66,7%, то есть больше по сравнению с другими. Из этого следует, что среди граждан и публичной организацией самым распространенным способом общения является заявление. С помощью заявления граждане могут выражать свои права, обращаться с различными просьбами, а также проблемами, которые могут разрешить публичные служащие. С помощью заявлений публичные организации в курсе того, с какими проблемами, трудностями сталкиваются рядовые граждане.

Второе место в данном вопросе занял вариант ответа – «предложение» и составляет 33,3%. Это говорит о том, что среди граждан начал распространяться и данный способ общения. Предложение позволяет гражданам принимать участие в государственных делах, что означает, что они не безразличны к судьбе своего государства. Посредством данного способа общения между гражданами и публичными служащими возникают взаимные отношения. Со стороны граждан через предложение они проявляют интерес к тому, как и чем, управляется их страна, в которой они живут, то есть они реализуют свое право, закрепленное в Конституции Республики Молдова, что граждане имеют право на управление общественными делами и что любому гражданину обеспечивается доступ к государственной службе.

Вообще, считается, что предложение это одна из форм участия гражданина в управлении государством, продиктованное желанием улучшить ра-

боту в производстве, экономике, управлении, социально-культурной жизни.

Но, здесь возникает один вопрос, а публичные служащие берут ли во внимание предложение граждан, используют ли их в своей деятельности, но если данный ответ выбрали 33,3% опрошенных, возможно, что они играют в их деятельности какую-то роль.

На третьем месте находится вариант ответа – жалоба – 26,7%. Жалоба представляет собой форму выражения несогласия граждан с действиями публичной организации и должностных лиц. Наверное, глядя на наших граждан, любой человек предположил бы, что наши граждане больше жалуются на деятельность публичных организаций, чем выдвигают им какие-либо предложения, но согласно данному опросу, выходит все, наоборот, вместо того, чтобы критиковать публичные организации и обращаться к ним с какими-либо жалобами, они стараются помочь работе публичной организации.

И, конечно же, никто из опрошенных публичных служащих не выбрал такой вариант ответа, как «приказ», который более характерен для способов общения руководителя публичной организации с подчиненными.

Теперь перейдем из данных способов общения к методам воздействия, которые могут использоваться в публичной организации.

Таблица 5. Методы воздействия, которые используются в публичной организации

Какие из нижеприведенных методов воздействия используются в Вашей публичной организации в процессе общения?	*Абсолютное количество ответов*	*%*
Метод убеждения	13	86,7
Метод принуждения	2	13,3
Угроза	0	0
Метод внушения	0	0
Ни один не используется	0	0
Всего	15	100,0

Из данных отраженных в таблице, четко видно, что все опрошенные, а точнее 86,7% выбрали первый вариант ответа, то есть в данной публичной организации используется в большей мере метод убеждения. Этот метод используется в публичной организации, потому что, с одной стороны, данный метод позволяет разносторонне влиять на личность с целью формирования у нее одних качеств и избавления от других, а с другой стороны – побуждение к определенной деятельности.

В данной публичной организации под методом убеждения понимают информирование, которое способно побудить публичного работника к де-

ятельности. Информирование используется для того, чтобы публичный работник, прежде чем что-то делать, должен быть убежден, что это стоит делать. То есть, чтобы публичный служащий не жалел о том, что он сделал и как это он сделал. Метод убеждения применяется с целью изменения точки зрения публичного служащего о ценности цели и вероятности ее достижения, то есть убедить его в целесообразности действия. Данный метод в публичной организации может быть реализован при помощи рассказа, целью которого является сообщение публичному работнику фактов и выводов, необходимых для побуждения его к деятельности.

Публичный служащий, использующий метод убеждения, по отношению к другому публичному служащему, должен преподнести ему так информацию, чтобы ее можно было усвоить. Вернее запомнить сообщаемые сведения, используя доказательства, которые подкрепляют данную информацию. Действительно, при решении какой-либо проблемы, вопроса, например, связанные с ущемлением прав граждан и если мнения публичных служащих в решении данных проблем расходятся, они должны свои мнения подкреплять, может, даже используя нормативные акты, какие-то регламенты, то есть все возможные факторы, которые могут подкрепить их мнение и убедить своих собеседников в том, что это наилучший вариант решения данной проблемы. Ведь для того и предназначен метод убеждения, чтобы помогать публичным работникам, разобраться в запутанных, противоречивых обстоятельствах, принять правильное решение, выявить допущенные ошибки.

13,3% опрошенный публичных работников помимо метода убеждения выбрали и метод принуждения. Это говорит о том, что все-таки в Деятельности публичной организации не все так гладко, что в ней проявляется аспекты, которые приводят не к методу убеждения, а к принуждению. Надо отметить, что 13,3% опрошенных являются молодыми сотрудниками публичной организации. Это означает, возможно, что, по отношению к ним вышестоящие публичные работники используют именно метод принуждения. Возможно такое, что метод убеждения смешивается с методом принуждения. Может быть, что действительно по отношению к ним используется метод принуждения в форме категорического требования. Категорическое требование заключается в силе приказа со стороны вышестоящих сотрудников публичной организации и может быть эффективным именно потому, что вышестоящий сотрудник имеет большой авторитет у молодого сотрудника. В свою очередь применение метода принуждения способствует возникновению у лица, по отношению к которому используется данный метод, чувство страха, из-за которого публичный работник старается все выполнить.

Можно точно одно утверждать, что в данной публичной организации не используется угроза. Это видно из приведенной выше таблицы 5: ни один из опрошенных публичных служащих не дали данный вариант ответа. Очевидно, вышестоящие сотрудники по отношению к своим подчиненным не используют данный метод и подчиненные утверждают, что по отношения к ним данный метод не используется. Ведь угроза может привести сотрудников публичной организации к состоянию сильнейшего переживания, порождающее ещё более сильное чувство страха, чем при использовании метода принуждения. При наличии страха может разладиться работа всей публичной организации в целом.

Сотрудники должны быть очень внимательны в использовании метода в процессе общения. Также из опрошенных никто не поддержал вариант ответа – метод внушения. Это говорит о том, что метод внушения не так действует на публичных работников, как метод принуждения или убеждения.

Таблица 6. Способы расположения собеседников при общении, в %

Вам легче вести процесс общения когда:	*Абсолютное количество ответов*	*%*
круглый стол	10	66,7
прямоугольный стол	1	6,7
Вы сидите с собеседником за одной стороной стола	2	13,3
Вы сидите с собеседником по разным сторонам одного угла	1	6,7
во всех случаях одинаково	1	6,7
Всего:	15	100,0

Из данной таблицы видно, что 66,7% опрошенным публичным работникам процесс общения легче вести, когда стол круглый. Это означает то, что данный процент опрошенных при ведении процесса общения, чувствует себя более раскрепощенным собеседником за круглым столом. Очевидно, что круглый стол создает атмосферу доверительности и непринужденности. Круглый стол используется публичными работниками, находящимися на одном статусном уровне при проведении совещания, в котором нет четкого разграничения, кто на данном совещании руководитель, кто подчиненный. Это самое подходящая атмосфера полного сотрудничества.

Данная форма стола в публичной организации может использоваться во время ведения переговоров, к примеру, с другой публичной организацией, которые предполагается закончить примирением или согласием.

✓В зависимости от пола – 50% мужчин и 50% женщин избрали данный вариант ответа. Это означает, что как мужчинам, так и женщинам лег-

че вести процесс общения за круглым столом, за которым присутствует атмосфера сотрудничества. В этом случае вышестоящих и нижестоящих, как мужчины, так и женщины чувствуют себя комфортно, могут высказывать свои мнения и они не будут подвергнуты, критике со стороны вышестоящих сотрудников. Такая атмосфера позволяет быстро принимать решения по какой-либо проблеме или вопросу. Вокруг круглого стола чаще всего расположение собеседников допускается стихийно, случайно, так как такая встреча публичных работников, мужчин и женщин носит не официальный характер.

✓<u>В зависимости от должности</u> – исследование подтверждает, что круглый стол чаще всего используется для ведения непринужденных, неофициальных совещаний, бесед. Эта форма общения более характерна для ведения совещаний между рядовыми публичными служащими. Об этом говорит цифра 80%, а начальники отделов не поощряют данную форму стола, всего лишь 20% отметили данный вариант ответа.

Прямоугольный стол предпочли 6,7% опрошенных, по должности они являются начальниками отделов. Это форма стола как раз и подходит для начальников отделов, для руководителей публичных организаций, так как он позволяет дифференцировать отношения между сотрудниками публичной организации, участвующие в данной совещании. Этим обычно подчеркивается лидерство, если публичный служащий сидит за столом, лицом к двери, это и говорит о его лидирующей позиции.

Такой же процент - 6,7 % был отдан за вариант четвертого ответа - Вы сидите с собеседником по разным сторонам одного угла.

Был дан и такой вариант ответа - какой бы формы не был стол и как бы ни сидели публичные служащие во всех случаях процесс общения удается легко.

Наверное, такой вариант ответа был дан потому, что публичный служащий не знаком со значением расположения собеседников в общении. Возможно, он считает, что во время совещания каждый должен занимать свое место. Другими словами, если это начальник, то соответственно его место, которое он занимает, должно указывать, что он начальник. То есть этот публичный служащий, действительно может вести процесс общения, при любых обстоятельствах будь то непринужденные, неофициальные беседы, совещания или официальные совещания, на которых он будет чувствовать себя спокойно и не обращать внимания на то прямоугольный этот стол или круглый, собеседник сидит за одной стороной стола с ним или по разным сторонам одного угла.

13,3% было отдано варианту ответа – Вы сидите с собеседником за одной стороной стола – это нормально для публичного служащего, так как данное расположение наиболее предпочтительно в ситуациях, когда пози-

ции публичных работников в отношении какой-либо проблеме или вопросу довольно близки и речь идет о выработке вполне вероятного и ожидаемого общего решения.

Из данного анализа можно сделать вывод, что публичным служащим легче вести процесс общения, когда собеседники друг к другу доброжелательны.

Таблица 7. Отношение к человеческому общению

Любите ли Вы общаться с людьми?	*Абсолютное количество ответов*	*%*
да	15	100
не очень	0	0
Нет	0	0
Всего	15	100

Из данной таблицы видно, что опрошенные публичные служащие любят общаться с людьми. Это хорошее качество для работающих в публичной организации, так как их деятельность связана с постоянным общением с различными людьми. Ведь по своей природе человек индивидуален и необходимо, к каждому человеку знать подход. А это очень тяжело. На прием к публичному работнику приходят по несколько человек, и он должен вести с каждым процесс общения, которые не похожи друг на друга. От того, как ведет себя служащий публичной организации в процессе общения с человеком, зависит репутация организации, зависит, обратиться ли человек в следующий раз к данному служащему.

Но, важно правильно вести процесс общения не только с людьми, обращающимися в публичную организацию, но и с коллегами по работе. Работа публичных служащих связана с постоянным обменом информации, и оттого как будет проходить процесс общения, зависит, получит ли публичный служащий необходимую ему информацию. Да, и кто в публичной организации захочет работать или общаться с сотрудником, который грубо разговаривает, использует метод принуждения, угрозу, наверное, если бы так было в данной публичной организации, то мнения опрошенных разделились бы. С таким человеком было бы тяжело вести совещание, беседы, дискуссии. А вот если бы в процессе общения такие методы использовал бы начальник отдела, то он бы своих подчиненных держал бы в страхе и они бы с ним общались только по долгу службы, но ведь такое даже при прохождении практики не было замечено. Все публичные служащие очень любят общаться друг с другом по различным вопросам. Было очень интересно наблюдать за процессом общения между служащим и простым человеком, когда человек приходит с какой-то просьбой и так жалобно что-то просит, то и служащий меняет свой стиль общения, как бы сочувствуя

ему, а если гражданин с чувством юмора, то и публичный работник старается в своей речи использовать юмор.

После общения с публичным служащим, даже если ничего естественного не удалось добиться, он уходит от него с чувством того, что все будет хорошо.

В исследовании принимали участие, как мужчины – 53,3%, так и женщины – 46,7%. Целью этого было то, чтобы показать, как в процессе общения чувствуют себя мужчины и женщины, чем они различаются и чем похожи. То есть хотелось узнать мнение мужчин и женщин на понятие «общения» в публичной организации, какие методы формального общения чаще всего они предпочитают, какие методы воздействия они используют или по отношению к ним используют в процессе общения в их публичной организации и кому как удобнее вести процесс общения. Из вышеизложенного материала видно, что в одних вопросах мнения мужчин и женщин сходятся, в других расходятся, но все-таки больше у них присутствует схожесть на те или иные варианты ответов.

Таблица 9. Распределение респондентов по возрасту

Возраст	*Абсолютное количество ответов*	*%*
22-29	5	33,3
30-39	2	13,3
40-49	5	33,3
50-54	0	0
55-59	2	13,3
60 и старше	1	6,7
Всего	15	100,0

Данный анализ позволил нам выяснить, что для работников публичной организации означает понятие «общение», и по их мнению общение – это обмен информацией между сотрудниками. В публичной организации, в которой было проведено анкетирование, чаще всего используется такой тип формального общения, как совещание; руководитель в общении с подчиненными применяет способ общения такой, как распоряжение; а вот в общении граждан с публичной организацией, характерен такой способ общения, как заявление.

Рассматривая данную проблему, пришли к заключению, что процесс общения в публичной организации – это сложный процесс, но одновременно и очень интересный.

Изучая такие, на первый взгляд, маловажные аспекты, как предмет общения, средства общения и особенности, приходишь к выводу, что отсутствие того или иного аспекта может привести к неправильному ведению

процесса общения. Несоблюдение всех аспектов процесса общения может привести к непониманию собеседников, а возможно, и даже к конфликтным ситуациям. Вышеперечисленные аспекты играют важную роль, например, в переговорах.

Казалось бы, процесс общения это просто передача информации от собеседника к собеседнику, а как выяснилось, это целая цепочка передачи информации. Если будет утеряно хоть одно звено из нее, то цепочка может прерваться и информация может не дойти до адресата.

В ходе анализа процесса общения в публичной организации, выяснилось, что, существуют и различные виды общения.

А также установилось, что на процесс общения может влиять и то, как расположены собеседники в процессе общения. Этот момент был включен в проведенное исследование, которое и подтвердило, что для публичных работников играет важную роль то, как они расположены в процессе общения.

Принято считать, что публичным организациям присущ такой вербальный способ общения, как совещание. На практике же выяснилось, что публичные работники Претуры сектора Ботаника муниципии Кишинэу отдают свое предпочтение и ведению бесед и дискуссий. Был рассмотрен в процессе исследования и такой момент: какой способ общения используется между публичной организацией и гражданами. Теоретически это заявление, но проведенный анкетный опрос показал, что граждане склонны обращаться в публичную организацию и с предложениями.

Не остались без внимания и методы воздействия, которые могут использоваться в процессе общения. Включая этот вопрос в проведенное исследование анкетирование, даже не думали, что он привлечет внимание публичных служащих, что кто-то на него будет отвечать. А оказалось, все наоборот, что все работники публичной организации отметили метод убеждения.

Вообще, из проведенного анализа узнали много интересного. Заметили, что отношения между работниками организации доброжелательные, каждый знает свою работу, что входит в его обязанности. На вертикальном уровне процесс общения чаще всего происходит через распоряжения. Процесс общения между работниками и гражданами проходит на невысоком уровне, чувствуется недоверие граждан.

Все-таки для более продуктивного и правильного ведения процесса общения необходимо, возможно:

1 – чтобы помимо совещаний, на которых рассматриваются проблемы, вопросы, руководители публичной организации почаще, все-таки, использовали такие способы общения, как беседы, с помощью которых можно выявить способности работника или то, в чем он нуждается. И может

быть от этих бесед работа публичных служащих будет более эффективной.

2 – повышать уровень доверия граждан к властям, тогда граждане, возможно, смогут предлагать различные выходы из ситуаций, то есть необходимо постоянно контактировать с народом.

Этого можно достичь, если правильно использовать все нормы и правила общения.

Литература

Авдеев В.В. Управление персоналом: технология формирования команды. – Москва: Владос, 2002.

Бороздина Г.В. Психология делового общения. – Москва: Юникс, 2003.

Верберг Р.Н., Верберг К.Н. Психология общения. – Санкт-Петербург: Питер, 2003.

Гойхман О.Я., Надеина Г.М. Речевая коммуникация. – Москва: Юникс, 2001.

Гришина Н.В. Я и другие. Общение в трудовом коллективе. - Ленинград: Ленинград, 1990.

Кузин Ф.А. Культура делового общения. – Москва: Просвещение, 2000.

Романова К.Н. Мужчина и женщина: психология служебных отношений. – Москва: Рипол Классик, 2001.

Фомин Ю.П. Психология делового общения. – Москва: Владос, 2000.

Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа, методы. – Москва: Генезис, 1977.

Представлен в редакцию
17 декабря 2007 года

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

DIMENSIUNEA CAPITALULUI SOCIAL IN REPUBLICA MOLDOVA: INTRE MODERN SI ARHAIC[85]

Constantin MARIN
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Jurnalsm si Stiinte ale comunicarii,
Decan, profesor, doctor-habilitat în stiințe politice

Bogdan ȚÎRDEA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea Pedagogica de Stat „Ion Creangă”, Catedra Ştiințe Filozofice şi Social-Economice,
lector

The phenomenon of emergence of civil society in the Republic of Moldova is in deep connection with the development of social capital. But, if we perceive the social capital as a network of social relations, trust and rules, shared by all the citizens of one country, the most difficult thing is to evaluate the level of its development in the Republic of Moldova. We think that it is wrong to say that there is no social capital at all in Republic of Moldova, as some researches do. Nevertheless, the level and power of social capital in our country is still quiet week, but some positive trends can be seen. In order to measure the level of the development of social capital, we applied a methodology proposed by Putnam and other researchers of this phenomemon (Primary factors of the Social Capital, as generalised trust, membership in the NGO (associativenees) interes in politics, and patriotism. From this point of view, we have a very weak, and fragmentarian capital, existing in a restricted area of clan, social group, a network of relatives etc. But this capital does not turn into a „generalised trust”. That´s why a fragmentarian political culture still exists in Republica Moldova. But if we take into account the secondary factors of the social capital, we have to admit, that Republic of Moldova has good opportunities in moving forvard. Nevertheless, the multicultural approach, shows a very poor level of social capital among moldavians, and a higher level among russians and especially ucrainians.

[85] *Recenzent - doctor în ştiințe politice, conferențiar Mihai LESCU.*

Majoritatea instituţiilor politice şi economice din Republica Moldova nu sunt funcţionale. Asta, în particular, din motivul că în ţară capitalul social nu a obţinut dimensionarea adecvată. În viziunea lui R.Putnam "capitalul social, materializat în norme şi conexiuni ale participării sociale, apare în calitate de premisă a dezvoltării economice şi a administrării eficiente"[86]. În opinia lui D.Halpern, capitalul social reduce mijloacele tranzacţiilor, iar încrederea, reputaţia şi sancţiunile neformale înlocuiesc contractele, reglementarea juridică şi sancţiunile formale. P.Norris a depistat la rîndul său interdependenţa capitalului social şi a indicelui dezvoltării umane.[87] În opinia lui F.Fukyama în anumite condiţii „capitalul social favorizează un mai mare grad al inovaţiilor şi uşurează adaptarea în interiorul grupului"[88], mai mult, nivelul de încredere existent în societate condiţionează prosperitatea naţională şi competivitatea[89]. În viziunea lui R.Putnam, capitalul social se referă la asemenea caracteristici ale organizaţiei sociale, cum sunt legăturile sociale, normele, încrederea.[90] Capitalul social, în viziunea lui P.Burdieu, semnifică relaţiile "necesare si elective, care presupun obligaţii subiectiv-emoţionale de durată (sentimentul de recunoştinţă, respect, prietenie, etc)".[91] Adică, aceste relaţii sunt de natură specială-pozitiv emoţionale şi edificate pe încredere. Deci, pentru majoritatea savanţilor, încrederea este elementul, fără de care este imposibil capitalul social.[92]

În cazul Republicii Moldova contează, de asemenea, şi caracteristica capitalului social, dedusă din cercetările Băncii Mondiale. Potrivit lor, capitalul social reprezintă nu doar instituţiile, relaţiile şi normele care condiţionează interacţiunea socială, ci totalitatea elementelor care menţin existenţa societăţii - "cleiul" care sudează şi menţine împreună aceste elemente.[93] Deci, capitalul social asigu-

---

[86] *Putnam R. The Prosperous Community. Social Capital and Public Life. // The American Prospect, Vol.4, 1993, №13, p.3*

[87] *Демкив О. Концепция группового социального капитала и ее адаптация к отечественным условиям. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2005, №4, с.107*

[88] *Фукуяма Ф. Социальный капитал. // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. / Под ред. Л.Харрисона, С.Хантингтона. — Москва, 2002, с.130-131*

[89] *Fukuyama F. Trust: the social virtues and the creation of prosperity. — London: Hamish Hamilton, 1995, c.7*

[90] *Putnam R. The Prosperous Community. Social Capital and Public Life. // The American Prospect, Vol.4, 1993, №13, p.1*

[91] *Bourdieu P. Forms of Capital. // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J.Richardson. — New York, 1983, p.249-250*

[92] *Мачеринскене И., Минкуте-Генриксон Р., Симанавичене Ж. Социальный капитал организации - методолгия исследования. // Социологические исследования, 2006, №3, с.31*

[93] *Smith M.K. Social Capital. // The encyclopedia of informal education. www.infed.org/biblio/social_capital.htm.*

ră stabilitatea socială, mai mult „fără capital social nu ar putea exista societate civila, democrația nu ar obține succes”.[94]

Capitalul social în Republica Moldova

Fukuyama, analizând problematica capitalului social, face referințe consistente la societățile cu un nivel înalt (SUA, Marea Britanie) şi scăzut (Italia) al încrederii. El, aplicând acelaşi criteriu, mai pune în evidență, fără, însă, a o examina în detalii, şi o altă categorie de societăți – societățile atomizate marcate de lipsa totală a capitalului social. În asemenea societăți nu există nici legaturi familiale trainice, nici asociații voluntare puternice, care să asigure un teren propice pentru activismul economic, nici structurile organizațiilor mari. E vorba de statele din fosta URSS şi Europa de Est, populația afro-americană în aşa zisele „oraşe interne”ale SUA (în contrapunere cu suburbiile bogate), dar şi în multe oraşe ale Africii. Cauzele lipsei capitalului social în aceste regiuni sunt specifice pentru fiecare societate in parte. In fostele state socialiste aceasta este rezultatul tendințelor de a realiza proiectul totalitar' când statul conştient şi planificat distrugea societatea civilă în lupta contra unui posibil duşman pentru putere.[95] Un alt factor este cel instituțional. Unii analişti (politologul R.Rose, de exemplu.) consideră societatea postcomunistă drept una antimodernă, în care instituțiile formale fundamentale, specifice societății moderne, (organizațiile de stat, birocrația rațională eficientă, piața) “nu funcționează” pe deplin sau acționează imprevizibil.(vezi Tabelul 1).[96]

Tabelul 1. Societățile moderne şi antimoderne în analiza comparată.

Caracteriticile sociale	*Societatea modernă*	*Societatea antimodernă*
Funcționarea	Complexă	Complexă
Semnale regulatorii	prețuri, legi	„Regulile”politicianului, mita, contractele personale
Deschiderea	Transparență	semitransparență sau tenebră
Supremația legii	e prezentă	Dependența puterii judecătoreşti
Cauza şi efectele	pot fi previzibile	Imprevizibile
Rezultatele	Eficiente	Neeficiente
Eficiența sistemului	e prezentă	uneori, dar nu întotdeauna

---

[94] Gorincioi R. Democratizarea Republcii Moldova in contextul proceselor de globalizare. Autoreferatul tezei de doctor în ştiințe politice. - Chisinau, USM, 2005.

[95] Fukuyama F. Trust: the social virtues and the creation of prosperity. - London: Hamish Hamilton, 1995, p.54-55

[96] Степаненко В. Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико-методологические аспекты исследования. // Социология: теория, методы, маркетинг, 2004, Nr.2, c.33

Din punctul nostru de vedere, concluziile lui Fukuyama sunt veridice doar partial. Fukyama nu a trait in URSS in anii 70-80 ai secolului trecut, or, aici s-au format rezerve enorme ale capitalului social, chiar dacă ele nu erau revendicate sau nu erau valorificate în mod adecvat şi plenar. În acest spaţiu existau multiple elemente ale societăţii civile în epoca autoritarismului tîrziu - universităţile, comunităţile religioase, cluburile de discuţii, echipele sportive, militarii care activau în „zonele fierbinţi" etc. Aici se producea capitalul social. Migraţia redusă în interiorul oraşelor conducea la faptul că oamenii aveau *aceiaşi vecini* timp de decenii, iar uneori şi pe parcursul a cîtorva generaţii. *Locul de muncă* în URSS la fel nu se schimba pe parcursul unei perioade îndelungate, ceea ce favoriza formarea unor contacte de muncă de durată cu aceiaşi oameni. Mai mult, temîndu-se de informatorii KGB, oamenii constituiau comunităţi sociale cu un contingent fixat din rândul prietenilor apropiaţi şi a rudelor, fără a atrage în acest cerc noi cunoscuţi.

Aceste relaţii îi asigurau cu bunuri şi servicii care erau inaccesibile prin canalurile formale. În socialism, în condiţiile unei oferte limitate a mărfurilor şi serviciilor, contactele jucau un rol mai important decât banii, fiindcă achiziţionarea mărfii era legată de accesul la ea. Din această perspectivă putem afirma că strategiile de soluţionare a problemelor în perioada sovietică se caracterizau printr-o utilizare a capitalului social în mai mare măsură decît în societăţile occidentale cu economie de piaţă. Factorii menţionaţi au condus la formarea unor reţele destul de compacte şi multifuncţionale cu un număr relativ constant al participanţilor şi o forţă mai mare a conexiunilor decât în SUA.[97] Aceste relaţii ofereau şi accesul la putere, deci şi inegalitatea socială, fapt ce va explica apariţia „noilor moldoveni", proprietarilor mari în urma proceselor de privatizare.

Încrederea reciprocă şi comunităţile neformale au asigurat în perioadă respectivă supravieţuirea oamenilor, atît materiala, cît şi spirituală. Ele totodată au cristalizat capitalul social, pus în aplicare în timpul evenimentelor revoluţionare din 1989-1991. Ulterior, însă, capitalul de referinţă, construit în coordonate improprii, s-a consumat pe parcursul reformelor, însoţite de schimbarea bruscă a regulilor. La începutul anilor '90 oamenii s-au pomenit abandonaţi de către putere. În asemenea condiţii, ei au început sa se autoorganizeze pentru soluţionarea propriilor probleme: sociale, economice etc. Atît timp cît exista un nivel sporit al anarhiei, aceasta societate civila exista, fara sa apeleze la putere sau interacţionind cu unii reprezentanţi în parte.[98]

Societatea moldovenească păstrează multe amprente ale perioadei sovietice, ceea ce influenţează în mod direct specificul modelelor de reţea. „Sursele jurna-

---

[97] *Бюссе С. Социальный капитал и неформальная экономика в России. // Мир России, Т.1, 2002, №2, с.97*

[98] *Аузан А. Общественный договор и гражданское общество. // Мир России, Т.XIV, 2005, №3, с.13*

listice relatează că majoritatea tinerilor care emigrează au o rudă stabilită peste hotare. Diasporele moldoveneşti simplifică considerabil găsirea unui loc de trai şi de muncă şi reduc riscurile legate de emigrare”[99]. Ținînd cont că peste hotare se află, conform diferitor estimări, 20% din resursele de muncă (oficial, în 2005 se aflau peste 394.000,[100] iar potrivit CBS AXA - 571.000), aproximativ 30% populație se află în rețele strînse, de solidaritate socială, fie şi de clan. Totuşi, emigrarea a slăbit relațiile sociale şi emoționale în interiorul familiilor. (vezi Tabelul 2 – rata divorțurior). Deci, emigrația a consolidat clanul şi rețelele clientelare, dar a slăbit familia. Acest moment se observă în echipele de construcții care pleacă peste hotare, fiind formate din rude, în votul la alegerile locale, în angajarea la serviciu „prin legături”, nunțile şi cumătriile, care sunt adevărate „fabrici” unde se formează şi se consolidează rețelele din cumătri – nănaşi – cuscri - moşi (etc), unde factorul economic, iar uneori cazuri şi cel politic continuă să aibă importanță enormă (instituția de fin şi cumătru până astăzi rămîne un liant important al relațiilor social-economice la moldoveni)[101], în rețelele înguste de ONG care obțin în anumite cazuri granturi în baza unor structuri şi principii clientelare, în structura unor partide şi departamente de stat, unde observăm prezența rudelor unor înalți demnitari. Aceste modificări în structura capitalului social sunt fixate în formulele lingvistice răspîndite printre oamenii: „trebuie să te poți învârti”, „a avea legături”, „relații”, „mâini păroase”.

Toate acestea vorbesc despre solidaritatea clientelară, de clan, negând teza lui Fukuyama că în societățile postcomuniste atomizarea este enormă, lipsind totalmente capitalul social. Acesta există, însă, după cum ne-am convins, într-o formă distorsionată.

Capitalul social joacă un rol enorm şi în sectorul economiei neformale, lucru confirmat şi de prezența sectorului tenebru, apreciat la 50-80% din PIB. În business intrarea pe piață este uneori costisitoare din cauza licențelor, mitei, impozitelor, arendei. Or, marfa vîndută în economiile neformale, pe de o parte, compensează lipsa de capital (e mai ieftină), pe de altă parte, protejează de „giganții pieței”, fiind comercializată tot în cadrul unor rețele restrânse (dealeri, intermediari, realizatori), legate prin interese economice, nu de clan. Desigur, în economia neformală intră toate tranzacțiile care se fac neoficial, nefiind reglementate de legislație şi evitându-se achitarea impozitelor, de la plata pentru chiria apartamentului, pînă la vânzările în stradă.

Economia neformală se manifestă în mai multe forme: plata chiriei la apartamente, vînzările în stradă care datorită lipsei plății de arendă şi a impozitelor fac

[99] *Republica Moldova: Raport Național asupra Dezvoltării Umane. - Chişinău, 2006, p.82*
[100] *Ibidem, p.10*
[101] *Tverdohleb E. Instituțiile informale si rolul lor în dezvoltarea economica. - Chisinau, 2006, p.96*

marfa mai ieftină, deci mai accesibilă, împrumuturile făcute de prieteni fără procente, îndeplinirea unor servicii gratuite, gen şezutul cu copii etc.

Rețelele sociale neformale se atestă în şcoli, unde comitetele părinteşti adună bani în „Fondul Şcolii”, blocurile de locuit, unde oamenii uniți în Asociații ale locatarilor adună bani pentru a achita serviciile direticătoarei sau agenților economici. Ele de asemenea se înregistrează în prestarea „pe datorie” a serviciilor care este nu altceva decît o creditare camuflată a clientului sau în activitatea agenților economici care efectuează plăți reciproce în lipsa documentelor oficiale etc. Astfel, dacă înainte capitalul social compensa deficitul mărfurilor, astăzi el compensează lipsa banilor. Multe probleme care nu pot fi soluționate formal, uşor îşi găsesc soluția prin canaluri neformale, prin contabilitate dublă, barter, moment reflectat şi prin valoarea mitelor, estimată în 2005 de IDIS „Viitorul” la 5-6% din PIB.[102] Aceste instituții economice neformale sunt o încercare a cetățenilor de a „rezista” în fața presiunii statului, de a se ajuta reciproc în economia de „supraviețuire”. Aceste exemple denotă existența, în viziunea noastră, a unui capital social fragmentar (fragmentar fiindcă încrederea, rețelele, întrajutorarea şi beneficul se face în baza unor norme particulariste în folosul unui grup restrîns, dar nu al întregii societăți). Dar vina în aceasta situație este în I rînd a statului, care uneori, devine prada unor grupuri de interese, distanțându-se astfel de „binele public”. De exemplu, conform unor studii, „întreprinderile sînt supuse inspecțiilor din partea organelor de stat de 17 ori pe an, pentru aceasta cheltuindu-se cca. 1.500 dolari SUA. Înlăturarea acestor obstacole ar spori creşterea economica cu cca. 7%”.[103] Odată cu dezvoltarea instituțiilor formale, alternativele formale şi informale vor rămîne.

Capitalul social, fie şi parțial, poate fi cuantificat, luându-se în calcul factorii lui primari şi secundari (vezi Tabelul 2), precum şi analiza multiculturală.

Republica Moldova, dacă analizam factorii secundari ai capitalului social (PIB pe cap locuitor, nivel de trai, infrastructură, urbanizarea, Indicele Dezvoltării Umane, telecomunicațiile, criminalitatea, comportamente deviante), are anumite precondiții sociale benefice pentru dezvoltarea capitalului social. În Moldova este practic efectuată alfabetizarea totală a populației (99,1%), fiecare participant al pieței muncii are cel puțin studii medii, existînd o adevărată explozie a învățământului superior (128 mii studenți in 2006-2007) deşi se observă o reducere a numărului elevilor în şcoli de la 578,7 mii in 2003 la 491,5 mii in

---

[102] Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umană. Calitatea creşterii economice si impactul ei asupra dezvoltării umane. - Chişinău, 2006, p.100

[103] Raportul Național al Dezvoltării Umane. Guvernare responsabilă pentru dezvoltare umană. - Chisinau, 2003, p.62

2007. Potrivit datelor oficiale, la 1 martie 2007 ramîneau neşcolarizati doar 74 de elevi![104]

Aproape 43% populaţie locuieşte în oraşe,[105], existînd o uşoara tendinţă de creştere în ultimii 2 ani a populaţiei urbane.

Dupa nivelul Indicelui Dezvoltarii Umane (0,733 in 2005) Republica Moldova se plasează în categoria ţărilor cu o dezvoltare medie. Ritmul de crestere a PIB-ului in 2001-2007 a fost in mediu de 7% pe an, iar PIB-ul pe cap de locuitor calculat la paritatea puterii de cumparare (PPC) este de 3.360 $ în 2005, aproximativ egal cu cel al statelor din Europa Centrală si de Est la momentul anului 1995, cînd au depus cererea de asociere la UE. (Republica Moldova avea in 2000, dacă calculăm şi sectorul subteran, 3.740 $ pe cap locuitor, adică 18% din PIB-ul expirmat la PPC compartaiv cu UE, Lituania -18%, Bulgaria - 27%, România - 19% etc)[106]

Există o infrastructură de transport şi de telecomunicaţii relativ dezvoltată, aria de acoperire a retelelor de telefonie mobila find in 2003 deja 66% din teritoriul tarii, în 2007 în instituţiile de învăţămînt din republică erau instalate 11.546 de computere[107], in 2006 numărul conexiunilor totale de acces la Internet a depăşit cifra de 344,6 mii)[108]. (Tabelul 2).

Tabelul 2. Dimensiunea capitalului social în Republica Moldova: factori secundari[109]

Indicele	*2001*	*2004*	*2005*	*Aprecierea*
Indicele Dezvoltării umane:	0, 711	0,730	0,733	Republica Moldova rămâne sub media mondială a IDU-0,741 în 2003. Totuşi, se integrează în cele 88 de ţări cu nivel mediu al IDU, de la 0,500 la 0,799. Acest indicator reflectă un nivel mai jos de mediu al C.S., dar şi prezenţa unor precondiţii favorabile pentru formarea acestuia.
Rata de alfabetizare a adulţilor	98,3	98,9	99,1	
Rata brută de cuprindere în învăţământul de toate nivelurile	70,4	70,9	71,7	
PIB în $ pe cap de locuitor / paritatea	2300	3046	3360	

[104] *Raport cu privire la evoluţia economiei naţionale si realizarea Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea tarii – bunăstarea poporului"in semestrul I al anului 2007. - Chisinau, 2007, p.54*

[105] *Moldova in cifre. Breviar statistic. - Chisinau, 2007, p.9*

[106] *Moldovanu D. Nivelul de dezvoltare al Republicii Moldova prin prisma unei eventuale aderări la Uniunea Europeana. // Economie si Finanţe, 2001, Nr.10-11, p.6-7.*

[107] *Ţvircun V. Sporirea calităţii în învăţămînt – o veriga importantă în parcursul european al ţării. // Guvernul Republicii Moldova. Buletin informativ. 2007, Nr.3(8), p.6*

[108] *Realizarea in anul 2006 a Programlui de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea tarii – bunastarea poporului". - Chisinau, martie, 2007, p.48*

[109] *Moldova in cifre. 2007. - Chisinău. 2007; Republica Moldova: Raport Naţional de Dezvoltare Umana. 2006. – Chişinău, 2006.*

puteriide cumpărare				
Speranța de viață la naştere	68,2	68,4	67,8	

Indicele	*2001*	*2004*	*2005*	*Aprecierea*
Coeficientul Gini al veniturilor monetare, care reflectă gradul de inegalitate	0,70 (in 1999)	0, 54	-	Un grad sporit al inegalității, fapt ce vorbeşte despre o coeziune socială limitată

Indicele	*2001*	*2004*	*2005*	*Aprecierea*
Rata de urbanizare	-	38,7	-	Este cea mai scăzută din Europa. Media mondială a urbanizării este de 51%, țările în curs de dezvoltare – 34%. Un impediment serios în formarea CS

Indicele	*2001*	*2004*	*2005*	*Aprecierea*
Educația				Învățământul continuă să fie subfinanțat. Numărul studenților la 10.000 de locuitori depăşeşte indicatorii respectivi ai unor state din regiune. Creşterea capitalului uman, creează premise pentru dezvoltarea CS
Rata de înmatriculare neta în educația primară	92,4	98.9	99,1	
Numarul de studenti în universități la 10.000 locuitori	238	318	351	
Cheltuieli publice pentru educație	5,8	6,8	7,3	

Indicele	*2001*	*2004*	*2005*	*Aprecierea*
Manifestări antisociale:				A degradat mult familia. Corupția este foarte înaltă, deşi e mai mică ca în CSI. Din cauza migrației se agravează aşa maladii ca tuberculoza, SIDA. În 2006 au fost înregistrate 24,7 mii de crime, fiind în scădere cu 10% comparativ cu 2005. Atestăm în acest sens o erodare a CS.
Rata divorțurilor la 100 de căsătorii	37,9 (in 1999)	59,3	…	
Nivelul Corupției, conform T.I.	…	2,3	2,9	
Crimele/securitatea personală	…	28,85	27,59	
Alcooolismul cronic la 100 mii locuitori	81,8	…	112,8	

Rata de penetrare a telefoniei fixe din țara noastră este una din cele mai scăzute din Europa, fiind la sfîrşitul lui 2003 de numai 21,9 la 100 locuitori.[110] Dar tendințele sunt fie şi modeste, dar pozitive. Dacă în 2003 numărul posturilor telefonice principale in rețeaua publică fixă era de 776,4 mii (din care la domiciliu 688,7) la 31 decembrie 2006 cifra a depasit un milion de unitati, din care 902,9 mii la domiciliu. În anul 2006 au fost expediate 28,6 milioane ziare si reviste[111]. Dezvoltarea telefoniei şi a Internetului a facilitat contactele, stimulînd fie şi indirect crearea unor rețele dintre indivizi, fiind o primă etapa importantă în crearea bazei materiale a capitalului social. Pe de altă parte, e de notat faptul că aceste rețele cu greu generează încrederea dintre oameni, aceştia având temerea că sunt receptate de organele de resort, de unde şi provine expresia «nu-i discuție de telefon». "Când auzim opinii despre faptul că în societate se depistează un comportament de masă asocial, exprimat în iresponsabilitate, setea de cîştig, corupție şi luare de mită, aceasta se întîmplă pe motiv că cetățenii nu au grijă destulă pentru acumularea capitalului social"[112]. Astfel, capitalul social se asociază cu încrederea, susținerea socială şi solidaritatea dintre membrii societății. La acest capitol, în Republica Moldova Indicele Percepției Corupției în 2007, conform Transparency International, a degradat, atingîng cota de 2,8 (un nivel foarte înalt al corupției). Rata divorțurilor de 59,3 la 100 de căsătorii reflectă o criză profundă a instituției familiei care reprezintă nucleul societății civile. În 2003 au fost atestate 32.984 de crime, în 2006 – 24.767[113] ceea ce ipotetic denotă o uşoara detensionare a climatului social, în care neîncrederea şi frica dizolvau capitalul social.

Capitalul social din Republica Moldova, examinat prin optica factorilor primari, ca încrederea generalizata, activismul în ONG (după R.Putnam), nivelul de interes față de politică, participarea politică, patriotismul politic (după K.M.Dowley, B.D.Silver), se află într-o situația defavorizantă. Nivelul încrederii între cetățeni este redus (vezi Tabelul 3).

O situație similară se atestă atunci când vorbim despre gradul de încredere a oamenilor față de instituțiile statului (parlament, poliție, justiție) şi partide. Neîncrederea exprimată față de aceste instituții este parțial compensată prin încrederea accentuată fata de instituția preşedinției (care reprezintă personificarea puterii).

---

[110] *Primul Raport National: Obiectivele de dezvoltare ale Mileniului in Republica Moldova. Iunie 2005, p.62. // www.undp.md/publications*

[111] *Valcov V. Economia reflectata in statistica. // Guvernul Republicii Moldova. Buletin informativ. 2007, Nr.3(8), p.20*

[112] *Social Capital. A Multifaceted Perspective. / Ed. by P.Dasgupta, I.Serageldin. — Washington, 2000, c.1*

[113] *Moldova in cifre. Breviar statistic. – Chişinău, 2007. p.41*

Ca efect, încrederea faţă de oameni, existentă la nivel social, nu se transformă în încredere faţă de instituţii, deci, capitalui social este fragmentat la nivel de grupuri, clanuri, clientelă, reţele limitate, chiar grupuri etnice, neformînd o unitate socială integră, modernă, civică, instituţionalizată, moment explicat si prin prestaţia nesatisfăcătoare a partidelor, ONG-urilor, grupurilor de interese etc. Capitalul social fragmentar nu „coagulează" instituţiile societăţii civile, deci, el frînează acţiunile colective: grevele colectivelor TVM (2004), ale postului de radio Antena C şi celui de televiziune Euro TV (2006) îndreptate contra ingerinţelor statului în managementul şi politicile editoriale ale instituţiilor menţionate au rămas fără nicio replică din partea societăţii (cu excepţia exprimării unor îngrijorari din partea unor ONG-uri de profil)

Participarea electorală ca factor primar de constituire a capitalului social poate fi examinată din cîteva perspective. Din punct de vedere cantitativ, nivelul ei în Republica Moldova este ceva mai ridicată decît cota medie (69,12% în 1994, 64,84 în 2005 - la alegerile parlamentare). Analizată prin optica calitativă, ea nu denotă conştientizarea de către cetăţean a intereselor politice proprii, ci mai curînd anumite aşteptări paternaliste. Anume astfel poate fi explicat faptul că «alegerile parlamentare adesea sunt marcate de un populism extrem, în special, social si economic"[114]. De menţionat totodată, că participarea tineretului, oamenilor de vârstă medie este mai modestă decât a persoanelor de vârsta a treia. Faptul consemnat denotă natura rudimentară a capitalului social, lipsa coeziunii sociale moderne şi a „raţionalităţii civice" ce rezidă în includerea oamenilor într-o reţea complexă de relaţii şi instituţii moderne.

Un alt criteriu de apreciere al capitalului social şi al societăţii civile este gradul de dezvoltare a sectorului asociativ. Potrivit datelor oferite de Ministerul Justiţiei, în 1992 au fost înregistrate 38 de ONG, la sfârşitul lui 2001 erau înregistrate 2.758 de ONG în Moldova, iar în 2006, conform unor studii făcute de CBS AXA şi Centrul „Contact" la comanda UNDP, erau înregistrate 3500 ONG naţionale şi în jur de 3.500 ONG locale. Sectorul asociativ în coordonatele cantitative menţionate se dovedeşte a fi în stadiul incipient de dezvoltare în raport cu sectorul respectiv din alte ţări (0,31 ONG la 1000 oameni, in România - 0,62 in 2002)[115]. În plus, Centrul Naţional de Asistenţă şi Informare a Organizaţiilor Nonguvernamentale din Moldova afirmă că densitatea reală a ONG-urilor în republică este mult mai mică, deoarece doar 10-15% dintre ele sunt active, celelalte existând doar formal. Majoritatea ONG-urilor, atât naţionale, cît şi locale sunt constituite ca organizaţii obşteşti (91%) şi mai puţine ca instituţii (4%), sau mişcări obşteşti (2%) ori fundaţii.

[114] *Fruntaşu Iu. Programele electorale ale partidelor din Republica Moldova: context şi substanţ. // Alegeri 2005. / Coord. S.Boşcaneanu, - Chişunău, Gunivas, 2005, p.140*

[115] *Marin C. Societatea civila: intre mit si pledoarie sociala. - Chisinau: Epigraf, 2002, p.89.*

Caracteristic pentru ONG-urile naţionale continuă să rămână amplasarea lor masivă în centrul ţării şi în mediul urban (99%), îndeosebi în municipiul Chişinău (98%).[116] Ca efect capitalul social în regiunele rurale se dezvoltă cu mult mai lent decît în Chişinău şi Bălţi.

Majoritatea ONG nu sunt funcţionale. Astfel, conform datelor furnizate de „Contact”, în ultimii 2 ani n-au implementat nici un proiect 36% din ONG-uri, 17% au realizat cîte un proiect, 13% - 2 proiecte, 18% - 3-5 proiecte, 16% - mai mult de 5 proiecte pe an.[117] Conform investigaţiilor efectuate de Centrul CONTACT, majoritatea ONG-urilor din republică activează fără o strategie concretă de dezvoltare (actualmente 9% din ONG-uri au elaborată o strategie). Acelaşi studiu relevă că doar 11-14% din ONG-uri posedă capacităţi de a-şi asuma responsabilitate, de a identifica problemele prioritare şi de a implica comunitatea în soluţionarea lor. „Desigur, o astfel de societate civilă, imatură din punct de vedere calitativ, nu a fost în stare să elaboreze un interes naţional independent de puterea statului. Ea nu dispune de acel ansamblu de instituţii non-guvernamentale, pe care E.Gellner, îl consideră drept suficient de puternic pentru a contrabalansa statul, fără a-l împiedica să-şi îndeplinească funcţiile sale de menţinere a păcii şi securităţii şi de judecare imparţială cu privire la interesele majore ale societăţii.”[118].

Sondajele de opinie arată, că încrederea faţă de instituţiile societăţii civile este foarte redusă. Această stare de lucruri se explică prin faptul că partidele sunt percepute ca fiind înstrainate de cetaţean (43,2% din respondenţii Barometrului de Opinie Publică afirmă ca niciun partid nu le reprezinta interesele, 19,6% - nu ştiu)[119], iar serviciile furnizate de ONG-uri nu corespund întotdeauna problemelor locale, deoarece acestea încearcă să-şi ajusteze oferta la cerinţele sponsorilor. Doar Biserica (70,3% în noiembrie 2006, conform IPP) mai puţin Mass media (58,7%,) se bucură de o încredere sporită, explicaţia fiind în resuscitarea unor elemente patriarhale, ca reflex al demodernizarii. În aceste condiţii, mulţi actori ai societatii civile construiesc relaţii nu pe orizontală, dar pe verticală, care oferă «acoperişul politic» necesar unor grupuri de interese în defavoarea altora. Astfel, «atunci cînd Uniunea agricultorilor sau Uniunea exportatorilor afişează, chiar cu anumită ostentaţie, numele prim-ministrului, în calitate de lider confirmat sau onorific, al acestei organizatii, pe durata mandatului acestuia, nu înseamnă altceva decît faptul ca prim-ministrul este predispus sa plateasăa prin

---

[116] *Catalogul organizaţiilor neguvernamentale din Republica Moldova, 2002. - Chişinău, 2003, p.6.*

[117] *Studiu asupra Dezvoltării Organizaţiilor Neguvernamentale din Republica Moldova. p.74. // htpp: contact.md/publications*

[118] *Gorincioi R. Democratizarea Repubicii Moldova in contextul proceselor de globalizare. Autoreferatul tezei de doctor în ştiinţe politice. - Chisinau, USM, 2005, p.3*

[119] *Barometrul de Opinie Publica. Republica Moldova, mai 2007, p.55*

participarea sa anumite recompense acestui grup social-profesional şi, eventual, probabiltatea mare ca această participare sa fie rasplatită prin diverse «mite».[120] In acest sens, se vehiculează tot mai des ideea privind raketul de stat [121].

Relaţiile pe verticală se construiesc şi în interiorul ONG-urilor. Din acest motiv majoritatea dintre ele sunt structuri autoritare prin definiţie: "Voinţa liderului ridicată la rang de lege este singură normă împărtăşită în mod democratic în aceste organizaţii. Orice tentativă de împotrivire este sortită eşecului, din care cauză schimbul de lideri şi alegerile pe bază de alternativă în majoritatea ONG sunt noţiuni incompatibile.[122] În pofida acestei realităţi relaţiile orizontale în sectorul asociativ se dezvoltă. Conform unor studii facute de centrul Contact în 2002, majoritatea ONG-urilor (93%) colaboreaza între ele, 87% întreţin relaţii de colaborare cu Administraţia Publică Locală, iar 78% cu mass-media. Mai puţin ONG-urile sunt antrenate în colaborarea cu businessul, biserica, partidele politice, deşi un început de colaborare deja există[123].

Există unele ONG care reuşesc să formeze adevărate reţele sociale republicane, gen Centrul Contact, Umbrela, CNTM, înglobînd zeci de ONG. «Think-Tank»-urile IDIS «Viitorul», ADEPT, Expert Group, Institutul de Politici Publice au devenit factori importanţi de coagulare a opiniei publice şi de promovare a atitudinii critice faţă de guvernare. Asemenea practici sunt tratate deocamdată cu reticenţă de organele de stat, care susţin că «ONG-urile ce desfasoara activitati si realizeaza proiecte finantate de peste hotare, reprezinta un potenţial pericol pentru securitatea natională»[124]. În context, e de notat faptul că autorităţile pentru a se proteja sunt tentate să cloneze cele mai importante instituţii ale societăţii civile. Astfel în Moldova după anul 2001 au apărut 2 sindicate – CSRM şi CSLRM „Solidaritate" (în 2007 ele au fuzionat), 2 Uniuni ale jurnaliştilor, 2 Uniuni ale Scriitorilor. Aceste fenomene au tangenţe puţine cu dezvoltarea diversităţii sectorului asociativ.

Pe de altă parte, statul prin unele acţiuni ale sale contribuie la dezvoltarea capitalului social. E vorba de programele SALT de informatizare a şcolilor, Programele de Gazificare, «Satul moldovensc», SCERS (aprobata de guvern la 19 mai 2004), ultima fiind apreciata drept cea mai relevanta oferta de dezvoltare durabila si eradicare a saraciei. Prin obiectivele pe care si le propune, SCERS stimuleaza dezvoltarea si participarea comunitara in Republica Moldova etc.

---

[120] Popa V., Munteanu I., Izdebschi N., Cuhal I. Coruptia politica: context si semnificatii. – Chisinau: Editura Cartier, 2001, p.23

[121] Moldovan D., Cheibas R. „Capitalism subteran" sau economie de piata? // Economie si Finante, 2000, Nr.4, p.14

[122] Gorincioi R. Ce este societatea civilă? // „Democraţia", 2003, 28 octombrie.

[123] Godea M. Situatia sectorului neguvernamental in Republica Moldova. // Vocea Civica, mai-iunie 2002, Nr.3(45), // www.e-democracy.md/voceacivica/online

[124] Gorincioi R. Societatea civila si piramida puterii. // Forum civic, nr.23, septembrie 2007. (www.forum-civic.ong.md)

Acest obiectiv in ultimul deceniu a fost monitorizat de organizatiile neguvernamentale locale, precum si de organizatile donatoare internationale.

Un rol important în formarea reţeleor şi iniţiativelor locale il joacă Fondul de Investiţii Sociale din Moldova (FISM). El a fost creat de către guvernul Republicii Moldova cu suportul Băncii Mondiale şi lansat la 1 august 1999. Fondul a beneficiat si de asistenţa altor agenţii donatoare, inclusiv DFID, SIDA etc. Programele sprijinite de el sunt focalizate asupra asigurării unor condiţii de trai mai bune pentru populaţia în mediul rural, în special pentru păturile sărace. Cu suportul acestui Fond, în peste 400 de localităţi din Moldova au fost implementate micro-proiecte de dezvoltare comunitară. FISM-ul a acordat granturi pentru reabilitarea infrastructurii social-economice şi a obiectivelor de interes public (reparaţia drumurilor, edificarea sistemelor de gazoduct, apeduct, reparaţia şcolilor, construirea serviciilor destinate copiilor şi familiilor vulnerabile).[125] O contribuţie importantă în promovarea proiectelor FISM a avut-o reţeaua de beneficiari FISM în zonele de Nord (la reţeaua de nord au aderat 73 de asociaţii obşteşti), Centru, Sud (la reţeaua de sud au aderat 62 de asociaţii obşteşti). Ea a fost creată în 2002 în baza unui grant oferit de DFID. La fortificarea lui a participat şi „Contact". Beneficiari ai acestui program au fost reprezentanţi ai ONG-urilor, administraţiilor publice locale, serviciilor publice locale, grupurilor de iniţiativa locale. Ca efect, „reţeaua de beneficiari FISM a devenit un „motor" al practicilor pozitive şi actualmente reprezintă o asociaţie independentă de experţi în dezvoltare comunitară, care elaborează strategiile in domeniul respectiv. Capitalul social cade şi sub incidenţa patriotismului care în Moldova are dimensiuni benefice. Cel putin, se observa unele tendinte pozitive in aceasta directie. 68,7% din respondenţii unui sondaj de opinie, efectuat în anul în 2006, s-au arătat mândri pentru că sunt cetăţeni ai Republicii Moldova. Totodată, 22% din populaţie ar pleca pentru totdeauna din ţară.[126] De fapt acest indicator al patriotismului porneste de la supoziţia lui Rustow despre necesitatea unitatii nationale în procesul tranziţiei.

Analiză multiculturală arată că factorul etno-politic şi mesajul etnic, specific secolului al XIX-lea, se regăsesc copios în capitalul social din Republica Moldova. EtnoBarometrul publicat în 2005 arată modul de autopercepere a respondenţilor de etnie diferită. Astfel moldovenii se consideră harnici (57%), primitori (41%), dar totodată supuşi, delăsători şi dezbinaţi.

---

[125] *Pistrinciuc V., Marin C. Dezvoltare si participare comunitară în Republia Moldova. – Chisinau, 2005, p.25*

[126] *IRI. Baltic Surveys. / The Gallup Organization. Sondaj Naţional al alegătorilor din Moldova, martie 2007*

Dezbinați se considera a fi si bulgarii. Ruşii se considera blajini (32%), agresivitatea este perceputa drept principalul defect (17%), independenți, civilizați si educați[127].

Anume dezbinarea reflectă că nivelul capitalului social este scăzut printre moldoveni.

Etnobarometrul de referință a sugerat că climatul interetnic din Moldova este marcat de tensiunile între moldoveni şi ruşi. Moldovenii, majoritari numeric, sunt minoritari când e vorba de capitalul social. (Tabelul 3).

Etnobarometrul a mai arătat că moştenirea socio-culturală a epocii comuniste, prezentă în sistemul şi în tradițiile de organizare a activității societății moldoveneşti, este foarte influentă, fapt explicabil şi prin perpetuarea unui sistem de valori sovietice la unele categorii sociale.

Tabelul 3. Capitalul social. Cîtă încredere aveți în?

	Eşantion				
	moldoveni	*Rusi*	*ucraineni*	*Gagauzi*	*Bulgari*
Oamenii din Republica Moldova	58%	69%	75%	66%	68%
Moldovenii din Republica Moldova	63%	71%	73%	65%	70%
Rusii din Republica Moldova	36%	78%	75%	76%	77%
Ucrainenii din Republica Moldova	31%	70%	80%	67%	68%
Gagauzii din Republica Moldova	18%	56%	43%	78%	63%
Bulgarii din Republica Moldova	21%	58%	45%	67%	81%
Romanii din Republica Moldova	42%	52%	44%	38%	47%

Sursa: Etnobarometru-Republica Moldova, 2005, p.22. // www.ipp.md/barometru1

In acest sens, K.M.Dowley şi B.D.Silver au constatat că pentru statele postcomuniste, nivelul înalt al participării indivizilor in organizațiile etnice (si in alegeri, prin votul etnic - n.n) care de obicei este considerat un indiciu important al capitalului social, poate semnaliza polarizarea etnică a societății şi, in final, poate ameninţa serios democrația si valorile liberale.[128]

Rețelele relațiilor umane neformale (atât cele emotiv-amicale, cît şi cele raționale, moştenite din trecut (nepotismul, cumetrismul etc.) nu doar s-au păstrat, ci şi se reproduc într-o nouă calitate ca „economie tenebră”, comunități neformale şi sisteme de comunicare „alternative”, adesea în afara legii al noii epoci post-

---

[127] *Etnobarometru - Republica Moldova. - Chisinau, 2005, p.19*

[128] *Демкив О. Концепция группового социального капитала и ее адаптация к отечественным условиям. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2005, №4, с.111*

comuniste.[129] Uneori aceste grupuri de interese, clanuri reuşesc să captureze statul („state capture"), făcîndu-l prizonier al intereselor de grup. Strategiile supravieţuirii „de clan" şi clientelare a societăţii postcomuniste îndeplinesc în sfera socială o funcţie compensatorie, analogică rolului „economiei populare" în condiţiile lipsei unei economii de piaţă bine structurate. Din păcate, „economia populară" are un rol nu doar compensatoriu, dar şi deformator în raport cu dezvoltarea economiei de piaţă. La fel şi strategiile de clan-clientelare al supravieţuirii populaţiei blochează dezvoltarea spiritului civic, a solidarităţii cetăţeneşti şi a încrederii faţă de alţi concetăţeni, care nu aparţin cercului apropiat al rudelor. Aceasta nu poate servi drept fundal favorabil pentru dezvoltarea capitalului social şi a societăţii civile. În consecinţă, societatea civilă în Republica Moldova, deşi în plan instituţional întruneşte elementele ei fireşti (ONG, sindicate, businees), în plan funcţional, dar mai ales valoric, ea se caracterizează prin fragilitate structurală, divizare pe criterii etnice, ideologice, de clasă. Altfel zis, societatea civilă în Republica Moldova, abordată prin prisma capitalului social, se află deocamdată în faza embrionară.

Bibliografie

Fukuyama F. Trust: the social virtues and the creation of prosperity. - London: Hamish Hamilton, 1995.

Marin C. Societatea civila: intre mit si pledoarie sociala. - Chisinau: Epigraf, 2002.

Raportul National al Dezvoltarii Umane. Guvernare responsabilă pentru dezvoltare umană. - Chisinau, 2003.

Realizarea in anul 2006 a Programlui de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea tarii – bunastarea poporului". - Chisinau, martie, 2007.

Republica Moldova: Raport Naţional de Dezvoltăre Umana. Calitatatea cresterii economice si impactul ei asupra dezvoltarii umane. - Chişinău, 2006.

Smith M. Social Capital - The encyclopedia of informal education. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.

Social Capital. A Multifaceted Perspective / Ed. by P.Dasgupta, I.Serageldin. - Washington, 2000.

Tverdohleb E. Instituţiile informale si rolul lor în dezvoltarea economica. – Chisinau, 2006.

Prezentat la redacţie
la 4 decembrie 2007

---

[129] *Степаненко В. Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико-методологические аспекты исследования. // Социология: теория, методы, маркетинг. 2004, Nr.2, p.36*

UNELE ASPECTE PRIVIND RESTRUCTURAREA ŞI MODERNIZAREA ARMATEI NAŢIONALE A REPUBLICII MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ[130]

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Catedra Ştiinţă Politică şi Educaţie Civică,
Şef-catedră, profesor, doctor habilitat în ştiinţe politice, „Om Emerit"
mosneaga@hotmail.com

Valeriu PLEŞCA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Catedra Ştiinţă Politică şi Educaţie Civică,
competitor[131]

Gheorghe RUSNAC
Republica Moldova, Chişinău, Ministerul Afacerilor Externe şi a Integrării Europene, Ambasada Republicii Moldova în Republica Italiană,
Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar, doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor, academician

One of the most important problems in modern political science and present social and political (internal or international) issues is to determinate the role of the army as the role of a national security institution. Moldovan National Army represents one of the most significant institutions strongholds of the national security system. This is why the reform aimed to improve National Army will consolidate and optimize implicitly the system of national security.

This infers the research and the analysis of the notions, conceptions, methodology, theories regarding the problems, perspectives and correlation between the National Army reform and the national security. These two phenomenas are definitive for this research and they will be analyzed both particularly and in correlation.

This article also contains studies, analyses and descriptions of the army's role in Moldova's security system establishment and consolidation. Also it is emphasized the National Armies role in the process of Moldovan states independence and sovereignty foundation. There are analyzed the threats and risks of

130 *Recenzent – doctor în ştiinţe politice, conferenţiar Constantin MANOLACHE*

131 *În anii 2004-2007 Dl Valeriu Pleşca a fost minisrul Aparării al Republicii Moldova.*

Moldovan security and also the counteraction means offered by the National Army are examined. Simultaneously, the necessity and the impact of an army reform on the security system of the Republic of Moldova are examined.

În cadrul articolului de față autorii vor încerca, pe de o parte să analizeze coordonatele conceptuale şi direcțiile principale ale procesului de reformare a Armatei Naționale, iar pe de altă parte, vor insista asupra impactului, rolului nemijlocit a reformei armate asupra securității naționale a Republicii Moldova.

Crearea şi afirmarea Republicii Moldova ca stat suveran şi independent, democratic şi de drept, adoptarea Constituției Republicii Moldova a determinat necesitatea stringentă a corelării sistemului de asigurare a securității naționale cu stipulările Legii supreme a statului, cu principiile politicii externe şi interne, cu normele internaționale privind securitatea națională, regională şi internațională, stabilirii priorităților şi separării competențelor autorităților publice în domeniul asigurării securității naționale.

Un rol aparte, şi deosebit de important în şirul acestor acte normative şi documente politice, o are Concepția reformei militare, care a trasat dezvoltarea organismului militar al țării în complexul integral al asigurării securității naționale[132]. Concepția în cauză conține motivația, direcțiile principale şi mecanismul reformei militare. Analizând momentele şi motivele ce au determinat elaborarea unui document de acest gen, considerăm că trebuie să reieşim din faptul că schimbările survenite în urma evenimentelor, care au avut loc în mediul internațional de securitate în ultima perioadă şi continuă în prezent, impun revizuirea întregului sistem de apărare şi asigurare a securității naționale. Elaborarea şi adoptarea Concepției reformei militare, în ultima instanță, reprezintă în opinia autorilor o întrunire a efortului colectiv al teoreticienilor şi practicienilor naționali şi străini, al civililor şi militarilor într-un sistem unic de cercetări în domeniu.

O primă chestiune la care dorim să găsim răspuns, prin intermediul cercetărilor de față, ar fi cea cu privire la considerațiile terminologice consfințite în conținutul Concepției. În acest sens, „reforma militară prevede un complex de măsuri politice, economice, juridice, propriu-zis militare, tehnico-militare, sociale şi de altă natură, direcționate spre reorganizarea calitativă a sistemului organelor conducerii civile şi militare, a Forțelor Armate, a sistemelor de mobilizare şi de asigurare a infrastructurii militare în concordanță cu condițiile actuale şi perspectivele geopolitice, social-politice şi economice ale statului". Din definiția dată se observă tendința de a trata fenomenul reformei militare prin intermediul principiului complexității. Reforma militară este privită ca un concept cad-

[132] *Concepţia reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119 / 975 din 15 august 2002*

ru care uneşte în sine mai multe dimensiuni ce au o singură finalitate – optimizarea securităţii naţionale prin reorganizarea sectorului militar al securităţii.

Pentru lucrarea prezentă de o importanţă deosebită se bucură cazul particular al reformei militare – reforma armată. Pornind de la dimensiunea conceptuală trasată de Concepţia reformei militare, şi reieşind din specificul obiectului de studiu a cercetării prezente, propunem o următoare definire a sintagmei „reformă armată": un sistem de transformări conceptuale şi structurale militare, politice, economice, sociale, tehnico-militare, juridice etc., orientate spre reorganizarea Armatei Naţionale în conformitate cu cerinţele şi exigenţele înaintate de sistemul securităţii naţionale contemporane. La capitolul imperative ale securităţii contemporane avem în vedere atât factori de natură internă (naţională), cât şi externă (internaţională).

Un următor aspect al problemei, ce-şi găseşte reflectare în cadrul articolului ţine de motivaţia şi cauzele de realizare a reformării militare în sens general, cât şi a celei armate, în particular. Astfel, în opinia noastră, necesitatea reformei armate este determinată de mai mulţi factori: imperfecţiunea sistemului actual de asigurare a apărării ţării; schimbarea situaţiei geopolitice şi diversificarea riscurilor, ameninţărilor şi pericolelor la adresa securităţii naţionale; răspuns la noile tipuri de riscuri şi ameninţări; adaptarea la modificările survenite în mediul de securitate internaţional; proclamarea şi implementarea statutului de neutralitate permanentă a ţării şi promovarea politicii externe adecvate; insuficienţa resurselor economico-financiare destinate apărării, necesitatea corelării sistemului naţional de apărare cu posibilităţile actuale şi perspectivele dezvoltării economice a ţării; existenţa unor posibile pericole asupra suveranităţii, integrităţii şi independenţei Republicii Moldova; transformarea NATO şi contribuţia la iniţiativele regionale[133].

Problema necesităţii reformei armate este strict corelată cu cea a rolului şi scopului acesteia. Astfel dacă să privim în ansamblu situaţia şi să deducem, că rolul reformei militare în sistemul de securitate naţională ar fi cel de direcţionare a reconstrucţiei întregului sistem de securitate militară şi reorganizarea cardinală a sistemului de planificare a apărării, atunci destinaţia reformei armate este perfecţionarea structurală a Armatei Naţionale. Scopul reformei armate este de a institui un sistem de securitate calitativ nou, eficient şi flexibil, care va garanta apărarea suveranităţii, independenţei, unităţii şi integrităţii teritoriale a ţării şi va asigura protecţia şi securitatea cetăţenilor ei.

Pentru a-şi realiza scopurile propuse, Armata Naţională îşi desfăşoară activitatea în conformitate cu direcţiile principale prevăzute în Concepţia reformei militare, aprobată de Parlament la 26 iulie 2002 şi anume:

---

[133] *NATO Handbook. – Brussels: NATO Office of Information and Press, 1995;*

- Asigurarea ştiinţifică a apărării naţionale. La acest capitol se includ studiile semnate de specialiştii şi analiştii militari din Republica Moldova, care prin cercetările lor fortifică fundamentul conceptual al sistemului de apărare naţională. Lucrarea de faţă consituie o parte componentă a acestor demersuri ştiinţifice. La moment este clar că evoluţia instituţiei armate în Republica Moldova trebuie să se desfăşoare cot la cot cu ştiinţa militară moldovenească, care este una în devenire, dar aptă de a face faţă provocărilor. În opinia autorilor, deosebit de important pentru devenirea ştiinţei militare moldoveneşti este instituţionalizarea învăţământului superior militar în Republica Moldova;

- Dezvoltarea şi perfecţionarea cadrului juridic al sistemului de asigurare a securităţii militare a statului. Am menţionat deja despre faptul că analiza dezvoltării cadrului regulatoriu a Armatei Naţionale, permite de a observa tendinţa de modernizare a conţinutului documentelor politice şi actelor normative de referinţă;

- Perfecţionarea sistemului de conducere în domeniul apărării. Scopurile respectivei direcţii de reformare a Armatei Naţionale sunt orientate spre crearea unui sistem de conducere eficient, mobil, operativ şi operaţional. Considerăm destul de reuşită ideea de concentrare a funcţiei de Comandant Suprem al Forţelor Armate în mâinile unei singure persoane – în situaţia Republicii Moldova este vorba de Şeful statului. Cu toate că în cazul dat apare problema rolului şefului de stat într-un regim politic parlamentar. La capitolul reformare a organelor de conducere se include şi numirea în postul de ministru al apărării o persoană civilă. În fine, se accentuează rolul important jucat de şeful Marelui Stat Major al Armatei Naţionale, rolul căruia creşte semnificativ în condiţiile în care Ministerul Apărării este condus de o persoană civilă;

- Perfecţionarea sistemului de recrutare şi mobilizare. În ceea ce priveşte recrutarea cadrelor pentru Armata Naţională atunci, trebuie să subliniăm că practic toate documentele (inclusiv Concepţia reformei militare) şi actele normative ce au fost elaborate din momentul constituirii Armatei Naţionale ne vorbesc despre trecerea treptată de la incorporarea obligatorie (serviciul în termen) la serviciul în bază de contract. Proces ce nu a cunoscut o materializare pe potriva stipulaţiilor şi intenţiilor. La moment situaţia a rămas practic la aceeaşi etapă de unde am şi pornit la drum. Or o armată naţională modernă de tip european (spre modelul care tinde şi Armata Naţională a Republicii Moldova) este constituită exclusiv în baza militarilor pe contract. În ceea ce priveşte mobilizarea (atât a forţelor armate, cât şi a economiei naţionale) atunci situaţia, la fel, este destul de gravă. Cel puţin din cauza faptului că nu s-au făcut exerciţii de acest fel în ultima perioadă de timp. Este greu de a reforma ceva de ce nu eşti conştient, sau şi mai grav – ceva ce practic nu există (apropo de pregătirea economiei naţionale pentru trecerea de la starea de pace la cea de război);

- Asigurarea economico-financiară a Forțelor Armate. Până la urmă problema asigurării financiare a eforturilor de dezvoltare şi reformare a Armatei Naționale este una din cele mai grave. Aceasta din cauza că fără acoperire financiară toate strategiile, complexul de măsuri, intențiile etc., rămân doar pe hârtie. În opinia noastră putem deduce două surse de finanțare: internă şi externă. Finanțarea externă a Armatei Naționale pare a fi o aberație, însă nu este chiar aşa. Considerăm că colaborarea internațională în domeniul militar şi susținerea financiară a anumitor programe ale Armatei Naționale este o realitate a lumii contemporane globalizate. Astfel, poate fi vorba de o finanțare indirectă. În ceea ce priveşte finanțarea internă directă, atunci Concepția reformei militare insistă asupra majorării alocațiilor bugetare de la 0,7% din produsul intern brut în anul 2002 la 2,5% în anul 2014. În opinia noastră, însă, nu doar problema sumelor alocate este necesar de a lua în calcul, ci un aspect cu mult mai important – domeniile de utilizare. Astfel, dacă banii sunt destinați menținerii în stare operațională a tehnicii militare sovietice depăşite, atunci nu există, în opinia autorilor, rațiuni de a vorbi despre reformare. Cheltuielile destinate întreținerii Armatei Naționale trebuie să reiasă din prioritățile de dezvoltare ale acesteia;

- Dezvoltarea colaborării internaționale în domeniul militar. Acest domeniu este extrem de important pentru reformarea Armatei Naționale şi va fi dezvoltat în mod exclusiv pe parcursul următorului paragraf.

Concepția reformei militare este un document care prevede limite temporale pentru mecanismele şi etapele de realizare a reformării. În acest sens, desfăşurarea reformei militare, în primul rând, este planificată pe un termen de 12 ani (2002-2014). În al doilea rând, pe lângă limita respectivă este prevăzută şi una de natură internă (în interiorul perioadei date) – şi anume, reforma urmează să se desfăşoare în trei etape: - I etapă - 2002-2004; - II etapă - 2005-2008; - III etapă - 2009-2014.

Pentru realizarea eficientă a prevederilor reformei în baza hotărârii Parlamentului, Guvernul Republicii Moldova, a adoptat planul de implementare a prevederilor reformei militare, cu sarcini concrete a tuturor structurilor ce au atribuții la asigurarea securității militare ale țării[134]. În baza planului guvernamental a fost elaborat planul de măsuri al Ministerului Apărării privind traducerea în viață a prevederilor Concepției reformei militare. În corespundere cu Concepția reformei militare, precum şi cu indicațiile Comandantului Suprem privind aducerea organismului militar în corespundere cu cerințele moderne şi posibilitățile statului, Ministerul Apărării a elaborat „Concepția de restructurare şi modernizare a Armatei Naționale în perspectiva anului 2014”, aprobată în cadrul şedin-

[134] *Hotărârea Guvernului nr.1663 din 23 decembrie 2002 cu privire la adoptarea Planului de implementare a prevederilor reformei militare. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.185-189 / 1820 din 31 decembrie 2002*

ţei Consiliului Suprem de Securitate la 13 mai 2004[135]. Documentul în cauză a creat baza conceptuală pentru elaborarea şi implementarea programelor şi planurilor de stat în domeniul apărării, va contribui la perfecţionarea organismului militar al ţării în sensul apropierii acestuia de standardele europene, va spori implementarea în practică a activităţilor respective de restructurare (optimizare a structurii) şi modernizare a Armatei Naţionale.

În cele ce urmează dorim să ne axăm pe principalele momente ce ţin de transpunerea în practică a proceselor de reformare, reieşind din etapele preconizate spre realizare a reformelor. Autorii vor pune accent pe evaluarea modului în care s-a reuşit de a face faţă măsurilor preconizate. Astfel prima etapă, care s-a consumat deja, şi-a fixat drept acţiuni şi activităţi prioritare: elaborarea şi adoptarea de acte normative în domeniul securităţii naţionale şi al construcţiei militare, efectuarea de măsuri organizatorice direcţionate spre crearea sistemului de asigurare ştiinţifică a apărării naţionale, elaborarea unor planuri sectoriale de dezvoltare a componentelor forţelor militare etc. Pe scurt, prima etapă a reformei militare a cuprins activităţi mai mult teoretico-practice pe parcursul căreia una din sarcinile principale a fost dezvoltarea şi perfecţionarea bazei de drept a sistemului de securitate şi apărare în conformitate cu prevederile constituţionale, noile realităţi economice, politice şi sociale. Cadrul normativ în domeniul militar a fost elaborat în mare măsură şi permite de a activa practic în domeniul reformării şi modernizării Armatei Naţionale, conform planurilor existente.

Din realizările obţinute în perioada anilor 2002-2004, menţionăm că Armata Naţională a îndeplinit majoritatea sarcinilor prevăzute de prima etapă. Au fost finalizate activităţile ce ţin de planificarea construcţiei şi dezvoltării Forţelor Armate, inclusiv construcţia şi dezvoltarea Armatei Naţionale pe termen scurt, mediu şi lung. Concomitent, a fost dezvoltată şi perfecţionată baza de drept a sistemului de securitate şi apărare în conformitate cu prevederile constituţionale, noile realităţi economice, politice şi sociale. Dar, subliniem că nu toate obiectivele au fost realizate. Şi în mod aparte la acest capitol ar fi vorba, de exemplu, despre proiectul de concepţie a securităţii naţionale, elaborarea căreia, pe de o parte, nu s-a încadrat în limitele temporale prestabilite, iar pe de altă parte, încă nici nu a fost adoptată, stârnind numeroase discuţii atât în mediul clasei politice, cât şi în rândul comunităţii de experţi. Menţionăm că nici nivelul garant de cheltuieli pentru reforma militară nu a fost asigurat.

Paralel cu aceasta, o importanţă deosebită pentru buna funcţionare a organismului militar în stat o are optimizarea sistemului de conducere în domeniul militar şi perfecţionarea controlului democratic asupra Forţelor Armate. În acest context s-au întreprins măsuri privind delimitarea atribuţiilor şi responsabilităţi-

---

[135] *Concepţia de restructurare şi modernizare a Armatei Naţionale în perspectiva anului 2014. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova*

lor în ramura militară şi pasul practic în acest domeniu este numirea persoanei civile în funcție de Ministru al apărării. Aflarea în această funcție a unei persoane civile credem că a avut un rol considerabil în procesul de transformare a Armatei Naționale, dar nu şi suficient.

Generalizând cazul nivelului de transpunere în practică a măsurilor preconizate de a fi realizate pe parcursul anilor 2002-2004, menționăm, pe de o parte, reformele au demarat, au fost înfăptuite măsuri concrete atât ce ține de reformarea Armatei Naționale, cât şi transformări în domeniul construcției militare, în ansamblu. Însă este loc pentru mai multe. Obiectivele preconizate nu au fost reuşite pe deplin. Şi aici nu este vina doar a Ministerului Apărării, în calitate de organ conducător responsabil nemijlocit, care anume că a reuşit să facă față exigențelor. Reforma militară, trebuie de tratat ca un sistem de măsuri cadru, în care reforma armată este doar o componentă, care nu se poate dezvolta în mod autonom, fără a fi afectat de întregul sistem de securitate națională a Republicii Moldova. Prevederile primei etape par a fi cele mai simple, însă importanța lor este incomensurabilă, din simplul motiv că ele stabilesc direcțiile prioritare şi planul cadru de realizare a reformei militare.

Actualmente Armata Națională este preocupată de implementarea în practică a etapei II a reformei militare, care a demarat începând cu anul 2005 şi include activitățile practice de implementare a măsurilor ce reiese din prevederile reformei militare. Printre aceste măsuri, aşi selecta: crearea sistemului conducerii civile şi militare cu delimitarea detaliată a atribuțiilor în domeniul conducerii politice, administrative şi militare, perfecționarea sistemului de învățământ şi pregătire a cadrelor, lansarea procesului de reânzestrare cu armament etc.

Întru executarea prevederilor planificate privind realizarea Concepției reformei militare, de către Ministerul Apărării în colaborare cu alte componente a Forțelor Armate a fost elaborat Planul de Stat de construcție şi dezvoltare a Forțelor Armate pe perioada (2005-2009) aprobat de Preşedintele Republicii Moldova - Comandant Suprem al Forțelor Armate la 23 martie 2005[136]. Acest document este unul prevăzut în sistemul de măsuri preconizate de a fi realizate în cadrul primei etape. Măsurile planificate se cuprind în trei compartimente, ce țin de construcția şi dezvoltarea a componentelor Forțelor Armate (Armata Națională, Trupele de Carabinieri şi Trupele de Grăniceri) în etapa a doua a reformei militare. Compartimentul întâi se referă la structura de bază a forțelor armate – Armata Națională - şi prevede că:

- documentul în cauză a fost elaborat în baza Concepției privind restructurarea şi modernizarea Armatei Naționale în perspectiva anului 2014;

[136] *Planul de Stat de construcție şi dezvoltare a Forțelor Armate pe perioada 2005-2009. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova;*

- conține sarcini şi măsuri privind reformarea Armatei Naționale, perfecționarea sistemului de conducere, reînzestrarea unităților militare perfecționarea infrastructurii militare etc. şi rezultatele scontate ale restructurării Armatei Naționale în perioada medie planificată;

- prevede inițierea, elaborarea şi realizarea parțială a unui set de programe de restructurare, modernizare şi pregătire a forțelor (trupelor) Armatei Naționale;

- presupune, întru realizarea în practică a măsurilor preconizate, o susținere financiară, ce necesită adaptarea şi implementarea unui nou sistem de planificare bugetară a apărării, similar celor acceptate în majoritatea țărilor europene;

- pune accentul principal, inițial, pe restructurarea marilor unități şi unităților (instituțiilor) militare (ce nu cere cheltuieli considerabile), iar ulterior, în funcție de capacitățile economico-financiare ale statului, pe modernizarea tehnicii şi armamentului prin realizarea programelor respective.

Subliniem faptul că în procesul de reformare a structurii militare s-a ținut cont de experiență țărilor străine în domeniul planificării militare şi a elaborării unor concepții şi programe, îndeosebi celor ce manifestă disponibilitatea partenerilor de a ne acorda asistența corespunzătoare. Printre acestea se evidențiază asistența SUA, experții căreia prin recomandări utile au contribuit la desfăşurarea aprecierii potențialului militar al Armatei Naționale. În aceiaşi ordine de idei, experții Centrului pentru Relații Civil-Militare pe lângă Academia Navală de Studii Postuniversitare (Monterey, SUA) asistă militarii Armatei Naționale, în special conducerea Ministerului Apărării şi a Marelui Stat Major în atingerea eficientizării obiectivelor trasate conform procesului de reformă prin lansarea Programului de cooperare în domeniul restructurării planificării apărării[137].

Un document deosebit de important pentru etapa a doua este Planul de Stat de construcție şi dezvoltare a Forțelor Armate, care pe perioadă medie vizează restructurarea şi operaționalizarea structurii de forțe la nivelul cerințelor minime, impuse de necesitatea asigurării unei capacități defensive, necesare pentru a contracara riscurile la adresa securității naționale şi de realizare a obiectivelor Armatei Naționale asumate de Republica Moldova în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace şi ONU. Obiectivul de bază este realizarea restructurărilor trupelor pentru a asigura crearea (către anul 2009) a unor forțe armate capabile să execute misiunile pe timp de pace şi în situație de criză, cu cheltuieli adecvate posibilităților statului.

În prezent se află la o etapă avansată procesul de restructurare şi optimizare a structurilor centrale de conducere militară şi anume Ministerul Apărării şi Marele Stat Major. În procesul restructurării acestor elemente de conducere se ține

[137] *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1997-2004), vol.33. – Chişinău, MOLDPRES, 2005, p.280.*

cont de standardele occidentale existente, experienţa altor state în domeniul dat, precum şi de necesităţile şi realităţile existente la noi în ţară. În acest context, pornind de la priorităţile naţionale, precum şi de la factorii a căror acţiune ar putea periclita securitatea naţională, Republica Moldova se menţine pe poziţia excluderii din arsenalele politicii mondiale a recurgerii la forţa, s-a pronunţat ferm pentru soluţionarea oricăror conflicte prin mijloace paşnice; respectă principiul inviolabilităţii frontierelor; promovează o politică de neutralitate permanentă; nu consideră nici un stat drept inamic al său; nu permite folosirea teritoriului său pentru acţiuni agresive contra altor state, menţine poziţia categorică împotriva dislocării pe teritoriul său a forţelor armate străine; sprijină încheierea şi respectarea cu stricteţe a acordurilor în domeniul neproliferării armelor nucleare, controlului asupra armamentului şi susţine eforturile îndreptate spre dezarmare.

În scopul asigurării evaluării, coordonării şi monitorizării procesului de implementare a reformei militare, prin ordinul Ministrului Apărării nr.118 din 17 mai 2006, a fost instituit Grupul de lucru pentru monitorizarea procesului de implementare a Proiectului bilateral cu privire la reforma militară în cadrul Ministerului Apărării[138]. În acelaşi context, conform recomandărilor experţilor Centrului pentru Relaţii Civil-Militare (CRCM), a fost instituit Comitetul întrunit pentru reforma de apărare compus din reprezentanţii Ministerului Apărării, Marelui Stat Major, experţi CRCM, ambasada SUA în Republica Moldova şi respectiv, s-a elaborat Planul de acţiuni vizînd reorganizarea Ministerului Apărării şi a Marelui Stat Major, care prevede termenii - limită de executare pentru fiecare diviziune. De asemenea s-a definitivat, coordonat şi trimis spre aprobare în Guvern proiectul Regulamentului Ministerului Apărării[139]. Aspecte ce ne vorbesc din plin despre munca enormă depusă de angajaţii ministerului în cauză.

Din cele expuse cu referinţă la etapa a doua de implementare a reformei armate se poate de concluzionat că partea conceptuală, juridică şi organizatorică privind reformarea Armatei Naţionale s-a realizat destul de reuşit şi în limitele prestabilite. În acelaşi timp, procesul de implementare a reformei militare, recomandările experţilor străini efectuate în urma evaluării potenţialului militar al Armatei Naţionale, de asemenea schimbările survenite în mediul internaţional de securitate, necesitatea adaptării la noile riscuri, ameninţări şi misiuni, au fost factorii care au condiţionat procesul elaborării unui nou document privind reglementarea conceptuală a asigurării securităţii naţionale. Lucru ce nu a fost finalizat până la capăt. Se poate de observat că reformarea Armatei Naţionale este un

---

[138] *Ordinul Ministrului Apărării cu privire la instituirea Grupului de lucru pentru monitorizarea procesului de implementare a Proiectului bilateral cu privire la reforma militară în cadrul Ministerului Apărării. // Arhiva Ministerului Apărării al Republicii Moldova*

[139] *Hotărârea Guvernului nr.184 din 29 februarie 2000 cu privire la Regulamentul şi structura organizaţională internă a Aparatului Central al Ministerului Apărării. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.27-28 / 264 din 9 martie 2000*

sector ce avansează în domeniul reformării faţă de celelalte componente ale sectorului securităţii militare, precum şi a sistemului de securitate naţională, în ansamblu.

Etapa a doua de reformare a Armatei Naţionale este în plină desfăşurare. Şi de rând cu cele obţinute, atragem atenţia şi asupra existenţei unor motive obiective care îngreunează procesul reformei precum: restrângeri ale bazei legislative, absenţa unui sistem unic de planificare bugetară, lipsa unui sistem unic de planificare a apărării compatibil cu cele occidentale, dezvoltarea insuficientă a mecanismelor de coordonare şi cooperare interministerială la planificare a apărării, dezvoltarea sub nivel a sistemului logistic şi de achiziţii conform standardelor occidentale.

Drept consecinţă, desfăşurarea procesului de coordonare cu ministerele de resort a proiectelor, programelor de reorganizare şi modernizare, s-a încetinit din cauza existenţei unor divergenţe la identificarea surselor pentru asigurarea financiară a acestor programe. De asemenea, este problematică modernizarea sistemului logistic şi de achiziţii pe principiul „planificarea centralizată - execuţia descentralizată", fără o revedere a actelor legislative şi normative, ce reglementează mecanismul de efectuare a achiziţiilor.

Reforma sectorului de securitate militară este plasată într-un context larg al reformelor democratice ale forţelor armate şi serviciilor de securitate ale statului şi al ajustării lor la noile realităţi şi provocări geopolitice. Această abordare integrată vizează mai mult buna guvernare, prevenirea conflictelor şi reconstrucţia post-conflictuală; proliferarea ameninţărilor ne-militare, controlul politic al sferei militare, precum şi democratizarea relaţiilor civil-militare. Un număr prea mare de domenii şi aspecte incluse în sfera reformei sectorului de securitate provoacă confuzii şi scade eficienţa reformelor[140].

Etapa a treia de reformare militară (2009-2014) este una de finalizare şi preconizează printre activităţile de bază: trecerea la completarea forţelor cu pregătire permanentă de luptă pe principii benevole în bază de contract, finalizarea procesului de reânzestrare cu armament şi tehnică militară modernă, încheierea creării tuturor elementelor sistemului naţional de apărare etc. Într-un final, se are în vedere crearea în Republica Moldova a unui sector de securitate militară care ar asigura cu succes prevenirea, descurajarea, contracararea şi lichidarea riscurilor, ameninţărilor şi agresiunilor cu caracter militar la adresa suveranităţii, independenţei, unităţii, integrităţii teritoriale a ţării şi a democraţiei constituţionale.

---

[140] *Chirtoacă N. Tranziţia spre democraţie şi reforma sectorului de securitate în Moldova. // Moldova pe calea democraţiei şi stabilităţii. Din spaţiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. - Chişinău: Editura Cartier, 2005;*

S-ar putea de dedus că pentru intensificarea rolului şi poziției Armatei Naționale în sistemul național de securitate, intențiile de perspectivă constau în:

- realizarea capacității defensive suficiente, prin crearea şi menținerea permanentă a unor forțe credibile, suficiente cantitativ şi pregătite la nivelul standardelor moderne, cu capacitatea de reacție adecvată la riscurile şi amenințările existente şi probabile;
- restructurarea şi modernizarea Armatei Naționale, prin: 1) redimensionarea armatei şi stabilirea noii ei structuri, profesionalizarea treptată a personalului, modernizarea şi standardizarea pregătirii pentru executarea misiunilor militare; 2) menținerea capacității funcționale a armamentului şi tehnicii existente şi creşterea calității înzestrării atît prin modernizarea unei părți existente, cît şi prin achiziții de echipamente moderne, specifice acțiunilor de luptă la începutul secolului XXI;
- continuarea participării active la Programul „Parteneriatului pentru Pace" şi realizarea obiectivelor Armatei Naționale asumate de Republica Moldova, precum şi aprofundarea cooperării cu NATO prin adoptarea unui Plan Individual de Acțiuni Moldova - NATO. Realizarea acestei sarcini primordiale, precum şi participarea la alte parteneriate bilaterale şi multilaterale, va crea condiții favorabile întăririi securității interne a țării şi securității în regiune şi, evident, va facilita modernizarea armatei;
- contribuția organismului militar al statului şi în particular a Armatei Naționale la realizarea interoperabilității treptate a armatei cu armatele altor state europene. Pentru realizarea acestei strategii, Armata Națională a inițiat şi trece printr-un proces de reformare prin care urmărim restructurarea (optimizarea structurii) şi modernizarea (înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă modernă) ei. Principala orientare în acest domeniu o reprezintă, pe de o parte, crearea noilor structuri de conducere, de luptă, de sprijin de lupta şi logistic, iar pe de altă parte înzestrarea armatei cu echipamente adecvate;
- restructurarea şi modernizarea armatei va fi bazată pe trei elemente principale, care presupun restructurarea forței, profesionalizarea forței şi achizițiile de armament şi tehnică militară. În acest context, se va ține cont şi de managementul personalului care urmează să fie disponibilizat, a tehnicii şi infrastructurii excedentare.

Reforma Armatei Naționale nu este un scop în sine. Reieşind din analiza conținutului şi obiectivelor acesteia se observă că toate măsurile direct sau indirect sunt orientate spre optimizarea securității naționale. Mai mult chiar, când vorbim de cauzele, motivele şi condițiile ce au determinat demararea procesului de reformare a Armatei Naționale, în calitate de piatră de temelie se prezintă – „im-

perfecţiunea sistemului actual de asigurare a securităţii militare a statului"[141]. Concluzia este că din momentul în care reforma a demarat din cauza necesităţii optimizării sistemului securităţii naţionale în ansamblu, atunci orice activitate ce se desfăşoară în conformitate cu strategia de reformare are un impact nemijlocit asupra securităţii naţionale a Republicii Moldova. Toate activităţile de perfecţionare a construcţiei militare a Republicii Moldova au drept scop optimizarea sistemului naţional de securitate.

Reforma armată asigură creşterea şi perfecţionarea gradului de securizare, în primul rând, a sectorului militar, la care se referă în mod nemijlocit. Dar reieşind din tezele capitolului teoretic, despre importanţa mare pe care continuă să o aibă sectorul militar, pe lângă cel economic, politic, social, de mediu, deducem că caracterul impactul este unul cu mult mai general şi mai diversificat. Aceasta mai ales că „temelia sistemului naţional unitar de asigurare a securităţii militare o vor constitui Forţele Armate calitativ reformate"[142].

Este cert faptul că Concepţia Reformei Militare, precum şi celelalte acte şi documente adoptate în baza acesteia şi care vizează nemijlocit Armata Naţională, nu sunt fără cusur şi deficienţe. Chiar simplul fapt că ea a fost adoptată pentru o perioadă destul de îndelungată (având un caracter strategic), presupune că anumite aspecte, odată cu desfăşurarea evenimentelor social-politice din interior, cât şi de peste hotare, pot să nu fie în pas cu timpul. Pot fi depăşite sau dimpotrivă să anticipeze extrem de mult desfăşurarea reală a proceselor de reformare. În acest context este foarte important ca factorii de decizie responsabili de buna desfăşurare a reformei armate să conştientizeze atât succesele cât şi insuccesele, să le poată gestiona şi orienta în direcţia cuvenită.

Reforma armată, în perspectiva articolului de faţă, este o parte integrantă a procesului mai complex denumit – reforma militară – şi prevede un sistem de măsuri orientate spre perfecţionarea multilaterală a Armatei Naţionale. Reformarea Armatei Naţionale a Republicii Moldova este o necesitate imperativă, categorică, stringentă, de rezultatul căreia, fără nici un fel de exagerare, depinde viitorul instituţiei în cauză, precum şi influenţează calitatea şi natura existenţială a însuşi statului moldovenesc.

Pentru ca Armata Naţională să poată continua să-şi satisfacă funcţiile sale fireşti este necesară ajustarea acesteia la procesele transformaţionale din societatea moldovenească şi din comunitatea internaţională. În acest sens, de o importanţă primordială se prezintă Concepţia reformei militare, în calitate de document-cadru al proceselor de transformare din domeniul sectorului de securitate militară. În ceea ce priveşte reglementarea normativă nemijlocită a reformei Ar-

---

[141] Concepţia reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119 / 975 din 15 august 2002

[142] Ibidem.

matei Naţionale, atunci aceasta reiese din Concepţia reformei militare şi se materializa prin „Concepţia de restructurare şi modernizare a Armatei Naţionale în perspectiva anului 2014” şi „Planul de Stat de construcţie şi dezvoltare a Forţelor Armate”.

Reieşind din dinamica reformării militare preconizată de a fi implementată în trei etape: 2002-2004; 2005-2008; 2009-2014; atragem atenţia asupra următoarelor concluzii. În primul rând, Ministerul Apărării al Republicii Moldova, împreună cu Marele Stat Major, au depus eforturi imense în dorinţa de a realiza cu succes şi la timp măsurile preconizate. Din care cauză se poate de dedus că reforma armată este poate cea mai de succes din toate domeniile reformei militare. În al doilea rând, trebuie de recunoscut că nu toate măsurile prevăzute de documentele de dezvoltare strategică au fost realizate. Şi aici, după cum am mai menţionat, este nu doar vina reprezentanţilor Armatei Naţionale. Dimpotrivă chiar, insuccesul multor acţiuni şi activităţi se datorează faptului că reforma militară, ca şi cea armată, este un sistem complex de măsuri, ce nu vizează doar organizaţiile şi structurile de specialitate, ci un şir de alte politici, realităţi şi instituţii ce au tangenţă cu domeniul militar: economia naţională, politica externă, puterea politică etc.

Nu dorim nici pe de parte să minimalizez responsabilitatea organelor conducătoare ale Armatei Naţionale, dar dorim ca cititorul să conştientizeze că reforma armată se situează într-un context larg al reformelor democratice, cu toate consecinţele de rigoare, iniţiate şi desfăşurate în interiorul societăţii moldoveneşti.

Bibliografia

Concepţia reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002;

Hotărârea Guvernului nr.1663 din 23 decembrie 2002 cu privire la adoptarea Planului de implementare a prevederilor reformei militare. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 185-189/1820 din 31 decembrie 2002;

Hotărârea Guvernului nr.184 din 29 februarie 2000 cu privire la Regulamentul şi structura organizaţională internă a Aparatului Central al Ministerului Apărării. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.27-28/264 din 9 martie 2000;

Chirtoacă N. Tranziţia spre democraţie şi reforma sectorului de securitate în Moldova. // Moldova pe calea democraţiei şi stabilităţii. Din spaţiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. - Chişinău: Editura Cartier, 2005;

Prezentat la redacţie
la 4 decembrie 2007

FORMAREA DIASPOREI MOLDOVENEŞTI PESTE HOTARE: ESENȚA ŞI SPECIFICUL[143]

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiință Politică şi Educație Civică,
Şef-catedră, doctor habilitat în ştiințe politice, profesor, „Om Emerit"

Rodica RUSU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiință Politică şi Educație Civică,
Doctor în ştiințe politice, lector

Despite the fact that Republic of Moldova is a relatively young state, it meets in the short period of its existence all the forms of the international migration. Especially, population of the country is affected by the labor migration. Nowadays Moldavian citizens are in the entire world. The process of the Moldavian Diaspora abroad formation takes place very intensive. The state structures of the Republic of Moldova collaborate some way with the Moldavians community abroad. Despite that, this activity is often reactive and delays the labor migration process. Such actions as the remittances administration, the process of the reintegration of the migrants in the Moldavian society are realizing without the state implication.

The material, cultural and organizational resources, the structure and their possibility in the recipient country, the motivation and the capacity to maintain the unity, to exercise the group influence, all of these are important for Diaspora's organization and mobilization for collective interests

Deşi Republica Moldova este un stat relativ tînăr, s-a ciocnit practic cu toate formele migrației internaționale într-o perioadă scurtă a existenței sale. În special, migrația forței de muncă afectează populația țării. În prezent, cetățenii moldoveni sunt prezenți practic în toate țările lumii. Are loc procesul de formare a diasporei moldoveneşti peste hotare.

Determinarea conceptului: diaspora vs. comunitate etnică peste hotare

În literatura de specialitate contemporană diasporele, procesul de formare şi funcționare ale acestora este destul de cercetat[144]. Diaspora reprezintă grupuri de

[143] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ*

minorităţi etnice de origini migraţionale, care locuiesc şi activează în ţări de destinaţie, dar care menţin legături puternice de ordin sentimental şi material cu ţările lor de origine - patriile. În acest caz, patria poate fi atît reală cît şi imaginară, independentă sau sub ocupaţie. Menţionăm că există legătură conştientă a membrilor diasporei cu patria. Prin urmare, diaspora este un fenomen atît subiectiv cît şi obiectiv. Asociaţia conştientă a membrilor diasporei cu patriile lor este faptul că ei sunt priviţi altfel de către alţi oameni din ţările de destinaţii, patrii, oriunde. Se consideră că unitatea etnică se consolidează prin interacţiunile dese şi neconflictuale a membrilor grupurilor etnice.

Diaspora se caracterizează prin existenţa unui grup etnic ce posedă sentimentul particularităţii, relaţiei cu patria, schimb şi comunitate la nivel de familie, comunitate, relaţii cu ţara de destinaţie şi cea de origine. Se caracterizează prin existenţa unor elemente concrete (cetăţenie, durata de reşedinţă, drepturi); elemente exprimate social-psihologice (sentimentul identităţii, apartenenţei la comunitate, percepţie); şi existenţa unor dimensiuni colective şi individuale.

Diaspora poate fi constituită din populaţia ţării de origine, care locuiesc permanent în ţara de origine sau în ţara de destinaţie, şi migranţii de muncă ce se află în afara ţării de origine temporar, persoane care deţin cetăţenie dublă, diaspora etnică şi cetăţenii ţării de destinaţie sau grupurile de generaţia a doua. În structura diasporei distingem:

1. membrii „de bază ” – elita activă, care au un rol esenţial în existenţa şi funcţionarea diasporei;

2. membrii ce formează „ariergarda” – „generaţia rezultat„ al activităţii diasporei, care sunt mai puţin incluşi în activitatea cotidiană a diasporei, dar sunt un deţinător însemnat al memoriei comunităţiii;

3. membrii „tăcuţi” – resurse potenţiale de recrutare pentru acţiunile diasporei.

---

[144] *Clifford J. Diaspora. // Guibernau M., Rex J. (Eds.). The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration. – Cambridge: Polity Press, 1997; Ionescu D. Engaging Diasporas as Developments Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers. – IOM, 2006; Gigauri G. Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience. – Chisinau, IOM, 2006; Newland K., Patrick E. Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin. – Washington, DC, Institut of Migration's policies, 2004; Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, IOM, 2007; Shain Y. Marketing the American Creed Abroad. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999; Sheffer G. (Ed.). Modern diasporas In International Politics. - London: Croom Helm, 1986; Vertovec S. The Political Importance of Diasporas. // Migration Information Source, june 2005; Полоскова Т. Диаспоры в системе международных связей. – Москва: Научная книга, 1998; Попков В. Феномен этнических диаспор. – Москва: Институт социологии РАН, 2003; Тощенко Ж., Чаптыкова Т. Диаспора как объект социологического исследования. // Социологические исследования, 1996, №12; Юдина Т.Н. Миграция: словарь основных терминов. - Москва, Академический проект, 2007 и др.*

Pentru organizarea şi mobilizarea diasporei în interese colective sunt importante resursele materiale, culturale şi organizaționale ale diasporei şi structura şi posibilitățile în țara de reşedință, motivația şi capacitatea de a menține unitatea (legătura internă durabilă) şi de a exercita influență asupra grupului.

Diaspora este influențată şi interacționează atît cu țara de origine, cît şi cu cea de destinație, şi cu comunitățile țărilor de origine în țările de destinație (asociații studențeşti, comunități ale muncitorilor migranți (sezonieri, legali, ilegali, şi alții). Ea tinde să dezvolte şi să mențină relații multilaterale cu diverse instituții politice, sociale, culturale în țara de destinație şi cea de origine.

Comunitățile etnice de peste hotare sunt un fenomen ce caracterizează devenirea, cristalizarea consolidarea diasporei cu calitățile şi parametrii necesari[145]. Comunitățile etnice peste hotare în primul rînd caracterizează procesul proprii consolidări, dar nu a consolidării interacțiunii cu țara de destinație, cu structurile statale şi cu societatea civilă. Considerăm că procesul formării diasporei moldoveneşti este în faza inițială, prin urmare, este mai adecvată utilizarea termenului „comunități moldoveneşti peste hotare".

Procesul formării Comunităților Moldoveneşti peste Hotare: părțile forte

Intensitatea procesului formării comunităților moldoveneşti peste hotare se explică prin următorii factori.

În primul rînd prin concentarea demografică şi geografică a cetățenilor Republicii Moldova peste hotare. Volumul migrației de muncă este impunător, recensămîntul populației Republicii Moldova din 2004 (octombrie), sondajele sociologice efectuate pe baza reprezentativă şi națională în ultimii ani demonstrează faptul că în cadrul migrației de muncă sunt incluşi peste 600 mii persoane, practic fiecare a treia persoană aptă de muncă. Vîrsta medie a migranților de muncă este de 35-36 ani. Practic fiecare al patrulea migrant de muncă este femeie.

Migranții de muncă moldoveni aleg, de regulă, drept țară de destinație Federația Rusă (60%), Italia (20%), Portugalia (5%), Turcia, Ucraina, Spania, România, Grecia, Israel, Franța, etc[146]. După caracterul muncii şi preferințe de gen delimităm țări de destinație „masculine" (Rusia, Ucraina, Spania, Portugalia – construcție) şi „feminine" (Italia, Turcia – sfera serviciilor). Se observă tendința concentrării migranților în oraşele mari, megapolisuri.

---

[145] *Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, OIM, 2007, p.8*

[146] *О миграции по существу. Обзорная информация о миграции в Республике Молдова. – Кишинев, МОМ, 2007, с.4*

Tabelul 1. Concentrarea migranților muncitori moldoveni după orașele-megapolis[147]

№	*orașul*	*numărul*	%
1.	Moscova	145,388	51.69
2.	Roma	12,815	4.56
3.	Sankt-Petersburg	9,084	3.23
4.	Istambul	8,597	3.06
5.	Odesa	7,650	2.72
6.	Lisabona	6,294	2.24
7.	Milano	5.801	2.06
8.	Padova	4,849	1.72
9.	Paris	4,222	1,50
10.	Tiumen	3,893	1,38

În aceste 10 orașe sunt concentrate practic ¾ din migranții muncitori moldoveni. În acest fel, majoritatea acestora se află în cîteva zone. Acest fapt favorizează existența și manifestarea comunităților moldovenești peste hotare.

În al doilea rînd, caracteristicile socio-culturale ale comunităților moldovenești peste hotare: este vorba despre nivelul înalt de calificare și învățămînt, creșterea productivității în baza vîrstei apte de muncă. O influență esențială în procesul adaptării și integrării muncitorilor migranți moldoveni în societatea – gazdă are comunitatea lingvistică cu grupele de limbi romană, slavonă, turcă. În plus, se manifestă nivelul înalt de adaptare lingvistică, obiceiuri, comportamentul populației băștinașe, existența experienței bilingvismului la diferiți reprezentanți ai grupelor etnice a Moldovei.

Printre alte caracteristici numim tendința activă a migranților muncitori moldoveni de a se integra în comunitatea primitoare. Concentrarea în țara de destinație într-un loc anumit, regiune, a migranților din același loc de provinință, din aceiași localitate, a rudelor duce la faptul că în prezent multe nunți se încheie între cetățenii Republicii Moldova peste hotare. Tot mai des are loc locul nașterii copiilor, trecerea cu familii, copii în țara de reședință după legalizarea statutului și activității de muncă. În prezent fiecare al zecelea muncitor migrant dorește să obțină reședință permanentă în Rusia, iar fiecare al cincilea – în UE[148]. Cercetătorii atenționează că „moldovenii sunt muncitori calificați, motivați, conștiincioși, binevoitori"[149]

[147] *Ibidem, p.6*
[148] *Vezi: Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только… - Кишинев, Молд.ГУ, 2005.*
[149] *Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, OIM, 2007, p.15.*

În al treilea rînd, relaţia permanentă şi emoţională cu Moldova. Această relaţie este stabilă şi reală, se materializează prin legătura cu familia în Patrie, colete, transferuri băneşti, convorbiri telefonice. Asupra acestor legături influenţează aşa momente ca statutul ilegal, caracterul sezonier al migraţiei. Relaţia emoţională este baza pentru formarea diasporei, existenţa relaţiilor permanente cu cetăţenii permanenţi (originari din Moldova) în ţările de reşedinţă, migranţi permanenţi şi sezonieri, migranţi ilegali. Cercetările demonstrează că atît în Rusia cît şi în UE aceste grupuri practic sunt egale numeric.

În al patrulea rînd, iniţiative individuale şi colective. Acestea se manifestă în acordarea ajutorului în soluţionarea problemelor sociale, juridice a concetăţenilor (înregistrarea în ţara de reşedinţă), acordarea ajutorului web-site, iniţiative culturale, crearea de fonduri, centre şi comunităţi culturale. Deseori aceste măsuri sunt facilitate de organele puterii ţării de reşedinţă, alegerea în cadrul consiliilor municipale a muncitorilor migranţi străini ce posedă legalizare şi permis de muncă, ce se bucură de încredere şi cunosc problemele concetăţenilor lor şi a colegilor de muncă (moldoveni consilieri sunt în Italia, Portugalia, Spania).

Deseori aceasta este şi ajutor consătenilor în Moldova în soluţionarea problemelor sociale, de tineret, în domeniul sportului, în construirea bisericii; spre exemplu în construirea bisericii moldoveneşti în nordul Italiei. În acest caz, iniţiativele pot veni şi de la alţi membri ai diasporei, nu doar de la membrii veterani sau de bază[150].

În al cincilea rînd, biserica. Are loc construirea şi deschiderea bisericilor moldoveneşti a mitropoliei ruse în străinătate (Rusia, Italia, etc.), unde preoţii moldoveni oficiază slujbele în două limbi, facilitînd comunicarea spirituală cu patria credincioşilor ce vorbesc limba moldovenească (română) sau rusă. Biserica nu reprezintă doar o instituţie a spiritualităţii, dar şi un mijloc de delimitare a migranţilor de restul populaţiei. Deseori apare nu ca o instituţie socială, dar ca reprezentanţă a unui anumit grup cleric. Împreună cu ambasada, şcoala duminicală este o instituţie de comunicare a concetăţenilor. Ea oferă susţinere materială şi uneori ajutor în căutarea unui post de muncă.,

În al şaselea rînd, transferurile băneşti de la migranţii muncitori moldoveni din străinătate acasă. Volumul acestor remitenţe este anual în permanentă creştere. În special, cea mai mare parte a banilor se cheltuie pe consum curent şi dezvoltarea gospodăriei migranţilor. Aceasta demonstrează păstrarea legăturii strînse a muncitorilor migranţi cu familiile lor rămase în ţară.

---

[150] Vezi: Mosneaga V., Mohammadifard Gh., Corbu-Drumea L. (coord.) Populatia Republicii Moldova in contextul migratiilor internationale. Vol.I-II. – Iasi: Pan-Europe, 2006; Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В., Завтур А. Эффекты трудовой миграции молдавского населения в европейском контексте. // Cooperare regionala si integrare europeana în sud-estul Europei: studii de caz. – Chisinau, CE USM, 2006, p.76-99

Tabelul 2. Dinamica transferurilor băneşti în Republica Moldova între 1999-2007[151]

	1998	*1999*	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*	*2004*	*2005*	*2006*[152]	*2007*
US$ mln.	121,0	109,8	159,0	223,0	268,0	461	701	920	1.182	1.286
% PIB	7,1	9,3	12,3	15,1	16,5	23,5	27,1	31,7	38,2	36,2

Conform datelor FMI, 59% din transferurile băneşti care vin în Moldova pe căi oficiale, legal sunt din ţările UE, 26% - din ţările CSI, 15% - din alte ţări[153]. Conform estimărilor Băncii Mondiale, 60% din toate mijloacele băneşti ale muncitorilor migranţi vin pe cale legală şi 40% - pe căi ilegale[154]. Suma totală, în aceste condiţii a tuturor transferurilor băneşti ce vin în ţară pe căi oficiale şi neoficiale este mai mult de $1,7 mlrd.dolari americani.

Procesul formării Comunităţilor Moldoveneşti peste Hotare: părţile slabe

Procesul formării comunităţilor moldoveneşti peste hotare este condiţionat de un şir de factori atît de ordin pozitiv, cît şi negativ.

În primul rînd este vorba despre instabilitatea legată de caracterul ilegal al migranţilor de muncă. Statutul ilegal împiedică formarea comunităţilor moldoveneşti din considerentul lipsei de protecţie juridică şi socială a migranţilor care permanent au frică de ceva. Aceasta este legat şi de diferite riscuri, pericole ce pot apărea în momentul deplasării migrantului ilegal în ţara de destinaţie.

În al doilea rînd, tendinţa slabă de organizare în organizaţii. Aceasta este condiţionat pe de o parte de statutul ilegal al migrantului de unde reies consecinţele menţionate anterior. În afară de aceasta, oboseala migranţilor ce lucrează nenormat şi îndeplinesc munci grele şi neprestigioase. Sunt caracteristice contacte slabe între originarii din Moldova. Aceasta este condiţionat de statut şi interese diferite şi motivări diferite ale cetăţenilor permanenţi, ale cetăţenilor ţării de destinaţie şi ale moldovenilor migranţi cu statut legal şi ilegal, ale muncitorilor sezonieri.

---

[151] Vezi: Remittances in the Republic of Moldova. Patterns, Trends, and Effects. – Chisinau, IOM, 2007; World Bank. Migration and Remittances Factbook. - Washington, DC, 2007, p.3; World Bank. Remittance Trends 2007. – Washington, DC, 2007

[152] Din anul 2006 Republica Moldova ocupă primul loc în lume după volumul transferurilor băneşti ale migranţilor moldoveni din PIB anual.

[153] International Monetary Fund: Republic of Moldova: selected issues. Report. January 2005. - Washington, DC, 2005, p.10.

[154] Global Economic Prospects. Economic Implications of Remittances and Migration. / The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. – Washington, 2006, p.91

Plus la toate, aceasta este condiționat deseori de distanțarea reciprocă a diasporei veteranilor, a migranților cu statut legal şi cel ilegal. Manifestările organizate de ambasadă (în primul rînd sărbătoarea primăverii – „Mărţişor"), sunt unicul punct de unire, legătură a lor. Legătura dintre „veteranii" diasporei şi migranții ce au obținut statut legal recent (studențimea) sunt slabe datorită statutului material, social, spiritual diferit, bariere etnolingvistice şi de vîrstă. Se menționează o solidaritate slabă şi întrajutorare: migranții muncitori deseori se bazează doar pe puterile proprii, ajutorul rudelor aflate în străinătate. Trebuie de menționat şi ambițiile şi interesele liderilor ale comunităților moldoveneşti peste hotare.

În al treilea rînd, percepția diferită a identității moldoveneşti în rîndul migranților. Aceasta este condiționat de procesele transformaționale în perioada postsovietică, în special în Republica Moldova. În conştiința de masă a cetățenilor moldoveni atît a celor aflați în țară şi a celor din străinătate coabitează identitatea sovietică şi postsovietică; identitatea politică şi etnică, identitatea moldovenească şi română.

Cu toate acestea, identitatea etnoculturală şi lingvistică determină tendința, aspirația persoanelor la mediul vorbitor de limbă română sau rusă. Aceasta face dificil procesul de autodeterminare a diasporei moldoveneşti. În afară de acesta, este important rolul identității locale care apare dominant cu avantajele şi dezavantajele sale[155].

În al patrulea rînd, reprezentanța diplomației moldoveneşti nu facilitează consolidarea acestor comunități. Pentru majoritatea migranților, ambasada şi consulatul reprezintă primul şi cel mai important pod de legătură cu patria, (este evident pentru cei care se află în oraşele capitale unde se află structuri diplomatice moldoveneşti). Sondajele muncitorilor migranți demonstrează că aceste structuri sunt insuficient de transparente şi deschise. În favoarea acestui argument, comunitățile moldoveneşti peste hotare sunt slab informate despre situația din Moldova.

Printre alți factori ce împiedică formarea şi funcționarea diasporelor în străinătate menționăm reprezentarea neefectivă a intereselor migranților de către structurile diplomatice moldoveneşti, birocrația în lucrul acestora, selectivitatea în lucrul cu asociațiile obşteşti ale comunităților moldoveneşti peste hotare. În virtutea specificului statutului ilegal, migrantul muncitor evită ambasada / consulatul, şi se adresează acestora exclusiv în situații excepționale.

În al cincilea rînd, comunicarea slabă cu / din Moldova. Practica demonstrează că comunitățile moldoveneşti peste hotare dețin informație insuficientă referitor la situația din țară. Principalele surse de informare despre Moldova, situ-

---

[155] *Vezi: Мошняга В. Молдова в поисках идентичности. // Moldova intre Est si Vest: identitatea nationala si orientarea europeana. – Chisinau, USM, 2001*

aţia din ţară, viaţa populaţiei în special sunt canale neformale de comunicare: comunicarea cu rudele prin telefon, cu şoferii rutelor internaţionale de autobus, conductorii trenurilor, migranţii care s-au reîntors.

Rolul structurilor statale, a mijloacelor mass-media în informarea persoanelor nu corespunde necesităţilor şi cerinţelor. Comunicarea prin intermediul "Radio Moldova International", "Moldova TV International" prin satelit întîlneşte mari rezerve condiţionate de experienţa joasă şi profesionalismul jurnaliştilor, care nu sesizează specificul străinătăţii şi a migranţilor muncitori ca grup social specific.

Menţionăm că migranţii utilizează nesemnificativ posibilităţile Internetului în obţinerea informaţiei despre Moldova. Aceasta se explică prin faptul că persoanele nu cunosc cum să lucreze cu calculatorul, lipsa acestora în mediul rural, inaccesibilitatea lor.

Politica Republicii Moldova în / către comunităţile moldoveneşti peste hotare

Politica Republicii Moldova în / către comunităţile moldoveneşti peste hotare include cîteva direcţii principale.

În primul rînd, ea derivă din faptul că diaspora, comunităţile moldoveneşti peste hotare sunt un fenomen social neomogen, care include:

a) "diaspora istorică", reprezentată de comunităţi etnice ale moldovenilor, care tradiţional locuiesc peste hotarele ţării, dar legaţi de ea prin moştenirea spiritual-istorică; dar şi reprezentanţii diferitor grupe etnice (evrei, nemţi etc.), care au locuit mai demult pe teritoriul Moldovei.

b) "diaspora postsovietică", comunităţile moldoveneşti peste hotare formate în rezultatul colapsului URSS, a proceselor postsovietice migraţionale. Cu apariţia graniţelor statale între fostele republici sovietice, originari din Moldova s-au pomenit cetăţenii noilor state independente şi au constituit: în Ucraina – 258 mii pers., Rusia – mai mult de 200 mii pers., Cazahstan – 19,5 mii pers., Belorusia – 5 mii pers., Lituania – aproximativ 6 mii pers., Kirgizia – 1,5 mii pers., Letonia – 1,5 mii pers., Estonia -1,2 mii pers. Diaspora postsovietică moldovenească include nu doar moldovenii etnici, dar şi reprezentanţii altor etnii din Moldova, care s-au pomenit în Germania, Israel, SUA, Canada ca urmare a proceselor social-politice la sfîrşitul sec.XX - începutul sec.XXI, care simt rădăcinile, comunitatea tradiţiilor spiritual-culturale se identifică parte a Moldovei.

c) comunităţile moldoveneşti peste hotare, care se formează în contextul migraţiei de muncă şi care nu-şi pun scopul iniţial de strămutare pentru trai permanent peste hotare. Acest proces se realizează în special activ în Italia, Grecia, Spania. Acest segment al migranţilor este slab luat în vedere în politica Republicii Moldova în relaţie cu diasporele, comunităţile moldoveneşti peste hotare.

În al doilea rînd, politica față de comunitățile moldoveneşti peste hotare în multe privințe este construită pe tradițiile sovietice de prietenie dintre comunități, țările străine, includ în general activitatea informațională şi culturală ce ajută în propagarea limbii, tradițiilor, culturii, cunoştințelor şi informației despre Moldova în străinătate. Deşi, prin asta ținem cont de faptul că aceste comunități în general nu sunt comunități a prietenilor Moldovei în alte state, dar sunt cetățenii moldoveni sau originari din Moldova, ce se află peste hotare, care tind să aibă contacte, legături cu patria şi țara de origine. „Interacțiunea cu concetățenii care locuiesc permanent peste hotare, în cadrul practicii internațional-juridice", popularizarea limbii moldoveneşti, a culturii, tradiților şi obiceiurilor peste hotare, unde sunt comunități moldoveneşti – unul din factorii dezvoltării colaborării fructuoase interstatale a Republicii Moldova".

În acest context a fost determinată structura menită să realizeze politica statală în relație cu diaspora, cu concetățenii moldoveni peste hotare. Această structură este Biroul Relații Interetnice, care s-a creat pentru realizarea politicii statale în sfera relațiilor interetnice, apărarea drepturilor minorităților naționale, asigurarea activității organizațiilor etnoculturale.

În scopul coordonării activității organelor statale a Republicii Moldova în susținerea diasporei moldoveneşti, elaborarea programelor comune concrete de acțiuni, determinarea căilor de interacțiune a statului moldovenesc cu comunitățile moldoveneşti peste hotare pe lîngă Parlament funcționează două organe consultative.

Consiliul Coordonator de susținere a originarilor din Republica Moldova ce locuiesc peste hotare, scopul cărora este de a coordona activitatea organelor centrale specializate de administrare publică în sfera dată. În componența Consiliului sunt înlocțiitorii vice miniştri a afacerilor externe, învățămîntului, justiției, culturii, finanțelor, de interne, directorul general al Biroului Relațiilor Interetnice, consilierul Preşedintelui Republicii Moldova. Preşedintele Consiliul este vice-prim-ministrul, ministrul afacerilor externe şi integrării europene.

Consiliul Coordonator al originarilor din Republicii Moldova, ce locuiesc în străinătate, este compus din reprezentanții organelor statale de administrare publică a Moldovei, şi din conducătorii organizațiilor etnoculturale a diasporei moldoveneşti, ce activează în Ucraina, Rusia, Belorusia, Cazahstan, Lituania, Germania şi Franța. Preşedintele Consiliului este vice-preşedintele parlamentului țării.

În al treilea rînd, a fost creată o bază legislativă şi normativ-juridică de activitate a acestei structuri. Sistemul actelor normative din Republica Moldova ce reglementează susținerea diasporei moldoveneşti include următoarele acte:

1. Decretul Preşedintelui republicii nr.1638-II din 30 august 2000 „Privind susținerea persoanelor originare din Moldova, domiciliate peste hotare, şi colaborarea cu acestea";

2.Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la unele măsuri de susținere a persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.1322 din 29 decembrie 2000";

3.Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la Consiliul coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.228 din 24 februarie 2005";

4.Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Regulamentului Consiliului coordonator al persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare, nr.511 din 1 iunie 2005";

5.Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la la aprobarea Programului de acțiuni pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare (diaspora moldovenească), pe anii 2006-2009, nr.809 din 10 iulie 2006".

În al patrulea rînd, direcțiile principale de activitate a Biroului național în domeniul susținerii diasporei sunt:

- Colaborarea cu structurile statale analogice ale altor țări. Biroul Național a inițiat elaborarea şi semnarea acordurilor interstatale de colaborare în sfera asigurării drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale, între Republica Moldova şi Belarus, Bulgaria, Letonia şi Ucraina.
- Susținere şi colaborare cu organizațiile etnoculturale ale cominităților moldoveneşti peste hotare. Actualmente în Ucraina, Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Kîrghîzstan, Letonia, Estonia, Lituania, Germania, Grecia, Italia, Portugalia, Franța activează peste 40 de organizații obşteşti, reunind reprezentanții diasporei moldoveneşti, care sunt înregistrați în conformitate cu legislația în vigoare a țărilor lor de reşedință. Activitatea acestor organizații este direcționată spre păstrarea limbii, culturii şi identității moldoveneşti, promovarea realizărilor culturii moldoveneşti, crearea imaginii spirituale atractive a poporului moldovenesc.

Grație activității de promotori a organizațiilor obşteşti moldoveneşti, în multe țări din lume au devenit deja cunoscute sărbătorile naționale ale Moldovei - Ziua Republicii şi Limba noastră, Mărțişor. Pe bază obştească se desfăşoară Zilele culturii moldoveneşti (Federația Rusă, Belarus), Festivalurile limbii moldoveneşti (Ucraina), sunt fondate centre ale limbii şi culturii moldoveneşti (Moscova - Federația Rusă, Berlin - Germania; Odesa - Ucraina), activează şcolile duminicale (Letonia, Lituania), activează colective folclorice (Belarus, Estonia, Letonia, Ucraina), se editează ziare (Ucraina), se difuzează emisiuni televizate şi radio în limba moldovenească (Lituania, Ucraina)[156].

—

[156] *Morozan A., Margarint A. Formarea diasporei moldoveneşti în raport cu migrația forței de muncă. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXV), 2006. – Chisinau, CEP USM, pp.29-42.*

Structurile comunitare create de cetățenii Republicii Moldova în țările Uniunii Europene pe lîngă acțiuni cu caracter cultural deseori acordă suport juridic şi informațional migranților munictori moldoveni.

În vederea coordonării activității organizațiilor etnoculturale peste hotare, activizării activității diasporei moldoveneşti Biroul de Relații Interetnice a organizat şi promovat Congrese ale concetățenilor (în 2004 şi 2006).

Asigurarea informațională a populației, reprezentanților diasporei moldoveneşti şi a migranților muncitori se realizează prin intermediul centrelor informaționale din cadrul ambasadelor şi consulatelor Republicii Moldova; editarea ghidurilor informaționale, a buletinelor, se crează site-uri în rețeaua Internet: www.diaspora.md; www.migratie.md.

În al cincilea rînd, procesele migraționale din ultimii ani au demonstrat insuficiența doar a acestor abordări. Se impune necesitatea reconştientizării percepерii politicii statale în relație cu comunitățile moldoveneşti peste hotare. Astfel, în particular au fost realizate măsuri de apropiere a structurilor diplomatice / consulare moldoveneşti aflate în străinătate. În acest context, începînd cu 2003 s-a stabilit scopul deschiderii ambasadelor Republicii Moldova în țările unde se înregistrează un număr impunător de migranți muncitori moldoveni. Din 2007 în cadrul acestei politici se urmăreşte deschiderea consulatelor Republicii Moldova în oraşele / regiunile unde prezența migranților muncitori moldoveni este considerabilă.

În al şaselea rînd, printre cele mai actuale probleme menționăm necesitatea elaborării unei politici de stat efective în vederea atragerii transferurilor băneşti a migranților muncitori pentru investirea în economia țării. În prezent, transferurile băneşti ale migranților, în general au o importanță simbolică în dezvoltarea economică a țării. Aceste remitențe sunt îndreptate în special pentru consum curent, supraviețuirea familiilor (gospodăriilor) migranților în Moldova. Politica atragerii transferurilor băneşti este ineficientă şi neelaborată, rămîne în urmă de procesele actuale. „Este important ca structurile de la conducere să conştientizeze că migrația este un fact al globalizării economice. Răspunsul real la aceste provocări constă în elaborarea şi aplicarea modelelor de conducere efectivă a diasporelor, care unesc foştii şi actualii cetățeni ai Republicii Moldova într-o rețea de drepturi şi obligații în comunități prezente, centrul căreia apare țara lor natală – Republica Moldova”[157].

În al şaptelea rînd, concetățenii noştri aflați peste hotare pot avea interese diferite referitor la Patria lor istorică şi țara de origine. Deaceea este important de revăzut şi alte canale de susținere a relațiilor cu comunitățile moldoveneşti

---

157 *См.: Gigauri G. Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience. – Chişinău, IOM, 2006, p.14*

peste hotare, cu diaspora moldovenească. Acest fapt este în prezent puțin conştientizat, însă va deveni actual peste ceva timp.

Concluzii

Procesul formării comunităților modoveneşti peste hotare se realizează destul de intens. Structurile statale moldoveneşti colaborează într-o oarecare măsură cu acestea. Însă, această activitate este deseori reactivă, şi tergiversează dezvoltarea proceselor migrației de muncă, gestionarea transferurilor băneşti ale migranților, reintegrarea în societatea moldovenească avînd loc în absența acțiunilor din partea statului.

Bibliografie

Clifford J. Diaspora. // Guibernau M., Rex J. (Eds.). The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration. – Cambridge: Polity Press, 1997

Gigauri G. Diasporas as Vehicles of Development: Learning from International Experience. – Chişinău, IOM, 2006

Global Economic Prospects. Economic Implications of Remittances and Migration. / The International Bank for Reconstruction and Development. / The World Bank. – Washington, 2006

Ionescu D. Engaging Diasporas as Developments Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers. – IOM, 2006

International Monetary Fund: Republic of Moldova: selected issues. Report. January 2005. - Washington, DC, 2005

Юдина Т.Н. Миграция: словарь основных терминов. - Москва, Академический проект, 2007

Morozan A., Margarint A. Formarea diasporei moldoveneşti în raport cu migrația forței de muncă. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXV), 2006. – Chisinau, CEP USM, 2006, pp.29-42

Мошняга В. Молдова в поисках идентичности. // Moldova intre Est si Vest: identitatea nationala si orientarea europeana. – Chisinau, USM, 2001

Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только… - Кишинев, Молд.ГУ, 2005.

Mosneaga V., Mohammadifard Gh., Corbu-Drumea L. (coord.) Populatia Republicii Moldova in contextul migratiilor internationale. Vol.I-II. – Iasi: Pan-Europe, 2006

Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В., Завтур А. Эффекты трудовой миграции молдавского населения в европейском контексте. // Cooperare regionala si integrare europeana în sud-estul Europei: studii de caz. – Chisinau, CE USM, 2006, p.76-99

Newland K., Patrick E. Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin. – Washington, DC, Institut of Migration's policies, 2004

О миграции по существу. Обзорная информация о миграции в Республике Молдова. – Кишинев, МОМ, 2007

Полоскова Т. Диаспоры в системе международных связей. – Москва: Научная книга, 1998

Попков В. Феномен этнических диаспор. – Москва: Институт социологии РАН, 2003

Remittances in the Republic of Moldova. Patterns, Trends, and Effects. – Chisinau, IOM, 2007

Schwartz R. Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova, including Possibilities for Out-of-Country Voting. – Chisinau, IOM, 2007

Shain Y. Marketing the American Creed Abroad. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999

Sheffer G. (Ed.). Modern diasporas In International Politics. - London: Croom Helm, 1986

Тощенко Ж., Чаптыкова Т. Диаспора как объект социологического исследования. // Социологические исследования, 1996, №12

Vertovec S. The Political Importance of Diasporas. // Migration Information Source, june 2005

World Bank. Migration and Remittances Factbook. - Washington, DC, 2007

Prezentat la redacție
La 20 noiembrie 2007

EFECTE ALE REFORMEI ARMATEI DIN REPUBLICA MOLDOVA: ESENȚA, CONȚINUTUL, GESTIONAREA[158]

Valeriu PLEŞCA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiință Politică şi Educație Civică,
competitor[159]

This article contains the analysis of the political issues concerning Moldovan socio-political reality. He is dedicated to the analysis of the effects of army reform in Moldova proper. There are risen such issues as the reform essence, its impact on the optimization of the security system, the priorities of the reform, its effects and their characteristics. For efficient evolution and collaboration on the regional and international levels the Republic of Moldova has to realize the military reform. This process in Moldova includes the modernization and reformation of the defense sector according to the modern standards and contains concrete tasks of all structures of the security sector.

This research helps to conclude that the army reform is necessary for an advanced security system in the Republic of Moldova. At the same time there is a need to reduce the negative effects of this reform on servicemen. Human factor should be one of its priorities. Is very important to study the experience of neighbor country, in the context of realities of our socio-political system.

Obiectivul principal al procesului de transformare militară, în general, constă în crearea de capabilități care să ofere structurilor politico-militare împuternicite de a lua decizii alternative de acțiune adecvate noilor tipuri de riscuri şi amenințări la adresa securității naționale şi internaționale. În acelaşi timp, reforma armată urmăreşte crearea / obținerea unui avantaj competitiv semnificativ asupra adversarilor potențiali prin: transformarea rolului apărării în cadrul securității naționale, transformarea managementului apărării, transformarea forțelor armate. Pe parcursul articolului vor fi analizate diferite tipuri de efecte. Se va vorbi despre efectele imediate şi cele de perspectivă, despre pozitive şi negative, directe şi indirecte, scontate şi reale, sectoriale şi generale.

Reforma armată, după cum am menționat şi în alte compartimente ale cercetării, nu este un scop în sine. Ea nu a fost gândită, elaborată şi inițiată pentru a da o dare de seamă organismelor internaționale sau pentru a împlini pornirile subiective ale cuiva. Acesta este un proces firesc şi absolut necesar, care vizează

---

158 *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Constantin MANOLACHE*
159 *În anii 2004-2007 Dl Valeriu Pleşca a fost minisrul Aparării al Republicii Moldova.*

anumite finalităţi, realizarea cărora este cuantificabilă. La momentul temporal actual este dificil de a încerca o apreciere şi cuantificare a succesului ori insuccesului de ansamblu a reformei. Aceasta pe motiv că reforma armată, în calitate de componentă de bază a reformei militare, este în plină desfăşurare. Ea încă nu este finisată, dimpotrivă chiar obiectivele principale sunt încă pe cale de realizare. Din care cauză în exerciţiul evaluativ care va fi întreprins va reieşi postulatele conceptuale tactice şi startegice înscrise în documentele de planificare a reformei armate. Însă acesta nu va fi unicul punct de plecare. Autorul va ţine cont în mod prioritar de practica altor state, ce au trecut prin procese similare, şi care s-au ciocnit cu anumite probleme de care vom încerca să ţinem cont şi în cazul Republicii Moldova. În fine, efectele reformei armate vor fi încadrate în câmpul larg apreciativ a consecinţelor reformelor democratice politice şi social-economice iniţiate şi desfăşurate în Republica Moldova încă de la începutul anilor nouăzeci ai secolului precedent[160].

Efectele scontate ale reformei armate asupra sistemului de securitate din Republica Moldova pot fi identificate în baza prevederilor Concepţiei reformei militare[161]. În cazul în care majoritatea, sau cel puţin aspectele şi prevederile de esenţă ale concepţiei în cauză vor fi urmate şi respectate atunci ne putem aştepta la următoarele efecte, după cum urmează.

În primul rând, este vorba despre un efect prioritar, dacă-l putem numi aşa, reieşindu-se din însuşi scopul iniţierii reformei armate: contribuţia principală la procesul de construcţie, edificare a unui sistem eficient şi flexibil de asigurare a securităţii militare a statului. Necesitatea eficientizării reiese din capacităţile militare reduse ale statului moldovenesc, specifice, de altfel, pentru ţările de dimensiuni geografice reduse. În cazul acestora întotdeauna există necesitatea de a realiza cât mai multe obiective în condiţiile unor capacităţi reduse. În ceea ce priveşte flexibilitatea, atunci această caracteristică este vitală pentru orice organism, dar în special pentru sistemul de securitate naţională, în condţiile unei lumi în schimbare permanentă. Astfel, efectul principal al reformei armate, reieşind din prevederile conceptuale, ar fi instituirea unui sistem calitativ nou, eficient şi flexibil de asigurare a securităţii militare a statului moldovenesc. Aşi dori să fac o remarcă, şi anume faptul că elementul de noutate se referă nu doar la componenta calitativă, ci şi la cea cantitativă. Generalizând, aşi spune că toate efectele ce vor fi analizate în continuare se vor încadra în logica sporirii calităţii sistemului de securitate naţională a Republicii Moldova.

---

[160] Chifu Iu. Trilogia drumului spre o democraţie consolidată: reforme, securitate şi construirea bunăstării. // Cooperarea regională şi integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău: CEP USM, 2006, p.15-23

[161] Concepţia reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002

Un al doilea grupaj de efecte ce aşi dori să le scot în prm-plan se referă la o componentă prioritară a reformei armate, în opinia autorului – factorul uman. Chiar dacă pentru unii, Armata nu presupune o atenție deosebită pentru oamenii săi, accentul punându-se pe disciplină şi ordine, în mod exclusiv, iar oamenii trebuie tratați doar ca o parte a unui mecanism, aşi dori să atenționez că această idee este depăşită. În centrul reformei armate este ostaşul, fie soldat, fie ofițer.

Concepția reformei militare, în opinia mea ar fi putut, să atragă o atenție mai sporită factorului uman. Fiindcă după cum o să vedem multe implicații, şi deseori negative, pentru acesta sunt trecute cu vederea. Revenind, însă, la conținutul Concepției, se poate de observat că acest document tratează locul ostaşului din perspectiva pregătirii mai eficiente a acestuia pentru noile provocări. La concret, realizarea reformei ar permite crearea în Republica Moldova a unui sistem de pregătire teoretico-practică autohtonă completă pentru ostaşul moldovean. Nu va mai fi necesar ca pentru obținerea diplomei de studii superioare în domeniu să se adreseze la instituțiile de peste hotare[162]. Pregătirea specialiştilor militari pentru Armata Națională în interiorul țării ar putea spori simțul patriotismului şi dragostei pentru țara de baştină. Ceea ce este un obiectiv de referință în procesul de constituire a unui sistem de securitate națională durabilă.

Un alt moment ce se referă la factorul uman şi rolul acestuia în modernizarea Armatei Naționale este mecanismul de recrutare[163]. Astfel, realizarea reformei armate ar trebui să aibă în calitate de consecință constiuirea unei armate în bază de contract. Sistemul recrutării prin contract a militarilor moldoveni, urmează să înlocuiască sistemul mixt existent la moment. Faptul dat va ridica nivelul de profesionalism al ostaşilor, va ridica prestigiul şi, nu în ultimul rând, motivația tinerilor moldoveni de a se înrola în rândurile Armatei Naționale. Prestigiul ostaşilor va avea de câştigat foarte mult. Nu este secret faptul că acesta a scăzut mult din perioada sovietică. Acum tinerii nu prea văd avantaje în a face serviciul militar. Şi aici nu trebuie de tratat problema doar prin prisma ideei de lipsă a patriotismului. Din care cauză se impune chiar un sistem de măsuri, pe exemplul altor state, ce urmează să fie luate pentru a înlesni, de exemplu, studiile ulterioare în instituțiile de învățământ mediu de specialitate sau superior (incoplet sau deplin).

În acelaşi context se impune şi analiza unei alte consecințe posibile a reformei armate. Se are în vedere instituirea unui cadru legal ce ar asigura protecția juridică a militarilor. Această practică este una mai greu acceptată de către sistemul de relații dintre militari de tip vechi sovietic. Totuşi consider că şi la acest capitol pot fi instituite anumite modificări. Protecția dată se referă la relațiile di-

[162] Institutul Militar al Forțelor Armate anunță concursul de admitere 2007-2008. // Oastea Moldovei, nr.3 (436), 2007, 16 martie

[163] Legea cu privire la apărarea națională, nr.345-XV din 25 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.200-203/775 din 19 septembrie 2003

ntre ofiţeri şi ostaşi de rând. În condiţiile unei armate profesionale, în care ostaşii îşi realizeze serviciul militar în bază de contract, toate momentele şi interacţiunile de seviciu sunt stipulate în documentul de angajare. În acest caz ostaşii sunt îndreptăţiţi, la fel ca şi ofiţerii, de a cere respectare prevederilor, şi sunt în drept de a sesiza orice abatere de la regulă. Protecţia legală a soldaţilor este o necesitate şi o măsură care ar motiva în plus recruţii să dorească să facă serviciul militar.

Un alt efect a reformei armate reuşite ar fi asigurarea tehnico-materială Armatei Naţionale pe potriva scopurilor pe care şi le propune. În acest sens aşi dori să atenţionez asupra a două momente: pe de parte, este vorba despre modernizarea arsenalului militar, iar pe de altă parte, despre standardizarea armamentelor şi a tehnicii militare. Este unul dintre cele mai dorite, dar şi dintre cele mai dificile efecte preconizate. Nu vom putea vorbi despre o armată reformată, fără o dotare tehnico-materială calitativ nouă a acesteia[164]. Armata Naţională a Republicii Moldova, din punctul de vedere al dotării tehnice a rămas în urma progreselor ştiinţifice de ultimă oră. Cauza fiind una lesne de înţeles – financiară. Pe de altă parte, Armata moldovenească are un avantaj în realizarea acestui deziderat – armata reformată va fi redusă ca număr. Respectiv, pentru o realizare cu succes a celor preconizate se impune o evaluare clară a priorităţilor în domeniul reânarmării: ce fel de armament, ce fel de tehnică militară etc., ţinându-se cont de calităţile de luptă şi de exploatare, de condiţiile de folosire în limitele frontierelor naţionale (reduse geografic), precum şi de normele ecologice.

Este importantă şi problema standardizării. Realizarea cu succes a reformei ar permite unificarea conform standardelor tehnice a armamentului din dotarea Armatei Naţionale. Incovenientele procesuli sunt legate de faptul că reformarea Armatei Naţionale se realizează în paralel cu colaborarea intensivă internaţională în cadrul programelor de parteneriat cu statele-membre, şi cu însuşi organizaţia – NATO. Care dispune de un alt sistem de armament decât cel sovietic, aflat în dotarea armatei moldoveneşti. Respectiv clarificarea problemelor date vor permite producerea cu succes a efectelor preconizate în domeniul dat.

Un alt efect al reformei armate ar fi reconstrucţia structurală a armatei în condiţiile redimensionării forţelor. Se are în vedere construcţia unei armate mai mobile şi mai reduse ca efectiv. Acest moment, însă, este mai puţin dezvoltat în cadrul Concepţiei. În opinia autorului, din cauza consecinţelor cu caracter nedorit, cum ar fi indisponibilizările, de exemplu.

Restructurarea forţelor armate ale Republicii Moldova se înscrie în procesul general de reducere a efectivelor armate în întreaga Europă. Revizuirea şi reducerea structurilor armate are loc în contextul schimbărilor tehnologice, socio-po-

---

[164] *Boţan I. Securitatea Republicii Moldova între realităţi şi jocuri politice. // http://www.azi.md/investigation?ID=31047 (accesat la 23 octombrie 2007)*

litice şi culturale, ale concepţiilor de securitate şi politică externă, precum şi a atitudinilor specifice democraţiei şi societăţilor industriale ale celui de "al treilea val"[165]. Noua dimensiune şi structură a Armatei Naţionale necesită regândirea a însuşi concepţiei şi logicii de întrebuinţare a acesteia. Actualele condiţii de securitate (situarea la hotar cu NATO şi UE), evoluţia factorilor de risc şi a ameninţărilor, precum şi exigenţele rezultate în urma analizei fizonomiei războiului viitorului, şi implicit, misiunile pe care acesta le determină, impun instituirea unor forţe destinate operaţiilor de menţinere a păcii şi aplanare a situaţiilor de criză post-conflict, de rând cu militarii altor state. Toate aceste acţiuni trebuie să se desfăşoare în condiţiile unzui grad sporit de interoperabilitate. Capacitatea de reacţie a noilor efective ale Armate Naţionale este abordată din perspectiva a două condiţii: pe de o parte - principii şi parametri noi, conform Concepţiei reformei militare; şi – forţe şi comandamente dislocabile, cu posibilităţi de rotire şi susţinere într-un teatru de operaţii, pe de altă parte.

Un alt efect posibil, dacă să reieşim din prevederile Concepţiei reformei militare, este cel de perfecţionare a sistemului de conducere a apărării naţionale. În urma reformei armate realizate cu succes în chestiunea discutată se va reuşi de a avea un mecanism pus la punct de conducere a Armatei Naţionale, atât pe timp de pace, cât şi pe timp de război. Foarte important în aprecierea calităţii sistemului de conducere se prezintă calitatea mecanismului de trecere a armatei din stare de pace în stare de război. Prevederile Concepţiei stabilesc cu stricteţe atribuţiile organismelor militare de specialitate, precum şi a autorităţilor publice în domeniul apărării. În rezultatul transformărilor se va efectua delimitarea strictă a atribuţiilor de care dispun, deopotrivă, autorităţile civile şi cele militare în domeniul apărării. Plus la toate un alt efect semnificativ al perfecţionării sistemului de conducere a Armatei Naţionale, îl reprezintă controlul din partea societăţii civile.

Un aspect important al perfecţionării prin reformare a sistemului de conducere este şi implementarea principiilor de guvernare democratică. În cazul Republicii Moldova un alt efect scontat al reformei armate este constrolul democratic al forţelor armate. Armata în calitate de instituţie importantă în sistemul relaţiilor de putere din societate, trebuie "permanent să se afle sub controlul democratic al societăţii"[166]. Într-un regim cu adevărat democratic niciodată nu trebuie să existe riscul ca armata naţională să se implice în procesul de luptă pentru cucerirea, menţinerea şi distribuţia puterii politice. Mai mult chiar nici activitatea de lobby nu trebuie să fie o caracteristică a activităţii acesteia. Pentru ca instituţia armatei să nu servească unor interese înguste a anumitor persoane sau

---

[165] *Toffler A. Al treilea val. – Bucureşti: Editura Lucman, 2002;*

[166] *Diaconescu Gh. Controlul democratic asupra armatei în România. – Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1986*

clanuri, se impune controlul din partea societății asupra acesteia[167]. Una dintre cele mai răspândite forme de control este controlul parlamentar, de exemplu. În aceeaşi ordine de idei se înscrie desemnarea unei persoane civile, care coabitează în conducerea Ministerului Apărării cu o persoană-militar situată în fruntea Marelui Stat Major. Chiar dacă Armata Națională a Republicii Moldova niciodată în scurta istorie contemporană a statului moldovenesc nu a pretins implicarea în lupta pentru puterea politică, instituirea unui mecanism de control democratic a acesteia este o necesitate şi o realitate firească a unei societăți democratice spre care tinde şi Republica Moldova.

În fine, dar nu la urmă, un efect ce este realizabil, reieşind din prevederile Concepției reformei militare, este integrarea Armatei Naționale în sistemul de securitate internațională. Proces ce se va desfăşura, pornindu-se de la mai multe principii inalienabile: recunoaşterea neutralității pemanente, specificată constituțional, întărirea încrederii între state, consolidarea păcii, securității şi stabilității europene şi internaționale. Colaborarea internațională activă are ca efect excluderea autoizolării militare a Republicii Moldova, care este pronosticată de unii, ce tratează extrem de unilateral ideea de neutralitate permanentă.

O problemă ce apare de multe ori în contextul analizei consecințelor cooperării militare internaționale este cea a posibilei aderări a Republicii Moldova la Alianța Nord-Atlantică. În opinia mea, la moment nu putem vorbi de un astfel de efect. Colaborarea cu NATO, nu implică în mod neapărat aderarea la Alianță. Pe termen imediat şi mediu, această problemă nu este inclusă în ordinea de zi a conducerii politice şi militare de la Chişinău. Pe de altă parte, unii politicieni moldoveni, inclusiv reprezentanți ai puterii conducătoare, tratează destul de îngust, şi chiar aşi spune depăşit problema relațiilor cu NATO. Interacțiunea cu această organizație politico-militară nu trebuie tratată în termeni dihotomici de tipul “aderare versus neaderare”. Relațiile cu NATO se pot desfăşura ca între doi parteneri, şi problema aderării nu este nici pe departe obligatorie pe ordinea de zi a colaborării[168].

Am menționat mai sus că efectele analizate în perspectva realizării Concepției reformei militare sunt, în mare parte, de natură ipotetică, deoarece conținutul acestora depinde de gradul de realizare a obiectivelor propuse de către alcătuitorii respectivului document. Aşi mai dori să adaug la acest subiect, că gradul de realizare a celor preconizate se află la discreția mai multor acțiuni şi activități, ca de exemplu:

---

[167] Raporturile Armată – Societate Civilă (studiu introductiv). // http://essas.unap.ro/ro/pdf_studii/armata_si_societatea_civila.pdf;

[168] Documentul cadru privind aderarea Republicii Moldova la Programul „Parteneriat pentru Pace”. // Arhiva Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova

- reforma armată are nevoie de un ferm şi continuu management politic, bazat pe o înţelegere comună dintre politicieni, experţi şi societate în problemele principale privind obiectivele, mecanismul şi strategia transformării. Sunt necesare capacităţi şi competenţe manageriale substanţiale pentru a avea reforme efective şi oportune;

- menţinerea elanului de reformă depinde de angajamentul şi eficacitatea factorilor de decizie, care trebuie nu numai să fie gata să facă faţă inerţiei organizaţionale, dar şi să se confrunte cu opoziţia;

- redefinirea a ceea ce constituie profesionalism în mediul contemporan este necesară pentru asigurarea faptului că toţi cei angajaţi în procesul de reformare la toate nivelurile să fie pregătiţi de a înţelege noile realităţi politice şi de securitate.

- schimbările sînt turbulente, menţinerea motivării cadrelor, ale celor în uniformă şi ale angajaţilor civili, în întreg sistemul de apărare - este o provocare extraordinară şi necesită eforturi considerabile;

- esenţa reformei constă în definirea noii paradigme a instituţiilor sectorului de securitate: destinaţia, rolul şi misiunea Armatei Naţionale. Baza legislativă a reformei sectorului de securitate necesită o permanentă atenţie şi dezvoltare;

- este necesar, totuşi, ca eforturile să fie orientate şi spre difuzarea efectivă a informaţiei publice, odată ce procesul a demarat Acelaşi lucru este aplicabil şi în cazul implementării responsabilităţii organizaţiilor din sectorul de securitate faţă de reprezentanţii aleşi ai poporului şi alte instituţii ale societăţii civile, o obligaţie, care trebuie să fie respectată de către factorii de decizie, persoane cu funcţii de răspundere şi comandanţi.

Pe lângă aceste efecte ce reies din conţinutul Concepţiei reformei militare a Republicii Moldova, autorul a identificat şi altele, din experienţa altor state. Specific pentru acest grupaj de efecte, este faptul că ele nu sunt pur militare, ci mai degrabă socio-militare, fiindcă se referă la interacţiunea dintre Armata Naţională şi societatea civilă. O altă deosebire, ar fi şi caracterul contradictoriu al multor consecinţe. Am în vedere faptul, că dacă în cazul Concepţiei reformei militare despre reforma armată se vorbeşte doar din perspectiva consecinţelor strict militare, şi exclusiv în termeni pozitivi, elogiatori pe alocuri, atunci în cele ce urmează mă voi axa şi pe momente mai puţin plăcute, ce la fel reies din reforma armată, însă despre care se vorbeşte mai puţin.

Din momentul în care se iniţiază o reformă, oricare nu ar fi tipul, esenţa şi rostul acesteia, este foarte important să se ia măsuri adecvate încă de la început pentru a administra consecinţele şi de a atenua efectele secundare negative potenţiale. Personalul militar disponibilizat trebuie ajutat să se reintegreze în viaţa civilă. Închiderea bazelor militare poate avea un impact semnificativ asupra comunităţilor şi economiei locale, astfel încât sunt necesare planuri pentru redezvoltarea localităţilor respective. Rezervele de arme şi muniţii depăşite sau deve-

nite inutile constituie serioase ameninţări la adresa securităţii şi a mediului, şi trebuie eliminate în condiţii de siguranţă. În cele ce urmează voi lua în consideraţie fiecare dintre cele trei cazuri în parte.

Un prim exemplu de "efect negativ" este disponibilizarea, masivă în unele cazuri, a militarilor. De aici se şi impune procedura de reconversie profesională a militarilor. Activităţile de sprijinire includ: consilierea personalului militar care urmează să fie trecut în rezervă pentru găsirea unui loc de muncă sau începerea unei afaceri proprii, cursuri de limbi străine şi înfiinţarea de centre de recalificare profesională. De exemplu în sud-estul Europei, unde 3.000 de baze şi obiective militare urmează să fie închise şi unde se estimează că aproximativ 175.000 persoane îşi vor pierde locurile de muncă până în 2010, există un interes semnificativ pentru astfel de programe[169].

În acest sens, printre soluţiile ce pot fi propuse, în opinia mea, prioritară este constituirea de Centre de Asistenţă pentru Recalificare şi Integrare. În cazul Republicii Moldova poate fi vorba de un singur Centru de acest gen, cât şi de o reţea, în dependenţă de concentrarea şi numărul celor disponibilizaţi. Centrul respectiv ar putea să ofere informaţii privind posibilităţile de reconversie şi ocupare, precum şi pentru înfiinţarea micilor întreprinderi. Un loc central în activitatea Centrelor l-ar avea unitatea funcţională de psiholog. Fiindcă problema dată afectează cu mult confortul psihologic al individului. Avantajul situaţiei din Moldova poate fi faptul că numărul celor "excluşi din circuit" nu va chiar aşa de mare. Indiferent însă de numărul celor afectaţi de procesul de reformă armată, fiecare dintre ei are dreptul la tratament uman şi ajutor multilateral.

Un alt efect al reformei armate, ca rezultat al restructurării acesteia, ar fi închiderea bazelor militare. În acest caz practica altor state ne vorbeşte despre conversia bazelor militare[170]. Este necesar de a depune eforturi pentr a identifica noi domenii de utilizare a a bazelor militare, ce nu mai sunt înglobate în sistemul de securitate naţională este absolut necesar şi oportun de a găsi un viitor util pentru acestea în domeniul civil. Principalele priorităţi în procesul de închidere şi reconversie a bazelor militare sunt asigurarea ecologizării zonei şi promovarea creării de noi locuri de muncă, a diversificării economiei locale în zonele în care bazele militare reprezintă principalul angajator. Unele baze sunt transformate pentru a fi folosite ca, de pildă, centre rezidenţiale, instituţii de educaţie, unităţi sanitare, închisori, parcuri sau rezervaţii naturale.

De asemenea, în calitate de efect al restructurării tehnico-militare ar fi şi existenţa unor ample rezerve (stocuri) de armament ce nu va mai putea fi utilizat din diverse motive. In aceste condiţii se impune distrugerea acestora, şi în

[169] *Securitate prin Parteneriat. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005, p.26*

[170] *Пухляк А. Отношения Украина – НАТО в контексте региональной и глобальной безопасности. // Cooperarea regională şi integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău: CEP USM, 2006, p.130-136*

primul rând este vorba despre distrugerea minelor, munițiilor şi a armamentului uşor, în exces. Această situație este una comună fostelor state sovietice, pe teritoriul cărora au rămas cantități enorme de armament, ce şi-a depăşit perioada de utilizare. Lichidarea acestor stocuri implică, însă, mari costuri financiare. Se are în vedere distrugerea în condiții de siguranță a rezervelor de mine antipersonal, muniții, arme mici şi armament uşor. Procesele respective trebuie să se caracterizeze printr-un înalt nivel de siguranță, să nu afevteze mediul şi să respecte standardele internaționale existente în domeniu. De câte ori este posibil proiectele vizează folosirea resurselor şi facilităților din țara dată (în lipsa unor implicații directe din exterior), pentru a reduce costurile operaționale şi pentru a instrui personalul local în ceea ce priveşte procesul de distrugere, contribuin la crearea de noi locuri de muncă şi asimilarea de noi întreprinderi. Până la începutul anului 2005, de exemplu, în Republica Moldova au fost distruse 12.000 mine şi 7.000 tone de muniții şi combustibil de rachetă[171]. Decisivă, în acest sens a fost asistența logistică şi financiară din partea NATO şi a altor instituții din străinătate.

Toate efectele nominalizate pot fi înțelese pe deplin doar prin conceperea reformei armate ca parte integrantă a proceselor de transformare în societatea moldovenească, cu avantajele şi dezavantajele de rigoare. Problema transformărilor democratice este una deosebit de importantă, deoarece ea vizează întreaga complexitate şi multivalență a fenomenelor şi proceselor sociale semnificative ale sociumului în schimbare, iar de aici denotă stări valorice pe cât de importante, pe atât de contradictorii ale mentalității şi comportamentului colectiv şi individual[172]. Astfel, nu putem înainta cerințe mari şi, idealiste poate, față de succesul reformei armate fără a conştientiza că procesul de reformare a societății moldoveneşti care decurge destul de anevoios şi se caracterizează printr-un grad înalt de discontinuitate. În acest sens existența unei strategii de reformare bine gândite poate fi apreciat doar pozitiv. Altceva că această linie de reformare trebuie continuată şi dezvoltată. Şi aici problema continuității este una decisivă. Este foarte important ca schimbările la nivel de conducere, responsabilă de buna desfăşurare a reformării, să nu influențeze calitatea şi direcția evoluției procesului.

În finalul articolului, este necesar de accentuat câteva momente esențiale. În primul rând, succesul reformei va depinde de gradul de realizare a obiectivelor stipulate în conținutul Concepției reformei militare şi altor documente specifice procesului. În al doilea rând, efectul principal scontat este fortificarea sistemului de securitate națională. Ulterior, pentru a evita consecințele negative ale proce-

---

[171] Securitate prin Parteneriat. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005, p.27

[172] Saca V., Oleinic L. Tranziția democratică şi reforma social-politică în contextul dihotomiei continuitate - discontinuitate. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXIII), 2003. – Chişinău: USM, 2003, p.114-122;

sului este vital de aţine cont de interesele şi protecţia socială a militarilor. Trebuie de făcut tot posibilul pentru a amortiza efectul consecinţelor negative. În final, aşi dori să subliniez ideea că înţelegerea şi conceperea adecvată a reformei armate este posibilă doar dacă aceasta este analizată în contextul transformărilor tranzitorii de natură democratică parcursă de societatea moldovenească, în ansamblu.

Bibliografia

Concepţia reformei militare, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.1315-XV din 26 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.117-119/975 din 15 august 2002;

Legea cu privire la apărarea naţională, nr.345-XV din 25 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.200-203/775 din 19 septembrie 2003;

Documentul cadru privind aderarea Republicii Moldova la Programul „Parteneriat pentru Pace”. // Arhiva Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova;

Boţan I. Securitatea Republicii Moldova între realităţi şi jocuri politice. // http://www.azi.md/investigation?ID=31047 (accesat la 23 octombrie 2007);

Chifu Iu. Trilogia drumului spre o democraţie consolidată: reforme, securitate şi construirea bunăstării. // Cooperarea regională şi integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău: CEP USM, 2006;

Diaconescu Gh. Controlul democratic asupra armatei în România. – Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1986;

Institutul Militar al Forţelor Armate anunţă concursul de admitere 2007-2008. // Oastea Moldovei, nr.3 (436), 2007, 16 martie;

Raporturile Armată – Societate Civilă (studiu introductiv). // http://essas.unap.ro/ro/pdf_studii/armata_si_societatea_civila.pdf;

Saca V., Oleinic L. Tranziţia democratică şi reforma social-politică în contextul dihotomiei continuitate-discontinuitate. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXIII), 2003. – Chişinău: USM, 2003;

Securitate prin Parteneriat. – Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2005;

Toffler A. Al treilea val. – Bucureşti: Editura Lucman, 2002;

Пухляк А. Отношения Украина – НАТО в контексте региональной и глобальной безопасности. // Cooperarea regională şi integrarea europeană în sud-estul Europei. Studii de caz. / Coord.: V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău: CEP USM, 2006.

Prezentat la redacţie
la 20 noiembrie 2007

SISTEMUL ELECTORAL PREZIDENȚIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA[173]

Ruslan TANASĂ
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiință Politică şi Educație Civică,
Doctor în ştiințe politice, conferențiar
tanasa@rambler.ru

The president of the Republic of Moldova was elected by the uninominal majority voting system with two tours in the period of 1991-2000. Starting with 2000, the president is voted by the Parliament. As a result of the type of the republic and the president nominating proceeding modification, the political system of Republic of Moldova is confronted with crises. One of the two presidential elections unfolded according to the phased vote has produced seriously disturbance in the political life of the country. The elections from 2000 didn't finish with the president nomination, because none of the candidatures accumulated needfulness number of the votes. As a result, the parliament was dissolved. The elections continue after the parliament elections from 2001. The presidential elections from 2005 were marked by the intrigues with important aftermaths in the moldavian political life. After these elections, in the political lexicon is used the syntagma "April, 4, 2005", which denote the political parties behavior in the frame of the elections. The electorate believe that for a lot of the political parties there are two periods of theirs activity – before and after this date.

The presidential elections disfunctionality is owed to the two conflicts in the electoral system and in the voters' behavior. The first conflict appears between the qualified majority and the way of voting used to realize it. In the Republic of Moldova the way of voting is too strait-laced in achieving qualified majority. The second conflict is the majority used and the presidential function perception as a political party exponent. The parliament and the political parliamentary parties take a difficult exam once in four years; the rules of that exam aggravate the situation. The maintaining of the present laws will worsen the situation and will create unfavorable and unforeseeable consequences for the political system of the Republic of Moldova.

1. Introducere

În perioada 1991-2000 Preşedintele Republicii Moldova se alegea în mod direct conform scrutinului majoritar uninominal cu două tururi. Începând cu

[173] *Recenzent – doctor habilitat în ştiințe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

2000 Preşedintele este desemnat de către Parlament. În rezultatul modificării tipului republicii şi a modalităţii de desemnare a şefului statului sistemul politic al Republicii Moldova se confruntă cu crize. Ambele alegeri prezidenţiale desfăşurate conform votului în mai multe trepte au produs perturbaţii serioase în viaţa politică a statului.[174] Alegerile din 2000 nu s-au finisat cu desemnarea Preşedintelui. Nici o candidatura nu a acumulat numărul necesar de voturi. Parlamentul a fost dizolvat. Alegerile continuă după alegerile parlamentare în 2001. Alegerile prezidenţiale din 2005 au fost marcate de intrigi cu consecinţe importante asupra vieţii politice moldoveneşti. După aceste alegeri, în vocabularul politic moldovenesc intră sintagma de „4 aprilie 2005" care indică asupra comportamentului partidelor politice din timpul alegerilor. În opinia electoratului pentru multe formaţiuni există două perioade de activitate – până la şi după această dată.

Modalitatea de alegere a preşedintelui a fost amplu discutată, mai ales în contextul confruntării dintre Preşedinţie şi Parlament, însă regulile desfăşurării acestor alegeri, cu mici excepţii, nu au fost analizate şi dezbătute public. Anume aceste reguli induc tensiuni şi crize în sistemul politic al Republicii Moldova.

2. Drepturile electorale şi realizarea acestora

În Republica Moldova odată cu reforma politică din 2000, corpul electoral al alegerilor prezidenţiale este redus de la cel în bază de vot universitar la un corp electoral elitar – membrii parlamentului în număr de 101.

Reieşind din practica internaţională a alegerilor în mai multe trepte[175] a preşedintelui se prefigurează două situaţii cu corpul electoral. În prima, corpul electoral este compus exclusiv din parlamentari. În această situaţie includem şi situaţiile din parlamentele bicamerale, în care preşedintele se alege de către componenţă reunită a ambelor palate (Latvia, Cehia, Israel, Turcia etc.). În cea de-a doua situaţie preşedintele este ales de colegii electorale compuse din parlamentari (şi senatori) şi reprezentanţi ai guvernelor regionale (India, Italia) sau a autoadministraţiei locale (Estonia).

În Republica Moldova s-a mers pe calea cea mai simplă şi uşoară. Rolul cel mai important în excluderea altor actori politici din procesul desemnării preşedintelui a fost irelevanţa politică a puterii regionale şi locale, dar şi dorinţa de a neadmitere a altor actori la acest proces relativ important.

O deosebire esenţială dintre drepturile electorale pasive dintre statele ce utilizează alegerile prezidenţiale universale şi cele elitare nu există. Republica Moldova nu reprezintă o excepţie de la situaţia internaţională. Faţă de candidaţii la

---

174 Alegerile prezidenţiale din 2000 şi 2001 reprezintă etape ale aceloraşi alegeri.

175 Alegerile prezidenţiale din Republica Moldova sunt clasificate şi denumite greşit în discursul public ca alegeri indirecte.

preşedenţie se înaintează cenzul cetăţeniei, cel al deţinerii dreptului de vot, cel al limbii – posedarea limbii de stat, cel al vârstei ce constituie 40 ani, cel al domiciliului ce presupune locuirea a 10 ani pe teritoriul statului, Dacă primele trei cerinţe sunt adecvate, ultimele două cenzuri sunt discutabile. Rezerve apar şi din considerentul evoluţiei dreptului electoral pasiv prezidenţial.

Iniţial, în 1991, cerinţele înaintate faţă de candidaţii la funcţia de preşedinte cuprindea plafonul minim de 35 ani şi cel maxim de 60 ani al vârstei.[176] În 1996, odată cu adoptarea unei noi legi referitor la alegerile prezidenţiale,[177] se exclude din cenzul de vârstă restricţia de maxim 60 ani. Aceasta reprezintă un regres pentru practica electorală. În pofida faptului că nu se utilizează de multe state, pot exista situaţii când din ambiţie un lider politic poate fi preşedinte în pofida vârstei înaintate şi ineficienţei provocate de aceasta. Desigur, limita de 60 de ani este prea mică, ea ar putea fi ridicată, în cazul acceptării acestui aspect al cenzului, până la 70 de ani fără a pierde din eficienţă. În 2000 cu ocazia reformei politice se ridică limita minimă a vârstei la 40 de ani. Modificarea este adecvată şi argumentată de practica internaţională, majoritatea statelor practicând anume această vârstă.

Cenzul de domiciliu iniţial, în 1991, prevedea locuirea permanentă în ţară în ultimii 10 ani[178] şi nu cerinţa vagă de „a locuit sau locuieşte" introdusă în 1996[179] şi menţinută în continuare. Prin aceasta cenzul respectiv este dezactivat. În aceste condiţii ar fi absolut legal ca o persoană care a absentat din ţară ultimii 10-15 ani să poată deveni preşedinte. Ceea ce absolut nu este în concordanţă cu interesele naţionale, persoana putând promova interesele unor altor actori internaţionali şi reprezenta interesele deputaţilor şi nu a ţării.

Înaintarea candidaţilor la funcţia de preşedinte se realizează exclusiv de parlamentari. Iniţiativa de înaintare trebuie susţinută de cel puţin 15 deputaţi. Teoretic numărul maximal de candidaţi poate fi de 6, însă în realitate ei sunt mai puţini şi se află în corelaţie strânsă cu numărul fracţiunilor parlamentare şi a coaliţiilor parlamentare şi guvernamentale.[180] În alegerile prezidenţiale din 2000

---

[176] *Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova. // Veştile Sovietului Suprem şi ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.*

[177] *Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.*

[178] *Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova. // Veştile Sovietului Suprem şi ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.*

[179] *Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.*

[180] *În Republica Moldova s-a creat tradiţia ca o fracţiune să înainteze doi candidaţi – unul de bază, altul de formă pentru a asigura pluralitatea (candidaţi de formă: în 2001 – V.Cristea, în 2005 – Gh.Duca). Din punctul de vedere al logicii alegerilor, aceasta nu este necesar. (În lim-*

au existat 2 candidați,[181] în cele din 2001 – 3 candidați,[182] în cele din 2005 – 2 candidat.[183]

Exercitarea dreptului de vot în alegerile prezidențiale este în concordanță cu exigențele internaționale. În Republica Moldova, ca şi în majoritatea statelor lumii,[184] în alegerile prezidențiale se utilizează votul secret şi liber exprimat. Utilizarea cabinelor de vot are ca consecință posibilitatea deputaților de a avea şi exprima o opinie proprie referitor la candidați. Aceste alegeri reprezintă un test pentru disciplina fracțiunilor. Concomitent votul secret permite jocul politic în cadrul coalițiilor parlamentare, de durată sau ad-hoc. Fenomen ce s-a manifestat în primele etape ale alegerilor prezidențiale din 2000-2001.

În Republica Moldova la prima etapă a alegerilor prezidențiale din 2000 fracțiunea comunistă, pentru a se asigura de disciplina membrilor săi, a încercat să-şi exprime votul în mod public. În urma sesizării Curții Constituționale aceasta prin hotărârea sa a obligat parlamentarii să-şi exprime votul exclusiv în cabina de vot.[185] Acest lucru nu a influențat cu nimic prestația ulterioară a fracțiunii comuniştilor la alegeri.

3. Modul de scrutin

Parlamentarii pentru desemnarea preşedintelui au adoptat o majoritate calificativă. Candidatul care întruneşte 3/5 de voturi, ceea ce constituie 61 de voturi, se consideră ales. Prin aceasta s-a dorit o mărire a legitimității preşedintelui, în contextul în care reforma politică realizată era aprig atacată prin faptul că lezează dreptul cetățenilor de a-şi alege preşedintele.[186] Utilizarea majorității ab-

ba rusă noțiunea este de „кандидат-массовка” (Мошняга В., Завтур К., Руснак Г., Цуркан В. Президентские (2005) выборы в Молдове: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Revistă ştiințifică trimestrială. - Chişinău: USM, nr.1 (XXXII), 2006, p.78). Totuşi, potrivit Curții Constituționale la alegerile prezidențiale „trebuie să participe cel puțin doi candidați. În caz contrar, în lipsa alternativei, ar avea loc nu alegerea, ci desemnarea de facto a şefului statului de către Parlament” (Avizul Curții Constituționale nr.4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163)

[181] *P.Barbalat şi V.Voronin.*

[182] *V.Voronin, V.Cristea şi D.Braghiş*

[183] *V.Voronin şi Gh.Duca.*

[184] *Doar Grecia reprezintă o excepție de la regulă. Aici se utilizează votare nominală prin strigare.*

[185] *Hotărârea Curții Constituționale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.152.*

[186] *Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chişinău: USM, 2001.*

solute, proprii alegerilor prezidenţiale directe ar fi redus din capacitatea, de altfel pur morală, de a argumenta reforma.

Există şi o altă explicaţie a alegerii majorităţii de 3/5 de voturi pentru desemnarea preşedintelui. Se consideră că cifra respectivă a apărut datorită faptului că Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (ADR) dispunea de o asemenea majoritate (61 deputaţi). Luând în consideraţie că coaliţia de guvernământ era destul de instabilă, raţionamentul a fost capacitatea de a alege un candidat necomunist, PCRM dispunând de o fracţiune de 40 de deputaţi.[187]

Noul mod de scrutin utilizat pentru alegerea preşedintelui de către parlament este cel majoritar uninominal în două tururi. În primul tur se consideră ales candidatul care acumulează 3/5 de voturi. Dacă nici un candidat nu acumulează în primul tur numărul stabilit de voturi, se organizează turul doi la care participă doi candidaţi clasaţi primii. Prin intermediul acestui mod de scrutin, în cazul votului universal, poate fi atins fie majoritatea simplă, fie cea absolută, dar nicidecum majoritatea calificativă. Majoritatea calificată presupune mai multe tururi de scrutin. În alegerile preşedintelui de către parlament unica majoritatea posibil de atins în mod sigur este cea relativă.[188] Aceasta din cauză specificului corpului electoral elitar şi a majorităţii utilizate.

Majorităţile din cadrul votului direct şi a celui în mai multe trepte se deosebesc. În primul caz, există o majoritate fluidă. Ea este stabilită în raport cu restul candidaţilor şi se materializează în ponderea concurentului, în procentaj. În cel de-al doilea caz, există o majoritate fixă. Ea este stabilită în raport cu electoratul şi se calculează în cifre exacte.[189] În aceste condiţii, nici un mod de scrutin nu poate asigura atingerea unui anumit număr de voturi în afară de „mai mult ca alţii".

---

[187] *Modificarea constituţiei a avut loc la 5 iulie 2000. Înainte de alegerile prezidenţiale se considera că candidatul P.Barbalat era susţinut de către 57 deputaţi, iar V.Voronin de către 44 deputaţi. Acest fapt denotă că prognozele cu referire la capacitatea alegerii candidatului necomunist realizate la momentul reformei s-au dovedit a fi incorecte. Situaţia a fost şi mai diferită la totalizarea rezultatelor alegerilor. În primul tur, declarat nevalabil, primul candidat a acumulat 37 de voturi, cel de-al doilea 48 de voturi, 15 buletine fiind declarate nevalabile. (Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chişinău: USM, 2001, p.73, 78.)*

[188] *În cazul alegerii preşedintelui de către parlament majoritatea absolută la fel este una fixă. Ea, în cazul inexistenţei unui partid ce ar dispune de această majoritate, se atinge prin intermediul negocierilor. Această majoritate se utilizează pentru desemnarea guvernului.*

[189] *În alegerile care utilizează majoritatea fixă nu se utilizează cvorumul electoral. El este de prisos, deoarece nu reprezintă a variabilă a alegerilor. În Republica Moldova această particularitate a fost confirmată de către Curtea Constituţională (vezi: Hotărârea Curţii Constituţionale nr.45 din 18 decembrie 2000 privind interpretarea art.78 alin.(3) şi alin.(5) din Constituţie. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163).*

Unica modalitate de a atinge alegerea prin majoritatea calificată fixă sunt negocierile şi atingerea consensului.[190] Analiza şi consultarea reciprocă dintre fracţiunile parlamentare referitor la acceptabilitatea diferitor potenţiali candidaţi reprezintă esenţa negocierilor. Testarea rezultatelor negocierilor se realizează în cadrul alegerilor. Negocierile pot avea succes în situaţia când partidele au dreptul să schimbe candidaţii în timpul scrutinului pentru a le verifica reprezentativitatea şi, eventual, pentru ai putea înlocui cu candidaţi mai comozi pentru diferitele fracţiuni.

O altă condiţie a bunei desfăşurări a alegerilor conform majorităţii calificate este existenţa unei durate de timp suficient de mari dintre tururile de scrutin în care se admite înaintarea candidaţilor pentru ca negocierile să se consume. În Republica Moldova alegerile repetate au loc peste 15 zile de la alegerile anterioare. Acest timp este suficient pentru realizarea negocierilor. În Republica Moldova aceste exigenţe faţă de negocieri sunt unicele care au fost respectate în sistemul electoral prezidenţial. Practic parlamentarii moldoveni au preluat modul de scrutin folosit în alegerile prezidenţiale directe, schimbând, din necesităţi circumstante, tipul majorităţii. Nu s-a ţinut cont de implicaţiile utilizării majorităţii calificate. Anume acest lucru produce tensiuni importante în viaţa politică a statului.

În practica internaţională, un şir de state (RFG, Israel, Latvia, Cehia, Eritrea) nici nu încearcă să aleagă preşedintele prin majoritate calificată, pentru ele fiind suficient o majoritate absolută. Nici un stat nu utilizează doar două tururi de scrutin pentru alegerea preşedintelui prin majoritatea calificată. În situaţia când se doreşte un preşedinte ales cu supramajoritate[191], se prevede fie diminuarea treptată, în tururile ulterioare, a majorităţii, chiar până la majoritatea simplă (Ungaria), fie mai multe tururi (3-5 tururi) cu posibilitatea de a schimba candidaţii între tururi (Albania, Estonia).

O altă problemă cu consecinţe grave asupra sistemului politic moldovenesc este evoluţia ulterioară a alegerilor în cazul în care nici un candidat nu reuşeşte nici în turul doi să acumuleze numărul necesar de voturi. În acest caz se organizează alegeri repetate. Alegerile repetate se desfăşoară după aceeaşi schemă, din nou se dă în bară. Nu există nici un suport logic a acestei stări de lucru. Dacă nu s-a reuşit în prima rundă, nu se va reuşi nici în a doua, care se desfăşoară după aceleaşi reguli. Se miza pe faptul că la etapa a doua se vor schimba candidaţii, ceea ce este puţin probabil pentru Republica Moldova şi experienţa deja a demonstrat-o. În 2000, unicele alegeri prezidenţiale care au parcurs ambele etape, candidaţii şi în prima şi în a doua etapă au fost identici. Pentru partidele politice

[190] Este imposibil de a realiza la nesfârşit tururile. Exigenţele temporale şi deci de eficienţă impun rigorile sale. Din acest considerent numărul tururilor ar trebui să fie în limitele de 7-8.
[191] Supramajoritate este denumită majoritatea calificată absolută.

şi fracţiunile parlamentare contează înainte de toate de a demonstra consecvenţa sa, puterea sa, ele sunt mai mult narcisiste şi mai puţin consensuale.

În practica internaţională în situaţia când prima încercare suferă eşec, fie se schimbă corpul electoral (Estonia), fie, de cele mai dese ori, se dizolvă Parlamentul (Albania, Grecia, Turcia etc.).[192] Noile alegeri realizate de parlamentul de următoarea legislatură necesită deja sau majoritatea absolută sau majoritatea simplă, nicidecum majoritatea calificată. Aceasta nu semnifică că alegerile nu pot începe cu înaintarea condiţiei de majoritate calificată.

În Republica Moldova dacă şi după alegerile repetate Preşedintele nu va fi ales, Preşedintele în exerciţiu dizolvă Parlamentul şi stabileşte data alegerilor în noul Parlament. Noile alegeri se desfăşoară din nou după aceleaşi reguli ca şi alegerile care au dus la dizolvarea parlamentului. Alegerile realizate de noul parlament se pot desfăşura după aceleaşi reguli doar în cazul utilizării majorităţii absolute. În aceste condiţii există o probabilitate mare ca statul să se afle întro criză perpetuă. Alegerile prezidenţiale din 2000 şi 2001 nu sunt un argument care ar combate această afirmaţie. Respectivele alegeri prezidenţiale au avut loc la mai mult de doi ani şi jumătate de la alegerile parlamentare din 1998. Preferinţele alegătorilor au reuşit să se modifice substanţial, un catalizator al acestei au fost şi alegerile prezidenţiale. Ele au avut un efect relativ important, datorită conjuncturii politice, asupra capitalului politic al partidelor parlamentare şi asupra comportamentului electoratului din alegerile parlamentare din 2001. Alegerile prezidenţiale ulterioare se desfăşoară la un timp scurt după alegerile parlamentare. Preferinţele alegătorilor nu vor reuşi să se modifice substanţial sau chiar deloc nu se vor schimba.[193] Raportul de forţe din parlament nu va suferi mari schimbări, ca rezultat rezultatele se pot modifica.

Este necesar de a asigura un echilibru dintre reprezentativitatea preşedintelui şi a funcţionalităţii sistemului politic. Dacă nu este posibil de a alege un preşedinte care ar fi o expresie a concensului este necesar, ca la ultima etapă a alegerilor, să se admită desemnarea preşedintelui prin majoritatea absolută în contextul exercitării funcţiilor de guvernare de către un partid sau o coaliţie. Caracterul preşedintelui se modifică – din cel al unui exponent al unităţii naţionale la cel de reprezentant al partidului/coaliţiei de guvernământ.

În Republica Moldova se prevede că în cazul când în primul tur de scrutin câţiva candidaţi acumulează un număr egal de voturi şi toţi pot participarea la turul doi, soarta acestora se determină prin tragere la sorţi. Acestei practici iau

[192] Este necesar de a face distincţie dintre dizolvarea parlamentului în cazul nealegerii preşedintelui conform majorităţii absolute şi conform majorităţii calificate. Primul caz semnifică incapacitatea parlamentului de a guverna, cel de al doilea caz – neputinţa parlamentului de a atinge un consens naţional.

[193] Unica posibilitate de modificare a opţiunilor electorale a cetăţenilor este manipularea cu tema „Cine este vinovat de noile alegeri parlamentare?”.

fost aduse deja critici.[194] În general există două modalităţi principale de determinare a câştigătorului în cazul unei egalităţi în voturi – fie prin tragere la sorţi, fie prin aprecierea vârstei candidaţilor, celui mai bătrân acordându-i-se prioritate.

4. Perspectivele reformei electorale

Modificarea modului de scrutin utilizat în alegerile prezidenţiale este imperios necesară. Sub aspect tehnic, este relativ uşor de a modifica modul de scrutin prezidenţial deoarece acesta este reglementat prin lege şi nu este stipulat în Constituţie. În mod optimal, inclusiv şi în baza experienţei internaţionale,[195] este necesar de a prevedea modul de alegere a Preşedintelui în Constituţie. Instituţia preşedintelui, prin potenţialul său simbolic, este o funcţie importantă, chiar şi în republica parlamentară. Acest lucru ar fortifica şi democraţia în Republica Moldova.

În reforma electorală este destul de greu de a miza pe intuiţia elitelor politice. Deja pe parcursul a două legislaturi nu a fost optimizată procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova. Conflictul intern din cadrul modului de scrutin nu este perceput. Acest lucru se datorează culturii electorale inadecvate. Pentru ca această incongruenţă din modul de scrutin prezidenţial să fie evidentă trebuie să treacă o anumită perioadă de timp, pe parcursul căreia alegerile prezidenţiale să fie permanent dificile.

Reforma instituţională prin sine însăşi nu poate asigura în deplină măsură eficienţa alegerilor prezidenţiale. Privit prin prisma partidelor politice procesul desemnării preşedintelui după 2000 în Republica Moldova trece din domeniul ascederii partidelor la putere în cel al realizării guvernării, în mare parte fiind identic cu procesul de desemnare a guvernului.[196] Cetăţenii Republicii Moldova, la fel, percep funcţia de preşedinte în continuare ca una importantă. Evoluţiile de după 2001 nu au contribuit nici într-un mod la schimbarea acestei atitudini politice, ba din contra au fortificat-o.

Pentru atingerea majorităţii calificate, contează calitatea candidaţilor înaintaţi. În cazul când ei sunt lideri de partid, există foarte puţine probabilităţi că vor fi aleşi cu majoritatea calificată. Candidaţii care au capacitatea strategică de a fi desemnaţi prin majoritatea calificată sunt cei care 1) nu au apartenenţă politică şi care 2) au careva realizări în beneficiul ţării. În cel mai rău caz, pot fi aleşi

---

[194] *Vezi Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chişinău: USM, 2001*

[195] *Toate statele în care preşedintele este ales în mai multe trepte stipulează principalele componente ale sistemului electoral prezidenţial în constituţii.*

[196] *Midrigan P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chişinău: USM, nr.3 (XXX), 2005, p.133.*

membri ai unui partid, dar cu respectarea obligatorie a celei de a doua condiție. Aceasta este o regulă şi pentru practica internațională.

Până în prezent, din cei 5 candidați la funcția de preşedinte doar 2 au avut calitățile sus-menționate – P.Barbalat, Preşedintele Curții Constituționale şi Gh.Duca, Preşedintele Academia de Ştiințe a Moldovei. Totuşi, ultimul era un candidat de formă. În Republica Moldova funcția preşedintelui este atrăgătoare în continuare pentru partidele politice deoarece aceasta ar fi ridicat autoritatea liderului politic şi al formațiunii politice respective, ceea ce ar fi creat condiții favorabile pentru participarea reuşită la alegerile parlamentare. La fel Preşedintele are posibilități mai mari de a controla fluxurile financiare.[197] Reieşind din experiența Republicii Moldova, nu este suficient ca doar să existe un asemenea candidat. O a doua condiție a aplicării eficiente a majorității calificative este inexistența ambițiilor de a deveni preşedinți la liderii de partid şi la incapacitatea partidelor de a exploata pentru a primi dividende politice a funcției de preşedinte.

Reforma electorală, cel mai probabil, va fi provocată nu din interiorul sistemului electoral, deci nu se modifica în mod independent, ci în mod dependent, ca consecință a unor schimbări din alte domenii. Un act care ar contribui la înțelegerea semnificației adevărate a preşedintelui în situația de după 2000 este introducerea cenzului politic.[198] Interzicerea afilierii politice a preşedinților ar transforma instituția prezidențială într-un simbol al unității, al interesului general şi nu al celui particular. Desigur această transformare, pentru a fi reală, ar necesita şi acordarea de garanții post-mandat preşedintelui, s-ar schimba perceperea instituției preşedintelui.

Există şi alte posibile căi de realizare a reformei electorale. Aceasta poate avea loc în situația unei crize profunde a alegerii preşedintelui, posibil în necesitatea de a dizolva parlamentul a doua oară. Prin aceasta partidele ar fi impuse de circumstanțe de a modifica procedura de desemnare a şefului statului. O altă versiune a reformei presupune că partidele în baza raportului de forțe din parlament înțeleg că nu pot alege preşedintele şi modifică modalitatea de alegere. Indiferent din ce considerent ar avea loc reforma electorală rămâne o problemă conținutul ei.

Modului de scrutin care poate fi utilizată în alegerile Preşedintelui Republicii Moldova în concepția mea trebuie să conțină două etape. Prima etapă să admită mai multe tururi de scrutin, dar limitate numeric. În I tur este necesar de a solicita o majoritate de 2/3 (67 de voturi). Creşterea majorității ar mări repreze-

---

[197] *Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chişinău: USM, 2001, p.72.*

[198] *Problema cenzului politic pentru preşedinte, spre deosebire de modul de scrutin utilizat în alegerile prezidențiale, este discutată în societate,.*

ntativitatea preşedintelui, dar şi ar demonstra din nou alegătorilor parlamentari că funcția nu este una politico-partidistă. În turul II se poate menține aceeaşi majoritate, dar cu posibilitatea de a schimba candidații între aceste tururi. Dacă preşedintele nu este ales alegerile să continuă cu excluderea la fiecare tur a candidatului cu cele mai puține voturi cu necesitatea acumulării a 3/5 de voturi. În cazul când la ultimul tur, nici un candidat nu a întrunit majoritatea necesară Parlamentul este dizolvat.

Ce-a de-a doua etapă a alegerilor preşedintelui ar trebui să înceapă (I tur) la fel cu necesitatea întrunirii majorității de 2/3 de voturi. La turul II ea poate fi diminuată la 3/5 de voturi, iar la al III-lea tur ar fi suficient majoritatea absolută.

5. Concluzii

Disfuncționalitatea alegerilor prezidențiale se datorează la două conflicte existente în sistemul electoral şi în comportamentul alegătorilor. Primul conflict apare dintre majoritatea calificată şi modul de scrutin utilizat pentru atingerea ei. În Republica Moldova există un mod de scrutin prea rigid pentru atingerea majorității calificate. Cel de-al doilea conflict este dintre majoritatea utilizată şi perceperea funcției de preşedinte ca un exponent al partidului politic.

Impactul negativ asupra modelării modului de scrutin prezidențial l-a avut tradiția electorală a Republicii Moldova şi modalitatea de alegere directă a preşedintelui. S-a reieşit din două noțiuni – alegeri repetate şi alegeri noi. Alegerea preşedintelui de către parlament nu face altceva decât să repete schema alegerilor anterioare. Dacă alegerile au fost declarate nevalabile sau nule au loc alegeri repetate, dacă nici alegerile repetate nu pot fi validate, se declară alegeri noi. Problema constă în faptul că alegerea preşedintelui de către parlament necesita o abordare şi o tratare total nouă şi diferită de experiența anterioară.

Parlamentul şi partidele politice parlamentare sunt puse în situația a odată la patru ani să ia un examen dificil, regulile căruia agravează şi mai mult situația. Menținerea prezentelor legi duce şi va face acest lucru şi în continuare la consecințe nefaste, uneori imprevizibile, pentru sistemul politic al Republicii Moldova.

Bibliografie:

Midrigan P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX), 2005.- Chişinău: USM, 2005.

Мошняга В., Руснак Г. Президентские (2000) выборы в Республике Молдова: особенности и результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. – Chişinău: USM, 2001.

Мошняга В., Руснак Г., Турко Т. Президентские (2001) выборы в Республике Молдова: результаты и технологии. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chişinău: USM, 2001.

Мошняга В., Завтур К., Руснак Г., Цуркан В. Президентские (2005) выборы в Молдове: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXII), 2006. - Chişinău: USM, nr.1 (XXXII), 2006.

Codul electoral. – Chişinău, CUANT, 1997.

Legea Republicii Moldova nr.1234-XIV din 22 septembrie 2000 cu privire la procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.139–140/996.

Legea Republicii Moldova nr.833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.45.

Legea Republicii Moldova nr.720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Preşedintelui Republicii Moldova. // Veştile Sovietului Suprem şi ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1991, nr.7-8.

Hotărârea Curţii Constituţionale nr.45 din 18 decembrie 2000 privind interpretarea art.78 alin.(3) şi alin.(5) din Constituţie. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163.

Hotărârea Curţii Constituţionale nr.39 din 4 decembrie 2000 privind interpretarea unor prevederi ale art.78 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.152.

Avizul Curţii Constituţionale nr.4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanţelor care justifică dizolvarea Parlamentului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.163.

Prezentat la redacţie
la 21 ianuarie 2008

COMPARTIMENTUL *RELAŢII INTERNAŢIONALE*

МИГРАЦИЯ С «ВОСТОКА» НА «ЗАПАД» ЕВРОПЫ В КОНТЕКСТЕ РАСШИРЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА: ТЕКУЩЕЕ ПОЛОЖЕНИЕ И ВОЗМОЖНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ[199]

Евгений БУРДЕЛЬНЫЙ
Республика Молдова, Кишинэу, Парламент Республики Молдова, Управление международных связей,
директор, магистр политических наук

This article examines the issue of EU enlargement and the imigration in the EU from the Eastern neighbourhood countries. Migration will remain a constituent part of the European future and the EU member – states do not have the right to ignore the potential of the talented and highly qualified migrants for their economies.

In the heart of the EU the enlargement process is perceived as an alternative for combating the threat of appearance of the instability centres, conflict situations and spread of the illegal migration.

The difference in the level of life between the rich and poor states represents one of the dominant causes of the mass labour migration. So, it is possible to presume that this fact will stimulate the influx of immigrants in the EU. As the result, the issue of the mass labour migration from other countries has become one of the key – priorities of the EU's political agenda.

Besides, the latest enlargements took place in a specific demographic context that is caused by the European demographic decline. The scale of possible migration as the consequence of the EU enlargement towards the East provokes the most acute political discussion in the EU member – states. However, it is important to highlight that such kind of fears has also been appearing during the past enlargements, but proved to be groundless.

Articolul dat examinează problematica extinderii Uniunii Europene şi imigraţiei în UE din ţările – vecine din Est. Migraţia va rămîne o parte integră a viitorului european, iar statele – membre ale UE nu pot ignora potenţialul migranţilor talentaţi cu o calificare înaltă pentru economiile sale. În sînul UE procesul extinderii este perceput drept o alternativă de contracarare a pericolului

[199] *Рецензент – доктор политических наук Родика РУСУ.*

apariţiei focarelor de instabilitate, situaţiilor de conflict şi răspîndirii migraţiei ilegale.

Diferenţa în nivelul de viaţă între statele bogate şi sărace constituie unul din motivele dominante ale migraţiei de muncă în masă, ceea ce, probabil, va stimula influxul imigranţilor în UE. Drept urmare, problema imigraţiei în masă a lucrătorilor din alte ţări a devenit rapid una din priorităţile – cheie ale agendei politice a Uniunii Europene.

În afară de această, ultimele extinderi au avut loc într-un context demografic specific, care este cauzat de declinul demografic european. Scala migraţiei posibile în urma extinderii UE spre Est trezeşte cele mai acute discuţii politice în statele – membre ale UE. Însă, este necesar de subliniat că astfel de îngrijorări au fost caracteristice şi extinderilor precedente, dar s-au dovedit a fi neîntemeiate.

Проблема влияния растущих миграционных потоков особенно важна для расширяющейся Европы, экономические, социальные и политические трансформации в которой напрямую зависят от осознания того, что миграция будет постоянной частью европейского будущего, а страны ЕС не могут себе позволить игнорировать потенциал высококвалифицированных и талантливых мигрантов для своих экономик. Реагируя на эти внешние вызовы, ЕС пытается использовать всеобъемлющий подход. Так, в декабре 2005 года Европейский Союза принял документ под названием «Глобальный Подход к Миграции». В выводах к этому документу указывается, что со странами – соседями (Турция, Албания, Босния и Герцеговина, Хорватия, Македония, Сербия и Черногория, включая Косово, Украина, Молдова, Беларусь, Армения, Азербайджан, Грузия, Российская Федерация) ЕС «создал институциональные рамки, которые установили политический и экономический диалог и отношения сотрудничества, включая в широком смысле сферу миграции».[200]

Сегодня, более чем 21,5 миллионов иностранных граждан проживает в государствах - членах ЕС, что составляет примерно 5,2% его населения. Официальный годовой уровень иммиграции в ЕС составляет 2,2 на 1000 человек населения, что, однако, меньше, чем в традиционных странах иммиграции (например, США и Канаде). Только в 2000 году приблизительно

---

[200] *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union", Brussels, 16 May 2007, p.4, COM(2007) 247 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2007/com2007_0247es01.pdf*

680.000 иммигрантов въехало в ЕС.[201] С течением времени ситуация начала изменяться. В 2004 году ЕС зарегистрировал 1,8 миллиона иммигрантов, то есть больший приток иммигрантов по сравнению с Соединенными Штатами относительно общего количества населения. По сдержанным оценкам Евростата приблизительно 40 миллионов человек иммигрируют в Европейский Союз, начиная с текущего периода времени и до 2050 года.[202]

По оценкам ЕС, по крайней мере, один миллион незаконных мигрантов находился на территории пятнадцати стран Европейского Союза в 2004 году.[203] Однако, специалисты Международной Организации по Миграции оценивали число незаконных мигрантов на территории Западной Европы в 3 миллиона человек в 2000 году, а Международная Организация по Труду склонялась к цифре в 3,3 миллиона человек или приблизительно 15% от общего количества иностранцев, находящихся на территории ЕС.[204]

В абсолютных цифрах основными странами иммиграции являются Германия, Франция, Нидерланды и Великобритания. Однако, учитывая численность населения, Люксембург, Германия, Швеция и Австрия имеют самый высокий процент иммигрантов относительно местного населения.[205]

Расширение границ ЕС привело к тому, что защищать их становится все труднее и труднее. Как уже отмечалось выше, разрыв в уровне жизни между богатыми и бедными странами является одним из доминирующих мотивов массовой трудовой миграции, что, вероятнее всего, только усилит приток иммигрантов в страны ЕС. Анализ объективной статистики расширившегося Евросоюза доказывает это предположение. Новые члены ЕС – самые бедные в союзе.[206] Разница в уровне доходов между «старыми» и «новыми» государствами – членами ЕС намного больше, чем при любом

---

[201] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries", COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002, http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf

[202] European Commission (Manuscript completed in October 2006):"The demographic future of Europe – from challenge to opportunity", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, p.10, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf

[203] http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0412en01.pdf

[204] http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0

[205] NATO PA, Sub-Committee on transatlantic economic relations. The economic and trade implications of migration and outsourcing: a transatlantic challenge, draft report, 2004, 23 April

[206] Имеются в виду страны, которые вступили в ЕС в 2004 и 2007 годах

прошлом расширении Европейского Союза.[207] Средний уровень ВВП на душу населения составляет всего 47% от этого показателя в 15 старых членах ЕС. Тогда как население Евросоюза выросло на 20%, суммарный ВВП – всего на 4%. В предыдущие волны расширения даже бедные по европейским меркам страны были относительно богаче. Так, в 1973 году в ЕС вступила бедная тогда Ирландия с ВВП на душу населения 60% от среднего по ЕС. В 2004 году членами ЕС стали, например, Латвия и Литва, где средний подушевой ВВП не достигает и 40% от среднего по Евросоюзу.[208] Согласно оценкам исследовательского центра "Economist Intelligence Unit", чтобы догнать своих западных соседей по уровню душевого ВВП при сохранении нынешних темпов развития, вновь вступившим странам в ЕС потребуется: Кипру – 20 лет, Эстонии – 30 лет, Словении – 30 лет, Мальте – 35 лет, Венгрии – 35 лет, Словакии – 35 – 45 лет, Чехии – 35 – 40 лет, Литве – 50 лет, Латвии – 55 лет, Польше – 55 лет, Болгарии – 65 лет, Румынии – 80 лет.[209] Если предположить, что годовой прирост ВВП на душу населения будет в два раза превышать средний показатель по странам ЕС (4% вместо 2%) с 2000 до 2015, даже Словении не удастся достичь среднего уровня ЕС к 2015 году. К тому же году маловероятно, что средний доход на душу населения в Польше – самом большом новом члене ЕС (38 миллионов граждан) - достигнет 55% от среднего уровня ЕС.[210]

Еще большая асимметрия на сегодняшний день в уровне развития экономик стран ЕС и стран, находящихся в непосредственной близости к ЕС, только усилит динамику миграционных потоков с Востока на Запад. Так, например, согласно официальному определению европейских экспертов, Республика Молдова остается пока самой бедной страной по уровню ВВП на душу населения в зоне непосредственного соседства с ЕС, в то время как уровень развития ВВП таких государств, как Беларусь, Египет, Марокко или Сирия превышает молдавский показатель примерно в 3-4 раза.[211]

Кроме того, страны расширяющегося Европейского Союза столкнулись с тем, что протекающий в настоящее время процесс старения в Евро-

---

[207] *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker1, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.5, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

[208] *Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая, с.47*

[209] *Там же, с.46*

[210] *Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.9*

[211] *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: "Wider Europe - Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors", Brussels, 11 March 2003, COM (2003) 104 final. http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/we/doc/com03_104_en.pdf*

пе, сопровождающийся демографическим спадом, наряду с дальнейшим развитием процесса глобализации и специализации, ведет к необходимости создания механизмов, которые позволяли бы работникам передвигаться именно туда, где больше всего требуется высокая квалификация. Хотя такое свободное передвижение граждан, в том числе и с целью трудоустройства, остается долгосрочной задачей. Согласно данным доклада Комиссии по демографии Совета Европы, 50 лет назад население европейских стран составляло 22% от общей численности жителей Земли. Сегодня этот показатель снизился до 12%, а в ближайшие 50 лет он снизится до 6,5%. Согласно одному из докладов ООН, развитые страны, в особенности Европа, столкнутся с исключительной демографической эволюцией в последующие десятилетия. В Европе (которая в широком смысле охватывает множество стран от Исландии на западе и до России на востоке), например, население, насчитывавшее 729 миллионов в 2000 году, по оценкам экспертов, уменьшится до 628 миллионов к 2050 году. Это ожидаемое уменьшение населения произойдет как следствие уменьшения масштабов рождаемости, что не позволит произойти замене поколений.[212]

В 1990 году дефицит рождаемости был отмечен только в Германии, Болгарии и Венгрии, а в 2002 году он распространился уже на 12 стран Центральной Европы.[213] Согласно оценкам Европейской Комиссии, в 2010 году 25 стран – членов ЕС начнут сталкиваться с проблемой естественного уменьшения населения.[214] К тем же самым выводам приходит и ООН, которая прогнозирует, что население ЕС начнет уменьшаться в абсолютных цифрах к 2010 году. Таким образом, демографические тенденции определяют одни из основных аргументов в поддержку иммиграции. Уменьшение населения вызывает особое беспокойство и в силу того, что это ведет к сокращению численности населения работоспособного возраста. При отсутствии иммиграции в 2050 году население ЕС вернется к уровню 1965 года, а пропорция населения старше 65 лет увеличится с 16% в 2000 году до 29% в 2050.[215] Это может привести к беспрецедентному давлению на пенсионную систему и систему социального обеспечения. Для того, чтобы поддержать численность население на текущем возрастном уровне, нынешние страны – члены ЕС должны будут в период 2000-2050 годов ежегод-

---

[212] *Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.4*

[213] *Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты. // "Коммерсант Plus", №4, 2004, 6 февраля*

[214] *Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report. – Kiev, IOM, 2006, p.20, http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf*

[215] *Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.4*

но принимать приблизительно 12,5 миллионов человек. Поддержание доли населения работоспособного возраста (15-64 лет) представляется чем-то более реальным и желаемым, но все еще будет требовать (в период 1995-2050 годов) от Европейского Союза увеличение миграционных потоков от базовой проекции в 300.000 человек до более 1,4 миллиона человек в год.[216] Простое поддержание текущей величины общего населения потребует общего увеличения миграционных потоков с 300.000 до 860.000 человек в год. Это тот демографический контекст, в рамках которого будут проистекать будущие расширения ЕС.[217]

В результате, вопрос экономической иммиграция как высококвалифицированных, так и низко квалифицированных работников быстро стал одним из топ-приоритетов политической повестки дня Европейского Союза. Например, в декабре 2005 года Европейская Комиссия выпустила "Политический План по Легальной Миграции". В нем подчеркивалось, что, с точки зрения стареющей рабочей силы в Европе, "в краткосрочной и среднесрочной перспективе трудовая иммиграция может […] позитивно повлиять на демографическую эволюцию и станет ключевой в деле удовлетворения текущих и будущих запросов рынка труда и, таким образом, обеспечит экономическую устойчивость и рост".[218]

В период 2010 и 2030 годов снижение трудоспособного населения вызовет нехватку трудовых ресурсов в 20 миллионов человек при сохранении текущих иммиграционных тенденций. Подобное развитие окажет громадное влияние на общий экономический рост, функционирование внутреннего рынка и конкурентоспособность промышленного сектора ЕС.[219] Проекции будущего показывают, что, если текущие тенденции и политики останутся неизменными, среднегодовой прирост ВВП в странах – членах ЕС будет систематически падать с 2,4% в период 2004-2010 годов до 1,2% в период 2030-2050 годов.[220]

Согласно оценкам Международной Организации по Миграции, при отсутствии массовой иммиграции самое большое сокращение трудоспособного населения может ожидаться в Германии, Польше, Италии и Испании.

---

[216] *там же, с.5*

[217] *там же*

[218] *Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report. – Kiev, IOM, 2006, p.20, http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf*

[219] *Green Paper on EU approach to managing economic migration (presented by the Commission), Brussels, 11 January 2005, COM(2004) 811 final, http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf*

[220] *European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunityю - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, p.5, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf*

В 2001 году Независимая Комиссия Германии по миграции пришла к выводу: “Мы нуждаемся в иммиграции в Германию, так как наше население стареет: продолжительность жизни увеличивается, в то время как число новорожденных остается низким”.[221] Как бы это не показалось парадоксальным, но значительная часть европейских граждан осознают возможные негативные явления этого демографического процесса. Согласно опросам общественного мнения, 56% европейцев считают, что ЕС нуждается в притоках мигрантов в определенные сектора экономики, и только 41% не придерживаются этого мнения.[222] На сегодняшний день миграция рассматривается в Европе как инструмент смягчения проблемы нехватки рабочей силы в результате старения населения. Необходимо осознать, что в ближайшие 15-20 лет значительная иммиграция в Европу продолжится как ответ на запросы рынка труда Европы, который требует притягивания квалифицированной рабочей силы из-за границы. Сохранится также необходимость в низкоквалифицированной рабочей силе.[223] Например, Чехия уже страдает из-за нехватки рабочей силы. В этой стране количество безработных невелико, поэтому увеличилось количество вакантных мест на местных предприятиях. Нехватка персонала наблюдается в промышленной сфере – 88% чешских предприятий сталкиваются с нехваткой необходимой рабочей силы.[224] Согласно некоторым мнениям, ЕС хочет использовать приток рабочей силы не просто для заполнения существующих демографических ниш, но и для ускорения переквалификации рабочей силы в ЕС.[225] Нехватка квалифицированных работников в Европе в ряде секторов повлияла на мнение ряда европейских лидеров о пользе продвижения активной, но фокусной иммиграционной политики.[226] Комиссар ЕС Франко Фраттини утверждает, что ЕС должен конкурировать с США, которые привлекают самое большое количество мобильной квалифицированной рабочей силы в мире. Он предлагает введение так называемой «голубой карты», которая представляет собой специализированное разрешение на

---

[221] *IOM. World Migration, 2003, http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/8/ServletSearchPublication?event=detail&id=2111*

[222] *Stirile interne ale Parlamentului Republicii Moldova. // 2004, Aprilie*

[223] *European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, p.10, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf*

[224] *http://www.azi.md/news?ID=45650*

[225] *Gudrun B. Migration policies and EU enlargement. Austrian Institute of Economic Research, Paper for the Migration Conference in Bratislava, 29 to 30 April, 2002. http://typo3.wsr.ac.at/biffl/fileadmin/files/almaty-migration_01_2005.pdf*

[226] *Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union. - Georgetown University and Sciences Po Paris, p.20*

жительство в странах ЕС для квалифицированных работников из третьих стран, которая призвана обеспечить одинаковое отношение к работникам на работе. По словам Фраттини: "Мы должны рассматривать иммиграцию как обогащение и как неизбежное явление сегодняшнего мира, а не как опасность... Вызовом является привлечение работников, которые необходимы для того, чтобы заполнить специфичные ниши".[227]

Несмотря на это, как определенные категории европейских граждан, так и ряд ведущих политиков Евросоюза противятся идее свободного передвижения лиц из восточных – стран соседей непосредственно в ЕС. Например, бывший министр внутренних дел Германии Отто Шили мечтал о своего рода крепости под названием "Европа". По его мнению, беженцев следует задерживать прямо на внешних границах и отправлять в так называемые безопасные третьи страны. Эту позицию он подтвердил на неформальной встрече министров юстиции и внутренних дел ЕС в Дублине в феврале 2004 года, где обсуждался вопрос создания за пределами ЕС сети специальных центров для потенциальных иммигрантов.[228] Специальные центры задумывались как возможность сдерживания потоков нелегальной иммиграции в страны ЕС, где социальные и политические системы не справляются с наплывом желающих перебраться в Европу. Новая европейская миграционная политика призывалась «решить проблемы собственно на местах», в странах Северной Африки и восточноевропейских государствах, которые должны войти в зону влияния Евросоюза, так называемую Большую Европу. Предполагалось, что африканец, желающий переехать в Европу, должен будет сначала прибыть в миграционный лагерь, заполнить официальные документы и дожидаться разрешения на въезд или депортацию в случае отказа. Первые пять экспериментальных лагерей намеревались открыть в Северной Африке – в Ливии, Тунисе, Алжире, Марокко и Мавритании. Страны Балтии и Австрия предлагали создать аналогичные лагеря на Украине для иммигрантов со всего постсоветского пространства, включая Россию.[229] Проект Германии активно поддержали Италия и Великобритания, давно предлагавшая нечто подобное. Однако с предложением Министра Внутренних Дел Германии категорически не согласились Франция и Испания, а также правозащитные организации. Министр внутренних дел Испании Хосе Антонио Алонсо заявил, что его страна «не собирается поддерживать ни одну инициативу, которая не удовлетворяет минималь-

---

[227] *European "blue card" to solve problem of aging population? //, http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/018-10568-267-09-39-902-2007092isto10548-2007-24-09-2007/default_en.htm, 26 September 2007*

[228] *Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты. // "Коммерсант Plus", №4, 2004, 6 февраля*

[229] *http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0*

ным социальным и гуманитарным принципам».[230] Таким образом, хотя наиболее мотивированные участники подобных переговоров не пришли к единому мнению о том, как пресекать ежедневный наплыв беженцев на территорию ЕС, все же схожие инициативы по-прежнему витают в воздухе.

Возможные масштабы миграции при расширении ЕС на Восток вызывают наиболее острые политические дискуссии в странах Европейского Союза. Такие страны как Германия и Австрия, а также Скандинавские страны опасаются, что массовая иммиграция, а она вероятна, если новым членам ЕС будет предоставлена полная свобода передвижения граждан, может деструктивно повлиять на их рынки труда. Действительно, большой разрыв в заработной плате (средняя зарплата в государствах-кандидатах составляет 40% от евросоюзовской) теоретически может привести к массовой миграции с Востока на Запад Европы. Восприятие опасности нашло отражение в словах бывшего британского Премьер-министра Тони Блэра: "Важно, что мы осознаем, что существует возможный риск со стороны этих стран-кандидатов. Мы примем какие угодно необходимые меры, чтобы быть уверенным в том, что «притягивающий фактор», который может притягивать людей, нейтрализован".[231]

Доминирующий аргумент противников миграции сводится к тому, что малоквалифицированные работники будут мигрировать на запад и отберут рабочие места у местной рабочей силы, а также снизят заработки. В результате, практически все нынешние страны – члены ЕС ввели ограничения на свободное передвижение рабочей силы сроком от 3 до 7 лет.[232] По новым правилам, получившие отказ в пристанище в одной из стран ЕС, не смогут рассчитывать на пересмотр своего досье в другой.[233] Согласно разработанному плану, в мае 2009 года ЕС – 15 смогут полностью открыть свои рынки труда. Государствам – членам ЕС будет разрешено сохранять ограничения только в том случае, если им удастся доказать существование серьезной или значительной угрозы нарушения баланса на местном рынке труда. Окончательно, в мае 2011 года – через 7 лет после присоединения – гражданам всех государств – членов ЕС будет предоставлена возможность абсолютно свободного передвижения, местожительства и работы на всей территории ЕС. Всего лишь за несколько дней до присоединения к ЕС 10 новых членов в

[230] *Комоцкий О. Раскол в «пятерке». Европа решает: куда ссылать нелегальных мигрантов – в Ливию или на Украину? // "Новые Известия", 2004, 19 октября. http://www.newizv.ru/news/2004-10-21/13518/*

[231] *Crime Without Frontiers? // BBC News, 10 March 1998, http://news.bbc.co.uk*

[232] *Евробарьеры или евровозможности? // Office, №17 (202), 2004, 5 мая*

[233] *Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая, с.46*

2004 году, Великобритания объявила о введении новых ограничений для иммигрантов. Премьер-министр Тони Блэр подчеркивал важность ужесточения миграционной политики в Великобритании. Усилия правительства направились, в первую очередь, на предотвращение въезда незаконных мигрантов в страну. Правительство также ввело «систему баллов», схожую с канадской или австралийской, на основании которой иностранцы допускаются в страну, в зависимости от их необходимости и важности для экономики страны.[234]

Согласно заявлениям официальных государственных органов Франции, на территории страны находится от 200.000 до 400.000 незаконных мигрантов. В этой связи были введены жесткие меры, ограничивающие распространение этого явления: препятствование «договорным» бракам, введение биометрических виз, усиление пограничного контроля и проверки документов мигрантов и т.д. Кроме этого, будет создана миграционная полиция с целью раскрытия незаконных сетей по ввозу мигрантов на территорию страны.[235]

В Германии растущие трудности на местном уровне по урегулированию ситуации с увеличивающимся притоком мигрантов можно рассматривать как объяснение успеха на местных выборах политических партий правого политического спектра, а также проявлений ксенофобии и насилия по отношению к иммигрантам. Эти явления отражают коренной перелом в общественном сознании Германии. 1 января 2005 года в Германии вступил в силу закон, целью которого является привлечение высококвалифицированной рабочей силы и депортация тех лиц, у которых нет законных документов. По некоторым оценкам, в Германии находится 7,3 миллиона иностранцев, среди которых 500.000 – незаконно.[236]

В Австрии в феврале 2000 года к власти пришло коалиционное правительство, которое включило анти-иммигрантскую Партию Свободы во главе с Йоргом Хайдером, которое продержалось у власти до ноября 2002 года. Народная Партия Швейцарии и Датская Народная Партия - примеры других антииммигрантских политических партий в Европе. Степень их популярности отражает насколько глубоко проблемы иммигрантов волнуют рядовых граждан этих стран. Более того, она является индикатором эффективности национальных правительств в решении этих проблем. На парламентских выборах 21 октября 2007 года в Швейцарии уверенную победу одержала именно праворадикальная Народная Партия

[234] *http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1*
[235] *http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1*
[236] *http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1*

Швейцарии. Тема нежелательных мигрантов традиционно является одной из основных в политическом багаже этой партии.[237]

Испания практически единогласно была раскритикована остальной Европой за свое решение объявить «миграционную амнистию» в феврале 2005 года, в результате которой 700.000 человек, обладавших трудовыми контрактами, получили вид на жительство. Одновременно, ужесточился контроль на границах с целью предотвращения незаконной иммиграции.[238]

Однако, справедливости ради необходимо отметить, что относительно недавнее исследование, профинансированное Европейской Комиссией, приходит к выводам, что только примерно 1% (приблизительно 220.000 человек в год) от работоспособного населения десяти новых стран, вступивших в ЕС в 2004 году, склонен мигрировать на запад. Более того, те, кто бы мигрировал, представлены молодыми и хорошо образованными или учащимися в высших учебных заведениях людьми, что, по сути, поднимает проблему "утечки умов" из посылающих стран.[239] Одно их исследований, проведенных Университетским Колледжем Лондона, касается возможных масштабов миграции после расширения ЕС и приходит к выводу, что оцениваемый поток мигрантов в Германию будет колебаться от 20.000 до 210.000 человек в год, в зависимости от ограничений, которые она введет на протяжении переходного периода. Изученные факты доказывают, что миграция из 10 стран – членов ЕС, присоединившихся в 2004 году, будет в общих чертах совпадать с текущими миграционными поттоками. Подобные опасения были характерны и для предыдущих расширений ЕС, хотя оказались безосновательными.[240]

Принимая во внимание комплексный характер феномена миграции и, как следствие, его влияние на развитие ЕС, необходимо подчеркнуть, что миграция не должна рассматриваться лишь только как проблема, но и как позитивное явление. Следует признать факт того, что ЕС получает значительные преимущества от миграции и продолжит нуждаться как в высококвалифицированной, так и в низкоквалифицированной рабочей силе в результате миграции в будущем.[241]

---

[237] *Сумленный С. Швейцария правых. // Эксперт Online, 23 октября 2007, http://www.expert.ru/articles/2007/10/23/svp/*

[238] *http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1*

[239] *Ibryamova N.V. Security, Borders, and the Eastern Enlargement of the European Union. // Jean Monnet / Robert Schuman Paper Series, Vol.4, No.15, 2004, May, p.11, http://www6.miami.edu/eucenter/ibryamovasecurityfinal.pdf*

[240] *Travis A. Expansion of EU Will Not Mean More Immigration. // "The Guardian", 2003, 6 June www.guardian.co.uk*

[241] *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries. COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002,*

Анализируя тенденции и перспективы миграции с территории восточных соседей ЕС непосредственно в Европейский Союз, можно предположить, что постепенное улучшение экономической ситуации в этих странах сможет смягчить миграционное давление и предопределить возвращение в свою страну определенного процента мигрантов.[242]

Сценарий дальнейшего развития в этом направлении уже непосредственно зависит от успехов национальных правительств. Более того, эти страны сами сталкиваются с жесткими демографическими проблемами и не будут физически в состоянии подпитывать этот процесс в определенном будущем. Например, по расчетам Минэкономики Украины среднегодовая численность населения Украины будет сокращаться, и уже по Итогам 2007 года составит 46,4 миллиона человек, а в 2008-2011 годах - 46,1 миллиона, 45,8 миллиона, 45,5 миллиона и 45,2 миллиона человек, соответственно.[243] По данным Национального Бюро Статистики Республики Молдова, численность постоянно проживающего населения в стране (без учета Приднестровского региона) уменьшилась за год на 8,2 тысячи.[244] Аналогичная ситуация и в Республике Беларусь, где, по прогнозам исследовательской группы по динамике и прогнозированию численности населения Венского института демографии Австрийской академии наук, численность населения в ближайшие 50 лет будет уменьшаться.[245]

С экономической точки зрения, исследователь Брюкер разработал симуляционную модель, которая сравнила влияние краткосрочной и долгосрочной миграции на ВВП принимающей страны, на заработки «голубых» и «белых» воротничков в принимающих странах, уровень безработицы и доходы мигрантов. Систематически выводы этого исследования сводятся к следующему. В краткосрочной перспективе трудовая миграция извне ЕС будет способствовать:[246]

o *Значительному приросту ВВП*: чем гибче рынок труда, тем выше прирост ВВП. Более того, этот прирост увеличивается, если увеличивается доля «белых» воротничков в мигрантской рабочей силе;

---

http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf

242 *Moreno-Fontes Chammartin G., Cantú-Bazaldúa F. Migration prospects after the 2004 enlargement of the European Union. // International Migration Papers 73, Social Protection Sector, International Migration Programme, International Labour Office Geneva, p.15, http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp73.pdf*

243 *http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0297/panorm01.php#5*

244 *http://demoscope.ru/weekly/2007/0277/panorm01.php#1*

245 *Там же*

246 *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

o *Неопределенному влиянию на уровень заработной платы местных жителей:* местные жители в принимающих странах выигрывают в случает гибких рынков труда, и теряют в случае полужестких рынков. Однако, как выигрыши, так и потери относительно малы;

o *Значительному выигрышу для мигрантов:* прибыль мигрантов вырастает в пределах от 32 до 94%;

o *Меняющемуся характеру безработицы:* в случае гибких рынков труда не существует безработицы. В случае полужестких рынков труда доля безработных немного увеличивается в принимающих странах в пределах 0,1 и 0,2%, в зависимости от навыков, которыми владеют мигранты. «Голубые» воротнички в принимающих странах страдают из-за безработицы больше по сравнению с «белыми» воротничками.

В долгосрочной перспективе миграция приведет к следующему:[247]

o *Еще большему приросту ВВП:* ВВП вырастет на 0,4% по сравнению с текущим ВВП расширенного ЕС;

o *Позитивным результатам для местных жителей:* местные жители в принимающих государствах выигрывают в долгосрочной перспективе в том случае, если мигранты достаточно образованны;

o *Сохранению выигрышной ситуации для мигрантов;*

o *Меньшему влиянию на уровень безработицы в принимающих государствах:* учитывая, что приток капитала ведет к большему спросу на рабочую силу, уровень безработицы растет меньше в принимающих государствах;

o *Меньшему влиянию на заработные платы в принимающих странах:* Брюкер приходит к выводу, что миграция не обязательно оказывает негативное влияние на заработные платы в принимающих странах, как об этом говорили многие политики и эксперты в прошлом. Напротив, существует весомая экономическая прибыль в результате миграции в рамках расширившегося ЕС, которая пока еще должным образом не используется в силу нескоординированных политик между посылающими и принимающими странами.[248] Например, в тех странах, которые не внедрили никаких ограничений на въезд мигрантов после расширений ЕС (Ирландия, Великобритания и Швеция) был зарегистрирован экономический прирост и снижение уровня безработицы.

Статистика показывает, что миграция из 8 новых стран – членов ЕС на территорию 15 старых стран – членов ЕС в период 2000-2006 годов привела к простому увеличению ВВП расширенного ЕС не менее чем на 0,03%.

---

[247] *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

[248] *Там же*

Предполагается, что в долгосрочной перспективе число граждан 8 новых стран – членов ЕС в 15 старых стран – членов ЕС достигнет 4 миллионов, что приведет к увеличению на 1,04% населения 15 старых стран – членов ЕС. Это также увеличит ВВП 15 старых стран – членов ЕС на 1,1%, а всего расширившегося ЕС на 0,6%.[249] А больше всего от этого выиграют сами мигранты: их доход увеличится более чем на 100%.[250]

Наиболее возможным последствием миграции из стран - соседей в страны – члены ЕС будет увеличение доли людей, работающих за минимальную или чуть больше минимальной заработную плату. Это расширит разницу между средним доходом квалифицированных и малоквалифицированных работников.[251] Проблема может сводиться лишь к тому, что «голубые воротнички» могут переживать из-за опасений снижения заработной платы в результате иммиграции извне. В результате, они могут противиться свободному передвижению рабочей силы.[252]

Таким образом, можно подытожить, что проблема влияния растущих миграционных потоков в контексте расширения Европейского Союза сохранится в качестве одного из топ-приоритетов повестки дня Европейского сообщества. Протекающий в настоящее время процесс старения в Европе, сопровождающийся демографическим спадом, а также появляющаяся в результате этого нехватка рабочей силы определяют важность двух следующих моментов:

- в ближнесрочной и долгосрочной перспективе страны-члены ЕС должны будут принимать ежегодно определенное количество мигрантов для того, чтобы поддержать численность население на текущем возрастном и численном уровне;

- вопрос экономической иммиграция как высококвалифицированных, так и малоквалифицированных работников особо важен для дальнейшего экономического развития всего Европейского Союза.

Однако, возможные масштабы миграции при расширении ЕС на Восток и опасения, что это может деструктивно повлиять на рынки труда стран Европейского Союза - вызывают наиболее острые политические дискуссии в Европейском Сообществе. Подобные опасения были характерны и для предыдущих расширений ЕС, хотя оказались безосновательными,

---

[249] *Там же*

[250] *Там же*

[251] *Dani R. Globalisation and labour, or: if globalisation is a bowl of cherries, why are there so many glum faces around the table? // Baldwin R. (ed.) Market Integration, Regionalism and the Global Economy. - Cambridge, UK: Cambridge Univeristy Press, 1999, pp.117-152*

[252] *Hille H., Straubhaar T. The Impact of the EU-Enlargement on Migration Movements and Economic Integraion: Results of Recent Studies. // Migration Policies and EU Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe. - Paris, France: OECD Publications, 2001, pp.79-100*

что характерно и для текущего положения дел. Реальность доказывает, что общие негативные эффекты иммиграции настолько малы, что они могут с трудом оправдать приостановку иммиграции с экономической точки зрения.[253] Наоборот, поддержание активной фокусной иммиграционной политики будет оказывать неоспоримый положительный эффект на экономиический рост ЕС.

Анализируя тенденции и перспективы миграции с территории восточных соседей ЕС непосредственно в Европейский Союз, можно предположить, что этот процесс продлится и в будущем, учитывая разрыв в уровне жизни между богатым ЕС и существенно более бедными странами-соседями. Хотя постепенное улучшение экономической ситуации в этих странах сможет смягчить миграционное давление и предопределить возвращение в свою страну определенного процента мигрантов

Библиография

Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. COM(2002) 703 final, Brussels, 3 December 2002,http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf

Wider Europe - Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels, 11 March 2003, COM(2003) 104 final. http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/we/doc/com03_104_en.pdf

Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 16 May 2007, p.4, COM(2007) 247 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2007/com2007_0247es01.pdf

Crime Without Frontiers?// BBC News, 10 March 1998, http://news.bbc.co.uk

Dani R. Globalisation and labour, or: if globalisation is a bowl of cherries, why are there so many glum faces around the table? // Baldwin R. (ed.) Market

[253] *Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.3, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E*

Integration, Regionalism and the Global Economy. - Cambridge, UK: Cambridge Univeristy Press, 1999.
European "blue card" to solve problem of aging population? http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/018-10568-267-09-39-902-20070921STO10548-2007-24-09-2007/default_en.htm, 26 September 2007
European Commission (Manuscript completed in October 2006). The demographic future of Europe – from challenge to opportunity. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2007/ke7606057_en.pdf
Green Paper on EU approach to managing economic migration (presented by the Commission), Brussels, 11 January 2005, COM(2004) 811 final, http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf
Gudrun B. Migration policies and EU enlargement. Austrian Institute of Economic Research, Paper for the Migration Conference in Bratislava, 29 to 30 April, 2002. http://typo3.wsr.ac.at/biffl/fileadmin/files/ALMATY-MIGRATION_01_2005.PDF
Hille H., Straubhaar T. The Impact of the EU-Enlargement on Migration Movements and Economic Integraion: Results of Recent Studies. // Migration Policies and EU Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe. – Paris, France: OECD Publications, 2001.
IOM. World Migration. 2003, http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/8/ServletSearchPublication?event=detail&id=2111
Labour Migration Assessment for the WNIS Region. IOM's Mission in Ukraine report. – Kiev, IOM, 2006. http://www.iom.org.ua/docs/im100_1.pdf
Labor Mobility After the European Union's Eastern Enlargement: Who Wins, Who Loses? // A Report to the German Marshall Fund of the United States by Herbert Brücker1, IAB Nuremberg and IZA Bonn, p.5, http://www.gmfus.org/event/detail.cfm?id=358&parent_type=E
Moreno-Fontes Chammartin G., Cantú-Bazaldúa F. Migration prospects after the 2004 enlargement of the European Union. // International Migration Papers 73, Social Protection Sector, International Migration Programme, International Labour Office Geneva
NATO PA, Sub-Committee on transatlantic economic relations. The economic and trade implications of migration and outsourcing: a transatlantic challenge, draft report, 2004, 23 April

Ibryamova N.V. Security, Borders, and the Eastern Enlargement of the European Union. // Jean Monnet / Robert Schuman Paper Series, Vol.4, No.15, 2004, May, http://www6.miami.edu/eucenter/ibryamovasecurityfinal.pdf
Delisle P. The challenge of Labor Mobility in an enlarged European Union", Georgetown University and Sciences Po Paris
Stirile interne ale Parlamentului Republicii Moldova. // 2004, Aprilie
Travis A. Expansion of EU Will Not Mean More Immigration. // "The Guardian", 2003, 6 June. www.guardian.co.uk
Еврибарьеры или евровозможности? // Office, №17 (202), 2004, 5 мая.
Кокшаров А., Линтон М. Радость со слезами на глазах. // Эксперт, №17 (418), 2004, 10-16 мая.
Комоцкий О. Раскол в «пятерке». Европа решает: куда ссылать Нелегальных мигрантов – в Ливию или на Украину? // "Новые Известия", 2004, 19 октября. http://www.newizv.ru/news/2004-10-21/13518/
Мигрантам нужна Европа, а Европе – мигранты. // "Коммерсант Plus", №4, 2004, 6 февраля.
Сумленный С. Швейцария правых. // Эксперт Online, 2007, 23 октября. http://www.expert.ru/articles/2007/10/23/svp/
http://demoscope.ru/weekly/2007/0277/panorm01.php#1
http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0412en01.pdf
http://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=3073_0_4_0
http://www.azi.md/news?ID=45650
http://www.cotidianul.ro/index.php?a=6630shift=1p=1
http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0297/panorm01.php#5
http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/imp/imp73.pdf

Представлен в редакцию
20 декабря 2007 года

PROBLEMA DEMOCRATIZĂRII ÎN CONTEXTUL FORMĂRII SISTEMELOR CONTEMPORANE DE SECURITATE[254]

Vitalie GROSU
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale,
Doctorand, lector

La Sécurité constitue l'une des plus importante valeurs sociale qui a influencé en permanence le développement sociale. Mais la Sécurité n'est pas une valeur en soi, elle a une étroit lien avec des autres valeurs sociales et par cela la Sécurité constitue un phénomène social d'une distincte complexité. La corrélation de la Sécurité avec des autres valeurs sociale est réalisée par la Démocratie, qui constitue le mécanisme de l'intégration de la Sécurité dans le système sociale axiologique generale. L'analyse de l'interaction entre la Sécurité et la Démocratie mise en oeuvre un double aspect de la relation: le premier, le rôle de la démocratie dans le fonctionnement du système interne de la Sécurité; et la deuxième, le rôle de la Démocratie au but de garantir la stabilité et la sécurité internationale. Représentant les deux phénomènes politiques, la Démocratie et la Sécurité se complètent réciproquement.

Dans le context du politique interne, la liaison entre la Sécurité et la Démocratie est représenté par le régime politique, qui transforme la démocratie en far d'orientation pour tout entier mécanisme d'Etat et aussi, dans une etalon du niveaux de sécurité de l'individu. En ce sens, la protection de l'individu (les droits indispensable de soi) est établi comme priorité pour l'action de l'Etat, mais il faut souligné que l'Etat est parfois source d'insécurité, étant possible de distinguer plusieurs formes d'actions par laquelle l'Etat constitue source d'insécurité. Dans une telle situation la possibilité unique de neutraliser les menaces provenant de l'action de l'Etat, est la construction de la "démocratique State".

Le deuxième aspect de la liaison entre Sécurité et la Démocratie est leur interaction dans le contexte internationale. Ici on distingue quelques opinions, les plus relevantes étant les affirmations de l'école liberale et réaliste. L'école liberale afirme une liaison deterministe entre ces deux, la sécurité internationale étant impossible sans une fondement démocratique, le résultat finale de la promotion de la démocratie étant la Paix démocratique. En opposition avec le libéralisme l'école réaliste affirme l'incapacité de la démocratie de garantir la sécurité dans les relations internationales, le mécanisme principale de garantir la

[254] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ*

sécurité internationale restant le ”balance power”. Mais indifférent de cela les unes des représentants du réalisme sont d'accorde que la démocratie constitue une bonne prémisse pour la stabilisation et la sécurité internationale.

Problema securităţii tradiţional a ocupat un loc central în cadrul activităţii statului pe arena internaţională ca urmare atât a caracterului anarhic al sistemului internaţional, dar şi simplei existenţe a unei multitudine de state care adeseori au constituit surse de ameninţare reciprocă. Importanţa securităţii derivă din faptul că ea vine a garanta prosperitatea, dezvoltarea demnă, integritatea şi funcţionalitatea statului, iar prin aceste orientări teleologice ea realizează o influenţă colosală asupra întregului sistem social. Dimensiunea securităţii impune o anumită logică de comportament statului şi prin aceasta demonstrează că constituie factor ce dispune de potenţialul modelării imaginii lumii şi ordinii internaţionale. Nefiind definită ca o valoare în sine, securitatea se află în strânsă corelaţie cu un şir de alte categorii / valori politici care imprimă logică existenţei sale. Astfel, dacă este să ne referim la noţiunile securităţii înaintate de autori diferiţi, trebuie de menţionat că sunt evidenţiaţi diferiţi factori ce determină raţiunea de fiinţare a sistemelor de securitate, precum: valorile fundamentale şi libertatea (W.Lippmann); independenţa şi suveranitatea (H.Morgentau); siguranţa dezvoltării (A.Wolfers); identitatea, independenţa şi integritatea funcţională (B.Buzan),[255] iar o astfel de corelare a securităţii într-un complex mai larg face necesară depăşirea cadrului sistemului de securitate, fapt necesar pentru buna înţelegere a mecanismului de funcţionare a acestuia.

Caracterul interdependent al securităţii şi al categoriilor politice susmenţionate este determinată de legătura genetică dintre securitate şi politic, fapt ce permite a interpreta securitatea ca un fenomen ce trebuie inclus în cadrul unui sistem mai general al valorilor individului şi drepturilor sale. În acest sens, includerea securităţii într-un cadru teoretico-practic mai general a fost permanent subliniată în interiorul filozofiei politice. Astfel, încă Aristotel plasa în fruntea ideilor sale referitor la mijloacele de guvernare a afacerilor sociale criteriul *securităţii cetăţenilor,* B.Spinoza stabilind ca scop al stării civile „pacea şi securitatea vieţii”, iar J.-J.Rousseau considerând „grija de autoconservare (identitatea) ca sarcină principală a statului”[256]. Aşadar, plasarea securităţii într-un cadru axiologico-instituţional mai general ne permite a o defini ca una din necesităţile de bază ale fiinţei umane.

Analiza corelaţiei dintre democraţie şi securitate este o problemă deloc uşoară, complexitate care este datorată în mare parte lipsei unei opinii general acce-

---

[255] *Uscoi N. Securitatea internaţională în epoca post război rece. // http://www.actrus.ro/reviste/2_2005/a6.pdf. (accesat la 18 decembrie 2006).*

[256] *Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, Сер.18, №.1, 1998, c.35-49.*

ptate asupra celor două categorii. Existenţa multitudinii de noţiuni şi opinii cu privire la fenomenele date, precum şi fundamentul teoretico-metodologic diversificat determină existenţa mai multor strategii de analiză a problemei date. În propria opinie, un prim nivel de analiză şi o necesitate a oricărui studiu de o astfel de amploare constă în evidenţierea relaţiei conceptuale între cele două categorii, fapt ce trebuie să ne ofere baza teoretică necesară realizării sarcinii susmenţionate. Astfel, în literatura de specialitate există abordări distincte a noţiunii de securitate internaţională care exprimă nu numai dezbaterile teoretice largi a conceptului, dar vin să exprime totodată evoluţia concepţiei tradiţionale a securităţii bazate pe evidenţierea aspectului interstatal şi militar spre cea modernă reprezentată de concepţia securităţii umane în cadrul căreia fiinţa umană este plasata în centrul sistemului de securitate.

Ani buni în literatura de specialitate a predominat abordarea tradiţională a securităţii, care reducea conceptul şi punea accentul pe ameninţările ce reieşeau din relaţiile interstatale, iar acest fapt se datora largii tradiţii de abordare a relaţiilor internaţionale ca fiind dominate de state[257]. În conformitate cu aceste tradiţii şi în literatura naţională unii autori considerau că securitatea internaţională reprezintă „stare a relaţiilor internaţionale, în cadrul cărora subiectele de drept internaţional nu sunt ameninţate de pericolul războiului sau de un atentat asupra integrităţii teritoriale, independenţei şi suveranităţii”[258].

Ca urmare a transformărilor internaţionale din ultimele decenii, s-au depus eforturi de a integra abordarea tradiţională a securităţii cu acele valori social-politice ce s-au impus în noile condiţii internaţionale ajungându-se la depăşirea cadrului interstatal şi militar al securităţii. Astfel, dacă este să ne referim la noţiunea propusă de B.Buzan[259] atunci securitatea reprezintă „preocuparea de a fi liberi de ameninţări, iar în cadrul sistemului internaţional securitatea vizează capacitatea statelor şi societăţilor de a-şi menţine identitatea, independenţa şi integritatea funcţională”. În aceeaşi tradiţie securitatea mai este definită ca „starea stabilă a organismului social, care garantează integritatea şi capacitatea sa de autodezvoltare indiferent de acţiunile nefavorabile interne sau externe, sociale sau extrasociale.”[260] Referitor la definirea democraţiei trebuie de subliniat că şi aceasta a cunoscut o evoluţie impresionantă a semnificaţiei sale de la o etapă la

---

[257] *Roche J.–J. Quelles politiques de sécurité pour l'après – guerre froide? Une approche réaliste de la sécurité a l'aube du XXI siècle. // www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/etudes/roche/politiques_de_securite.pdf. (accesat la 16 ianuarie 2007).*

[258] *Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. Dicţionar, Chişinău 1998, p.138.*

[259] *Buzan B. Popoarele, statele şi teama. – Chişinău, Cartier, 2000, p.74.*

[260] *Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, 1998, Сер.18, №1, с.35-49.*

alta, suferind de un exces semantic şi în calitate de formă de guvernare subînțelegând diferite stări a lucrurilor. [261]

Un prim aspect care vizează clarificarea relației dintre securitate şi democrație îl constituie necesitatea clarificării relației stat – regim politic – securitate în contextul vieții social-politice interne. În literatura de specialitatea garantarea securității de mult timp a fost etichetată ca una dintre valorile de bază care au stat la baza acțiunilor sociale comune(deci şi a politicii) şi totodată cauză a intenției de a depăşi haosul social (starea naturală), iar prin acesta constituind rațio-nalment al creării statului. În conformitate cu afirmațiile lui T.Hobbes „statul a fost inventat pentru a apăra membrii societății atât de invaziile externe, cât şi de amenințările interne reciproce, plasându-i în siguranță într-un aşa mod în care ar putea trăi în bunăstare". Sau conform lui J.Locke „guvernul înseamnă păstrarea proprietății indivizilor (viața, libertatea şi proprietatea materială), care în stare naturală sunt foarte nesigure".[262] În acest sens, ambii autori subliniază că statul devine mecanismul prin care oamenii continuă să-şi asigure niveluri adecvate de securitate contra amenințărilor sociale.

Trebuie de subliniat totuşi, că pe măsură ce puterea statului creşte, statul poate deveni şi el o sursă de insecuritate la adresa individului, acest fapt constituind unul din paradoxurile existenței statelor. Amenințările la adresa securității ce izvorăsc de partea statului sunt grupate în general în patru categorii: cele derivate din obligațiile şi legislația internă (practicile polițieneşti excesive, gradul neadecvat de realizare a justiției); cele derivate din acțiunile directe administrative şi politice a statului împotriva indivizilor şi grupurilor; cele derivate din luptele pentru puterea politică; cele derivate din politica externă a statului.[263] Această relație fundamentală dintre stat şi securitate inevitabil implică categoria regimului politic, reieşind din importanța acestuia în cadrul sistemului politic în general şi mecanismului de stat în particular.

Analiza relației dintre stat şi securitate şi amenințărilor ce reies din partea statului s-a realizat în cadrul dezbaterilor teoretice dintre concepțiile cu privire la statul minimal şi statul maximal. În acest sens, în situația în care domină concepția statului maximal statul constituie o sursă semnificativă de amenințări la adresa securității personale, iar în practică aşa situații au coincis cu modele de organizare politică precum URSS, Germania în perioada lui A.Hitler, România în perioada lui N.Ceauşescu ş.a. Şi din contra în acele societăți în care sunt bine definite limitele şi regulile de acțiune a statului, altfel zis în cadrul regimurilor democrate, gradul de securitate personală şi a societății în general este sporit. Prin urmare, se afirmă că cu toate că democrația nu este analizată ca un meca-

---

[261] *Touraine A. Qu'est ce que la démocratie? - Paris, Ed. Fayard, 1994, p.146.*

[262] *Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, 1998, Сер.18, №.1, с.38.*

[263] *Buzan B. Popoarele, statele şi teama. – Chişinău, Cartier, 2000, p.124.*

nism orientat direct spre garantarea securității, dimensiunile şi mecanismele sale implică în integritatea lor şi problemele ce au influență asupra securității în cadrul societății fie la nivel individual, fie la nivel de grup[264].

Această realitate a relației stat – democrație – securitate şi-a avut influența sa în cadrul studiilor de securitate, şi a avut ecou în cadrul concepției Securității Umane. Impunerea conceptului Securitate Umană ca dominant pe arena politică internațională constituie în prezent o încercare de luare în considerație a relației democrație – securitate, fenomene care în opinia noastră se completează reciproc contribuind la instituirea unei concepții generale a dezvoltării umane şi individuale. Reevaluarea conceptelor tradiționale de securitate a determinat reconsiderarea relației dintre cele două fenomene, iar în cadrul concepției securității umane orientată spre înlocuirea abordării tradiționale a securității, s-a realizat atât o nouă interpretare ce include securitatea comună, securitatea globală, securitatea cooperativă şi securitatea comprehensivă, cît şi concilierea şi creşterea interdependenței dintre securitate şi democrație, care se regăsesc în dimensiunile şi chiar unele obiective comune, iar acest fapt determină şi încurajează schimbarea poziției elitei politice şi a mediului academic prin interpretarea securității internaționale ca ceva mai mult decât simpla apărare militară a intereselor şi teritoriului de stat[265].

Principala deosebire dintre concepția tradițională a securității şi concepția securității umane constă în faptul ca dacă prima reduce subiecții securității la categoria Stat, iar principalele amenințări sunt de natură politico-militară (securitatea națională în cadrul şcolii realiste), atunci cea de-a doua concepție extinde în primul rând cercul subiecților, pe lângă State fiind interpretați ca subiecți egali ai securității şi ființa umană cu drepturile, libertățile şi interesele sale, minoritățile naționale, societatea, grupurile şi sub-grupurile sociale. Această extindere a cercului de subiecți ai securității coincide cu interpretarea lor în perfectă corespundere cu teoria democratică şi a statului de drept. În plus, o astfel de abordare a cercului de subiecți în cadrul concepției securității umanitare a determinat extinderea şi reconsiderarea formelor şi surselor de amenințare la adresa subiecților securității, fiind analizate pe poziție egală atât amenințările politico-militare, cât şi cele nonmilitare, iar acest fapt a contribuit la perfecționarea cadrului conceptual prin reevaluarea conceptului securității comprehensive, cât şi a mecanismelor de garantare a securității, şi deci creşterea şanselor pentru sporirea gradului de securitate a Umanității[266].

---

264 Ibidem p.131.

265 Paris R. Human Security: Paradigm shift or hot air? // Reader: Global Politics in a Changing World. - Boston, 2003, p.255.

266 Zori-Pop V. Human Security in transition societies. - Bucureşti, Ed. Politeia - SNSPA, 2003. p.98.

Un alt aspect ce ține de clarificarea relației dintre securitate şi democrație, vizează interacțiunea acestora în cadrul sistemului internațional sau mai bine zis, efectele internaționale ca urmare a instaurării unui guvern democratic. În acest sens, formula potrivit căreia democrațiile nu luptă între ele este foarte bine răspândită printre cercetătorii contemporani ai relațiilor internaționale şi constituie elementul component al aşa zisei teze a pacifismului democratic.

Ideea democrației ca izvor al păcii mondiale cu toate că a cunoscut o largă abordare în operele unor autori de talie mondială, ca de exemplu I.Kant (Despre Pacea Perpetuă), reprezintă totuşi o ipoteza teoretică relativ recentă în studiile occidentale de securitate. Viziunea lui I.Kant potrivit căreia obiectivul păcii eterne poate fi atins numai cu respectarea a trei principii fundamentale: principiul reprezentării republicane; principiul respectării şi promovării drepturilor umane fundamentale; şi principiul interdependenței economice transnaționale[267], va reveni în forță în cadrul teoriei Relațiilor Internaționale şi va genera aprigi dispute între curentele teoretice, dar totodată şi între adepții tezei pacifismului democratic, constituindu-se astfel mai multe variante ale acestuia. Variantele majore ale păcii democrate le reprezintă versiunea monadică, al cărei argument susține ideea unui „pacifism general/absolut al democrațiilor, indiferent de natura internă a regimului partenerilor sau al oponenților". Argumentele versiunii vizate sunt că „democrațiile nu inițiază război împotriva altor democrații" şi faptul că „democrația este o metodă de rezolvare nonviolentă a conflictelor de interese, determinând astfel o influiență asupra culturii comportamentale a societății". Cea de-a doua versiunea, versiunea diadică sau relațională face referire la „o pace separată între democrații, menținându-se totuşi caracterul belicios al democrațiilor în relațiile cu nondemocrațiile"[268]. Principalele cauze care determină în ultima instanță pacea şi stabilitatea sistemului internațional, ca urmare a răspândirii democratice sunt potrivit tezei pacifismului democratic următoarele: construirea unei comunități interstatale pe baza valorilor, instituțiilor şi culturii politice comune; constrângerea instituțională la care sunt supuşi liderii politici, care pot fi amendați în timpul campaniei electorale pentru angajarea hazardată într-un război; transparența în procesul de luare a deciziilor, care este în strânsă legătură cu posibilitatea amendării sociale în timpul campaniei electorale; interdependența economică, pusă în aplicare prin intermediului corelației democrației cu economia de piață.

Ca răspuns la afirmațiile vizate în literatura de specialitate au fost formulate mai multe critici, principalele dintre care sunt axate pe următoarele probleme: imprecizia şi caracterul ambiguu a conceptelor utilizate, ca de exemplu cel al

---

[267] *Manual de relații internaționale. / coord. Miroiu A., Ungureanu R.-S., ş.a. – Iaşi: Polirom, 2006, p.259.*

[268] *Idem.*

democrației liberale; restrângerea cauzelor războiului numai la aspectele ce țin de activitatea statului; utilizarea partajată a exemplelor; sau logica pacifismului democratic; ignorarea cauzelor alternative responsabile de existența războiului sau a păcii; contestarea validității datelor empirice folosite în analiza statistică sau a concluziilor derivând din analiza statistică etc.[269]

În ciuda criticilor emise la adresa păcii democrate şi totodată ca reacție a recunoaşterii complexității problemei analizate, în literatura de specialitate a fost acceptată cel puțin corelația relativă dintre democrație şi securitatea internațională. În acest sens, K.Waltz într-o polemică a sa cu şcoala liberală subliniază că „în cadrul sau în afara cercului statelor democratice, pacea depinde de o precară balanță a forței, dar cauzele războiului nu se leagă pur şi simplu de state sau de sistemele de state, dar ele rezidă în ambele”[270]. Aşadar, neoreliştii chiar dacă recunosc numai cu titlu de avertisment că excelența internă a statelor este doar o fragilă bază a păcii, totuşi această excelență internă (democrația) constituie un element al unui fundament pentru constituirea sistemului de securitate, iar ierarhizarea elementelor după importanța lor o considerăm ca neadecvată, fiecare avându-şi rostul său în procesul funcționării integre şi eficace a sistemului.

Ascensiunea globalizării din ultimele decenii ale sec.XX a determinat transformarea profundă nu numai a sistemului internațional de securitate şi declanşarea proceselor de democratizare într-un număr impresionant de state, dar a contribuit în mare parte şi la recompunerea relației dintre cele două fenomene. În acest sens, un aspect important al redefinirii acestei relații este determinată de transformarea democrației din fenomen al politicii interne în fenomen al vieții internaționale şi politicii mondiale, fapt ce constituie rezultat al interdependenței ascendente ca urmare a dezvoltării globalizării. Formarea regimului internațional al democratizării în baza unei extinse rețele de regimuri internaționale ramurale constituie una din trăsăturile specifice a celui de-al treilea val al democratizării şi proceselor internaționale contemporane[271]. Însăşi intervenția militară din Irak şi Afgansitan, acompaniată de presiunile asupra Siriei şi Iranului, au confirmat prescrierea pentru relațiile internaționale din perioada postrăzboi rece a conceptului fundamental de „suveranitate condiționată”, care presupune că în principiu „statele rămân suverane... dar suveranitatea unui stat poate dispărea dacă diriguitorii săi nu respectă democrația, dețin arme de distrugere în masă sau sunt

---

[269] *Waltz K. Structural realism after the Cold War. / http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).*
[270] *Idem.*
[271] *Никитченко А.Н. Транснационализация демократии. (Третья волна демократизации в свете теорий международных отношений). // Полис, №5, 1996, с.53-69.*

legaţi de reţelele teroriste”[272], aceste argumente confirmând afirmaţia de mai sus.

Recunoaşterea mondială a valorii democraţiei, strânsa corelaţie între democraţie şi securitate şi implicaţiile democraţiei asupra securităţii internaţionale constituie acei factori ce fac inevitabilă, în sensul clarificării relaţiei democraţie-securitate, găsirea răspunsului la întrebarea dacă „existenţa statelor nondemocratice constituie un pericol la adresa securităţii internaţionale în general şi la adresa democraţiilor în particular”. În acest sens, problema corelată tezei menţionate mai sus va fi cea a intervenţionismului liberal în vederea răspândirii democraţiei şi garantării securităţii internaţionale.

Intervenţiile militare din Afghanistan şi Irak au determinat scindarea fără precedent a societăţii mondiale în tabere opuse, fiind înaintate argumente pro şi contra intervenţiei. Chiar în cadrul teoriei liberale în căutarea răspunsului cercetătorii şi liderii politici sunt scindaţi, pe de o parte cei care au presat statele liberale să intervină în vederea „înălţării bunăstării popoarelor lumii şi instituirea beneficiilor libertăţii, justiţiei şi prosperităţii”, aşa ca: J.S.Mill, W.Wilson, B.Clinton, G.W.Bush; şi de altă parte, cei care de asemenea au consimţit beneficiilor pe care o democraţie o poate aduce întregii omeniri, dar care au accentuat dificultăţile şi pericolele propagării active a acestora. La argumentele celora din urmă recurg uneori chiar însăşi realiştii fiind de acord că sfârşitul intervenţiei este nobil şi inevitabil ei revin la argumentele liberalului Kant, potrivit căruia „nici un stat nu are dreptul de a interveni în aranjamentele interne ale altuia, deoarece o astfel de acţiune poate duce la apariţia mai multor probleme decât beneficii”[273].

Atenţia deosebită acordată problemei date este datorată faptului că de răspunsul la această întrebare va depinde viitorul sistemului mondial şi în mare parte evoluţia ulterioară a unui număr considerabil de state. Cunoscând o impresionantă evoluţie problema intervenţiei dispune de reglementare în dreptul internaţional, dar prevederile juridice internaţionale a acesteia sunt în mare parte imperfecte sau cel puţin incomplete. Însăşi crearea ONU a fost corelată cu problema vizată. Întrebarea propice este, oare ONU nu fusese instituită pentru a interveni în cazurile care ameninţă securitatea internaţională, pentru promovarea drepturilor omului şi valorilor general umane? Oare comunitate internaţională nu este în drept să sprijine dezvoltarea popoarelor lumii asuprite de un grup oligarhic care profitând de o anumită situaţie politică internă sau internaţională preluând controlul asupra puterii politice constituie piedică în dezvoltarea acestu-

[272] Zorgbibe Ch. Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003, http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 7 ianuarie 2007).

[273] Waltz K. Structural realism after the Cold War. // http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).

ia?[274] Subliniem că disputele politice ca urmare a intervenției americano-britanice nu pune sub semnul întrebării încălcarea drepturilor omului de către regimul Husein, rolul perturbator al acestuia în regiunea Orientului Mijlociu, necesitatea dezvoltării democrate (indiferent de neajunsurile regimului democrat) a Umanității, dar ele constituie o manifestare a imperfecțiunii mecanismelor de realizare a intervenție umanitare. Perfecționarea mecanismului de intervenție umanitară ar permite extinderea marjei de manevră a ONU şi ar constituie un pas important pentru depăşirea crizelor de dezvoltare democratică a umanității şi funcționare a ONU.[275] Perfecționarea principiului intervenției umanitare necesită o mobilizarea diplomatică fără precedent şi ar constitui adevărata „rescriere a Cartei ONU, un adevărat San Francisco II"[276].

Problema reorganizării ONU nu este deloc nouă pentru cercetătorii relațiilor internaționale. În literatura de specialitate s-a argumentat deja că transformările structurale a relațiilor internaționale fac necesară revizuirea unei părți din prevederile Cartei, dar totodată şi ajustarea Organizației la realități geopolitice a lumii contemporane. În acest sens, menționăm că una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă organizația şi care este în legătura directă cu problematica intervenției umanitare o constituie problema reorganizării Consiliului de securitate, care în formatul său actual reprezintă şi păstrează o stare a lumii inechitabilă carcteristică perioadei imediate celui de-al doilea război mondial, aceasta în baza faptului că membrii săi permanenți constituie învingătorii războiului mondial, iar evoluția ulterioară a procesului istoric a schimbat atât imaginea cu privire la ordinea internațională, cât şi adus pe prim plan al arenei internaționale noi state cu un rol deosebit în cadrul politicii mondiale, dar care nici pe departe nu sunt reprezentate adecvat în structura vizată. In baza considerațiilor lui J.Rosenau cu privire la acțiunea structurii sistemului asupra evoluției ulterioare a proceselor ne permitem să facem concluzia că structura vizată a Consiliului de securitate este depăşită de realitatea geopolitică şi constituie cauză pentru unele din profundele crize de interacțiune din cadrul sistemului internațional contemporan. În plus, procedura de adoptare a deciziilor cel mai des constituie mecanism de blocare a acțiunii decât de adoptare a ei, iar lipsa unei decizii corespunzătoare cel mai des duce la agravarea situației, acțiunile ulterioare fiind de multe ori întârziate. În acest sens, autoeliminarea formatului actual al membrilor per-

---

[274] *Charles Ph.D. La mondialisation de la sécurité: espoir ou leurre? // www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001391.pdf. (accesat la 9 ianuarie 2007).*

[275] *Кофи А. Размышления о проблеме вмешательства. Лекция по случаю 35-го ежегодного собрания «Дитчли Фаундейшн». // http://www.un.org/russian/basic/sg/interven1.htm. (accesat la 7 ianuarie 2007).*

[276] *Zorgbibe Ch. Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 10 ianuarie 2007).*

manenţi şi extinderea sa, modificarea şi revizuirea regulilor de adoptare a deciziilor în cadrul Consiliului de securitate ar constitui un pas în depăşirea crizei actuale şi profundelor sale consecinţe asupra securităţii mondiale[277].

Totuşi, pentru concilierea democraţiei şi securităţii colective este necesar de realizat acţiuni cu mult mai largi decât unilaterala reorganizare a Consiliului de securitate. Astfel, pe lângă măsurile menţionate mai sus sunt înaintate şi aşa propuneri ca: stabilirea unei instanţe independente de evaluare a situaţiilor de criză umanitară; reîntoarcerea la concepţia de „protecţie a umanităţii"; lărgirea Consiliului de securitate prin accederea noilor actori la statutul de membri permanenţi; crearea consiliului de securitate economică; crearea pe lângă Adunarea Generală a celei de–a doilea camere consultative, care să reprezinte societatea civilă mondială; acţionarea pe lângă Consiliul de securitate a unui „organ de monitorizare a democraţiei"[278]. Desigur, o parte din aceste propuneri pot fi puse sub semnul îndoielii, dar necesitatea realizării reformelor în sistemul actual de securitate cu luarea în consideraţie a imperativului democratic constituie o opinie larg răspândită şi totodată o necesitate a vieţii internaţionale contemporane.

Bibliografie:

Uscoi N. Securitatea internaţională în epoca post război rece. / http://www.actrus.ro/reviste/2_2005/a6.pdf .(accesat la 18 decembrie2006).

Ильин В. Соотношение политики и безопасности. // Вестник МГУ, Сер.18, №1, 1998, с.35-49;

Roche J.–J. Quelles politiques de sécurité pour l'après – guerre froide? Une approche réaliste de la sécurité a l'aube du XXI siècle. // www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/etudes/roche/politiques_de_securite.pdf (accesat la 16 ianuarie 2007).

Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. Dicţionar. – Chişinău, USM, 1998.

Buzan B. Popoarele, statele şi teama. - Chişinău, Ed. Cartier, 2000.

Touraine A. Qu' est ce que la democratie? - Paris, Ed. Fayard, 1994.

Paris R. Human Security: Paradigm shift or hot air? // Reader: Global Politics in a Changing World. - Boston, 2003.

Zori-Pop V. Human Security in transition societies. - Bucureşti, Ed. Politeia - SNSPA, 2003.

[277] *Wolfgang H.R., Deng F. Choix cruciaux: Les Nations Unies, les réseaux et l'avenir de la gouvernance mondiale, http://www.idrc.ca/fr/ev-9312-201-1-DO_TOPIC.html#begining. (accesat la 16 ianuarie 2006).*

[278] *Zorgbibe Ch. Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis. (accesat la 10 ianuarie 2007).*

Manual de relaţii internaţionale. / coord. Miroiu A., Ungureanu R.-S., ş.a. – Iaşi: Polirom, 2006.

Waltz K. Structural realism after the Cold War. / http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf. (accesat la 7 ianuarie 2007).

Никитченко А.Н. Транснационализация демократии (Третья волна демократизации в свете теории международных отношений). // Полис, №5, 1996, с.53-69;

Zorgbibe Ch. Mondialisation de la democratie et sécurité collective. // Politique internationale, №100, été 2003. http://www.politiqueinternationale.com/revue/article.php?id_revue=15&id=173&content=synopsis.(accesat 7 ianuarie 2007).

Charles Ph.D. La mondialisation de la sécurité: espoir ou leurre? // www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001391.pdf. (accesat la 9 ianuarie 2007).

Кофи А. Размышления о проблеме вмешательства. Лекция по случаю 35-го ежегодного собрания «Дитчли Фаундейшн», http://www.un.org/russian/basic/sg/interven1.htm. (accesat la 7 ianuarie 2007).

Wolfgang H.R., Deng F. Choix cruciaux : Les Nations Unies, les réseaux et l'avenir de la gouvernance mondiale, http://www.idrc.ca/fr/ev-9312-201-1-DO_TOPIC.html#begining. (accesat la 16 ianuarie 2006).

Prezentat la redacţie
la 24 decembrie 2007

RELAȚIILE ECONOMICE MOLDO-FRANCEZE[279]

Andrei NEGUȚA
Republica Moldova, Chişinău, Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, Reprezentant Permanent al Republicii Moldova pe lîngă Consiliul Europei[280],
Ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar

Dans l'article «Les relations économiques moldo-françaises», les aspects historiques de la coopération sont examinés et la situation actuelle des échanges commerciaux entre les deux pays est exposée. L'auteur propose une présentation de l'activité des entreprises françaises enregistrées en Moldova avec la participation de la France – Orange, Lafarge, Bargues Agro Industrie SA, Société Générale, Lactalis, Via Lacta, etc. Il est indiqué le rôle et l'emplacement de la France dans le classement des Etats principaux qui participent à la formation des investissements en République de Moldova selon le nombre des entreprises et le capital investi sous la forme de contribution au fond statutaire pendant les années 1992-2006. Outre la coopération au niveau des Etats, il est aussi examiné la collaboration de la Moldova avec les régions de la France – Franche-Compte, Rhone-Alpes et, surtout, Alsace avec laquelle les échanges commerciaux sont assez actives. Dans l'article, il est relaté sur l'état actuel du cadre juridique des relations économiques entre ces deux pays, il est fait une brève présentation des accords conclues entre la Moldova et la France dans le domaine économique. De plus, il est étudié le rôle des Chambres de Commerce et d'Industrie des pays concernées, ils sont décris les relations entre la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République de Moldova avec les Chambres de Commerce et d'Industrie des villes françaises telles que Grenoble, Paris, Strasbourg, Colmar, Mulhouse. Il est analysé la coordination de l'activité de la Moldova et de la France dans le cadre des organisations internationales situées en France – l'Organisation Internationale de la Vigne et du Vin, la Conférence européenne des Ministres de Transport, la Banque de Développement du Conseil de l'Europe. L'auteur présente les efforts déployés en vue d'assurer des liaisons plus fortes entre les organes d'Etats moldaves et français, entre les hommes d'affaire dans le domaine agricole, du transport et d'autres secteurs. L'auteur a conclu que la dynamique des relations économiques entre la Moldova et la France est positive, mais il est nécessaire à prendre les mesures qui s'imposent pour leur fortification.

279 Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Tudor SPINEI
280 În anii 2003-2006 dl A.Neguță a fost Ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar în Republica Franceză.

Istoria a păstrat unele date şi evenimente, care confirmă legăturile țării noastre cu Franța în domeniul comerțului. Vinificatorii moldoveni tradițional participau la diferite expoziții internaționale inclusiv la cele desfăşurate în Franța. De exemplu vinul „Negru de Purcari", la Expoziția Mondială de la Paris din anul 1878, a fost menționat cu distincția supremă - medalie de aur. Producătorii din Purcari ca şi alți vinificatori moldavi, de mult timp, maturizează vinul în butoaie franceze din stejar. Tot în această perioadă Basarabia anual transmitea spre Franța cantități considerabile pentru acel timp de struguri şi vin pentru îmbutiliere şi fabricarea şampaniei.

După obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile moldo-franceze s-au dezvoltat considerabil, s-au multiplicat vizitele oficiale şi de lucru, s-a creat un parteneriat comercial şi economic permanent[281].

Volumul comerțului exterior al Moldovei cu Franța a crescut de la 9,5 mln. dolari SUA în a.1996 pînă la 86,5 mln. în a.2006 sau de 9,1 ori[282].

Relațiile dintre Moldova şi Franța găsesc o susținere la populația republicii, 2% din participanții la sondajul în cadrul serviciului „OMNIMAS" din noiembrie 2006 au considerat Franța ca țara care poate ajuta cel mai mult Republica Moldova să devină membru cu drepturi depline în Uniunea Europeană (cel mai înalt rezultat, egal cu Germania, din țările Europene membre ale UE)[283].

Prin ce motivează marele interes al Moldovei față de Franța? Ce prezintă Franța, care este caracteristica ei economică?

---

281 Neguța A. Moldova și Franța: 15 ani de relații diplomatice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analeză politică). №2 (XXXVII), 2007. - Chișinău, CEP USM, 2007, p.145-155.

282 Vezi Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova în a.2006 și Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză (a.1997).

283 Barometrul socio-politic al situației în Republica Moldova. // www.imas-inc.md (consultat pe 10 aprilie 2007).

Franța are 1% din populația mondială (63 mln. de locuitori) şi este cea mai mare țară (ca teritoriu) în Europa de Vest. Prin produsul intern brut (PIB) Franța este a 4 putere economică mondială, ea se situează pe locul 4 în lume şi în domeniul de recepție a investițiilor directe străine. În lume mult se apreciază calitatea mărfurilor franceze, nivelul înalt de cercetări ştiințifice, tehnologiile avansate. Suprafețele agricole, ce constituie 60% din teritoriul metropolitan, includ 33 mln. de hectare. Franța se situează pe primul loc în Uniunea Europeană în următoarele domenii de producere agricolă: sfecla de zahar (şi al 2-lea în lume); semințe oleaginoase; producerea cerealelor (grîu şi porumb). Al doilea loc în UE Franța deține la producerea vinului (şi in lume, după Italia); producerea laptelui (după Germania); producerea agro-alimentară cu principalele sectoare – industria carnii, a laptelui, băuturilor, alcoolului şi a.(în aceste domenii este şi primul exportator al UE). Franța deține poziții importante în Europa şi lume şi în alte domenii: al 3 exportator mondial de automobile particulare (PSA (Peugeot-Citroèn) şi Renault); al 4 producător mondial şi al 5 exportator mondial în industria farmaceutică. Multe din întreprinderile franceze sînt foarte cunoscute în Europa şi lume - Saint-Gobain este primul producător de sticlă şi al doilea exportator mondial; Michelin este primul producător mondial de anvelope pneumatice; Alcatel este al 4 fabricant de echipamente în telecomunicații (primul loc în lume în sectorul de sisteme de transmisie şi lider în rețelele de cabluri pentru instalarea în apă); întreprinderile Yves-Saint-Laurent, Vuitton, Chanel, Baccarat, Hermes, Jean-Paul Gaultier, Dior, Cartier sînt cele mai renumite în industria mondială a modei şi a celei de lux.

Franța posedă ce-a mai densă în lume şi ce-a mai lungă în UE rețea rutieră (drumuri comunale, căi departamentale, rute naționale şi autorute), are 10 mii km de autorute (al 2 rang european). Franța deține recordul mondial de viteză cu TGV (Traine a Grande Vitesse, Tren de Mare Viteză) posedînd o rețea specială unde este autorizată viteza comercială egală sau superioară 270 km/oră. Aeroportul din Paris deține locul 8 în lume după transportarea pasagerilor; Marseille, primul port francez şi mediteran, ocupă locul 3 în Europa după traficul de mărfuri; capitalul francez ocupă locul 7 în lume după capitalizarea bursieră a acțiunilor înscrise la bursa de la Paris; AXA este prima societate de asigurare din Europa; Franța este cea mai vizitată țară din lume[284].

Întărind cooperarea economică cu Franța, Moldova poate utiliza experiența ei, ținînd cont de diferențele structurale şi de altă natură ale economiei moldave. Țara noastră de asemenea cu ajutorul Franței îsi poate facilita accesul spre piețele unde deja se află capitalul francez şi poate atrage investiții străine în economia ei.

[284] *Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/France*

Partenerii francezi apreciază mult activitatea executivului şi legislativului moldav de promovare a legilor, care au suprimat şi esențial modificat multe dintre legi, regulamente, circulare, care încurcau activității normale a întreprinderilor (Ghiliotina 1 şi Ghiliotina 2), de asemenea ei susțin sistemul de „ghişeu unic” de înregistrare a întreprinderilor care se instalează tot mai mult în practica cotidiană şi simplifică procedurile de înregistrare a întreprinderilor.

Se consideră, că reexaminarea legilor despre investiții, de protecție a investițiilor, revizuirea drepturilor vamei şi a organelor fiscale, neimpozitarea condiționată a profitului societăților comerciale, adoptarea unui pachet de legi interdependente - cu amnistierea capitalului, amnistierea fiscală şi despre o nouă abordare a impozitului pe venitul obținut din activitatea de întreprinzător, crează condiții şi mai favorabile pentru investitorii francezi şi este foarte polibilă o majorare însemnată a capitalului francez în economia Moldovei[285].

În clasamentul principalelor state participante la formarea investițiilor în Republica Moldova după numărul de întreprinderi şi capitalul investit sub formă de aport la fondul statutar în perioada 1 ianuarie 1992 - 31 decembrie 2006, Franța ocupă locul 8 cu 113 întreprinderi si 121 mln. de lei, ce constituie 3% din capitalul investit de toate țările (înaintea Franței se află Spania (45 întreprinderi; 895 mln. lei capitalul investit), Olanda (respectiv 73; 583), Marea Britanie (126; 299), SUA (306; 289), România (690; 195), Rusia (544; 167) şi Cipru (122; 157)[286].

În topul țărilor cu investiții de bază în capitalul social la data de 1 noiembrie 2007, Franța ocupă locul 11 cu 126 întreprinderi, 112 mln. de lei capital investit, ceia ce constituie 3% din capitalul investit de toate țările. (înaintea Franței se află Spania, Olanda, SUA, Romania, Cipru, Marea Britanie, Germania, Turcia, Rusia şi Ucraina). Despre participarea încă modestă a capitalului francez investit în Moldova se poate de concluzionat comparînd capitalul francez cu olandez, care sînt respectiv de 8 ori şi de 6 ori mai mare[287].

Exportul Republicii Moldova in Republica Franceză ce caracterizează prin cifre care nu reflectă potențialul întreprinderilor moldave, însă dinamica exportului este încurajatoare şi crează optimizm la oamenii de afaceri. Dacă în a.2004 în Franța au fost exportate mărfuri moldave în suma de 11 mln 395,8 mii dol. SUA, atunci în a.2005 deja la suma de 16 mln. 492,4 mii dol (+44,7%), iar în a.2006 la suma de 23 mln. 854,7 mii dol. (creştere cu încă 44,6%). Comparativ

[285] *Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/pays zone geo/Moldavie/relations economiques.*
[286] *Vezi: www.mdi.md/cîs/statistică (Consultat la 10 decembrie 2007)*
[287] *Vezi: www.mdi.md/cîs/statistică (Consultat la 10 decembrie 2007)*

cu a.2004, în a.2006 exporturile mărfurilor moldave în Franța a crescut de 2,1 ori[288].

Importul în Republica Moldova a mărfurilor franceze se caracterizează prin următoarele cifre - în a.2004 au fost importate mărfuri în suma de 52 mln. 800 mii dolari SUA, în a.2005 în suma de 64 mln. 425,1 mii (+22,3%) iar în a.2006 nivelul importurilor comparativ cu anul precedent puțin a scăzut pînă la 62 mln. 679,4 mii dolari (-2,7%).

Majorarea exporturilor moldave în Franța în anii 2004-2006, micşorarea nesimnificativă, dar totuşi micşorarea importurilor din Franța în aceşti ani, n-au avut o influență cardinală asupra soldului negativ al comerțului Moldovei cu Franța, care în a.2004 a constituit – 41,5 mln. dol. SUA, în a.2005 - 48. O micşorare mai esențială a soldului sa produs numai în a.2006, cînd comparativ cu a.2005 soldul s-a micşorat cu 9,1 mln. dolari. Se impun măsuri urgente şi cardinale în scopul micşorării deficitului balanței comerciale a Moldovei cu Franța[289].

Despre contactele economice încă slabe dintre Republica Moldova şi Republica Franceză denotă situația cu schimburile comerciale (conform datelor a.2006):

- Moldova este al 128 client al Franței;
- Moldova este al 127 furnizor pentru Franța;
- Franța este al 11 client al Moldovei;
- Franța este al 10 furnizor pentru Moldova.

Tabelul 1. Moldova a exportat (a.2006) spre Franța:

---

[288] *Vezi: Date statistice privind comerţul exterior al Republicii Moldova cu Franţa în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Naţional de Statistică.*

[289] *Vezi: Date statistice privind comerţul exterior al Republicii Moldova cu Franţa în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Naţional de Statistică).*

Produse	*Valoarea în mln.euro*	*%*
produse agricole, silvicole şi piscicole (96% din ele sînt nucile)	13,4	64,12
pei, îmbrăcăminte din piele	4,5	21,46
produse a industriei textile	1,1	5,20
produse ale industriei agricole şi alimentare	0,8	3,85
produse chimice, în cauciuc sau în materiale plastice	0,77	3,70
alte materiale	0,35	1,67
total produse	20,92	100,00

Tabelul 2. Principalele produse importate în Moldova din Franța (a.2006)

Produse	*Valoarea în mln.euro*	*%*
produse ale industriei agricole şi alimentare	9,45	22,30
echipamente electrice şi electronice	5,40	12,75
echipamente pentru cămine	4,26	10,07
produse chimice, în cauciuc sau în materiale plastice	4,15	9,79
produse agricole, silvice şi piscicole	4,02	9,49
produse ale industriei de automobile	3,55	8,38
echipamente mecanice	2,47	5.83
vase de apă, avioane, trenuri, motociclete	2,34	5,53
produse farmaceutice şi de parfum	2,05	4,84
produse în lemn, hîrtie sau carton	1,41	3,33
alte produse	3,23	7,69
total produse	42,33	100,00

Tabelul 3 caracterizează comerțul Moldovei cu Franța în anii 1996-2006[290].

[290] *Vezi: Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză (pentru anul 1997); Date statistice privind comerţul exterior al Republicii Moldova cu Franţa în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Naţional de Statistică; Moldova în cifre*

	'96	'97	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06
Total	9,5	18,9	30,4	19,0	27,9	34,0	34,9	44,6	64,1	81,0	86,5
Export	2,1	5,7	8,3	6,4	7,9	8,4	11,4	9,4	11,3	16,5	23,8
Import	7,4	13,2	22,1	12,6	20,0	25,6	23,5	35,2	52,8	64,5	62,7
Sold	-5,3	-7,5	-13,8	-6,2	-12,1	-17,2	-12,1	-25,8	-41,5	-48,0	-38,9

Cooperarea economică moldo-franceză la nivelul întreprinderilor a cunoscut de-a lungul anilor o amploare deosebită. La 1 ianuarie 2008 în Moldova există 126 întreprinderi cu capital francez[291]. Domeniile cele mai importate ale cooperării economice dintre Moldova şi Franța, inclusiv prin prezența investițiilor franceze, sînt: telecomunicațiile (Orange, fostul Voxtel), materialele de construcții (Grupul francez Lafarge, acționar majoritar al uzinei de ciment SA „Ciment”, Rezina), sectorul bancar (Societe Generale), agroalimentar (Bargues agroindustries în sectorul nucilor la Teleneşti, Kazayak-Vin (s.Cazaclia, Gagauzia) şi a.

O parte importantă a investițiilor franceze are o legătură cu societățile provenite din sectorul public din Moldova[292]. Această poziție indică o implicare mare a societăților franceze în procesul de privatizare. Ultima perioadă de timp denotă interesul mai clar şi evident al întreprinderilor franceze de a dezvolta relațiile lor de afaceri în Moldova. Numeroase întîlniri de afaceri au scos în evidența dorințele mediilor de afaceri moldav şi francez de a întări legăturile lor.

O pondere mai deosebită au următoarele întreprinderi: France Telecom Mobil International este acționarul majoritar al companiei „Voxtel”, primul operator de telefonie mobilă în Moldova din octombrie 1998, care din a.2007 a devenit „Orange” conform politicii interne a companiei franceze. Aceasta a permis „Voxtelului” să devină imediat o parte a lumii „Orange”, să obțină aceleaşi propuneri ca şi la abonații „Orange”, care în lume sînt mai mulți de 100 mln. Clienți.

„Orange” a luat cu sine şi realizările companiei „Voxtel”, care este lider în Moldova la toți indicii: acoperirea teritoriului țării, numărul de clienți (circa 1 milion 200 mii), volumul profitului, investițiilor, vînzărilor. Compania posedă deja şi acoperire națională EDGE, care înseamnă, că în orice localitate a Moldo-

(culegere succintă de informaţii statistice în anii 2003 şi 2004; Republica Moldova în cifre -

anii 2000, 2002 şi 2005.

[291] *Vezi: www.mdi.md/cîs/statistică*
[292] *Vezi: www.diplomatie.gouv.fr/pays zone geo/Moldavie/relations economiques*

vei există ieşire la Internet cu o viteză rapidă la telefonul mobil. Datorită companiei franceze în Moldova a devenit posibil de utilizat forma de comunicare cu ajutorul telefonului mobil „Orange blog” (zilnic personal publicat în internet). Transformarea „Voxtel” în „Orange” a devenit posibil datorită deciziei Consiliului director a Francetelecomului de a răspîndi asupra clienților Moldovei standardele mondiale în domeniul legăturii mobile.

Compania de telefonie mobilă „Orange” a devenit un sprijin businessului din Moldova - întreprinderile mici şi mijlocii beneficiază de oferta „Pro”, cele mari de abonamentul „Business”. Numai in a.2007 volumul investițiilor în Moldova a alcătuit cifra de 40 mln. de dolari SUA, fiind o cifră record. Întrevederile conducerii companiei franceze „Orange” cu Prim-ministrul Republicii Moldova V.Tarlev în aprilie 2007 au confirmat politica de a continua investițiile în economia republicii „si nu doar în sectorul telefoniei mobile, ci şi în altele domenii de interes comun”[293]. Guvernul Moldovei depune eforturi permanente pentru crearea unor condiții avantajoase de activitate pentru oamenii de afaceri, încurajează activitatea companiei franceze pe piața moldovenească.

Grupa franceză „Lafarge”, nr.1 mondial în materialele de construcție, este acționarul majoritar al uzinei de ciment din Rezina şi s-a angajat să investească 13 mln. de dolari SUA pentru modernizarea uzinei şi formarea personalului nou. Investitorul francez realizează planul personal de a mări producția de ciment a uzinei de patru ori, comparativ cu anul privatizării. SA „Ciment” are în prezent peste 700 de membri, preconizînd să continuie crearea unor noi locuri de muncă.

În a.2006 SA „Ciment” a sfîrşit construcția liniei tehnologice nr.2 de producere a cimentului, care a început în a.1988 şi a fost oprită în a.1992. În martie-mai 2006 a avut loc o ofertă deschisă de cumpărare a acțiunilor societății, în rezultatul căria acționarul majoritar şi-a mărit pachetul de acțiuni de la 71,6% la 94%[294]. Uzina a produs în a.2006 815 mii tone de ciment, dintre care 756 mii au fost realizate în interiorul republicii, iar 59 mii tone au fost exportate. Grupul francez a investit pînă în prezent 12 mln.de euro şi preconizează să investească în anii 2008-2010 încă cel puțin 50 mln.de euro.

---

293 *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md (Consultat pe 12 decembrie 2007).*

294 *Darea de seamă a S.A.„Ciment”despre activitatea sa în a.2006. // “Logos Press”, 2007, 23 martie.*

Grupul „Lafarge” este un partener serios al Republicii Moldova. Activitatea SA „Ciment” este o confirmare a investiției profitabile în economia moldavă şi o dovadă a climatului investițional favorabil din Republica Moldova[295].

Schimbări favorabile intervin şi în domeniul bancar. În a.2007 la Bursa de Valori al Moldovei a fost înregistrată cea mai mare afacere din istoria ei - banca franceză „Societe Generale” a cumpărat 5.021.650 acțiuni sau 70,75% din acțiunile băncii moldave „Mobiasbancă”, la suma de 18,4 mln. de euro sau 313,9 mln. de lei. Acest contract a adus băncii moldave o prețuire înaltă în sfera bancară mondială şi o nouă dezvoltare. Afacerea a fost posibilă şi datorită la faptul, că Moldova este considerată un partener de încredere şi grupul francez doreşte să extindă rețeaua sa europeană în această zonă[296].

Grupul bancar „Societe Generale”este prima bancă de retail în Franța, iar în plan internațional are 9,2 mln. de clienți într-un sistem de 30 filiale care acoperă 26 de țari, are o prezentă puternică în Europa de Sud-Est, Rusia s.a. țari. Reprezentanții băncii împreună cu ai firmei franceze „Mangouste” examinează şi Transnistria din punct de vedere a climatului investițional, situației politice şi economice.

În anii 2006-2007 marca franceză „Citroen Berlingo”, realizată prin centrul tehnic din or.Chişinău, a avut cele mai mari vînzări. Microbusele, alte modificații ale automobilului francez, destul de economice, comode, se bucură de o mare popularitate la automobiliştii Moldovei.

Anul 2005 a permis concretizarea proiectelor de auvengură dintre Moldova şi Franța. Grupul francez „Lactalis” a cumpărat o fabrică de lapte şi 2 de brînzeturi, la care sînt angajați în total 1.400 persoane. Investitorii francezi au devenit majoritari în grupul „Via Lacta”, specializat în produsele laptelui, înghețatei s.a. produse similare. Un interes deosebit a manifestat grupul francez „Areva”, - care a dat un răspuns pozitiv proiectului Băncii Mondiale pentru a cumpăra pentru

---

[295] *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 12 decembrie 2007).*

[296] *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu conducerea grupului Societe Generale. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 17 ianuarie 2007.*

Moldova un sistem de lansare în domeniul electric. Întreprinderea franceză „SAGEM Defence Securite”(parte componentă a grupului destul de influent SAFRAN) elaborează un sistem de carti de identitate biometrice pentru necesitățile Moldovei, iar intreprinderea „Schneider” va participa la construcția unei centrale electrice cu suma de investiții de 40 mln. euro[297].

Autoritățile moldave permanent întreprind măsuri de întărire a relațiilor cu structurile statale şi asociațiile cetățenilor francezi din regiunile țării. O dinamică bună au relațiile de înfrățire între oraşele Chişinău şi Grenoble (capitala departamentului Isere); Călăraşi şi Villefranche (reg. Rhone Alpes). Contacte bune de lucru au oraşele Bălți şi Lyon. Legăturile economice şi culturale dintre țări sînt întărite de peste 30 de asociații de prietenie moldo-franceză, dintre care „Les moldaviens” (or.Bordeaux), „La passerelle Alsace-Moldavie” (or.Haguenau) sînt cele mai active.

La nivelul regiunilor cele mai strînse relații economice Moldova le are cu reg. Franche-Comte (primul document cu această regiune a fost semnat încă în a.1991 la Chişinău), Rhone Alpes, Alsacia[298].

Regiunea Alsacia în care trăiesc 1,8 mln. de locuitori (3% din populația țării), ocupă 1,5% din teritoriul Franței, a asigurat în a.2007 7,2% din exporturile țării. Această bogată regiune a Franței este interesantă şi utilă oamenilor de afaceri moldavi datorită experienței ei, dar şi posibilităților pe care le are – contactele transfrontaliere de lucru cu Germania şi Elveția; în această parte a Europei se află 80% din piața europeană de mărfuri la o distanța de numai 5 ore de deplasare; reprezentanțele regiunii activează în 21 de țări ale lumii. Alsacia poate da oamenilor de afaceri din Moldova cele mai bune perspective de integrare economică în Europa[299].

În ultimul timp în rezultatul eforturilor depuse în regiunea Alsacia are loc o promovare constantă a intereselor comercial-economice ale Republicii Moldova, în special, prin multiplicarea contactelor de lucru cu Camerele de Comerț şi Industrie din oraşele Strasbourg (camera regionala), Colmar şi Mulhouse (camere departamentale), în scopul diversificării piețelor străine de desfacere pentru produsele autohtone moldoveneşti şi atragerii investitorilor alsacieni[300]. În februarie 2007 o delegație a Republicii Moldova condusă de Vice-ministrul Econo-

---

[297] *www.diplomatie.gouv.fr/pays zone geo/moldavie*

[298] *Raportul de activitate a Reprezentanței Permanente a Republicii Moldova pe lîngă Consiliul Europei în a.2007, p.18.*

[299] *Alsace-champion. // Le journal des entreprises du dep.Bas-Rhin, 2008, janvier, nr.8 p.1-2.*

[300] *Негуца А. Молдова - Эльзас: новые экономические возможности. // «Logos Press», 2007, 14 сентября.*

miei şi Comerţului V.Melnic a vizitat oraşele Strasbourg şi Colmar, a participat la Ziua Moldovei, desfăşurată în incinta Camerei de Comerţ şi Industrie. Conducătorilor de 33 de întreprinderi alsaciene li sa prezentat piaţa comercială a Moldovei, condiţiile de apropiere de Alsacia, politica comercială a ţării noastre, dezvoltarea potenţialului de export şi a relaţiilor de colaborare la nivel regional şi internaţional.

Desfăsurarea Zilei economice a ţării, convorbirile cu conducerea Camerei, organizarea unei conferinţe de presă pentru jurnaliştii alsacieni se activează în domeniul economic, întrevederile delegaţiei cu reprezentanţi ai companiilor alsaciene au consolidat imaginea pozitivă a Moldovei în regiunea Alsacia, au stabilit noi contacte de colaborare. În prezent se examinează posibilitatea desfăşurarii în a.2008 a unui forum al oamenilor de afaceri moldoveni şi francezi la Strasbourg[301].

Mai jos se prezintă analiza schimburilor comerciale dintre Moldova şi regiunea Alsacia a Republicii Franceze[302].

Tabelul 4. Exportul Moldovei din regiunea franceză Alsacia în a.2006

Exporturile Moldovei	*Valoarea mln.euro*	*%*
pei, îmbrăcăminte din piele	2,00	90,25
produse ale industriei textile	0,16	7,52
produse chimice, în cauciuc sau materiale plastice	0,05	2,23
total	2,21	100,00

Tabelul 5. Importul Molşdovei din regiunea franceză Alsacia în a.2006

Importurile în Moldova din regiunea Alsacia	*Valoarea mln.euro*	*%*
produse chimice, în cauciuc sau materiale plastice	1,59	43,34
produse ale industriei de automobile	0,94	25,68
echipamente mecanice	0,70	19,29
produse ale industriei agricole şi alimentare	0,13	3,63

[301] *Raportul de activitate a Reprezentanţei Permanente a Republicii Moldova pe lîngă Consiliul Europei în a.2007, p.18-19.*

[302] *Moldavie (materiele statistice ale vamei Strasbourg şi Camerei de Comerţ şi Industrie din or.Colmar), 2007, 5 februarie*

îmbrăcăminte din piele	0,10	2,85
vase de apă, avioane, trenuri, motociclete	0,08	2,34
echipamente pentru cămine	0,04	1,27
produse farmaceutice şi de parfum	0,03	0,92
alte produse	0,02	0,68
total	3,63	100,00

Moldova şi Franța valorifică potențialul de activitate în comun în cadrul organizațiilor economice internaționale, amplasate pe teritoriul Republicii Franceze.

Organizația Internațională a Viei şi Vinului (OIVV), amplasată la Paris şi în cadrul căreia sînt angajați un grup de specialişti francezi, oferă posibilitatea pentru vinificatorii, oenologii moldoveni să examineze experiența Franței şi a altor membri ai OIVV, să se efectueze vizite reciproce la intreprinderile din țările noastre, să participe la reuniunile europene şi internaționale ale savanților.

O altă organizație internațională amplasată în Franța, la Paris este Conferința Europeană a Miniştrilor de Transport (CEMT), în care Republica Moldova deține statutul de membru cu drepturi depline, începînd cu a.1996.

Partenerii francezi în cadrul CEMT ajută autoritățile moldave în armonizarea legislației privind securitatea rutieră, mediul înconjurător, liberalizarea pieții serviciilor de transport, accesul la piețele serviciului de transport din țările Europei, promovarea transportului de pasageri publici şi colectivi pentru asigurarea traficului rutier intens şi a. Pentru Moldova este foarte important asigurarea obținerii anuale şi repartizării autorizațiilor pentru efectuarea traficului internațional de mărfuri.

Contactele bune de lucru s-au creat între reprezentanții Moldovei şi ai Franței şi în cadrul altei importante instituții financiare europene- Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei, amplasată la Paris. Reprezentanții Franței în Consiliile de direcție şi de administrare a Băncii s-au pronunțat în favoarea aprobării pentru Moldova a 3 proiecte investiționale- transfugia sîngelui, construcția de locuinte sociale şi renovarea Spitalului Clinic Republican.

În afară de contactele vinificatorilor moldoveneşti cu Organizația Internațională a Viei şi Vinului, în ultimul timp se întaresc şi contactele directe cu specialiştii francezi. În noiembrie 2007 holdingul rusesc „Uzina Interrepublicană de Vin (Mejregionalinîi Vinîi Zavod), care deține din a.2002 80% de acțiuni a uzinei moldave „Călăraşi Divin", a procurat „Casa de cogniac Jenssen SAS" în oraşul francez Cogniac (din regiunea Poitou-Charentes). Prin această procurare a devenit posibilă o cooperare mai strînsă a producătorilor de divinuri moldave cu cei francezi (cogniacurile Carte Blanche, XO Grande Champagne, Hors D'Age XO şi a.)

Vinurile şi sucurile fabricate în Moldova sînt destul de cunoscute specialiştilor din Uniunea Europeană, inclusiv Franța, care conform tradiției organizează anual multe degustări şi concursuri internaționale. Numai în a.2005-2007 vinurile moldoveneşti au fost prețuite cu 15 medalii de aur, argint şi bronz la concursurile de la Paris, Bordeux, Reims, iar vinurile produse de Acorex Wine Holding (4 sorturi) şi de compania Lion Gri (2 vinuri) au fost considerate învingatoare la concursul a 1000 de cele mai bune vinuri din lume „Les Vinalis Internationales 2006”, care a avut loc la 2-6 martie 2007 la Paris.

În ultima perioadă se întăresc legăturile dintre agricultorii Moldovei şi Franței. Întrevederile din noiembrie 2007 a conducerii Parlamentului şi executivului moldav, a ministerului agricol cu preşedintele Consiliului administrativ al societății pentru extinderea vînzărilor de produse agricole şi alimentare (SOPEXA) a Ministerului Agriculturii a Frantei, au exprimat interesul Moldovei față de preluarea experientei Franței în sectorul agroalimentar, au permis determinarea posibilităților şi mecanismelor de cooperare a organizației cu reprezentanții complexului agro-industrial al republicii, inclusiv în promovarea produselor moldave pe piețele străine.

Spre întărirea legăturilor comercial-economice este coordonată activitatea Camerelor de Comerț şi Industrie din țările noastre. Camera Republicii Moldova are bune contacte de lucru cu Camerele de Comerț şi Industrie din oraşele Paris, Grenoble, Lyon, Valence, Strasbourg, Colmar, Mulhouse şi alte oraşe.

O mare importanță în întarirea relațiilor economice dintre Moldova şi Franța o are turismul extern. Cifrele ce caracterizează schimburile de turism sînt încă destul de modeste, însă tendința de vizitare reciprocă este pozitivă. Conform Biroului Național de Statistică a Moldovei în prima jumatate a a.2007 țara noastră a fost vizitată de 235 francezi (2,9% din numărul total ce ne-au vizitat). În aceiaşi perioadă 101 moldoveni (0,3% din turiştii Moldovei) au vizitat Franța.

Moldova şi Franța colaborează şi în domeniul protecției mediului ambiant. Legăturile dentre ministerele de mediu devin mai strînse, Franța ajută țara noastră în armonizarea legislației le cea comunitară, ne transmite experiența acumulată, participă la elaborarea proiectelor ecologice. În a.2008 va fi finisat proiectul de utilizare a condensatoarelor electrice, care conțin o substantă periculoasă hexaclorciclohexan, va continua ajutorul Franței în programul de distrugere a substanțelor chimice, inclusiv a pesticidelor, acumulate de mulți ani în republica şi de recultivare a terenurilor agricole în scopul reîntoarcerii lor în circulație.

Reprezentanții Franței au rol important şi în cadrul Asociației investitorilor străini din Moldova. Întrevederile desfăşurate la sediul companiei „Orange Moldova”, la Guvernul țării au ca scop determinarea acțiunilor ce ar asigura îmbunatațirea în continuare a climatului investițional în Moldova şi de atragere a unui flux sporit de investiții în economia națională. În rezultat, dialogul dintre administrația publică centrală şi comunitatea de afaceri a avansat mult în anii

2006-2007, grație cărui fapt s-a reuşit soluționarea mai multor probleme cu care se confruntau anterior oamenii de afaceri[303].

Reprezentanții companiilor "Orange", "Lafarge", "Bargues Agro Industries" SA au propus şi perfecționarea cadrului legislativ-normativ, a celui fiscal. O parte din ele deja au fost examinate şi implementate de Parlamentul Moldovei, altele se află în procesul de examinare la Guvern.

În scopul valorificării potențialului economic dintre țările noastre, la propunerea părții franceze, va fi creat un club al oamenilor de afaceri din Moldova şi Franța, care se va întruni cu regularitate pentru a discuta posibilitățile de conlucrare[304].

Asupra dezvoltării economice şi sociale a Moldovei o influență puternică are migrația forței de muncă, inclusiv în Franța[305]. Numărul migranților moldoveni în Franța (la 1 iulie 2007 de organele franceze sînt luati la evidență 4862 cetățeni ai Republicii Moldova) este permanent în creştere, fără careva simptome, că această tendință se poate schimba.

Aceste probleme permanent se află în atenția diplomaților, parlamentarilor, savanților din ambele țări. Guvernul Republicii Moldova la 18 iulie 2007 a luat hotărîrea să inițieze negocieri asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze privind reglementarea fluxurilor migratorii ale forței de muncă.

---

303 *Întrevederea Prim-ministrului Moldovei cu reprezentanții Asociației investitorilor străini din Moldova. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 12 decembrie 2007).*

304 *Crearea unui Club oamenilor de afaceri din Moldova şi Franța. // www.gov.md/noutăți (Consultat la 4 octombrie 2007)*

305 *Moşneaga V. Migrations economiques en Europe: flux, tendences, repercussions; Parmentier F. La Moldavie et les dinamiques migrotoares, frein ou matear d'europeanisation. // Coloque „Migrations Est-Ouest en Europe :une ressourse pour les pays de departe t d'acceuie?, Paris, 2006*

La dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze va contribui şi liberalizarea sistemului de vize cu Uniunea Europeană. O mai mare mobilitate a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri şi alte necesități, incontestabil vor influența pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța.

O mai amplă utilizare a posibilităților sistemului GSP+ şi posibil, a Preferințelor comerciale autonome, care este foarte probabil să fie acceptate în a.2008, de asemenea vor avea o influență bună asupra Moldovei cu Uniunea Europeană, inclusiv cu Franța.

Guvernele Moldovei şi a Franței examinează permanent starea şi perspectivele cooperării economice, comerciale, ştiințifice şi tehnice dintre țări. În anii 1997-2006 Guvernul Moldovei a fost insistent în promovarea ideei de a asigura dezvoltarea continuă a relațiilor bilaterale şi a colaborării în diferite domenii prin aprobarea componenței nominale a părții moldave a Comisiei mixte interguvernamentale moldo-franceze pentru cooperare economică, comercială, ştiințifică şi tehnică (Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.1042 din 10 noiembrie 1997; Hotărirea Guvernului Republicii Moldova nr.873 din 17 august 1998; Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.869 din 28 iulie 2004).

Guvernul francez n-a dat curs propunerii moldave de creare a părții franceze a Comisiei mixte interguvernamentale, motivînd prin faptul, că nu consideră comisiile mixte ca o pîrghie efectivă de influență asupra achimbului comercial-economic şi al cooperării economice în întregime (întrevederea Ambasadorului A.Neguța cu ministrul francez al comerțului exterior C.Lagarde la 23 martie 2006 (arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză). Totuşi cu unele țări, de exemplu Rusia, acționeză Comisiile în chestiunile colaborării bilaterale (la nivel de şefi de guverne) şi Sesiunile Consiliurilor mixte în chestiunile economice, financiare şi comerciale (CEFIC).

În anii 2004-2007 partea moldavă şi cea franceză au luat unele măsuri în scopul îmbunătățirii în continuare a cadrului juridico-economic. O importanță mare a fost acordată examinării proiectului de lege privind ratificarea Convenției între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impuneri şi prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit şi a Protocolului la Convenție. Aceste documente au fost semnate la Paris la 30 octombrie 2006 de către miniştri de externe a celor două țari A.Stratan şi Ph.Douste-Blazy. Parlamentul Moldovei la 22 februarie 2007 a ratificat Convenția şi Protocolul şi a cerut de la Guvernul țării să întreprindă măsurile necesare pentru realizarea prevederilor acestor două acte. Preşedintele Republicii Moldova V.Voronin prin Decretul nr.1022-IV din 7 martie 2007 a promulgat

Legea nr.31 din 22 februarie 2007 privind ratificarea Convenției şi a Protocolului la ea[306].

În prezent cadrul juridic destinat cooperării în domeniul economic este format din:

1. Acordul între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze privind încurajarea şi protejarea reciprocă a investițiilor, semnat la Paris la 8 septembrie 1997 şi ratificat de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.1453-XIII din 28 ianuarie 1998)[307];

2. Convenția între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impuneri şi prevenire evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit şi a Protocolului la ea, semnate la Paris la 30 octombrie 2006 şi ratificate de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.30-XVI din 22 februarie 2007[308]);

3. Tratatul de înțelegere, prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Republica Franceză, semnat la 29 ianuarie 1992 şi ratificat de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.85-XIII din 28 ianuarie 1994)[309];

4. Acordul de cooperare culturală, ştiințifică şi tehnică între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze, semnat la Chişinău la 24 noiembrie 1994 şi ratificat de Guvernul Republicii Moldova (Hotărîrea nr.299 din 29 mai 1996)[310];

5. Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii şi Alimentației al Republicii Moldova şi Ministerul Agriculturii şi Pesciutului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii şi dezvoltării rurale, semnat la Paris la 14 octombrie 2997[311].

Este gata pentru semnare Acordul privind serviciile aeriene între guvernele țărilor. La examinarea părții franceze se află proiectul de Acord între țări privind colaborarea în domeniul turismului şi Memorandumul interministerial privind cooperarea în domeniul securității populației şi pieții muncii.

O sarcină a parlamentelor şi guvernelor din ambele țări rămîne adoptarea de noi acte normative şi perfecționarea celor existente în scopul eliminării obstacolelor în cooperarea oamenilor de afaceri şi societatilor lor.

---

[306] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.36-38, p.26.*

[307] *Tratate Interna□ionale la care Republica Moldova este parte. Vol.24. - Chi□inău, Moldures, 2000, p.175-178.*

[308] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.36-38, p.26-27.*

[309] *Tratate Interna□ionale la care Republica Moldova este parte. Vol. 32. - Chi□inău, Moldpres, 2000, p.233.*

[310] *Tratate Interna□ionale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. - Chi□inău, Moldpres, 2000, p.410-413.*

[311] *ibidem, p.408-410.*

Concluzii

Analiza situației permite să concluzionăm, că în domeniul comercial-economic, legăturile reciproce dintre Moldova şi Franța devin mai puternice. În Franța tot mai mulți oameni de afaceri, economişti şi politicieni înțeleg, că dinamica pozitivă a economiei moldave are un caracter stabil şi de lungă durată. Din acest motiv, cercurile de afaceri franceze tot mai activ examinează piața moldavă. Anii 2005-2007 se caracterizează printr-o activizare a dispoziției comunităților de afaceri din ambele țări. Această dinamică pozitivă serveşte ca un semnal energic pentru perfecționarea în continuare a condițiilor de dezvoltare reciprocă şi ca rezultat - intensificarea volumului comercial- economic dintre țări.

Acțiunile întreprinse constant la nivel de instituții statale, parlamente, misiuni diplomatice, organizații ale oamenilor de afaceri au consolidat imaginea Moldovei în Franța, au promovat relațiile comercial-economice bilaterale, au stabilit contactele de colaborare cu diverse întreprinderi din unele regiuni ale Franței.

Reformele economice pe care le promovează Guvernul Republicii Moldova conform Programului său de modernizare a țării, adoptarea de noi acte normative şi modificarea celor existente în domeniul economic de către Parlamentul Moldovei vor permite investitorilor străini, inclusiv francezi, să fie numeroşi pe piața moldovenească şi să investească sume mai consistente.

Realizările cooperării economice moldo-franceze prezintă un important capital pentru relațiile bilaterale. Totodată este important de înțeles, că încă multe este necesar de efectuat pentru a satisface tendința cetățenilor ambelor țări de a se cunoaşte mai bine şi de a colabora mai strîns. Pentru a realiza aceasta, este necesar să ne bazăm mai mult pe atitudinea pozitivă reciprocă a cetățenilor şi voința liderilor țărilor, parlamentelor dea asigura şi în continuare o apropiere a țărilor noastre.

Dinamica relațiilor economice dintre Moldova şi Franța este pozitivă, însă este necesar de a lua măsuri complexe pentru a asigura întărirea lor.

Bibliografie

Acord de cooperare culturală, ştiințifică şi tehnică între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze. // Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. - Chişinău, Moldpres, 2000, p.410

Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze privind încurajarea şi protejarea reciprocă a investițiilor. // Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.24. - Chişinău, Moldpres, 2001, p.175

Darea de seamă a S.A. „Ciment” despre activitatea sa în anul 2006. // „Logos Press”, 2007, 23 martie

Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova în anul 2006. // Chişinău, Moldpres, 2007
Date statistice privind relaţiile comercial-economice între Republica Moldova şi Franţa (anul 1997). // Arhiva Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză, 1997.
Date statistice privind comerţul exterior al Republicii Moldova cu Franţa în anii 2004-2006 (scrisoarea nr.07-21/17 din 14 februarie 2007 al Biroului Naţional de Statistică).
Le journal des entreprises du dep.Bas-Rhin. // Strasbourg,janvier 2008, nr.8
Moşneaga V. Migrations economiques en Europe: flux, tendances, repercussions. // Coloque „Migrations Est-Ouest en Europe: une ressource pour les pays de depart et d'accueil?", Paris, 2006.
Moldavie /Materiale statistice ale vamei Strasbourg şi Camerei de Comerţ şi Industrie din or.Colmar/ 2007, 5 februarie.
Moldova în cifre (culegerea succintă de informaţii statistice) 2004. // Chişinău, 2004
Neguţa A. Moldova şi Franţa: 15 ani de relaţii diplomatice. // MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). Nr.2 (XXXVII), 2007. – Chişinău, CEP USM, 2007, p.145-155
Негуца А. Молдова - Эльзас: новые экономические возможности. // «Logos-Press», 2007, 14 сентября.
Protocol de înţelegere între Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei al Republicii Moldova şi Ministerul Agriculturii şi Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii şi dezvolării rurale. // Tratate Internaţionale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. - Chişinău, Moldpres, 2000, p.408
Parmentier F. La Moldavie et les dynamiques migratoire, frein ou moteur d'europeanisation!? // Colloque „Migrations Est-Ouest en Europe: une ressource pour les pays de depart et d'accueil?", Paris, 2006
Raportul de activitate a Reprezentanţei Permanente a Republicii Moldova pe lîngă Consiliul Europei în anul 2007.
Republica Moldova în cifre (culegere succintă de informaţii statistice) 2000. –
Republica Moldova 2005 (breviar statistic). - Chişinău, 2005
http:www.diplomatie.gouv.fr/pais zone geo/moldavie

Prezentat la redacţie
la 14 ianuarie 2008

MIGRAȚIA, DEZVOLTAREA ŞI REMITENȚELE ÎN EUROPA: CONSECINȚELE ŞI ROLUL INSTITUȚIILOR

João PEIXOTO
Portugalia, Lisabona, Universitatea Tehnică din Lisabona, Şcoala de Economie şi Management (ISEG), SOCIUS,
Doctor, profesor

Ana FONSECA
Portugalia, Lisabona, Universitatea Tehnică din Lisabona, Şcoala de Economie şi Management (ISEG),
Studentă

The links between migration and development, including the specific role of migrants' remittances, have been extensively studied in the last few years. The priority given to this issue is easily understandable. On the one hand, international migration flows have been on the rise during recent decades, facing an increasing number of obstacles, including a generally restrictive stance of host countries' immigration policies, but overcoming them all, even at the price of immigrants' rights. On the other hand, international differences on economic development levels are still among the main explanatory factors of migration. Migration flows often result from a lack of development perspectives in the sending countries, reinforcing the economic potential of host ones. However, a number of retroactive effects emerge: the growth of migration is often accompanied by abundant economic transfers back home, including remittances, investments and benefits from international trade, besides information and human capital. In sum, from the point of view of sending countries, migration and development may reinforce each other, being this crucial for the increase of well-being and the decrease of migration potential.

In this paper, the specific role of remittances in the migration-development nexus will be examined. It will be argued that migrants' remittances exert mixed impacts (positive, negative and neutral) over the economic development of sending countries, and that institutions play a crucial role in maximizing the positive and minimizing the negative ones. The main geographical area taken into consideration is Europe, one of the most important world regions in the volume of international migration, and particularly Central and Eastern Europe, a crossroad for many inward and outward flows, and also a fast-growing beneficiary of immigrants' remittances.

In the first section, some trends of current international migration in Europe will be highlighted, including flows involving Central and Eastern Europe, as well as some causal factors and prospects for continuing migration in the futu-

re. In the second section, remittances will be observed as one of the main consequences of international migration, and an evaluation of its volume in Central and Eastern European (and Central Asian) economies will be done. In the third section, impacts of remittances over development will be stressed, revealing its mixed effects (positive, negative and neutral). Finally, the specific role of economic, social and political institutions will be discussed, arguing that they exert a vital role in determining which outcomes will predominate.

Introducere

Legăturile dintre migraţie şi dezvoltare, avînd în vedere rolul particular al remitenţelor migranţilor, au fost pe larg studiate în decursul ultimilor ani[312]. Este uşor de înţeles de ce acestei probleme i se acordă o deosebită prioritate. Pe de o parte, fluxurile internaţionale de imigranţi au crescut în decursul ultimelor decenii, confruntîndu-se cu un număr sporit de obstacole, în special cu atitudinea restrictivă a politicilor de imigrare a ţărilor gazdă. Ele au fost însă depăşite cu bine, uneori chiar cu preţul drepturilor imigrantului. Pe de altă parte, diferenţele la nivel global pe scara dezvoltării economice constituie unul din factorii primordiali ai migraţiei. Fluxurile migratoare survin adesea din lipsa perspectivelor de dezvoltare în ţările emitente şi contribuie la consolidarea potenţialului economic al ţărilor gazdă. Cu toate acestea, o serie de consecinţe retroactive pot surveni: sporirea migraţiei este adesea însoţită de o multitudine de transferuri băneşti cu destinaţia „acasă", inclusiv remitenţe, investiţii şi beneficii din comerţul internaţional, pe lîngă informaţie şi capital uman. În concluzie, în viziunea ţări-

---

[312] *Nyberg-Sørensen N., Van Hear N., Engberg-Pedersen P. The Migration-Development Nexus: Evidence and Policy Options. // International Migration, 2002, #40 (5), pp.3-48; Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175; Ratha D. Understanding the importance of remittance flows. // Migration Information Source, Migration. Policy Institute, October 2004; Global Commission on International Migration. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. - GCIM, 2005; Haas, de, H. International migration, remittances and development: myths and facts. // Global Migration Perspectives, 2005, 30 April; OECD Migration, Remittances and Development. - Paris, OECD, 2005; OECD International migrant remittances and their role in development. // OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2006, pp.139-161; OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007; Ghosh B. Migrants' Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities. - Geneva and Den Haag, IOM and The Hague Process on Refugees and Migration, 2006; World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. – Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006; World Bank Ed. Ozden Ç., Schiff M. International Migration, Remittances and the Brain Drain. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, etc.*

lor emitente, migraţia şi dezvoltarea se completează reciproc, fapt crucial pentru creşterea bunăstării şi pentru declinul potenţialului migrator.

În lucrarea de faţă va fi analizat rolul specific al remitenţelor în contextul migraţie-dezvoltare. Va fi disputată natura mixtă a impacturilor exercitate de remitenţe (pozitiv, negativ şi neutru) asupra dezvoltării economice a ţărilor emitente. De asemenea se va discuta rolul incontestabil al instituţiilor în lupta pentru amplificarea celor pozitive şi diminuarea celor negative. Cea mai importantă regiune geografică luată în consideraţie este Europa, unul din punctele strategice ale lumii în materie de migraţie; în special Europa Centrală şi de Est care reprezintă o răscruce pentru multe fluxuri dinspre şi către aceste regiuni cît şi un beneficiar în plină ascensiune de pe urma remitenţelor imigranţilor.

În primul capitol se va insista asupra direcţiilor actuale ale migraţiei internaţionale în Europa, inclusiv fluxurile din Europa Centrală şi de Est, la fel ca şi cîţiva factori ocazionali, perspective pentru perpetuarea migraţiei pe viitor. În cel de-al doilea capitol se vor duce observări asupra remitenţelor – consecinţe principale ale migraţiei internaţionale şi se va face o evaluare a volumului lor în economiile ţărilor din Europa de Centrală şi de Est (inclusiv Asia Centrală). Capitolul al treilea vine cu o expunere a impactului remitenţelor asupra dezvoltării, desfăşurînd efectele sale mixte (pozitiv, negativ şi neutru). În cele din urmă, se va discuta despre rolul particular jucat de instituţiile economice, sociale şi politice, insistînd asupra rolului vital pe care acestea îl exercită în stabilirea rezultatelor predominante.

Migraţia în Europa

Dificultăţile de evaluare şi comparare a direcţiilor migraţiei internaţionale sunt bine cunoscute. Statisticile internaţionale sunt incomplete şi furnizează o vastă gamă metodologică, complicînd realizarea unei informaţii riguroase asupra subiectului în cauză. Din punct de vedere conceptual, unele divergenţe fundamentale rezultă din mediul care este luat în consideraţie, altfel spus, cine anume trebuie numit „imigrant”. Unul din criterii delimitează statisticile bazate pe ţara de origine (indivizii născuţi în străinătate) şi pe cetăţenie (cetăţeni străini). Prima categorie sunt cei care se încadrează, probabil, cel mai bine în „imigraţie”, în timp ce a doua categorie reflectă majoritatea problemelor sociale şi politice ale domeniului. Un al doilea criteriu conceptual se referă la durata aflării imigrantului în ţara gazdă, criteriu pentru care nu există o poziţie unanimă.

Un alt tip de dificultate metodologică rezultă din sursa consultată. Chiar şi-n cadrul aceleaşi ţări atunci cînd un concept similar este adoptat se ajunge la cifre foarte diferite în urma explorării registrelor administrative, a recensămintelor şi a registrelor de cadastru. Prezenţa endemică a imigranţilor ilegali avînd ca cauză un vast spectru de factori (presiunea migraţiei, politicile restrictive, cererea înaltă de muncă şi economia liberă) duce de asemenea la scurgeri de date. Astfel,

problemele de evaluare şi comparare sunt larg răspîndite. Dificultăți de stabilire a numărului imigranților sunt actuale şi-n spațiile integrate, precum Uniunea Europeană (UE) bunăoară, atît pentru imigranții intra-UE cît şi a celor din țările lumii a treia[313].

În ciuda dificultăților metodologice, numărul mare de imigranți cît şi tendința ascensivă a procesului de imigrare în Europa constituie un fapt de netăgăduit. Dacă e să se ia în considerație statistici bazate pe indivizii născuți în străinătate sau cele bazate pe cetățenii străini, cîteva state europene se numără la momentul actual printre principalele țări receptoare din lume, surclasîndu-le sau alăturîndu-se tradiționalelor state de imigrației (SUA, Canada şi Australia). După procentul populației născute în străinătate care trăieşte în prezent pe teritoriul țărilor OCDE (2005), cîteva țări europene, de la Nord la Sud, majoritatea țări membre UE, înregistrează un procentaj de 10 la sută din populație făcînd parte din această categorie: Luxemburgul, Elveția, Austria, Germania, Suedia, Belgia, Irlanda, Olanda şi Grecia. Dacă e să nu luam în considerație Luxemburgul care constituie un caz aparte fiind o țară mică cu numeroase schimburi intra-UE, cel mai înalt indice îl are Elveția, cu 24%, mai mare ca cel din Canada şi USA (ultima fiind surclasată şi de Austria şi Germania).

Tabelul 1. Numărul populației născute în străinătate în țările selectate din OCDE, 2005 sau cel mai recent an valabil

	Total mii	*%*
Luxemburg	152.1	*33.4*
Australia	4829.5	*23.8*
Elveția	1772.8	*23.8*
Canada	5895.9	*19.1*
Austria	1100.5	*13.5*
Germania (2003)	10620.8	*12.9*
Statele Unite	38343.0	*12.9*
Suedia	1125.8	*12.4*
Belgia	1268.9	*12.1*
Irlanda	486.7	*11.0*
Olanda	1734.7	*10.6*
Grecia (2001)	1122.9	*10.3*
Regatul Unit	5841.8	*9.7*
Norvegia	380.4	*8.2*
Franța	4926.0	*8.1*

[313] *Poulain M. et al. (ed.) Thesim – Towards Harmonised European Statistics on International Migration. - Louvain-la-Neuve, Presses Universitaires de Louvain, 2006.*

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

Nivelul înalt al migraţiei se calculează deasemenea conform statisticilor bazate pe cetăţenii străine. În conformitate cu numărul populaţiei străine ce locuia în 2005 pe teritoriul ţărilor OCDE (tabelul 2), numărul cetăţenilor străini constituia mai mult de 5 procente din populaţia multor state europene. Ca şi-n cazul precedent statele din Nordul, Vestul şi Sudul Europei sunt cele care sparg topul (acest clasament este parţial similar cu precedentul): Luxemburgul, Elveţia, Austria, Germania, Belgia, Irlanda, Spania, Franţa, Suedia, Grecia, Regatul Unit şi Danemarca. Diversitatea direcţiilor de migrare din Europa vorbeşte despre ponderea valurilor migratoare tradiţionale, începute în mare parte după cel de-al Doilea Război Mondial cît şi despre fluxurile recente precum cele proprii Europei de Sud după anii 1980.

Tabelul 2. Numărul populaţiei străine în ţările selectate din OCDE, 2005 sau cel mai recent an valabil

	Total mii	*%*
Luxemburg	181.8	*39.6*
Elveţia	1511.9	*20.3*
Austria	801.6	*9.7*
Germania	6755.8	*8.8*
Belgia	900.5	*8.6*
Irlanda	259.4	*6.3*
Spania	2738.9	*6.2*
Franţa (1999)	3263.2	*5.6*
Suedia	479.9	*5.3*
Grecia	553.1	*5.2*
Regatul Unit	3035.0	*5.2*
Danemarca	270.1	*5.0*
Norvegia	222.3	*4.8*
Italia	2670.5	*4.6*
Olanda	691.4	*4.2*
Portugalia	432.0	*4.1*

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

În acest context, ţările din Europa Centrală şi de Est ocupă o poziţie mixtă. Numărul populaţiei născute în străinătate şi al cetăţenilor străini în această regiune este în creştere. Cu toate acestea, o emigraţie semnificativă persistă, fie vorba despre băştinaşi sau de migraţie de tranziţie. Destinaţiile principale pentru

emigranţii din Europa Centrală şi de Vest îl constituie restul Europei. Analizînd numărul cetăţenilor din Europa Centrală şi de Vest ce locuiau în spaţiul OCDE în 2005 (Tabelul 3), se fac vizibile cîteva direcţii migratoare, variind în funcţie de ţara emitentă. Destinaţiile preferate de români sunt unele din cele mai noi ţări din Europa, receptoare de imigranţi, mai exact Italia şi Spania, inclusiv Ungaria; polonezii optează pentru Germania, Regatul Unit şi Italia; Ucrainenii bat la uşile Germaniei, ale Italiei, Republicii Cehe şi ale Portugaliei; iar pentru ruşi Germania şi Finlanda reprezintă destinaţiile favorite.

Tabelul 3. Numărul populaţiei străine în ţările selectate din OCDE, după principalele naţionalităţi din Europa Centrală şi de Est, 2005 sau cel mai recent an valabil

	total (mii)	*dintre care:*					
		România	*Polonia*	*Ucraina*	*Rusia*	*Total*	*%*
Belgia	900.5	7.5	18.0	...	...	25.5	*2.8*
Cehia	278.3	2.7	17.8	87.8	16.3	124.6	*44.8*
Danemarca	270.1	...	7.4	...	...	7.4	*2.7*
Finlanda	113.9	...	...	...	24.6	24.6	*21.6*
Franţa (1999)	3263.2	...	33.8	...	...	33.8	*1.0*
Germania	6755.8	...	326.6	130.7	185.9	643.2	*9.5*
Grecia	553.1	18.9	16.1	12.2	17.6	64.8	*11.7*
Ungaria	154.4	66.2	2.4	15.3	2.8	86.7	*56.2*
Irlanda (2002)	219.3	4.9	...	...	2.6	7.5	*3.4*
Italia	2670.5	297.6	60.8	107.1	...	465.5	*17.4*
Olanda	691.4	...	15.2	...	...	15.2	*2.2*
Norvegia	222.3	...	6.8	...	...	6.8	*3.1*
Polonia (2002)	49.2	...	...	9.9	4.3	14.2	*28.9*
Portugalia	432.0	11.1	...	44.9	...	56.0	*13.0*
Slovacia	25.6	...	2.8	3.7	...	6.5	*25.4*
Spania	2738.9	192.1	...	...	...	192.1	*7.0*
Suedia	479.9	...	17.2	...	...	17.2	*3.6*
Regatul Unit	3035.0	...	110.0	...	...	110.0	*3.6*

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.

Imigranţii din Europa Centrală şi de Est continuă să joace un rol incontestabil în ţările europene mai dezvoltate, valoarea acestora crescînd pe parcursul ultimilor ani. În ciuda lipsei de date, observaţiile anuale asupra fluxurilor migratoare în anii 2000-2005 (Tabelul 4) dau un vileag rolul lor de ţări emitente prin excelenţă. În 2000, cei mai mulţi imigranţi din ţările europene OCDE erau din Maroc şi Ecuador, aproximativ cîte 100 de mii de indivizi de fiecare naţionalita-

te. Pe locul doi s-au clasat Polonia şi Bulgaria care au „trimis” între 81 şi 94 mii de imigranţi. În 2005, podiumul a fost cedat Poloniei şi României cu fluxuri depăşind 300, respectiv 200 de mii; urmate de Bulgaria, Ucraina şi Federaţia Rusă în topul primelor zece ţări din Europa emitente de imigranţi.

Tabelul 4. Principalele surse de imigraţie în statele OCDE din Europa – fluxurile din 2000 şi 2005

2000		*2005*	
Ţara	*Total (mii)*	*Ţara*	*Total (mii)*
Maroc	96	Polonia	324
Ecuador	95	România	202
Polonia	94	Maroc	128
Bulgaria	81	Bulgaria	82
Turcia	79	Germania	77
România	76	Ucraina	70
Statele Unite	64	Turcia	66
Germania	61	Regatul Unit	65
Franţa	60	Federaţia Rusă	54
Italia	56	Franţa	49

Sursa: OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. – Paris, OECD, 2007.

Cauzele migraţiei internaţionale şi-n special al migraţiei din Europa Centrală şi de Est spre alte destinaţii europene, sunt multiple. După cum a fost demonstrat de un grup de cercetători, cauzele imigraţiei diferă de la un caz la altul. Ele cuprind factori atât din ţările de origine (push factors), cît şi din ţările de destinaţie (pull factors) (nivelul salariilor şi al angajării); segmentarea pieţelor de muncă; flexibilitatea angajării; răspândirea liberei economii; factorii demografici; comerţul internaţional şi investiţiile străine (cauzînd, în mod direct, mobilitate intraorgaziţională şi alte efecte indirecte); reţele sociale neoficiale; reţelele de trafic şi contrabandă; şi sistemele active de migraţie[314].

În contextul geografic al Europei Centrale şi de Est, cronologia migraţiei este decisivă: încă de la sfîrşitul anilor 1980, anumiţi factori generali în combinaţie cu unii specifici rezultaţi din tranziţia economiilor post-socialiste se intensifică, totul fiind consolidat de procesul globalizării. Momentul naşterii migraţiei explică de ce noi tipuri de migraţiune şi noi ţări de destinaţie (inclusiv din Europa de Sud) prevalau, în comparaţie cu fluxurile din perioada postbelică (după cel de-al doilea război mondial).

[314] *vezi Massey D. et al. Worlds in Motion – Understanding International Migration at the End of the Millennium. - Oxford, Clarendon Press, 1998.*

Poate fi disputat faptul că cauzele structurale ale imigrației, în special imigrația din cauze economice, există la momentul actual şi va persista şi-n viitorul apropiat. Acestea rezultă din persistența factorilor din țările de origine cît şi din rolul decisiv al cererii din țările gazdă, astfel zis cauzele economice şi sociale conduc la o necesitate structurală de imigranți ca forță de muncă. Lipsa de profesionalism şi ocuparea locurilor de muncă eliberate de băştinaşi, agravate de procesul de îmbătrînire şi declinul demografic se numără printre motivele fundamentale de perpetuare a imigrației. Aceşti factori vor compensa cu siguranță rolul altora care încearcă să înlocuiască sau să evite imigrația. Cel din urmă include îmbunătățiri tehnologice, politici desemnate să mărească rata participării populației băştinaşe (în special a femeilor), un (neverosimil) avînt demografic cît şi „disconfortul" social şi politic al societăților europene ce se confruntă cu imigrația.

Țările Europei Centrale şi de Est joacă un rol complex în viitorul fluxurilor migratoare din Europa. În timp ce multe țări vor înregistra o schimbare radicală în migrație asemănător cu ceea ce s-a întîmplat în alte regiuni europene, cel mai recent în Europa de Sud, altele probabil, îşi vor menține ridicat nivelul imigrației.

Consecințele migrației: cazul remitențelor

Probleme metodologice

Consecințele migrației sunt multiple: ele includ consecințe atît în țările de origine cît şi-n cele de destinație manifestîndu-se pe plan economic, social, cultural şi politic. Nu există vreo teorie care să le cuprindă pe toate; multitudinea lor necesită observații discrete şi contextuale. În cazul țărilor emitente, consecințele sunt considerate în mare parte pozitive: acestea includ creşterea economică şi inovațiile. Cu toate acestea, efectele exercitate asupra salariilor sunt adesea polemizate întrucît ele sunt diferite şi afectează în mod divers băştinaşii, imigranții pe termen lung şi imigranții mai noi. Veniturile depind de asemenea de aptitudinile imigranților. Pentru țările emitente, consecințele economice sunt mixte şi complexe. Una din variabile o constituie fluxurile financiare, ca de exemplu remitențele migranților. Impactul lor la nivelul micro şi macro al economiei a impulsionat o vastă cercetare în ultimii ani.

Definirea termenului *remitențe* constituie problema primară în demararea studiului acestora. Inexistența unei definiții viabile sau utilizarea unor baze de date diferite, pot afecta comparațiile făcute între diverse state. Majoritatea surselor bibliografice utilizate în această lucrare s-au concentrat în definiția Fondului Internațional Monetar conform căreia remitențele sunt înregistrare în trei compartimente diferite ale balanței de plăți: compensațiile angajaților, remitențele muncitorilor şi transferurile migranților. Compensațiile angajaților constituie cîştigurile muncitorilor care se află în străinătate mai puțin de 12 luni, în timp ce

remitenţele muncitorilor reprezintă cîştigurile lucrătorilor care se află peste hotare mai mult de 12 luni. Transferurile migranţilor înglobează „avuţia netă a migranţilor care muncesc cînd într-o ţară cînd în alta”[315].

Ambiguitatea acestei definiţii este aprofundată de cîteva aspecte:

● definiţia termenului nu a fost adoptată universal, prin urmare nici nu a fost implementată în întreaga lume. În consecinţă, datele statistice adesea diferă;

● cunoscutele căi oficiale de transfer variază de la o ţară la ţară;

● remitenţele transferate pe căi neoficiale sunt substanţiale şi nu sunt înregistrate;

● uneori remitenţele sunt clasificate incorect;

Cu toate acestea există un consensus asupra dificultăţii de a efectua calcule perfecte cînd vine vorba de remitenţe internaţionale. Această dificultate se face vizibilă la o analiză mai detaliată la nivel naţional: la consultarea bazelor de date în diferite ţări, descoperim că adesea remitenţele sunt incomparabile sau clasificate incorect.

În ciuda acestor scurgeri de informaţii, datele disponibile etalează o creştere a remitenţelor în ultimii ani, atingînd suma de 232 dolari în 2005[316]. Aceasta se întîmplă chiar şi atunci cînd se înregistrează o scădere în Investiţiile Străine Directe (ISD) şi-n circulaţia capitalului pe pieţele financiare. Acest fapt creşte atractivitatea remitenţelor, deoarece ele pot juca un rol crucial în procesul de dezvoltare. Din această cauză este important să se dezvolte politici privitor la remitenţe, cu scopul de a valorifica beneficiile lor şi a de a micşora efectele negative.

Cercetarea cifrelor internaţionale confirmă ritmul rapid al creşterii şi volumul mare al remitenţelor migranţilor (Tabelul 5). Banca Mondială estimează că volumul remitenţelor a crescut în perioada 1990-2005 de la 69 la 232 miliarde dolari, dacă se ia suma compensaţiilor angajaţilor, remitenţele muncitorilor şi transferurile migranţilor. Din acest număr, 167 miliarde dolari au luat drumul ţărilor în curs de dezvoltare în 2005, cu 31 milioane dolari mai mult decît în 1990. Rata creşterii au fost cea mai înaltă în 2000-2005, confirmînd tenacitatea şi, deseori, natura anticiclică a acestor fluxuri. Totuşi, îmbunătăţirea statisticilor poate fi de asemenea responsabilă de creşterea recentă, dat fiind sistemele de înregistrare mai performante care sunt rapid introduse.

Tabelul 5. Remitenţele muncitorilor, 1990-2005 (miliarde USD)

	1990	*1995*	*2000*	*2005*	*% schimb*		
					1990-	*1995-*	*2000-*

[315] *OECD International migrant remittances and their role in development. // OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2006, p.140*

[316] *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006.*

					1995	*2000*	*2005*
Spre țările în curs de dezvoltare	31.2	57.8	85.6	166.9	*85.3*	*48.1*	*95.0*
dintre care:							
Europa şi Asia Centrală	3.2	8.1	13.4	19.9	*153.1*	*65.4*	*48.5*
Lume	68.6	101.6	131.5	232.3	*48.1*	*29.4*	*76.7*

Sursa: World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006.

Aceste cifre sunt cu siguranță subiective. Realitatea de care se ciocnesc majoritatea imigranților, inclusiv costurile înalte de transfer, sistemele financiare subdezvoltate şi obiceiuri tradiționale, îi forțează să remită sume mari prin intermediul mijloacelor neoficiale. Din această cauză, Banca Mondială estimează că volumul real al remitențelor s-ar putea ridica pîn la 50 procente din volumul înregistrat oficial[317]. Starea reală a transferurilor neoficiale este greu de evaluat, întrucît ele pot fi extrem de volatile din cauza multiplilor factori economici şi politici. Aceste cifre trebuie să ne facă să înțelegem de ce oamenii aleg mijloacele neoficiale în detrimentul celor oficiale pentru a remite bani. Unul din obiectivele pe care le prezintă instituțiile internaționale este de a diminua proporția transferurilor neoficiale, din cauza riscurilor mari pe care le provoacă şi a deselor scăderi de profituri ale acționarilor.

Remitențele au jucat de-a lungul anilor un rol foarte important în fluxurile financiare internaționale. Comparate cu alte fluxuri financiare cele actuale ocupă al doilea loc, după ISD şi-naintea asistenței oficiale pentru dezvoltare (AOD). În 2005, volumul remitențelor a constituit mai bine de două ori nivelul ajutorului internațional pentru dezvoltare. În multe țări din Europa şi Asia Centrală (EAC), remitențele dețin deja întîietatea, surclasînd ISD.

Acest val de remitențe a provocat necesitatea de a înțelege direcțiile şi consecințele acestor fluxuri. În ultimii ani, literatura academică a fost probabil depăşită de documente emise în cadrul instituțiilor financiare internaționale. Organizații precum FMI-ul, Banca Mondială, Banca Interamericană pentru dezvoltare şi OCDE au efectuat numeroase studii în acest domeniu. În 2004, grupul G-8 a inițiat de asemenea un efort global de îmbunătățire a statisticilor despre remitențe. În consecință, în anul 2005, Banca Mondială şi FMI-ul au ținut o conferință pentru a conveni asupra datelor şi metodelor ce trebuie folosite în colectarea informații despre remitențe. În 2007, Comisia Europeană a dirijat de asemenea

[317] *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, p.85*

o cercetare cu scopul colectării de date veridice în cadrul statelor membre, întrucît UE este una din cele mai importante regiuni receptoare şi emitente de remitenţe[318].

Remitenţele către Europa Centrală şi de Est

În ţările din Europa Centrală şi de Est, în special în acelea unde nivelul emigraţiei şi al remitenţelor este ridicat, direcţiile enunţate mai sus sunt actuale. Majoritatea datelor disponibile sunt publicate de către Banca Mondială, fapt ce explică prezenţa unei regiuni geografice mai mari, Europa şi Asia Centrală (EAC), în următoarele paragrafe. După cum se poate observa mai sus (Tabelul 5), remitenţele înregistrate oficial cu direcţia EAC au fost de aproape 20 miliarde de dolari în 2005, constituind 11.9 procente din remitenţele primite de ţările în curs de dezvoltare şi 8.6 procente din totalul pe glob.

Pentru multe ţări din EAC, remitenţele au fost a doua sursă de finanţare externă după ISD; pentru cele mai sărace, însă, acestea au constituit cea mai voluminoasă sursă. Este cunoscut faptul că remitenţele au ajutat anumite persoane sau chiar familii întregi să facă faţă instabilităţii economice şi politice de după tranziţie. Volumul emigraţiei şi respectiv remitenţele migranţilor au fost considerabile de-a lungul anilor, chiar si după tranziţie. Prin urmare, analiza datelor despre remitenţe este de o extremă importanţă, precum şi perceperea consecinţelor la astfel de fluxuri, atît la nivelul economiei naţionale cît şi la nivel individual.

Volumul remitenţelor spre regiunea EAC variază de la o ţară la alta. Conform Băncii Mondiale (2007) (vezi Tabelul 6), UE este principala sursă de remitenţe, constituind trei pătrimi din total. Este urmată de Rusia şi de ţările bogate în resurse din Comunitatea Statelor Independente (CSI), cu aproximativ 10 procente din total. Principalii beneficiari, după volumul absolut de remitenţe, sunt noile ţări-membri UE în dezvoltare, urmate de statele din Balcani. Atît unele cît şi altele primesc masa de remitenţe de la grupul UE 15, alte ţări din EAC manifestînd o condiţie ceva mai eterogenă. Drept exemplu pot servi Ucraina şi Moldova care primesc 50 procente din remitenţe de la statele UE 15, alte 37% venind din direcţia Rusiei şi a statelor CSI bogate în resurse. De aici rezultă implicarea ţărilor din regiune în diverse sisteme migratoare :în timp ce unele depind în mare parte de UE, altele sunt implicate în mişcări intra-CSI.

Tabelul 6. Fluxurile de remitenţe la nivel subregional, în Europa şi Asia Centrală, 2003

Receptoare Emitente	*Noi membri UE în dezvoltare*	*Balcanii*	*Rusia şi ţările CSI bogate în resurse*	*Moldova şi Ucraina*	*Ţări CSI sărace în resurse*	*Total*

[318] *Eurostat Remittance Flows To and From the EU. - Luxembourg, European Commission, 2007.*

Numărul (milioane USD)						
UE 15	2813	1322	357	223	428	5143
Noi membri UE în dezvoltare	244	168	85	23	35	555
Balcanii	1	0.1	1	0.2	0.4	2
Russa şi ţările CSI bogate în resurse	46	2	183	165	340	736
Moldova şi Ucraina	18	0.3	200	29	8	255
Ţări CSI sărace în resurse	36	2	61	3	54	156
Total	3159	1495	886	443	865	6848
%						
UE 15	*89.0*	*88.4*	*40.3*	*50.3*	*49.5*	*75.1*
Noi membri UE în dezvoltare	*7.7*	*11.2*	*9.6*	*5.2*	*4.0*	*8.1*
Balcanii	*0.0*	*0.0*	*0.1*	*0.0*	*0.0*	*0.0*
Russa şi ţările CSI bogate în resurse	*1.5*	*0.1*	*20.7*	*37.2*	*39.3*	*10.7*
Moldova şi Ucraina	*0.6*	*0.0*	*22.6*	*6.5*	*0.9*	*3.7*
Ţări CSI sărace în resurse	*1.1*	*0.1*	*6.9*	*0.7*	*6.2*	*2.3*
Total	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*

Sursa: World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.

Importanţa economică a remitenţelor variază de asemenea profund. În comparaţie cu Produsul Intern Brut (PIB), în cazul unor ţări din EAC, precum Moldova, Bosnia şi Herţegovna sau Albania, în 2004, volumul remitenţelor constituia o mare parte din PIB (între 15 şi 30 de procente). În cazul Moldovei, remitenţele reprezintă aproape un sfert din venitul naţional[319]. Totuşi, în majoritatea statelor din EAC remitenţele constituiau mai puţin de 5 procente din PIB în 2004[320].

[319] *Vezi: Mosneaga V. The labor migration of Moldovan population: trends and effects. // SOCIUS Working Papers, 2007, #3, Lisbon, SOCIUS/ISEG.*

[320] *World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.*

La compararea cu volumul exportului, descoperim că remitenţele în anumite ţări reprezintă o bună parte din exporturi. Acesta este cazul Bosniei şi Herţegovinei cu aproape 55%, Albania cu mai bine de 40% şi Moldova cu aproape 35%. Confirmînd diversitatea EAC după importanţa economică a remitenţelor, în aproximativ jumătate din ţările EAC, acestea constituie mai puţin de 5% din exporturile din 2004[321].

Este important de menţionat că exporturile sunt sursa majoră de valută străină într-o ţară şi că remitenţele reprezintă sursa suplimentară de bază de valută străină pentru ţările din regiune. Astfel, ele furnizează valută monedă forte pentru importarea produselor rare pe piaţa autohtonă şi permit acumularea de economii suplimentare pentru dezvoltarea economică. În cazul Albaniei, remitenţele au suplinit mai bine de 70 % din deficit începînd cu 1997[322].

Ca sursă semnificativă de valută străină, remitenţele pot îmbunătăţi în mod considerabil solvabilitatea şi accesul internaţional la pieţele de capital internaţionale în cîteva ţări din EAC. Avînd în vedere remitenţele, nivelul datoriilor etalat de rata datoriilor externe la exporturi poate scădea considerabil.

Spre exemplu, în cazul Albaniei şi al Bosniei şi Herţegovinei, remitenţele fiind considerate o sursă alternativă de valută străină, rata datoriilor la exporturi s-a diminuat cu aproape 50 procente[323].

Eterogenitatea acestei regiuni este enormă. În noile state membre UE, în special în cele ce au aderat în 2004, situaţia este destul de diferită faţă de multe alte ţări. Nivelul de dezvoltare la astfel de ţări, inclusiv tendinţele şi investiţiile străine, le fac mai puţin atractive pentru imigranţi. De asemenea, cu cît rata venitului e mai mare, necesitatea finanţării familiilor de acasă de către migranţii de peste hotare nu mai este la fel de iminentă. Totuşi, nivelul remitenţelor este mai mic. Cu toate acestea, posibilitatea liberei circulaţii a impulsionat o creştere a fluxurilor de migratori şi respectiv, o mărire a remitenţelor.

Remitenţele şi dezvoltarea

Impactul remitenţelor asupra dezvoltării

În ciuda dificultăţilor de evaluare al statisticilor, conceptul remitenţelor este simplu: remitenţele sunt de obicei bani personali trimişi de emigranţi familiilor lor sau cunoştinţelor de acasă, fiind orientate spre consum, achitarea datoriilor, economii şi investiţii. Problema constă în a adapta această realitate la statisticile naţionale şi internaţionale. După cum s-a menţionat anterior dificultăţile în a efectua o bună evaluare sunt aprofundate de existenţa căilor oficiale şi neoficiale pentru transferul remitenţelor. Chiar şi atunci cînd sunt disponibile statistici

[321] *ibidem.*
[322] *Ibidem, p.62.*
[323] *idem.*

oficiale, apar lacune în calitatea datelor din cauza sumelor transferate înafara sectorului financiar oficial. În ultimii ani am fost martorii unei creşteri a fluxurilor de remitenţe, ceea ce aduce cu sine o sporire reală a sumelor transferate, o fracţie mai mare a transferurilor oficiale şi îmbunătăţiri în metodele statistice şi de evaluare.

Impactul remitenţelor asupra economiei e multiplu. General vorbind, cîteva consecinţe pozitive au fost evidenţiate. În primul rînd, remitenţele sunt o importantă valoare financiară, atît din perspectiva micro (individuali şi familii) cît şi din cea macro (ţară). Faptul că volumul lor este adesea mai mare decît AOD şi ocazional decît ISD vorbeşte despre importanţa lor pentru dezvoltare.

În al doilea rînd ele reprezintă un caracter nonciclic sau anticiclic, ceea ce permite ţărilor de origine să menţină influxuri financiare stabile chiar şi pe timp de scădere a activităţii economice din cauza crizelor financiare, dezastrelor naturale sau conflictelor politice. Cu atît mai mult, evidenţa continuă arată că fluxurile au tendinţa să crească în vreme de criză economică, în special atunci cînd ele constituie sursa principală de venit a familiei.

În al treilea rînd, la o analiză mai minuţioasă, ele reprezintă beneficii directe pentru familii. Ele exercită un impact directa asupra reducerii sărăciei, sunt adesea investite în sănătate şi educaţie, contribuind astfel la evoluţia capitalului uman, probabil transformate în economii gospodăreşti şi investiţii. Conform Băncii Mondiale[324], remitenţele pot „reduce sărăcia, chiar şi acolo unde ele par să aibă un impact minor asupra diferenţei calculate; asigură consumul familiei ripostînd pozitiv la şocurile adverse (spre exemplu, recoltă slabă, pierderea serviciului sau probleme de sănătate); slăbirea constrîngerilor fondului de rulment pentru ferme şi întreprinderi mici şi duc la extinderea gospodăriilor în zone considerate propice pentru dezvoltare, în special în domeniul educaţiei, antreprenoriatului şi al sănătăţii”.

Beneficiile directe pentru familii survin din caracterul nonciclic şi anticiclic al remitenţelor. În momentele de criză ele ajută la suplinirea necesităţilor de bază şi la reducerea sărăciei, iar în momentele de expansiune ele sunt adesea investite în ramura sănătăţii şi a educaţiei (sporirea capitalului uman), înafara economiilor şi a investiţiilor.

În această ordine de idei, analizînd un set de date pentru 74 state, Adams şi Page[325] au descoperit că remitenţele au un impact puternic asupra reducerii sărăciei, controlînd venitul şi inegalitatea. Spre exemplu, o creştere de 10% al numărului total de migranţi internaţionali ori a remitenţelor introduse în PIB, redu-

[324] *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, p.117.*

[325] *Adams R.H. Page J. International migration, remittances and poverty in developing countries. // World Bank Policy Research Working Paper, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.*

ce rata populaţiei ce trăieşte cu mai puţin de un dolar pe zi cu 1.9, respectiv 1.6%[326].

Al patrulea efect pozitiv al remitenţelor îl constituie efectul lor multiplicator chiar şi atunci cînd sunt destinate mai mult consumului[327]. Cînd un dolar este cheltuit, un ciclu de vînzare cu amănuntul se începe, care generează mai apoi cerere la bunuri şi servicii, ceea ce stimulează producţia şi angajarea. În plus, au loc cîştiguri fiscale, odată ce consumul suplimentar duce la o creştere a taxelor indirecte, astfel sporind cheltuielile guvernului şi a fondurilor[328]. În acelaşi timp, remitenţele au efecte îndestulătoare pentru familiile nemigratoare.

În cincilea rînd, considerînd remitenţele sursă de valută străină, ele pot îmbunătăţi solvabilitatea unei ţări şi sporesc, prin urmare, accesul acesteia la pieţele internaţionale de capital. Plus la aceasta, remitenţele pot facilita accesul la pieţele internaţionale de capital folosind tehnici structurate de finanţare. Astfel, ţările care au nevoie pot dispune de finanţări pe termen lung, relativ ieftine, prin intermediul securizării fluxurilor viitoare de remitenţe.

În al şaselea rînd remitenţele manifestă efecte pozitive pentru sistemul financiar atunci cînd sunt utilizate căi oficiale de transfer. Creşterea proporţiei remitenţelor transferate pe căi oficiale poate fi benefică pentru migranţi dar şi pentru instituţiile financiare de asemenea. Cei dintîi îşi diminuează riscurile şi profită de beneficii financiare, dacă costurile tranzacţiilor sunt mici iar produsele financiare – bine structurate. Cele din urmă beneficiază de creşteri de fonduri şi clienţi şi sunt capabile să creeze produse avantajoase pentru ambele părţi şi să se bucure de profituri mai mari.

Pe lingă efectele pozitive asupra dezvoltării, remitenţele manifestă şi consecinţe neutre şi negative. În primul rînd, după cum a fost menţionat, remitenţele constituie fluxuri private care contribuie în mare parte pentru necesităţile vitale şi pentru întreţinerea gospodăriei. Acest fapt poate exercita consecinţe neutre şi negative. Caracterul său neproducător orientat spre consum poate fi agravat la redirecţionarea spre cumpărarea bunurilor de import şi a serviciilor. Plus la acestea, chiar dacă se investeşte aceasta se face tot pentru supravieţuire, chirie sau alte necesităţi mărunte. Cu alte cuvinte, atunci cînd sunt orientate spre consum sau investiţii de minim profit, impactul lor la nivel macroeconomic este slab. Doar atunci cînd sunt investite în programe sau proiecte mai mari, într-o coope-

---

[326] *vezi de asemenea Page J., Plaza S. Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005.*

[327] *Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.*

[328] *World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007, p.66.*

rare eventuală cu organizații locale, regionale şi naționale, se poate ajunge la o exploatare efectivă cu impact la nivel global în țările receptoare.

În al doilea rînd, remitențele contribuie la creşterea venitului familiilor migrantului, dar pot contribui şi la mărirea inegalității sociale. De fapt, adesea migranții provin din familii mai înstărite, deoarece aceste familii au mai multe posibilități pentru a finanța procesul de migrare şi au un acces mai vast la informații. Cu alte cuvinte, emigranții nu fac parte din cele mai sărace familii, în special în cazul imigrării în țări mai îndepărtate, iar remitențele nu ajută întotdeauna familiile defavorizate.

În al treilea rînd, remitențele pot provoca o descreştere în sfera privată de producție stimulînd un comportament rentist şi reducînd tentativele de muncă ale familiei. Acest efect, cunoscut sub numele de problema morală a întîmplării, poate contribui la descreşterea producției economice.

În al patrulea rînd, analizînd efectele multiplicatoare, acestea pot fi la un nivel scăzut dacă infrastructura este slabă. Cînd economia nu este pregătită sau nu satisface condițiile necesare pentru a cataliza cîteva dintre efectele productive ale remitențelor, impactul lor poate fi mai slab.

În al cincilea rînd, creşterea constantă a remitențelor poate genera o rezistență a ratei reale de schimb şi poate contribui la reducerea competitivității exporturilor. Totuşi, autori ca Rajan şi Subramanian[329] nu au găsit dovezi evidente că remitențele reduc competitivitatea şi încetinesc creşterea. În aceeaşi ordine de idei se înscriu argumente despre efectul Bolii Germane ce par mai puțin relevante în cazul remitențelor în raport cu resursele naturale, dat fiind constanța lor de-a lungul timpului. FMIul admite de asemenea eficiența politicilor adecvate la menținerea nivelului ratei reale de schimb[330].

În al şaselea rînd, remitențele pot exercita presiuni inflaționiste cînd sunt destinate bunurilor necomerciale. Cazul cel mai exemplar este cel al pămînturilor. Remitențele sunt adesea utilizate pentru a cumpăra pămînt, pentru scopuri patrimoniale şi economice, provocînd astfel tendințe inflaționiste.

În cele din urmă, întrucît o mare parte din remitențe rămîn înafara sectorului oficial, ele ar putea să nu influențeze semnificativ sectorul financiar.

Remitențele şi dezvoltarea în Europa Centrală şi de Est

Numărul mic de evidențe pentru țările EAC influențează impactul remitențelor asupra dezvoltării. Indiferent de variațiile naționale, sumele implicate sunt importante, întrucît remitențele pot fi salvate, investite sau cheltuite pentru aco-

[329] Rajan R., Subramanian A. What undermines aid's impact on growth? // NBER Working Paper, #11657, 2005, May.

[330] World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, p.104.

perirea consumului casnic. Fiecare mod de utilizare comportă consecinţe diferite. Spre exemplu, impactul investiţiilor şi al economiilor poate fi observat mai bine la nivel macro, în timp ce impactul asupra consumului este vizibil şi la nivel micro, toate acestea însă implică efecte multiplicatoare în economie.

Conform Băncii Mondiale, cercetări duse în şase state EAC (Bosnia şi Herţegovina, Bulgaria, Georgia, Republica Kârgâstan, România şi Tadjikistan) au descoperit că peste 30 procente din remitenţe sunt cheltuite pentru produse alimentare şi articole vestimentare, în jur de 15 procente pentru educaţie şi aproximativ 10 procente sunt depozitate sub formă de economii. Printre cei mai mari recipienţi de remitenţe ca parte a PIBului (Moldova, Bosnia şi Herţegovina şi Albania), Moldova şi Bosnia şi Herţegovina au cheltuit mai bine de 25 de procente din remitenţe pentru asigurarea cheltuielilor casnice[331].

Din punct de vedere al tendinţelor macroeconomice, remitenţele au exercitat probabil „un impact uşor pozitiv asupra modelelor de creştere economică, de lungă-durată”[332]. După cum s-a văzut remitenţele pot contribui la creşterea economică prin investiţii ori consum. Sporirea bugetului familial al migranţilor generează multiple efecte pozitive[333] iar utilizarea lui pentru educaţie constituie o investiţie în capital uman. O analiză asupra economiei de tranziţie din 11 ţări din Europa de Est pe parcursul anilor 1990-1999, întocmită de León Ledesma şi Piracha[334] vorbeşte despre impactul pozitiv al remitenţelor asupra productivităţii şi a angajării, prin intermediul consecinţelor directe şi indirecte exercitate în investiţii.

În ceea ce priveşte impactul remitenţelor asupra reducerii sărăciei şi al inegalităţii veniturilor, rezultatele nu sunt la fel de transparente. Se pare că remitenţele exercită un impact pozitiv asupra reducerii sărăciei şi unul mixt cînd vine vorba despre inegalitatea veniturilor. Studii efectuate în alte contexte au arătat că creşterea numărului de migranţi internaţionali într-o ţară duce la micşorarea

[331] *World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007, pp.64-65.*

[332] *ibidem, p.61.*

[333] *Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.*

[334] *León-Ledesma M., Piracha M. International migration and the role of remittances in Eastern Europe. // University of Kent Discussion Paper, 2001, # 01/13, Canterbury, University of Kent.*

numărului de persoane ce trăiesc cu mai puţin de un dolar pe zi[335], dar la analiza inegalităţii venitului evidenţele sunt mixte[336].

Într-un studiu efectuat în cinci ţări EAC (Albania, Armenia, Republica Kîrgîztan şi Tadjikistan) s-a realizat că familiile mai înstărite primesc mai multe remitenţe din totalul tuturor remitenţelor şi că această tendinţă prevalează în toate ţările expuse studiului. Această situaţie este consecinţa capacităţilor mai extinse a familiilor mai înstărite de-a trimite membri peste hotare. Astfel de familii au acces mai larg la informaţii, la capitalul necesar procesului de imigrare şi la relaţii sociale care facilitează procesul. În acelaşi timp, majoritatea familiilor emitente locuiesc în regiuni urbane, prin urmare tot acestea sunt şi marii destinatari ai remitenţelor (cu excepţia Albaniei şi a Tadjikistanului). Acest fapt se explică prin dificultatea sporită migraţiei internaţionale în zonele rurale şi din cauză că unele familii ce primesc remitenţe pot migra în oraşe[337].

Rolul instituţiilor

Din punct de vedere al ţărilor emitente de imigranţi, un punct decisiv îl constituie lipsa unor relaţii directe sau lineare între migraţie şi dezvoltare sau între remitenţe şi dezvoltare. Majoritatea consecinţelor depind de variabile contextuale, aşa ca politicile publice, cadrul afacerilor private şi regimul de lucru al agenţilor. Aceasta explică de ce apar evidenţe contradictorii la examinarea impactului. Rolul instituţiilor, atît publice cît şi private şi al agenţilor individuali a fost acceptat în mai multe studii, dar este adesea tratat insuficient. Spre exemplu, Banca Mondială îşi descrie în felul următor dificultăţile de care s-a ciocnit: „O parte din explicaţie se găseşte în faptul că studiile efectuate sunt incomplete, anumite aspecte ca de exemplu, rolul instituţiilor lipsind. Presupunem că impactul remitenţelor asupra creşterii la nivel macroeconomic şi asupra dezvoltării, este condiţionat de calitatea politicilor economice şi politice şi de instituţiile din ţara destinatarului. Calitatea instituţiilor ar putea juca un rol important în determinarea consecinţelor exacte a remitenţelor asupra creşterii economice, deoarece instituţiile exercită o influenţă substanţială asupra volumului şi eficienţei investiţiilor"[338].

Se poate polemiza asupra unei priorităţi acordate studiilor curente despre remitenţe şi impactul lor asupra dezvoltării. Aceasta ar fi urmărirea variabilelor

---

[335] Adams R.H. Page J. International migration, remittances and poverty in developing countries. // World Bank Policy Research Working Paper, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.

[336] Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.

[337] World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007, pp.70-71.

[338] ibidem, p.67

care pot fi modelate prin acţiuni instituţionale, cît şi îmbunătăţirea programelor instituţionale destinate să maximalizeze beneficiile lor economice. În această ordine de idei, anumite tipuri de instituţii ar putea fi considerate, inclusiv guvernele naţionale, regionale şi locale, întreprinderile publice şi private (inclusiv bănci şi alte agenţii financiare), asociaţii pentru imigranţi şi alte organizaţii nonguvernamentale (ONG-uri).

Un prim obiectiv general al acţiunilor instituţionale este sporirea utilizării căilor oficiale de transfer a remitenţelor. Folosirea serviciile operatorilor pentru transferuri băneşti (MTO) sau a băncilor comerciale ar duce la un control mai bun al remitenţelor. Chiar şi sub formă de capital privat, la transferul prin căi oficiale creşte numărul beneficiilor. Acestea cuprind o mai bună evaluare şi o cercetare mai performantă privind modul în care ele pot promova dezvoltarea şi creşterea economică; o direcţionare mai efectivă a capitalului financiar – către investitori şi proiecte naţionale; şi posibilitatea pentru remitenţi privaţi de-a diminua riscurile şi să-şi diversifice profiturile, indiferent dacă sunt furnizate produse financiare bune.

Al doilea obiectiv este de a integra remitenţele într-un sistem financiar bine consolidat. Dacă remitenţele vor fi transferate şi depozitate în bănci naţionale, regionale şi locale sau alte tipuri de instituţii financiare, atunci şi migranţii, familiile acestora cît şi non-migranţii vor profita de mai multe privilegii. Spre exemplu, crearea conturilor speciale pentru economii vor atrage remitenţe şi vor îmbunătăţi beneficiile pentru migranţi. Accesul mai liber la credit şi microcredit va constitui o realitate tangibilă atît pentru familiile migratoare cît şi pentru cele staţionare.

Transferul remitenţelor prin intermediul canalelor oficiale contribuie la dezvoltarea sistemului financiar cît şi la descreşterea costurilor de transfer. Dacă instituţiile financiare vor găsi în acest proces o sursă bună de profit, ele vor investi şi vor promova astfel de canale, stimulînd competiţia şi facilitînd accesul mai multor oameni.

Al treilea obiectiv este maximalizarea beneficiilor colective a remitenţelor, adică sporirea numărului beneficiarilor. Acest lucru poate fi realizat prin direcţionarea remitenţelor prin asociaţiile de migranţi, spre investiţii în infrastructuri din ţările emitente (investiţii colective); sau prin crearea parteneriatelor între asociaţiile de migranţi, guverne şi localităţile locale (municipalităţi) atît din ţările de origine cît şi din cele de destinaţie.

Rolul municipalităţilor, al oraşelor de baştină şi al altor ONGuri este relevant la dezvoltarea proiectelor cu comunităţile de migranţi. Cele mai cunoscute exemple vin din Mexic. Unul dintre acestea este „Programul Padrino”, destinat oamenilor de afaceri mexicani-americani, care în colaborare cu comunităţile locale aleg să investească în unul sau mai multe dintre cele 1000 de proiecte. Mai există alocaţiile minime, cea mai cunoscută este programul Mexicului 3-pentru-

1, în care guvernele locale, de stat şi federale contribuie cu un dolar pentru fiecare dolar de remitenţă, fiind trimişi unei comunităţi pentru realizarea unui proiect de dezvoltare. Se pune sub semnul întrebării contribuţia acestor programe stimulative în direcţionarea banilor spre proiecte de maximă prioritate; totuşi ele satisfac unele din necesităţile comunităţii.

Realizarea acestor obiective generale poate fi tăgăduită de anumite obstacole, fie din partea ţărilor gazdă ori baştină ale migratorului. Din partea ţării gazdă a imigrantului principalele probleme sunt : costul remitenţelor şi accesul la serviciu. Taxa pentru remitenţe este complexă şi adeseori nu este suficient explicată remitenţilor. Preţul unei tranzacţii de remitere include o taxă pentru conversie valutară, pentru livrarea valutei locale la un beneficiar în altă ţară, şi o taxă percepută de agentul de transfer. Prin urmare, taxele pot ajunge la 20 procente din volumul remitenţei, în dependenţă de calea de transfer, coridor şi tipul de tranzacţie[339].

Costul remitenţelor tinde să urce, în special cînd suma remisă este mai mică. Totuşi, în ultimii ani, taxele de remitere au scăzut. Aceasta se datorează cîtorva factori, resimţiţi în special în coridoarele de transferuri voluminoase (aşa ca USA - Mexic spre exemplu): intensificarea concurenţei între marii operatori pentru transferuri băneşti (MTO) (precum Western Union şi MoneyGram), atragerea noilor clienţi migranţi de anumite bănci din ţările gazdă, cu taxe minime de transfer; îmbunătăţirile tehnologice, ceea ce sporeşte o comunicare mai uşoară; şi politicile guvernamentale care au sporit transparenţa tranzacţiilor de remitere.

Accesul la servicii este adesea limitat. Imigranţii pot fi lipsiţi de documentaţia necesară (în special dacă se află ilegal), ei pot fi refuzaţi de sistemul bancar şi ei pot fi ignoranţi faţă de limba locală. Aceasta duce la cîteva priorităţi pentru acţiunile instituţionale: ele trebuie să faciliteze accesul, transparenţa şi competitivitatea remitenţilor de bani şi a altor instituţii financiare; ele trebuie să reducă costurile şi trebuie să găsească oportunităţi pentru ulterioare parteneriate şi afaceri private.

În acest ultim aspect, bănci publice şi private din ţările emitente pot stabili sau crea parteneriate cu instituţii locale din ţara gazdă, în proximitatea migranţilor lor. Un exemplu interesant este cel portughez în anii 1960-1970, cînd băncile portugheze s-au deschis în regiunile cu cei mai mulţi migratori, realizînd cu succes transferul economiilor migranţilor acasă[340]. Într-adevăr căpătarea încrederii imigranţilor de pe urma acestor transferuri, le-a crescut numărul în sistemul financiar oficial şi a sporit volumul remitenţelor. De asemenea s-a înregistrat o

[339] *World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006, pp.136-137*

[340] *Peixoto J., Marques A.V. Análise do Mercado de Remessas Portugal / Brasil. - Lisbon, CESO / Inter-American Development Bank, 2006.*

cooperarea mai amplă între instituțiile financiare din țara gazdă şi instituții similare în țările emitente creând condiții pentru beneficii mai mari pentru toți agenții implicați.

Au fost realizate cîteva studii despre reducerea costurilor de transfer a remitențelor şi despre implicarea instituțiilor financiare pe piața remitențelor. Printre recomandările frecvente se numără „promovarea competiției la nivelul de expediere al pieții, consolidarea mediului financiar în țările receptoare de remitențe şi intensificarea relațiilor între sistemele financiare ale țărilor dezvoltate şi sistemele financiare în țările în curs de dezvoltare”[341].

În prezent importanța remitențelor este într-atît de mare încît la finele anului 2004, Banca Mondială şi Banca pentru Comitetul Internațional de Depuneri pentru Plată şi Sisteme de Depuneri (CPSS) au căzut de acord să formeze o echipă pentru a face cunoscută necesitatea unei coordonări a politicii internaționale în sistemele de remitere. Participanții la această inițiativă sunt membri ai băncilor centrale din țări emitente şi receptoare, membri a instituții financiare internaționale şi bănci pentru dezvoltare.

Din cauza costurilor pentru transfer înalte în continuare sau din cauza accesului inadecvat la servicii financiare, căile neoficiale continuă să fie exploatate pe larg. Agenții neoficiale de transfer sunt adesea prieteni, rude sau MTO-uri neînregistrate, precum comercianții *hawala* şi companiile comerciale.

Din partea țării gazdă a imigrantului pot apărea anumite obstacole. Acestea includ: o infrastructură financiară şubredă în țările în curs de dezvoltare (agenți financiari şi produse); o încredere scăzută în sistemele oficiale; condiții proaste furnizate de agențiile locale şi insuficiență de infrastructuri economice şi piețe locale.

Faptul că infrastructura economică în țările în curs de dezvoltare este slabă, complică procesul de receptarea al banilor trimişi şi nu permite obținerea mai multor beneficii din partea agenților locali. Iată de ce aranjamentele speciale cu sistemele de poştă, ce se ocupă de distribuție, constituie o soluție bună atunci cînd infrastructura financiară sau sistemul financiar este puțin dezvoltat. Rețeaua poştală asigură de regulă, o distribuție extensivă atît în țările emitente cît şi-n cele receptoare, în special în regiunile rurale, facilitînd legăturile dintre cele două părți. O problemă particulară o constituie operatorii de transfer bănesc care au acces exclusiv la o rețea extensivă de distribuție (ca oficiile poştale, spre exemplu), excluzînd posibilitățile de competiție în cadrul unui coridor.

Pe de altă parte, chiar dacă în țara gazdă există un număr considerabil de agenții financiare, adesea remitenții şi familiile lor nu au încredere în aceste

---

[341] Page J., Plaza S. Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005, p.302

agenții, deoarece taxele şi corupția pot fi foarte ridicate. Prin urmare, se acordă prioritate căilor neoficiale. Acelaşi impact îl au şi condițiile ineficiente promovate de agențiile locale, aşa ca lipsa de încredere, costurile locale, amînarea termenului de primire a banilor, etc.

În cele din urmă, faptul că economiile şi piețele țărilor emitente nu sunt destul de dezvoltate complică şi mai mult utilizarea căilor oficiale. Este necesară promovarea unui mediu financiar sănătos, unor parteneriate financiare, a unui business şi unui mediu politic stabil. În plus, toți acționarii implicați în acest proces trebuie să afişeze o atitudine pro-activă în vederea schimbării şi promovării rețelelor sigure, costurilor minime de tranzacții şi un acces mai bun la sistem.

Concluzii

Migrația economică, în fazele ei incipiente, reprezintă un eşec al dezvoltării. Indivizii care migrează şi familiile lor consideră că îmbunătățirea standardelor de viață nu pot fi realizate în țara lor de baştină, luînd drumul migrației. Legăturile dintre emigrație şi dezvoltarea țărilor emitente, sunt şubrede. În ciuda volumul impunător de literatură despre cuplu dezvoltare-migrație, efectele pozitive ale emigrației, rețelele migratoare şi tranzacțiile economice, inclusiv remitențele sunt adesea exagerate în documentele oficiale.

După cum demonstrează țările cu „experiență” în domeniul emigrației, dinamica migrației internaționale nu este lineară, iar consecințele retroactive ale emigrației, inclusiv remitențele, nu sunt decisive pentru dezvoltare. Drept exemplu, poate fi luat cazul Portugaliei[342]. Pe de o parte, schimbarea migratoare înregistrată în Portugalia în anii 1980, adică trecerea de la o emigrare curată la o condiție certă de imigrație, nu este clară. Fluxurile emigrante au scăzut pentru a se intensifica mai apoi (deşi schimbîndu-şi caracterul din unul permanent în unul temporar), în timp ce imigrația accelerase pentru a regresa rapid. De fapt, țara a înregistrat la sfîrşitul anilor 1990 puternice influxuri alcătuite în mare parte de imigranți din Europa de Est, cu preponderență din Ucraina. La începutul anilor 2000, în urma crizei economice şi a măririi ratei şomajului, mulți imigranți au părăsit țara (fiind întorcîndu-se acasă ori reemigrînd în alte țări).

Pe de altă parte, emigrația şi remitențele au fost probabil importante pentru modernizarea țării, dar ele nu pot explica volumul evoluției economice de mai apoi. Portugalia a fost martora unor uriaşe fluxuri de emigrație în primele decenii ale secolului 20 şi în perioada anilor 1960, începutul anilor 1970. Aceste fluxuri au fost întotdeauna însoțite de un volum mare de remitențe, care persistă şi-

[342] *vezi Peixoto J. Dinâmicas e regimes migratórios: o caso das migrações internacionais em Portugal. // Análise Social, 2007, #42 (183), pp.445-469.*

n prezent[343]. În ciuda importanţei remitenţelor pentru balanţa economică şi a legăturilor emigraţiei cu modernizarea socială şi politică, nu se poate spune că acestea au avut un rol covîrşitor. Modelele şi tendinţele creşterii economice depind de alţi factori, ca aderarea la UE şi politicile promulgate pentru a spori educaţia şi tehnologia. Nici pînă în prezent nu sunt sigure rezultatele unor astfel de măsuri, întrucît Portugalia este departe de grupul celor mai bogate state din UE, ea fiind una din cele mai sărace din grupul celor 15 la nivel migrator, oscilînd între imigraţie şi emigraţie.

Aceste calificative nu exclud rolul important pe care l-au avut emigraţia şi remitenţele în ţările emitente de emigranţi, inclusiv foarte multe din Europa Centrală şi de Est. Pe viitor, migraţia internaţională va menţine un ritm alert pe continentul european, în calitate de receptor al imigranţilor din alte ţări ale lumii şi prin intermediul schimburilor europene interne, în cadrul UE sau înafara acestuia. Acest proces va căpăta amploare către anul 2050, cînd populaţia bătrînului continent va îmbătrîni şi ea considerabil, continuînd să piardă din greutatea sa demografică la nivel global. Prin urmare, statele emitente şi receptoare încep să realizeze că volumul de resurse direcţionate la moment prin intermediul comunităţilor imigrante va continua să crească, iar politicile publice trebuie să fie dezvoltate în comun pentru a spori impactul de dezvoltare al remitenţelor generate de mişcările migratoare.

Faptul că emigraţia şi remitenţele nu duc de la sine la dezvoltare, nu înseamnă că într-o epocă de vaste reţele transnaţionale şi de comunicaţii, lipsesc efectele emigraţiei şi că remitenţele nu pot fi modelate eficient de politică şi alegeri instituţionale. Rolul decisiv al instituţiilor în maximalizarea consecinţelor pozitive ale remitenţelor a fost aspectul cel mai des abordat în această lucrare. Privite ca un tot întreg, remitenţele provoacă efecte mixte asupra dezvoltării, fie ele pozitive, neutre sau negative. Instituţiile eficiente şi politicile temeinice pot clarifica aceste consecinţe, mărind numărul celor pozitive. Informaţiile despre experienţele altor ţări la acest capitol, cadrul transnaţional actual şi parteneriatele internaţionale pentru dezvoltare pot marca o schimbare în acest domeniu.

Bibliografia

Adams R.H. Page J. International migration, remittances and poverty in developing countries. // World Bank Policy Research Working Paper, #3179, Washington D.C., World Bank, 2003.

Baganha M.I. As correntes emigratórias portuguesas no século XX e o seu impacto na economia nacional. // Análise Social, 1994, #29 (128), pp.959-980.

[343] *Baganha M.I. As correntes emigratórias portuguesas no século XX e o seu impacto na economia nacional. // Análise Social, 1994, #29 (128), pp.959-980.*

Eurostat Remittance Flows To and From the EU. - Luxembourg, European Commission, 2007.
Farrant M., MacDonald A., Sriskandarajah D. Migration and Development: Opportunities and Challenges for Policymakers. - Geneva, IOM, 2006.
Ghosh B. Migrants' Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities. - Geneva and Den Haag, IOM and The Hague Process on Refugees and Migration, 2006.
Global Commission on International Migration. Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. - GCIM, 2005.
Haas, de, H. International migration, remittances and development: myths and facts. // Global Migration Perspectives, 2005, 30 April.
León-Ledesma M., Piracha M. International migration and the role of remittances in Eastern Europe. // University of Kent Discussion Paper, 2001, #01/13, Canterbury, University of Kent.
Massey D. et al. Worlds in Motion – Understanding International Migration at the End of the Millennium. - Oxford, Clarendon Press, 1998.
Mosneaga V. The labor migration of Moldovan population: trends and effects. // SOCIUS Working Papers, 2007, #3, Lisbon, SOCIUS/ISEG.
Nyberg-Sørensen N., Van Hear N., Engberg-Pedersen P. The Migration - Development Nexus: Evidence and Policy Options. // International Migration, 2002, #40 (5), pp.3-48.
OECD Migration, Remittances and Development. - Paris, OECD, 2005.
OECD International migrant remittances and their role in development. // OECD, International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. – Paris, OECD, 2006, pp.139-161.
OECD International Migration Outlook – Annual Report, 2007 edition. - Paris, OECD, 2007.
Page J., Plaza S. Migration, remittances and development: a review of global evidence. Paper presented at the Plenary Session of the African Economic Research Consortium, Nairobi, Kenya, 2005.
Peixoto J. Dinâmicas e regimes migratórios: o caso das migrações internacionais em Portugal. // Análise Social, 2007, #42 (183), pp.445-469.
Peixoto J., Marques A.V. Análise do Mercado de Remessas Portugal / Brasil. – Lisbon, CESO / Inter-American Development Bank, 2006.
Poulain M. et al. (ed.) Thesim – Towards Harmonised European Statistics on International Migration. - Louvain-la-Neuve, Presses Universitaires de Louvain, 2006.
Rajan R., Subramanian A. What undermines aid’s impact on growth? // NBER Working Paper, #11657, 2005.

Ratha D. Workers' remittances: an important and stable source of external development finance. // World Bank, Global Development Finance. - Washington D.C., World Bank, 2003, pp.157-175.
Ratha D. Understanding the importance of remittance flows. // Migration Information Source, Migration. Policy Institute, October 2004.
World Bank Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration. -Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006a.
World Bank Ed. Ozden Ç., Schiff M. International Migration, Remittances and the Brain Drain. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2006b.
World Bank. Ed. Ansoor A., Uillin B. Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union. - Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007.

Prezentat la redacție
la 24 noiembrie 2007

COMPARTIMENTUL *BIBLIOGLOBUS & INFO*

LISTA
literaturii în domeniul ştiinţei politice (culegeri, monografii), apărute în Republica Moldova în anul 2007

Azarov A., Reuther W., Hufner K., Cârnaţ T., Moşneaga V., Rusnac Gh., Saca V. Drepturile omului: mecanisme de protecţie (internaţionale şi din Republica Moldova). – Chişinău, UNESCO, 2007, 474 p.

Casiadi O., Porcescu S. Regimuri politice contemporane. - Chişinău, 2007, 80 p.

Gotişan Iu. Evoluţii, tendinţe şi pronosticuri referitoare la piaţa muncii din Republica Moldova în apropierea acesteia de standardele UE. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 48 p.

Грибинча В., Пырцак О. Средства массовой информации и избирательная кампания. – Кишинэу, T-par SRL, 2007, 70 с.

Guţuţui V., Miron V. Armonizarea politicilor de gestionare a resurselor naturale şi patrimoniului cultural pentru încurajarea turismului transfrontalier în cadrul parteneriatului Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 86 p.

Itinerar strategic. Revistă de studii de securitate şi apărare. Publicaţie ştiinţifică. Nr.1-2, Chişinău, Institutul de Istorie, Stat şi Drept al AŞM, 2007.

Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. – Chişinău, Cartea Moldovei, 2007, 336 p.

Managementul ONG. Ghid pentru reprezentanţii ONG-urilor din Republica Moldova. / Coord. R.Gorincioi, M.Scutaru. – Chişinău, Centrul „CAPTES”, Tipografia Centrală, 2007, 87 p.

Migraţia la propriu. O retrospectivă a migraţiei în Republica Moldova. – Chişinău, Organizaţia Internaţională pentru Migraţie, 2007, 18 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXVI), 2007. / Red. V.Moşneaga, Gh.Rusnac. – Chişinău, CEP USM, 2007, 169 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (XXXVII), 2007. / Red. V.Moşneaga, Gh.Rusnac. – Chişinău: CE USM, 2007, 180 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXXVII), 2007. / Red. V.Moşneaga, Gh.Rusnac. – Chişinău: CE USM, 2007, 177 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXIX), 2007. / Red. V.Moşneaga, Gh.Rusnac. – Chişinău, CEP USM, 2007, 182 p.

Назария С. История международных отношений и внешней политики великих держав. Новейшее время. – Кишинёв, Editura Poligrafică, 2007, 688 p.

Osoianu I. Consolidarea capacităţii administrative pentru implementarea Planului de Acţiuni Uniunea Europeanu – Republica Moldova. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 74 p.

Politologie**:** manual pentru specialităţile nonprofil. / Coord. Moşneaga V., Rusnac Gh., Sacovici V. - Chişinău: CEP USM, 2007, 358 p.

Postică A., Postică P. Analiza legislaţiei cu privire la reintegrarea victimelor represiunilor politice în drepturile civile. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 48 p.

Postolachi V., Poalelungi O., Moşneaga V., Gonţa V. Republica Moldova – problemele migraţiei. – Chişinău, IMSRM, IMGSEE, 2007, 381 p.

Preaşca I., Prohniţchi V., Oprunenco A. Securitatea energetică a Republicii Moldova în contextul extinderii Uniunii Europene. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 68 p.

Proţik O., Bucătaru I., Volentir A. Competiţia partidelor politice în Moldova: ideologie, organizare internă şi abordarea conflictelor etno-teritoriale. – Chişinău, CEP USM, 2008.

Процик О., Букатару И., Волентир А. Партийная конкуренция в Молдове: идеология, организационные стратегии и подходы к разрешению этно-территориальных конфликтов. – Кишинев, Молд.ГУ, 2008.

Remittances in the Republic of Moldova: Patterns, Trends, and Effects.- Chisinau, International Organization for Migration, 2007, 18 p.

Салем Е.А. Современные конфликты и способы их урегулирования: на примере приднестровского и палестино-израильского конфликтов. – Кишинев, ИПЦ Молд.ГУ, 2007, 156 с.

Sandu I., Colaţchi A. Politologia. Întroducere în studiu ştiinţei politice. Ediţia a IV-a. – Chişinău, 2007, 196 p.

Snegur M. Labirintul destinului. Memorii. Vol.I – Chişinău, Combinatul Poligrafic, 2007, 857 p.

Studii internaţionale. Viziuni din Moldova. / Col.red.: V.Teosa, etc. Nr.1. – Chişinău, CEP USM, 2006, 193 p.

Studii internaţionale. Viziuni din Moldova. / Col.red.: V.Teosa, etc. Nr.1(2). – Chişinău, CEP USM, 2007, 195 p.

Studia universitatis. USM. Seria Ştiinţe sociale, 2007, nr.3, 367 p.

Tărîţă O. Tratat de protocol şi comportament civilizat. Studiu teoretico-aplicativ. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 324 p.

Informaţia a fost prezentată
la 25 ianuarie 2008 de către
doctor în ştiinţe politice
R.RUSU

INFORMAŢIA

privind susţinerea tezelor de doctor / doctor habilitat în ştiinţe politice în Consiliile ştiinţifice specializate din Republica Moldova în anul 2007 [344]

nr.	*Autorul*	*Denumirea tezei*	*Conducător / consultant ştiinţific*
Teze de doctor habilitat			
1.	*TEOSA Valentina*	Politici sociale practice în sfera muncii din Republica Moldova în condiţiile globalizării (analiza politologică).	*Moşneaga Valeriu*, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor, "Om emerit"
Teze de doctor			
1.	*ALBU Natalia*	Influenţa procesului de globalizare asupra securităţii naţionale a Republicii Moldova	*Roşca Alla*, doctor habilitat în ştiinţe politice, conferenţiar
2.	*CEBOTARI Svetlana*	Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraţioniste: interese şi priorităţi.	*Saca Victor*, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor
3.	*CIOCAN Iurie*	Partidele politice în sistemul relaţiilor de putere (cazul Republicii Moldova)	*Varzari Pantelimon*, doctor în ştiinţe filosofice, conferenţiar cercetător
4.	*COZMA Artur*	Diplomaţia Republicii Moldova în perioada anilor 1944-2001	*Rusnac Gheorghe*, doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor, academician
5.	*EJOVA Cristina*	Terorismul internaţional în contextul globalizării (analiza politologică)	*Saca Victor*, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor

[344] *În cadrul Consiliului Ştiinţific Specializat al Universităţii de Stat din Moldova au fost susţinute 6 teze (V.Teosa, S.Cebotari, R.Rusu, A.Cozma, N.Albu, C.Ejova). În cadrul Consiliului Ştiinţific Specializat al Academiei de Ştiinţe a Moldovei au fost susţinute 4 teze (N.Stercul, A.Roşca, V.Enea, Iu.Ciocan).*

6.	*ENEA Viorel (România)*	Particularitățile partidelor politice din România post-decembrista: realități şi probleme	*Roşca Alexandru*, doctor habilitat în ştiințe filosofice, academician, "Om emerit"
7.	*ROŞCA Alexandru*	Teoria şi practica statului social: istoria şi contemporaneitatea.	*Zavtur Alexandru*, doctor habilitat în ştiințe filosofice, profesor, membru-corespondent al Academiei de Ştiințe a Moldovei, „Om Emerit"
8.	*RUSU Rodica*	Dimensiunea ideologică a procesului politic în Republica Moldova	*Sandu Ion*, doctor în ştiințe istorice, profesor
9.	*STERCUL Natalia*	Formarea noii paradigme a gîndirii politice în condițiile contemporane	*Roşca Alexandru*, doctor habilitat în ştiințe filosofice, academician, "Om emerit"

Informația a fost prezentată
la redacție la 5 ianuarie 2008
de către profesor V.MOŞNEAGA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.1 (XL), 2008

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 12.02.2008. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 16,6. Coli editoriale 13,6.
Comanda 51. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009